

PAGRINDINIO UGDYMO BENDROSIOS PROGRAMOS: DORINIS UGDYMAS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Ugdymo srities paskirtis

1.1. Dorinis ugdymas pagrindinėje mokykloje yra ne vien integralus: tai ir viena iš ugdymo turinio branduolio sričių. Kaip ir pradinėje mokykloje, mokiniai doriškai ugdomi per visų dalykų pamokas ir papildomojo ugdymo renginius, o kryptingam doriniam ugdymui skiriami etikos ir tikybos mokomieji dalykai. Dorinio ugdymo pamokos vyksta visose pagrindinės mokyklos klasėse – kiekvienam koncentrui skiriamos 2 valandos. Tėvai (globėjai) mokiniui iki 14 metų parenka vieną mokomąjį dalyką – tikybą (tradicinės religinės bendrijos ar bendruomenės) arba etiką, o sulaukęs 14 metų mokinys renkasi pats. Prieš pasirenkant tėvai (globėjai) ir mokiniai supažindinami su abiejų dalykų bendrosiomis programomis. Dalyką mokinys gali keisti kiekvienų mokslo metų pradžioje. Siekiant užtikrinti mokymosi tęstinumą ir nuoseklumą, pageidautina, kad dalyką mokinys rinktųsi visam ugdymo koncentrui (dvejiems metams: 5–6, 7–8 ir 9–10 kl.) ir, jeigu nėra svarbių motyvų, nekeistų dalyko nepabaigęs koncentro.

1.2. Etika ir tikyba – vienodai rimtai ir pagarbiai vertintini mokomieji dalykai. Etikos ir tikybos pamokas į darnią dorinio ugdymo visumą sieja bendra paskirtis – dėmesys dvasiniam mokinio tapimui, asmens orumui ir bendrosioms žmogaus vertybėms, bendras tikslas ir dalis bendrų uždavinių, mokymosi bendradarbiaujant didaktinės nuostatos, panaši ugdymo turinio tematika ir problematika.

1.3. Etikos ir tikybos pamokas skiria tai, kad etikos pamokos yra nekonfesinės, jos grindžiamos humanistiniu požiūriu ir bendrosiomis žmogaus vertybėmis. Per etikos pamokas atskleidžiama kultūrų ir religijų įvairovė, pasaulėžiūrinio apsisprendimo galimybės. Per tikybos pamokas doriškai ugdoma pabrėžiant religinę konkrečios konfesijos patirtį, ugdymas grindžiamas asmens santykiu su Dievu ir Šventojo Rašto išmintimi, kurio požiūriu aptariamos moralės normos ir žmonių santykiai.

1.4. Tikybai mokytis pagrindinėje, kaip ir pradinėje, mokykloje parengtos šešių konfesijų bendrosios programos: Romos katalikų, stačiatikių, evangelikų liuteronų, evangelikų reformatų, karaimų ir žydų-judėjų. Kitų tradicinių Lietuvos konfesijų – sentikių, judėjų, musulmonų sunitų ir graikų apeigų katalikų – tikybos mokymą organizuoja vietos religinių bendruomenių ir bendrijų vadovybės. Šiame leidinyje pateiktos pagrindinio ugdymo stačiatikių, evangelikų liuteronų, evangelikų reformatų, karaimų tikybos bendrosios programos ir žydų-judėjų tikybos pažintinė programa Lietuvoje parengtos pirmą kartą.

1.5. Etikos ir katalikų tikybos bendrųjų programų turinys atnaujintas atsižvelgiant į švietimo naujoves, naujus reikalavimus bendrųjų programų struktūrai, į aktualumą siekti glaudesnės ugdymo turinio integracijos ir nužymėti mokinių dorinio ugdymo(si) pasiekimus ir jų raidą skirtingose ugdymo pakopose.

1.6. Siekiama dorinio ugdymo bendrųjų programų dermės ir tęstinumo. Tiek per etikos, tiek per tikybos pamokas ugdomos didžia dalimi bendros vertybinės nuostatos ir gebėjimai, nes tai aktualu tiems mokiniams, kurie, iki šiol mokęsi etikos, apsisprendžia mokytis tikybos ir atvirkščiai.

II. TIKSLAS, UŽDAVINIAI, STRUKTŪRA

2. Tikslas

Dorinio ugdymo pagrindinėje mokykloje tikslas – padėti mokiniams ugdytis moralės ir religijos supratimą, mąstymą, sąžinę ir kurti pozityvų, bendrosiomis dorinėmis vertybėmis grindžiamą santykį su savimi, su kitais žmonėmis ir pasauliu.

3. Uždaviniai

Siekdami dorinio ugdymo(si) tikslo, mokiniai:

- mokydami etikos, brandinsis moralinį mąstymą, gebėjimus ir nuostatas ugdyti ir saugoti save, dialogiškai bendrauti, kurti ir palaikyti socialinius ryšius, rūpintis aplinka ir pasauliu;
- mokydami katalikų tikybos, ieškos atsakymų į gyvenimo klausimus tikėjimo požiūriu, ugdysis gebėjimus bendrauti su artimu ir Dievu, pažinti Šventąjį Raštą ir tikėjimo turinį, atsiliepti į

Bažnyčios kvietimą siekti dvasinio augimo;

- mokydamiesi stačiatikių tikybos, susipažins su Šventojo Rašto išmintimi, Stačiatikių bažnyčios istorija ir mokymu, nagrinės gyvenimo, moralės klausimus tikėjimo požiūriu;
- mokydamiesi evangelikų liuteronų tikybos, susipažins su Šventuoju Raštu ir Bažnyčios liturgija, jos istorija ir evangelikų liuteronų istoriniu kultūriniu paveldu, ieškos atsakymų į gyvenimo ir moralės klausimus tikėjimo požiūriu, mokysis bendrauti su Dievu ir artimu vadovaudamiesi krikščioniškosiomis vertybėmis;
- mokydamiesi evangelikų reformatų tikybos, įgis supratimą apie Dievo Žodį ir evangelikų reformatų tikėjimą, susipažins su evangelikų reformatų istoriniu kultūriniu paveldu, Bažnyčios raida ir tradicijomis, ugdydis toleranciją kitų tikėjimų žmonėms;
- mokydamiesi karaimų tikybos, susipažins su karaimų religijos ir tautos istorija, aiškinsis karaimų tikėjimo tiesas ir moralines nuostatas – supras, kaip jas taikyti gyvenime, pažins liturginius ritualus ir ugdydis gebėjimą tinkamai juose dalyvauti;
- per dorinio ugdymo pamokas mokiniai turės galimybę susipažinti su žydų-judėjų tikyba, Lietuvos žydų istorija ir judaizmu, taip pat su kitomis pasaulio religijomis ir naujaisiais religiniais judėjimais, ugdydis toleranciją kitų tautų ir tikėjimų žmonėms.

4. Struktūra

Dorinio ugdymo sritį sudaro šie mokomieji dalykai:

- etika;
- Romos katalikų tikyba;
- stačiatikių tikyba;
- evangelikų liuteronų tikyba;
- evangelikų reformatų tikyba;
- karaimų tikyba;
- žydų-judėjų tikybos pažintinė programa.

Dorinio ugdymo etikos ir tikybos programų turinys parengtas pagal bendrą atnaujintų bendrųjų programų struktūrą, kurią sudaro aprašyti laukiami mokinių pasiekimai: vertybinės nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas. Drauge pateikiamos ugdymo gairės, skatinančios mokytojus kryptingai planuoti ugdomąją veiklą siekiant šioje programoje aprašytų mokinių dorinio ugdymo(si) rezultatų. Mokinių pasiekimai aprašomi ugdymo(si) koncentrais kas dveji metai – baigiant 6, 8 ir 10 klasę. Tai leidžia mokytojui iš anksto numatyti ir planuoti mokinių dorinio ugdymo(si) pažangą. Konkretiems etikos ir tikybos pasiekimams fiksuoti išskirtos kiekvienam dalykui specifinės ugdymo(si) veiklos arba tematikos sritys:

Etika

Saviugda ir savisauga. *Aš–Asmuo* – tai ugdymo(si) veikla, nukreipta į mokinio savistabą, saviugdą, tapatumo ir prasmės paieškas, sąžinės ugdymąsi ir sveiką gyvenseną.

Dialoginis bendravimas. *Aš–Tu* – tai ugdymo(si) veikla, skatinanti mokinių tarpusavio dialogą ir dėmesį kitam, kitaip jaučiančiam ir mąstančiam, skatinanti supratimą ir empatiją, diskusijas ir susitarimo paieškas.

Socialiniai santykiai. *Aš–Mes* – tai mokymasis būti ir veikti kartu su įvairiais žmonėmis, su žmonių grupėmis. Toks mokymas pagrįstas konvencijomis, bendrais tikslais ir vertybėmis, savo vaidmens bendruomenėje ir visuomenėje supratimu.

Santykis su pasauliu. *Aš–Tai* – veikla, skatinanti mokinius domėtis ir rūpintis aplinka, gyvą ir negyvą gamtą, mus supančiais daiktais ir reiškiniiais, praeities ir dabarties kultūra, ją vertinti, kritiškai ir kūrybiškai apmąstyti, spręsti darnios plėtros problemas.

Katalikų tikyba

Gyvenimo klausimai tikėjimo požiūriu – tai pokalbiai, skatinantys mokinius svarstyti savo patirtį, kelti egzistencinius klausimus ir sieti juos su tikėjimu.

Bendravimas, sutarimas – tai krikščioniškosios artimo meilės apraiškų stebėjimas žmonių santykiuose, mokymasis ją realizuoti bendraujant, bendradarbiaujant, sprendžiant konfliktus ir problemas.

Šventojo Rašto ir tikėjimo pažinimas – tai žinių apie krikščionių tikėjimą plėtimas ir gilinimas remiantis pagrindiniais tikėjimo šaltiniais: Šventuoju Raštu, Bažnyčios tradicija ir magisteriumu.

Atsiliepimas į Dievo ir Bažnyčios kvietimą – tai mokinių susipažinimas su Katalikų bažnyčios liturgija ir šventimo esme, jaunų žmonių santykio su Bažnyčia, vietos tikinčiųjų bendruomenėje apmąstymas.

Dvasinis augimas – tai susikaupimas ir refleksija, skatinanti mokinius bendrystei su Dievu, gilinimuisi į savo vidaus pasaulį, sąžinės ugdymui, maldos gyvenimui, pašaukimo paieškom.

Stačiatikių tikyba

Gyvenimas tikėjimo požūriu, bendravimo ir santarvės raiška – tai veikla, skatinanti mokinius svarstyti savo patirtį, kelti egzistencinius klausimus ir siėti juos su tikėjimu pabrėžiant krikščioniškosios artimo meilės raišką santykiuose su žmonėmis, mokymasis ją pritaikyti bendraujant, bendradarbiaujant, sprendžiant konfliktus ir problemas.

Šventojo Rašto pažinimas – tai tekstų nagrinėjimas ir aiškinimasis, padedantis plėsti mokinių žinias apie krikščionių tikėjimą remiantis pagrindiniais tikėjimo šaltiniais: Šventuoju Raštu, Bažnyčios tradicija, Bažnyčios Tėvų mokymu.

Atsiliepimas į Bažnyčios pašaukimą bendrystei ir tikėjimui – tai mokinių susipažinimas su Stačiatikių bažnyčios liturgija ir šventimo esme, žmonių santykio su Bažnyčia ir jos istorija, savo vietos tikinčiųjų bendruomenėje apmąstymas.

Evangelikų liuteronų tikyba

Šventojo Rašto pažinimas – tai Senojo Testamento ir Naujojo Testamento tekstų skaitymas, nagrinėjimas ir aiškinimasis, padedantis mokiniams gilintis į svarstomas temas, plėsti žinias apie krikščionių tikėjimą.

Liturginis švietimas – tai Evangelikų liuteronų pamaldų liturgijos nagrinėjimas, savo santykio su Bažnyčia apmąstymas.

Gyvenimo klausimai – tai pokalbiai, kai pabrėžiama krikščionio meilė artimui, laimės samprata, atgailos reikšmė suklydus. Mokomasi, kaip reikėtų spręsti įvairiose gyvenimo situacijose kylančias problemas.

Bendravimas – tai skatinimas reikšti pagarbą kitam žmogui, jausti atsakomybę, mokymasis atleisti, tartis ir draugauti.

Evangelikų reformatų tikyba

Šventojo Rašto pažinimas – tai veikla, skatinanti skaityti Šventąjį Raštą, mokytis jį suprasti ir pritaikyti tikėjimo tiesas kasdieniame gyvenime.

Bažnyčios istorijos ir Evangelikų reformatų doktrinos pažinimas – tai veikla, skatinanti mokinius nagrinėti istorijos šaltinius, katekizmą ir vadovėlius, įgyti žinių apie Evangelikų reformatų bažnyčios doktriną, šios Bažnyčios raidą pasaulyje ir Lietuvoje, sužinoti, kuo jos panašios ir kuo skiriasi nuo kitų krikščioniškųjų konfesijų, padėti suprasti krikščioniškųjų švenčių prasmę.

Gyvenimo ir moralės klausimai Dievo Žodžio požūriu – tai apmąstymai, skatinantys mokinius išmokyti gyventi krikščioniškai ir krikščioniškai vertinti šių dienų kultūros ir dorovės problemas, ugdyti(s) toleranciją kitų tikėjimų žmonėms.

Karaimų tikyba

Karaimų istorijos pažinimas – tai mokinių susipažinimas su karaimų tautos istorija Lietuvoje ir pasaulyje. Karaimų istorija glaudžiai susijusi su šios tautos religija, todėl mokant(is) karaimų tautos tikybos nagrinėjami ir pagrindiniai istorijos faktai.

Bendras religijos supratimas – tai įvairi mokymosi veikla, skirta tam, kad mokiniai suvoktų religiją kaip ypatingą ir svarbią karaimų gyvenimo sritį, kad jie sąmoningai į ją įsitrauktų ir galėtų pasirengti religinei praktikai.

Pasirengimas liturgijai – tai mokinių susipažinimas su karaimų liturgijoje galiojančiomis taisyklėmis ir jų aiškinimu, su žmonių elgesio normomis per liturgines apeigas, kurios sudaro svarbią karaimų tradicijų apskritai dalį.

Išskirtos esminės etikos ir tikybos ugdymo(si) veiklos sritys yra bendros tiek pradinio, tiek pagrindinio ugdymo procese. Pagal jas aprašomi laukiami mokinių dorinio ugdymo pasiekimai – nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas – ir jų raida nuo 5 iki 10 klasės. Kiekvienai dorinio ugdymo(si) veiklos sričiai būtina skirti dėmesį ir proporcingą laiko dalį. Etikos ir skirtingų konfesijų tikybos programos sieja kai kurios bendros ugdymo(si) veiklos ir tematikos sritys: bendravimas, gyvenimo klausimai, Šventojo Rašto pažinimas ir kt.

Po kiekvieno koncentro (5–6 kl., 7–8 kl., 9–10 kl.) pateikiamas dalyko mokymo(si) turinys, jo apimtis. Tai temų gairės, kuriose nurodoma, kokius klausimus ir kokiais aspektais mokiniai nagrinėja per kiekvieno dalyko pamokas pagal ugdomosios veiklos sritis. Mokytojai, planuojančiam doringo ugdymo procesą kiekvienais mokslo metais, reikėtų orientuotis ne „išeiti“ pateiktas temas, o kreipti dėmesį į aprašytus tam tikro koncentro mokinių laukiamus pasiekimus ir konkrečios klasės mokinių galimybes.

Žydų-judėjų tikybos pažintinė programa

Lietuvos žydų istorijos pažinimas – mokymamiesi Lietuvos žydų istorijos, mokiniai geriau pažins ir judaizmą, ir Lietuvos istoriją.

Bendras judaizmo supratimas – ugdymo veikla skirta supažindinti mokinius su judaizmo kryptimis, kad judaizmą suprastų kaip ypatingą žydų gyvenimo sritį, kuris remiasi Senuoju Testamentu ir jame surašytomis moralės taisyklėmis.

III. PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS: INTEGRAVIMO GALIMYBĖS, DIDAKTINĖS NUOSTATOS, MOKYMO SI APLINKA

5. Integravimo galimybės

5.1. Mokyklos praktikoje doringas ugdymas yra integralus visos mokyklos bendruomenės uždavinys, jis negali būti veiksmingai įgyvendinamas vien tik mokantis etikos ar tikybos. Siektina, kad doringas mokinių ugdymas būtų prioritetinis kiekvienos mokyklos etoso uždavinys. Siekiant šio tikslo, visų dalykų mokytojai skatinami, kad ugdymo procese būtų ne tik perteikiamos žinios ar lavinami mokinių gebėjimai, bet ir ugdomos vertybinės nuostatos. Doringo ugdymo uždaviniai turėtų rūpėti ne tik etikos ir tikybos mokytojams, bet ir visiems mokyklos bendruomenės nariams, mokyklos vadovams. Tikybos ir etikos mokytojai, klasių auklėtojai ir kitų dalykų mokytojai turėtų nuolat bendradarbiauti, derinti savo veiklos kryptis ir strategijas.

5.2. Itin glaudūs ryšiai etikos ir tikybos programų, kurių paskirtis ta pati – doringas mokinių ugdymas. Mokiniai tai turėtų suprasti kaip bendrą tikslą. Etikos ir tikybos pamokose svarbios ugdomųjų veiklų ir tematikos sąsajos: gyvenimo klausimų svarstymas, Šventojo Rašto išminties pažinimas, dialoginis bendravimas, religijų istorijos ir įvairovės supratimas. Todėl abiejų dalykų turinys labai panašiai, tik skirtingais aspektais, orientuotas į žmogaus santykių su savimi, su kitu, su bendruomene ir su pasauliu svarstymą ir doringų nuostatų ugdymą(si).

5.3. Doringo ugdymo programos turi daug sąsajų su bendrosiomis kitų ugdymo sričių programomis. Vertybinės mokinių nuostatos ugdomos visose ugdymo srityse – per doringą (tikyba arba etika), kalbinį (gimtoji, valstybinė ir užsienio kalbos), socialinį (istorija, geografija, pilietiškumo pagrindai, ekonomika), gamtamokslinį (biologija, fizika, chemija), meninį (dailė, muzika, teatras, šokis), technologinį (buities technologijos), matematikos, informacinių technologijų ir sveikatos (kūno kultūra) ugdymą. Itin plėtotinos doringo ugdymo, literatūros ir gimtosios kalbos, doringo ir socialinio ugdymo, doringo ir meninio ugdymo, doringo ir kūno kultūros ugdymo sąsajos.

5.3.1. Mokiniai, skaitydami ir nagrinėdami tekstus per literatūros ir doringo ugdymo pamokas, mokosi juos interpretuoti ne tik meniniu, bet ir moraliniu požiūriu, jie semiasi išminties, kultūrinės kompetencijos ir formuojasi vertybinės nuostatos. Diskutuodami mokosi minties, kalbinės raiškos, kalbos kultūros, mokosi bendrauti, argumentuoti ir kritiškai mąstyti.

5.3.2. Mokymamiesi istorijos, mokiniai nagrinėja tam tikro laikotarpio politikos, kultūros ir religijos sąsajas, aiškinasi religijų kilmę ir istorinę krikščionybės reikšmę, žymių asmenybių veiklą, aplinką ir įtaką visuomenės socialiniam gyvenimui, žmonių moralinėms ar religinėms nuostatomis.

5.3.3. Mokymamiesi geografijos, mokiniai susipažįsta su Lietuvos ir pasaulio gamtos, kultūrų ir religijų įvairove, socialiniais ir ekonominiais visuomenės gyvenimo aspektais.

5.3.4. Per etikos ir pilietiškumo pagrindų pamokas nagrinėjami mokyklos ir vietos bendruomenės, tautos ir visuomenės socialiniai santykiai, skatinamos mokinių tautiškumo ir pilietiškumo, socialinio teisingumo, pagarbos asmens laisvėms ir teisėms, tolerancijos ir atsakomybės nuostatos, mokiniai skatinami aktyviai dalyvauti kuriant demokratinis santykius bendruomenėje.

5.3.5. Meninio ugdymo pamokose mokiniai suvokia kultūros ir dorovinių vertybių, meno ir religijos sąsajas, mokosi interpretuoti ir vertinti meno kūrinius, branginti kultūros paveldą, jie skatinami būti išradiniais, ugdyti dvasinius ir estetinius poreikius.

5.3.6. Mokymamiesi biologijos, mokiniai susiduria su žmogaus kilmės, sveikatos, bioetikos ir

ekologinės etikos problemomis, jas svarstant kyla pasaulėžiūros ir etikos klausimų, – taip ugdoma asmeninė mokinių pozicija.

5.3.7. Dorinio ugdymo ir informacinių technologijų pamokose mokiniai svarsto klausimus, susijusius su IKT plėtra ir poveikiu įvairioms šiuolaikinio gyvenimo sritims, pvz., bendravimo virtualioje erdvėje, internete pateikiamos informacijos patikimumo, duomenų apsaugos, autorių teisių saugojimo, žiniasklaidos veiklos, reklamos ir žmogaus teisių. Dorinio ugdymo procese gali būti naudojami ir plėtojami mokinių IKT taikymo gebėjimai: informacijos paieškos ir atrankos, jos apibendrinimo ir pristatymo, bendravimo ir bendradarbiavimo keičiantis informacija.

5.3.8. Į dorinio ugdymo ir kūno kultūros programų turinį gali būti integruojamos prevencinės ir kitos švietimo programos: *Gyvenimo įgūdžių ugdymo* (2004), *Civilinės saugos mokymo* (2005), *Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos* (2006), *Saugaus eisimo* (2006), *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo* (2007) ir kt.

5.4. Dorinio ugdymo bendrųjų programų turinys teikia galimybių padėti įgyvendinti *Integruojamųjų programų gaires* (2006) ir plėtoti šiuolaikiniam gyvenimui aktualias mokinių mokėjimo mokyti, pilietiškumo, darniojo vystymosi, kultūrinio sąmoningumo, komunikavimo ir IKT gebėjimus. Tikybos ir etikos mokytojai turėtų būti susipažinę su dokumentu *Integruojamųjų programų gairės*, kurių pagrindiniai uždaviniai yra šie: a) su konkrečių dalykų turiniu nesusietų požiūrių, nuostatų, gebėjimų ugdymas; b) turinio, kuris apima daugiau nei vieną dalyką, pateikimas ir nagrinėjimas, c) pozityvaus elgesio, požiūrio ir vertybinių nuostatų ugdymas.

5.5. Integruotam mokymui parankūs įvairūs projektai ir mokymosi bendradarbiaujant metodai – diskusijos ir debatai, grupinė ir praktinė veikla, aktyvi kūrybinė mokinių veikla, tyrimai ir dalijimasis patirtimi – mokiniai doriniu aspektu analizuoja ir vertina per kitas pamokas įgyjamą humanitarinį, socialinį ir gamtamokslinį patyrimą.

6. Didaktinės nuostatos

6.1. Planavimas. Planuojant dorinio ugdymo procesą, mokytojui svarbu laikytis šių ugdymo nuostatų:

6.1.1. sudarant mokymo planus, atsižvelgti į konkrečią klasės situaciją ir mokinių įvairovę. Svarbu žinoti, kokias pamokas – etikos ar tikybos – mokiniai lankė anksčiau, kodėl pasirinko vieną ar kitą dorinio ugdymo dalyką;

6.1.2. planuojant ugdymą, bendradarbiauti su kitais mokytojais ir specialistais, su tėvais ar globėjais. Su ugdymo partneriais svarbu išsiaiškinti konkrečios mokinių grupės, kiekvieno mokinio ankstesnio ugdymo patirtį, psichosocialinę raidą ir mokymosi pažangą, individualias charakterio savybes ir su jais derinti ugdymo tikslus ir turinį;

6.1.3. diferencijuoti ugdymo uždavinius atsižvelgiant į mokinio ar mokinių grupės ugdymosi poreikius. Tikybos pamokas lanko ir tikintys, ir abejojančios, neretai ir netikintys mokiniai. Todėl dera ieškoti sąsajų, kurios jungtų įvairių požiūrių ir įvairaus lygio mokinius, o ugdymą individualizuoti;

6.1.4. pritaikant dorinio ugdymo programą konkrečiai klasei, atsižvelgti į psichologinius paauglių (berniukų ir mergaičių) raidos ypatumus, taikyti raidos psichologijos ir šiuolaikinės edukologijos žinias.

6.2. Ugdymo organizavimas. Dorinio ugdymo pamokos grindžiamos glaudžia mokinių ir mokytojo sąveika, skatinančia pasitikėjimą, humaniškumą ir dialogą.

6.2.1. Svarbus asmeninis mokytojo pavyzdys, tikėjimo, kurį jis deklaruoja, ir dvasinių vertybių liudijimas. Dorinės vertybės grindžiamos ne vien pažinimu ir teoriniais samprotavimais, bet ir gebėjimu nuoširdžiai dalytis asmeninio gyvenimo patirtimi ir mokytis iš pavyzdžių. Mokiniais reikia parodyti tikėjimo ir šiuolaikinio gyvenimo, etikos teorijų ir kasdienės praktikos ryšį.

6.2.2. Rodomas dėmesys ir pagarba kiekvienam mokiniui nepaisant skirtingos nuomonės ar požiūrio į moralę ir religiją. Doriškai ugdant, ypač reikšmingas tolerancijos principas, atvirumas įvairių pažiūrų ir įsitikinimų žmonėms. Privalu sergėti mokinio gyvenimo privatumą, gerbti ir puoselėti jo dvasinę autonomiją. Neleistina pasaulėžiūrinė prievarta: mokytojas neprimeta savo požiūrio, o mokiniai patys, mokytojo padedami, skatinami ieškoti atsakymų į keliamus etikos ir religijos klausimus.

6.2.3. Ugdymo procesas grindžiamas dorinės mokinių motyvacijos skatinimu ir atsakingumo ugdymu, o ne moralizavimu. Mokytojo uždavinys – parinkti tokius ugdymo būdus, kurie stiprintų mokinių susidomėjimą etikos ar tikybos pamokomis, norą siekti pažangos, aktyviai mokytis ir bendradarbiauti.

6.2.4. Siekiama, kad tikėjimo ir moralės klausimai būtų teikiami šiuolaikiškai ir aktualiai, kad būtų pritaikyti dabarčiai ir mokinių amžiui, kultūriniam jų kontekstui pasitelkiant informacines

technologijas, vengiant nepatrauklių stereotipų. Per tikybės pamokas svarbu atsiliiepti į šiandienos iššūkius: reliatyvizmą, naujųjų religinių judėjimų paplitimą, išankstinį nusistatymą prieš tikėjimo tiesas, priešišumą Bažnyčiai ir jos kaltinimą atsilikimu, nepasitikėjimą dvasininkais, proginį religingumą, religinį sinkretizmą, gyvenimo būdo atotrūkį nuo tikėjimo, religinį šeimų neraštingumą ir t. t. Kad nebūtų paauglių ir jaunimo atstumtas, dorinio ugdymo mokytojas turėtų ieškoti nestandartinių būdų, kaip pateikti ir aiškinti(s) nepopuliarius tikėjimo ir moralės dalykus (pavyzdžiui, dorybių, nuodėmės, kaltės, atgailos, nuolankumo, įsakymų, liturgijos sampratas).

6.2.5. Dorinė asmens sąmonė brandinama ne tik per racionaliuosius, bet ir per intuityviuosius asmens pradus, remiantis vaizduojamaisiais menais, drama, grožine literatūra, muzika, kūrybinėmis užduotimis, religiniais simboliais, sudarant sąlygas medituoti ir melstis. Mokytojas turėtų atkreipti dėmesį į dvasingumo ir dvasinių išgyvenimų poreikį, į jausmų ugdymą, kuris doriškai auklėjant yra labai svarbus.

6.2.6. Ugdomas grupės bendruomeniškumas, kurį skatina ir paties mokytojo gebėjimas būti bendruomenės nariu (su ypatinga organizatoriaus atsakomybe). Taikomi mokymosi bendradarbiaujant metodai, laikomasi dialoginio bendravimo nuostatos, mokomasi siekti bendrų tikslų ir konstruktyviai spręsti konfliktus. Įvairių projektų organizavimas ir vykdymas geriausiai atskleidžia, kaip mokiniai geba dirbti komandoje ir taikyti įgytas žinias, supratimą bei vertybines nuostatas bendroje veikloje, padėdami žmonėms, darydami gera.

6.3. Vertinimas. Šiuolaikinėje mokykloje vertinimas suprantamas pirmiausia kaip *pagalba mokiniui*. Dorinio ugdymo procese vertinimas – kaip grįžtamasis ryšys – ne mažiau svarbus mokiniui, mokytojui ir tėvams, kaip ir mokant(is) kitų dalykų. Vertinimo veiksmingumas iš esmės priklauso nuo klasės klimato, mokytojo pedagoginės kompetencijos, mokinių motyvacijos, taikomų procedūrų ir mokymosi aplinkos.

6.3.1. Dorinio ugdymo (etikos ir tikybės) dalykų mokymosi pasiekimai vertinami ir fiksuojami mokyklos Tarybos nustatyta tvarka. Vertinant dorinio ugdymo mokymosi rezultatus, svarbu susitarti dėl aiškių vertinimo kriterijų, kurie turi būti žinomi ir mokiniams, ir jų tėvams. Kriterijai turėtų būti vienodi vertinant abiejų dalykų – tiek etikos, tiek tikybės – mokymosi rezultatus, jie turėtų būti grindžiami Bendrųjų programų reikalavimais mokinių pasiekimams.

6.3.2. Svarbi dorinio ugdymo proceso dalis yra neformalus formuojamasis vertinimas. Mokytojas stebi mokinių darbą klasėje, jų savijautą, nuostatas, elgesį, tarpusavio santykius ir skatina pačius mokinius įsivertinti, ko išmoko ir siekti asmeninės pažangos (pvz., tai galėtų būti pagyrimai, komentarai, į(si)pareigojimai, individualūs pokalbiai). Reikėtų skirti mokinio *asmens* vertinimą ir *dalyko* pasiekimų vertinimą, netaikyti griežtų standartų matuojant mokinių dorinio ugdymo pasiekimus, gerbti asmens orumą ir pasaulėžiūrinį apsisprendimą, nuomonių įvairovę. Vertinimas mokiniams padeda mokytis tuomet, kai jie jaučia mokytojo ir grupės palaikymą, kai gali dalytis patirtimi, mokytis iš savo klaidų, kai nepatiria moralizavimo. Vienas iš pagrindinių dorinio ugdymo mokytojo uždavinių – teigiamo mokinių savęs vertinimo ugdymas. Tik pozityvus vertinimas skatina mokinių motyvaciją siekti pažangos ir mokytis. Dorinio ugdymo mokytojas rūpinasi mokinių pasitikėjimo savo jėgomis ugdymu, palankiu klasės klimatu ir stebi individualią mokinių pažangą. Mokiniai skatinami siekti pažangos pabrėžiant jų pasiekimus ir gerąsias savybes, vertinant tai, ką kiekvienas mokinsys jau moka, geba, žino ir supranta.

6.3.3. Norint išvengti požiūrio į vertinimą kaip į atlygį ar bausmę, rekomenduojama dorinio ugdymo pasiekimus vertinti ne pažymiais, o kitais pažangos fiksavimo būdais, pvz., „įskaityta“ arba „neįskaityta“; „padarė pažangą“; kaupiamuoju įvertinimu, vertinimo aplanku, mokinio charakteristikos aprašu ir pan. Diagnostinis vertinimas atliekamas baigus tam tikrą mokymosi temą ar periodą parengus kokybiškas vertinimo užduotis, kurios matuotų konkrečius mokinių pasiekimus, aprašytus bendrojoje etikos arba tikybės programoje. Pateikiant vertinimo užduotį mokiniams, turėtų būti paaiškinta: ką reikia atlikti, kaip bus vertinamas darbas, ką reiškia užduotį atlikti *gerai*.

6.3.4. Mokinių elgesio vertinimas siejamas su mokinio elgesio ir mokyklos taisyklėmis. Tos taisyklės turėtų būti aptariamose su mokiniams mokslo metų pradžioje ir jų eigoje. Skatinama mokinių elgesio kultūra, etiketo laikymasis. Mokiniai turėtų būti skatinami patys apmąstyti, aptarti ir įvertinti dorinio(si) ugdymo pasiekimus ir pažangą taikant pasiūlytus kriterijus. Mokiniai turėtų žinoti, kad dorinio ugdymo pamokose jie vertinami ne už pažiūras ar elgesį, o vadovaujantis Bendrųjų programų reikalavimais mokinių pasiekimams. Pagal išgales kiekvienas mokinsys gali mokytis palyginti savo pasiekimus su Bendrosiose programose pateiktais mokinių pasiekimų aprašais. Šie aprašai yra kriterijai,

pagal kuriuos mokinys gali įvertinti, ką jis jau pasiekė ir ką reikia tobulinti, ko buvo tikėtasi ir kiek pasiekta, kur link reikėtų kreipti savo pastangas siekiant tam tikro gebėjimo ar nuostatos raiškos.

6.3.5. Vertinimo veiksmingumui didelę reikšmę turi pedagoginė mokytojo kompetencija: jo taktas, empatija, lankstumas. Mokytojui reikalinga periodiškai pačiam įvertinti, kaip pasiekti išskirti dorinio ugdymo tikslai, ar veiksmingos mokiniams teikiamos užduotys, ar efektyvūs mokymo ir vertinimo metodai, ar tinkama mokymo ir mokymosi aplinka. Svarbu, kad dorinio ugdymo mokytojas gebėtų kritiškai ir konstruktyviai apmąstyti savo darbo rezultatus ir numatyti, ką reikėtų tobulinti.

6.3.6. Tėvai (globėjai) yra svarbūs partneriai vertinant vaikus. Tėvams ar globėjams svarbu gauti grįžtamojo ryšio informaciją apie mokinio dorinio ugdymo pasiekimus ir pažangą, apie etikos arba tikybos bendrųjų programų reikalavimus, apie vaiko pastangas, elgesį ir savijautą klasėje, apie mokytojo taikomą vertinimo sistemą, apie ugdymo problemas ir mokiniui reikalingą pagalbą. Apibendrinamasis vertinimas atliekamas baigus trimestrą arba semestrą. Mokinių dorinio ugdymo pasiekimai viešai tarpusavyje nelyginami. Vertinimo informacija pateikiama tėvams individualiai.

7. Ugdymo(si) aplinka

Ugdymo ir ugdymosi aplinka suprantama kaip dinamiška erdvė, kurioje mokinys mokosi, bendrauja, naudojasi įvairiais informacijos šaltiniais ir kurioje nuolat vyksta pedagoginė sąveika.

7.1. Bendradarbiavimas su šeima. Svarbi sėkmingo dorinio ugdymo(si) sąlyga – mokytojų ir šeimų bendradarbiavimas. Įgyvendinant šiuolaikinio ugdymo nuostatas, tėvai tampa ugdymo įstaigų partneriais, paisoma jų nuomonės ir lūkesčių, kartu nemažai dėmesio skiriama tėvų švietimui, rizikos grupės šeimoms, stengiamasi teigiamai paveikti pedagoginę šeimos kultūrą. Šeima yra pirmoji ir pagrindinė vaiko ugdymo(si) aplinka. Dorinio ugdymo mokytojui svarbu žinoti, kokia yra socialinė mokinio aplinka ir auklėjimo patirtis šeimoje, koks tėvų ar globėjų požiūris į tikybos ar etikos pamokas mokykloje, nes tai dažnai lemia mokomojo dalyko pa(si)rinkimą, ko tėvai ar globėjai tikisi iš dorinio ugdymo mokytojo.

Etikos ir tikybos mokytojai žino, kad dalis mokinių susiduria su šeimoje kylančiomis socialinėmis problemomis (tėvų skyrybomis, emigracija, nedarbu, neturtu, alkoholio vartojimu ir kt.) ir jas skaudžiai išgyvena. Į tai reikia atsižvelgti stebint vaikų savijautą mokykloje ir tiriant, kaip šios problemos veikia vaiko asmenybės dorinę ir tikėjimo raidą, jo elgesį mokykloje.

Mokytojų ir šeimų bendradarbiavimo formos gali būti įvairios – informavimas, individualūs pokalbiai, tėvų susirinkimai, seminarai, paskaitos ir kiti bendri renginiai. Etikos ir tikybos ugdymo programas verta pristatyti tėvams prieš pasirenkant vieną ar kitą mokomąjį dalyką kiekvienais mokslo metais ir aptarti jas tėvų susirinkimuose. Bendraujant individualiai arba, jeigu reikia, reguliariai, jeigu vaikas nekeičia dorinio ugdymo dalyko, aptariama mokinio etikos ar tikybos mokymo(si) pažanga ir pasiekimai, vaiko ugdymo būdai, taikomi ir šeimoje, elgesio problemos, jeigu tokių kyla.

7.2. Palankios ugdymosi aplinkos kūrimas. Mokymosi aplinka gali skatinti mokinių dvasinių vertybių pajautą ir mąstymo raidą arba ją stabdyti, todėl etikos ir tikybos pamokose svarbu kurti palankią emocinę aplinką. Labai svarbu, kad kiekvienas mokinys grupėje jaustųsi saugus, kad nebijotų būti nuoširdus, kad dalytųsi savo tikėjimu ir išgyventa patirtimi, kad nebūtų atstumtas ar pajuoktas dėl savo įsitikinimų ar dėl to, kad yra kitoks nei daugelis, kad mokytojo ir mokinio, mokinių tarpusavio santykiai būtų draugiški ir pagarbūs. Pageidautina, kad per tikybos pamokas būtų sudarytos sąlygos melstis, o per etikos – mąstyti ir medituoti. Šioms sąlygoms sukurti mokytojas gali naudoti įvairias meninės raiškos priemones, pavyzdžiui, dailės ir muzikos kūrinius, fotografijas, religinius simbolius. Drausmei palaikyti svarbu mokytojo autoritetas, pedagoginis taktas, gebėjimas sudominti dalyko pamokomis, įtraukti kiekvieną mokinį į aktyvų darbą, susitarti laikytis taisyklių ir į(si)pareigojimų.

7.3. Popamokinė veikla. Tai, ko mokomasi per dorinio ugdymo pamokas, turėtų būti siejama su įvairia mokinių popamokine veikla mokykloje ir už jos ribų. Veiksmingi doriniam ugdymui(si) ne tik pokalbiai per pamokas, bet ir mokinių skatinimas daryti gera pateikiant suaugusių žmonių asmeninių pavyzdžių ir sudarant sąlygas įtraukti mokinius į praktinę veiklą. Svarstymai apie krikščioniškąją meilę ir dorines vertybes turėtų būti konkrečiai pritaikomi, pvz., aptariant karitatyvinę veiklą, dalijantis gerų darbų patirtimi. Etikos, tikybos mokytojai inicijuoja ir organizuoja praktinę mokinių veiklą bendruomenėje ir gyvenamojoje vietovėje: įvairius, pvz., Lietuvos tūkstantmečiui skirtus projektus, pilietines arba prevencines akcijas, bendradarbiavimą su kitų klasių ar mokyklų mokiniais, gamtos ir kultūros paveldo pažinimo ekskursijas ir pan. Tikybos ir etikos pamokos neatsiejamoms nuo kasdienio

gyvenimo patirties, bendruomenės religinės ir socialinės praktikos.

IV. ETIKA: MOKINIŲ PASIEKIMAI, TURINIO APIMTIS, VERTINIMAS

8. Etika – dorinio ugdymo dalis

Etikos teorinis pagrindas yra praktinė filosofija, pagrindžianti tinkamo elgesio ir gyvenimo principus. Ji moko vertinti ir pasirinkti poelgius. Pagrindinis etikos objektas yra žmonių tarpusavio santykiai, neatsiejami nuo asmens santykio su pačiu savimi ir atsakymų į egzistencinius klausimus: kokia yra žmogaus vieta pasaulyje ir kokia yra gyvenimo prasmė?

Etika yra moralės filosofija, kurioje apmąstoma, kaip reikia gyventi drauge su kitais. Mokykloje šiuo mokomuoju dalyku siekiama ne tik padėti mokiniams apmąstyti moralės vertybes, bet ir nukreipti juos ugdytis asmenines vertybines nuostatas ir humanišką elgesį. Etikos dalyko pagrindas – dėmesys žmogui kaip nelygstamos vertės asmeniui, jo orumui ir santykiams su kitais, kryptingas jų puoselėjimas. Pamokos grindžiamos nuostata, kad žmogus yra morali būtybė, gebanti doriškai tobulėti ir savarankiškai, atsakingai kurti savo gyvenimą ir jį įprasminti. Kita nuostata – žmogus yra sociali būtybė, gebanti bendrauti ir bendradarbiauti, turinti visuomeninės, pilietinės, tautinės pareigos ir atsakomybės jausmą. Dalyko paskirtis – padėti mokiniams ugdytis moralinį mąstymą ir pozityvų, bendrosiomis dorinėmis vertybėmis pagrįstą santykį su savimi, su kitais žmonėmis ir su pasauliu. To siekiant, negali būti vieno vertybių sąrašo, todėl svarbu, kad etikos mokytojas mokėtų būtų dėmesingas kiekvienam mokiniui, kad užmegztų nuoširdų pedagoginį kontaktą ir kad skatintų diskutuoti ir spręsti etikos problemas kartu su mokiniais. Šiuolaikinis ugdymas grindžiamas ne griežtai fiksuotomis apibrėžtimis, neginčijamais kriterijais ar metodais, o suvokimu, kad ugdymo procesas reikalauja nuolatinio atnaujinimo, kritinio žvilgsnio, individualizavimo, atsižvelgiant pagal klasės situaciją ir individualius mokinių ugdymosi poreikius.

Šiuolaikiniame mokyme svarbu ugdyti kompetentingą asmenį, mokyti mokinius atsirinkti ir kritiškai vertinti informacijos gausą, o ne perteikti žinias, kurios greitai sensta, tampa nebeaktualios. Etika yra kontekstuali, todėl programos turinys atliepia sparčiai kintančios šiuolaikinės informacinės visuomenės gyvenimo kontekstą. Rengiant šią etikos bendrąją programą pagrindinei mokyklai, siekta glaudesnės etikos ir kitų ugdymo sričių turinio integracijos. Programos akcentas yra teorinės žinios, o mokinių etinės nuostatos ir gebėjimai akcentuojami tam tikrose ugdymo(si) veiklose – moralinio ir kritinio mąstymo, saviugdos ir savisaugos, dialoginio bendravimo, socialinių santykių, požiūrio į pasaulį – srityse. Pateikiamos ugdymo gairės, kurios padės mokytojui planuoti ugdymo procesą orientuojantis į laukiamus rezultatus – skatinti mokinius ugdytis vertybines nuostatas, gebėjimus, mąstymą ir supratimą, o ne tik „išėti temas“. Mokiniai pagrindinėje mokykloje skatinami ne tiesiogiai perimti vyresniosios kartos vertybes, o savarankiškai mąstyti, interpretuoti, atsakingai spręsti ir rinktis. Bendroji etikos programa mokytojo nuožiūra konkretizuojama ir individualizuojama atsižvelgiant į klasės situaciją, įgytą mokinių patirtį, moralinio mąstymo lygį ir ugdymo(si) poreikius.

8.1. Tikslas, uždaviniai, struktūra ir integravimo galimybės

8.1.1. Tikslas

Mokant etikos pagrindinėje mokykloje, siekiama padėti mokiniams išsiugdyti atsakingą moralinį mąstymą, egzistencinę savivoką ir bendrosiomis žmogaus ir moralės vertybėmis grindžiamą santykį su savimi, kitais žmonėmis ir pasauliu.

8.1.2. Uždaviniai

Įgyvendinant etikos ugdymo tikslą, mokiniai skatinami:

- svarstyti tapatybės, gyvenimo prasmės, sąžinės, vertybių, dvasingumo ugdymo klausimus, kelti saviugdos tikslus, pasitikėti savimi ir kritiškai mąstyti, įvertinti savo pažangą, formuoti sąžinę, gyvenimo įgūdžius ir sveikos gyvensenos nuostatas;
- mokytis suprasti ir išreikšti savo jausmus, būti jautriems kitam: žodžiu, jausmu, pagalba; pagarbiai išsakyti savo nuomonę ir taikiai spręsti konfliktus;
- nagrinėti moralės normų, žmogaus teisių ir pareigų, tolerancijos, pagarbos kitoms tautoms, lygių galimybių ir teisingumo klausimus demokratinėje bendruomenėje, mokytis sutarti ir siekti bendrų tikslų, dirbti komandoje, įsipareigoti, laikytis susitarimų ir taisyklių;
- susipažinti su kultūrų, pasaulėžiūrų, religijų ir gamtos įvairove, paveldo vertybėmis, analizuoti šiuolaikinio pasaulio globalizacijos pokyčius, mokslo, technikos pasiekimų ir

tradicinių vertybių santykį, spręsti darnios plėtros, ekologines ir gyvybės išsaugojimo problemas.

8.1.3. Struktūra

Pagrindinėje mokykloje, kaip ir pradinėje, etikos ugdymo turinys suskirstytas pagal tą pačią struktūrą. Iš esmės bendras tikslas ir uždaviniai, ugdomas moralinis mąstymas ir tos pačios keturios etinės veiklos sritys, aprašomi augantys reikalavimai mokinių pasiekimams šiose srityse. Etikos mokymo(si) turinys skatina mokinius brandintis vertybines nuostatas, bendruosius gebėjimus, žinias ir supratimą plėtojant santykius šiose asmens veiklos srityse:

- **Saviugdos ir savisaugos.** *Aš–Asmuo*: tai ugdymo(si) veikla, nukreipta į mokinio savistabą, saviugdą, tapatumo ir prasmės paieškas, sąžinės ugdymąsi ir sveiką gyvenseną.
- **Dialoginio bendravimo.** *Aš–Tu*: tai ugdymo(si) veikla, skatinanti mokinių tarpusavio dialogą ir dėmesį kitam, kitaip jaučiančiam ir mąstančiam, supratimą ir empatiją, diskusijas ir susitarimo paieškas.
- **Socialinių santykių.** *Aš–Mes*: tai mokymasis būti ir veikti kartu su įvairiais žmonėmis, žmonių grupėmis, mokymasis, pagrįstas konvencijomis, bendrais tikslais ir vertybėmis, savo vaidmens bendruomenėje ir demokratinėje visuomenėje supratimu.
- **Santykio su pasauliu.** *Aš–Tai*: veikla, skatinanti mokinius domėtis ir rūpintis mus supančiu pasauliu, gyvą ir negyvą gamtą, mus supančiais daiktais ir reiškiniiais, praeities ir dabarties kultūra, skatinanti ją vertinti, kūrybingai ir kritiškai apmąstyti, spręsti darniojo vystymosi problemas.

Išskirtos keturios pagrindinės etikos ugdomosios veiklos sritys yra tos pačios nuo 5 iki 10 klasės. Jos fiksuoja esminius mokinių pasiekimus ir jų pažangą kuriant santykius su savimi, su kitu, su bendruomene ir su aplinka.

8.1.4. Integravimo galimybės

Etikos integravimas į kitų dalykų turinį padeda mokiniams ugdytis vertybinės nuostatos, kurių siekiama padėti įgyti visose ugdymo srityse – per dorinį (tikią arba etika), kalbinį (gimtoji, valstybinė ir užsienio kalbos), socialinį (istorija, geografija, pilietiškumo pagrindai, ekonomika), gamtamokslinį (biologija, fizika, chemija), tikslųjų mokslų (informacinių technologijų, matematikos), meninį (dailė, muzika, teatras, šokis), technologinį (buities technologijos) ir sveikatos (kūno kultūra) ugdymą.

Etikos programos turinys parankus įgyvendinti *Integruojamąsias programas* ir skatinti mokinius ugdyti(s) mokėjimo mokytis, pilietiškumo, verslumo, darniojo vystymosi, kultūrinio sąmoningumo, komunikavimo ir IKT gebėjimus. Mokantis etikos, daug dėmesio skiriama mokinių pilietinių nuostatų, komunikavimo gimtąja kalba ir kultūrinės kompetencijos ugdymui.

Į etikos ugdymo turinį gali būti integruojamos kitos švietimo ir prevencijos programos: *Gyvenimo įgūdžių ugdymo* (2004), *Civilinės saugos mokymo* (2005), *Lytiškumo ugdymo ir rengimo šeimai* (2006), *Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos* (2006), *Saugaus eismo* (2006), *Mokymo apie visuomenės informavimo procesus ir žmogaus teises* (2006), *Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo* (2007) ir kt.

8.2. Mokinių gebėjimų raida

Mokant etikos, svarbu atsižvelgti į mokinių – paauglių psichologinės raidos dėsningumus ir mąstymo galimybes. Vaikų ir paauglių moralinio mąstymo raida turi savus dėsnius – nuoseklią (pakopinę) mąstymo būdo kaitą ir savą tempą. Juos lemia ne mokiniui suteiktos žinios, o natūrali pažintinių struktūrų raida. Stimuliuojanti gyvenimo patirtis ir ugdymas gali šią raidą šiek tiek paspartinti, bet negali pakeisti jos dėsnių. Čia pateikiama lentelė „Mokinių moralinio mąstymo raida“ apytikriai parodo 5–10 klasių mokinių mąstymo galimybių augimą atsižvelgiant į jų psichosocialinę raidą tam tikrame ugdymo konkurencijose.

Mokinių moralinio mąstymo raida

Etikos mokymo(si) sritis	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
Saviugda ir	Vaidmenų tapatumas:	Vaidmenų tapatumą ir	Savastis vis dar

savisauga: <i>Aš–Asmuo</i>	savęs suvokimas grindžiamas ryšiais su kitais žmonėmis, socialiniais vaidmenimis ir jiems būdingu elgesiu. Didelė bendraamžių vertinimo įtaka, priklausomybė nuo kitų požiūrio.	aplinkinių žmonių lūkesčių tenkinimą pradeda keisti savęs, kaip unikalios psichologinės, vidinės, kitiems nematomos ir nekintančios esybės, suvokimas. Elgtis nuoširdžiai reiškia elgtis taip, kaip jaučiu.	suvokiama kaip vidinė psichologinė būseną, bet sumažėja spontaniškumas, nes išauga refleksijos ir savo vertybių, idealų, principų laikymosi vaidmuo. Tapatybė dabar laikoma ne tik įgimtu, bet ir pačių kuriamu savitumu.
Dialoginis bendravimas: <i>Aš–Tu</i>	Mažėja stereotipinis kito žmogaus vertinimas ir juo grindžiami santykiai su kitu. Stengiamasi pažvelgti į situaciją iš kito žmogaus pozicijų, pajusti simpatiją ar empatinę užuojautą. Kartais kitam padedama tik todėl, kad to reikalauja suaugusieji ir kad galima sulaukti pritarimo, bet vaikas ir pats inicijuoja pagalbą.	Gebama įsivaizduoti save kito vietoje, suvokti jo išgyvenimus, jausmus ir elgesio motyvus. Dėl paaugliško egocentrizmo ir impulsyvumo labai kategoriškai vertinami reikšmingi ir tiesiogiai susiję žmonės, bet apskritai kitą žmogų imama suvokti subtiliau. Jeigu išsaugomi vaikystės draugai, draugystė stiprėja.	Santykiai su kitu žmogumi grindžiami pareigos ir atsakomybės jausmu. Pradedami suvokti kito gerovės, teisių ir orumo išsaugojimo reikalavimai, nors ne visi geba juos aiškiai suformuluoti. Gali būti draugaujama ir su tais žmonėmis, kurie ne itin patinka, nes sustiprėja atlidumas.
Socialiniai santykiai: <i>Aš–Mes</i>	Bendruomenė (grupė) suvokiama kaip ištikimų, lojalių ir norinčių viskuo dalytis žmonių bendrija. Pripažįstama, kad, norint būti priimtam į bendruomenę, reikia paisyti jos lūkesčių ir laikytis normų.	Priklausyti bendruomenei (grupei) tebėra labai svarbu, bet daugėja konfliktų dėl bendruomenės normų, reikalavimų, savo požiūrio ir norų nesutapimo.	Pradedama skirti bendruomenės ir individualių jos narių interesus. Suvokiama, kad bendruomenės (grupės) sukuriama jos narių susitarimu ir kad jos gali kisti. Pradedama suvokti visuomeninės sutarties idėja.
Santykis su pasauliu: <i>Aš–Tai</i>	Vaikas ypač imlus naujai informacijai, mėgsta sisteminti ir klasifikuoti, ilgiau išlaiko dėmesį ir yra atkaklesnis. Tai palankus metas pradėti mokytis naujų dalykų, imtis didesnių darbų, dalyvauti socialinėse akcijose, stiprinti vaiko pasitikėjimo savimi jausmą ir džiaugsmą gyventi.	Pereinama prie abstraktaus mąstymo. Savo galimybių nuojauta neatitinka gebėjimo jas realizuoti, sunkiau pritapti prie aplinkos, auga nerimas, ryškiau matomos negatyviosios pasaulio pusės. Atgauti pusiausvyrą padeda veikla, kūrybinė saviraiška, pozityvūs socialiniai ryšiai ir didesnė atsakomybė už kitus.	Kyla gyvenimo – asmeninio ir apskritai – prasmės klausimas. Ieškoma individualaus santykio su pasauliu apibrėžimo, labiau domimasi kitų atsakymais į egzistencinius klausimus, bet mažėja pasitikėjimas jais. Kuriama ateities vizija, kuriai didelę įtaką daro pasaulėžiūra.

8.3. Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis ir vertinimas. 5–6 klasės

Pagrindinėje mokykloje mokytojai svarbu išsiaiškinti, ar mokiniai jau lankė etikos pamokas pradinėje mokykloje, ar tik pradeda mokytis etikos. Svarbu suprantamai paaiškinti mokiniams etikos mokymosi tikslą ir uždavinius, parodyti etikos ir kitų mokomųjų dalykų sąsajas. 5–6 klasėse sudarant

etikos ugdymo turinį, nemažai dėmesio skiriama *psichologiniam* aspektui ir paauglio psichosocialinei raidai aptarti su mokiniais. Mokytojas gali remtis įvairiomis asmenybės raidos teorijomis (pvz., M. Kohlbergo, G. Allporto, V. Franklio ir kt.) ir svarstyti su mokiniais paaugliams būdingus mąstymo ir asmenybės pokyčius, tapatumo krizę, pakitusius santykius su autoritetais, tėvais ir bendraamžiais. Šiame ugdymo koncentre daugiausia dėmesio vis dar skiriama kasdinių situacijų aptarimui ir mokinių asmeninės patirties, pažįstamos socialinės aplinkos nagrinėjimui. Bendraamžių patirtis siejama su diskusijomis apie per televiziją rodomus filmus vaikams, apie kompiuterinius žaidimus, apie žurnalus, perskaitytas knygas, jų pristatymus. Nors pagrindinė tematika išlieka ta pati: *Aš–Asmuo*, *Aš–Tu*, *Aš–Mes*, *Aš–Tai*, temos nagrinėjamos sudėtingiau, iškeliant kritinį ir probleminį požiūrį, ieškant argumentų pagrįsti etinę poziciją. Atkreiptinas dėmesys į mokymą apie pasaulio paveldą ir jo išsaugojimą: etikos pamokose mokiniai skatinami susipažinti su Lietuvos pasaulio paveldo vietovėmis ir kitų šalių pasaulio paveldu, kultūrų įvairove. Etikos pamokų turinį turėtų papildyti popamokinė praktinė veikla mokykloje ir už jos ribų: tautiniai renginiai, bendradarbiavimas su kitų klasių ar mokyklų mokiniais, toleranciją ir gerumą skatinantys projektai, karitatyvinė veikla, ekskursijos ir kt.

8.3.1. Mokinių pasiekimai ir ugdymo gairės. 5–6 klasės

Laukiami mokinių pasiekimai yra ugdymo ir ugdymosi veiklos rezultatai, atspindintys visapusišką asmenybės raidą: mokinio įgyjamas vertybines nuostatas, gebėjimus, žinias ir supratimą. Jie aprašomi kas dveji metai: šiuo atveju baigiant 6 klasę. *Nuostatos* suprantamos kaip konkretus mokinių požiūris, emocinių išgyvenimų raiška ir nusistatymas veikti vienaip ar kitaip. *Gebėjimai* – tai mokymasis iš savo ir iš kitų patirties, išplėtos galios veikti remiantis įgytomis vertybinėmis nuostatomis. *Žinios* ir *supratimas* – tai, ką mokiniai sužino iš įvairių informacijos šaltinių, interpretuoja ir vertina, o atsakydami į klausimus tą žinojimą ar supratimą parodo. *Ugdymo gairės* skatina mokytoją kryptingai planuoti ugdomąją veiklą siekiant šioje programoje aprašytų konkrečių mokinių etikos mokymo(si) rezultatų. Jos yra rekomenduojamojo pobūdžio ir teikia nuorodas mokytojui, kaip dirbti taikant aktyvaus mokymo ir mokymosi bendradarbiaujant metodus.

Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Saviugda ir savisauga: <i>Aš–Asmuo</i>			
1. Etikos pamokos – įdomios ir svarbios.	1.1. Kelti etikos mokymosi uždavinius, svarstyti saviugdą klausimus ir įvertinti savo pažangą – ko išmokau.	1.1.1. Paaiškinti, kaip suprantu konkrečios etikos pamokos uždavinį. 1.1.2. Paaiškinti, kaip etikos pamokos padeda ugdyti save.	1.1. Mokytojas mokslo metų pradžioje supažindina mokinius su konkrečios klasės etikos mokymosi planu ir programa, mokymo(si) priemonėmis. Suprantamai paaiškina dalyko tikslą ir konkrečios pamokos uždavinius, išsiaiškina mokiniams rūpimus klausimus, numato laukiamus rezultatus, aptaria vertinimo būdus. Mokiniai skatinami kelti saviugdą uždavinius apibrėžtam laikotarpiui (norėčiau išmokti; savybės, kurias norėčiau išsiugdyti; man kylantys klausimai, į kuriuos ieškau atsakymo ir t. t.), veikti motyvuotai, mokytis aktyviai ir sąmoningai. Kiekvienos pamokos pradžioje ar pradedant kokią nors veiklą, su mokiniais aptariama tos pamokos ar veiklos uždavinys, o pabaigoje – rezultatas: mokinių pasiekimai ir procesas, kaip pavyko įgyvendinti siekiamą uždavinį.
2. Vertinti teigiamas charakterio savybes labiau nei išvaizdą.	1.2. Įžvelgti, kuo esu panašus į kitus, o kuo unikalus. Vertinti asmenis remiantis ne	1.2.1. Apibūdinti, kaip paaugau ir pasikeičiau per keletą metų (fiziniai berniukų ir	1.2. Remdamasis asmenybės raidos psichologijos žiniomis, mokytojas padeda mokiniams suprasti paauglystei būdingus berniukų ir mergaičių raidos ypatumus. Iš savo patirties mokiniai gali lyginti, kuo skiriasi berniukų ir mergaičių požiūriai, vertybės, būdo savybės. Skaitomos ir aptariamos paauglių

	vien išvaizda, bet ir jų charakterio savybėmis. Kritiškai apmąstyti populiarius „panelių“ ir „vaikinių“ įvaizdžius.	mergaičių augimo pokyčiai; asmenybės raida, kuo džiaugiuosi ir kas kelia nerimą). 1.2.2. Išvardyti, kokias būdo savybes norėčiau išsiugdyti.	istorijos, svarstoma, į ką norima arba nenorima būti panašiam (pvz., temos „Kuriu save“, „Mano įvaizdis“, „Patyrimas, iš kurio mokausi“ ir pan.). Mokiniai gali apibūdinti mėgstamiausių knygų, filmų herojus, „žvaigždes“, kuriomis žavisi: kokiomis dorybėmis pasižymi mano herojai ir kokių dorybių siekiu aš? Renkama ir pristatoma medžiaga apie ryškias asmenybes, kurios išsiskyrė teigiamomis būdo savybėmis: gerumu, teisingumu, atsakomybe ir kt.
3. Rinktis ne vien tai, kas patrauklu, bet ir tai, kas reikalinga, naudinga.	1.3. Analizuoti žmonių elgesį įvairiomis aplinkybėmis ir aiškintis tokio elgesio motyvus. Paaiškinti savo poelgių motyvus.	1.3.1. Papasakoti, kokia veikla man patinka, o kokia nepatinka, gerai sekasi arba nesiseka ir kodėl (mano pastangos, gabumai, pomėgiai). 1.3.2. Pateikti savanaudiško ir nesavanaudiško o elgesio pavyzdžių. 1.3.3. Paaiškinti, kaip keičiasi žmonių elgesys pakitus paskatoms.	1.3. Mokiniai analizuoja teigiamas ir neigiamas paskatas ir motyvus, darančius vienokią ar kitokią įtaką mūsų elgesiui. Diskutuojama, ar teisinga nuomonė, kad „žmonės paprastai siekia savanaudiškų tikslų“. Modeliuojamos konkrečios situacijos ir aptariamos priežastys, dėl kurių mokiniai rinkęsi jiems nelabai patrauklią veiklą, pavyzdžiui, kada paaugliai sutiktų kasti sniegą, kai lauke neigiama temperatūra, pjauti pievelėje žolę, kai jų draugai eina į kiną, ar, užuot traukę su draugais į šokių, savaitgalio vakarą prižiūrėtų kūdikį ir pan. Skatinama pamąstyti, kas dažniausiai skatina veikti – išorinės paskatos (atlygis, raginimai, bausmės baimė) ar vidiniai motyvai (atsakomybė, noras padėti)? Ar elgiuosi savanaudiškai, ar nesavanaudiškai? Kokios galimos vienokio ar kitokio elgesio pasekmės?
4. Jausti atsakomybę už savo poelgius ir mokymosi veiklą.	1.4. Mokytis įveikti nerimą, stresą ir veikti esant apribojimams. Įvertinti savo mokymosi veiklą, elgesį, rezultatus, nagrinėti sėkmės ir nesėkmės priežastis.	1.4.1. Paaiškinti, už kokius darbus esu atsakingas ir kokios mano, kaip mokinio, teisės ir pareigos. 1.4.2. Apibūdinti ir svarstyti savo vertybines ir mokymosi nuostatas. 1.4.3. Apmąstyti, ką kitą kartą, atlikdamas panašaus	1.4. Aptariamos paaugliams būdingos moralinės dilemos, pvz.: nepriklausomybės siekis ir didėjanti atsakomybė, norai ir draudimai, teisės ir pareigos ir t. t. Diskutuojama, kodėl ne viskas, ko noriu, galima. Kaip suderinti norus ir draudimus? Mokiniai skatinami identifikuoti ir svarstyti vertybines savo nuostatas ir mokymosi motyvaciją. Modeliuojamos hipotetinės atsakomybės situacijos, kuriose mokiniai apibrėžia galimą savo pasirinkimą, pavyzdžiui, kaip pakistų jų motyvacija mokytis, jeigu nebeliktų pažymių arba kontrolinių darbų, jei apskritai jų darbas nebūtų vertinamas? Mokomasi numatyti savo veiklos rezultatus, sėkmės ar nesėkmės veiksnius, apmąstyti, ką kitą kartą reiktų daryti kitaip.

		pobūdžio užduotį, darytų kitaip.	
5. Gyventi sveikai ir kritiškai vertinti žalingų įpročių pavyzdžius savo aplinkoje, žiniasklaidoje .	1.5. Mąstyti ir įvertinti riziką, kokią žalą gali padaryti rūkymas, alkoholio ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimas. Gebėti atsispirti bendraamžių spaudimui.	1.5.1. Paašškinti, kokie įpročiai yra žalingi ir kokią riziką paaugliui kelia rūkymas, alkoholio ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimas.	1.5. Iš konkrečių pavyzdžių mokiniams padedama suprasti, kodėl kai kurie įpročiai yra žalingi, kokių problemų (sveikatos, šeimos) jie kelia, kokią žalą daro, pvz., rūkymas ir alkoholio vartojimas. Svarstomi trumpalaikiai ir ilgalaikiai rūkymo, alkoholinių gėrimų ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo padariniai, kritiškai vertinami reklamos formuojami įvaizdžiai. Ieškoma pozityvių sveikos gyvensenos pavyzdžių – kieno gyvenimo būdo pavyzdžiu norėčiau sekti? Mokiniai gali vykdyti prevencinės veiklos projektus, pvz., „Prasmingas laisvalaikis“, „Nežalok savęs!“ ir pan.
2. Dialoginis bendravimas: Aš–Tu			
1. Mandagiai diskutuoti ir drauge ieškoti tiesos.	2.1. Diskutuoj ant laikytis sutartų taisyklių: išklausti vienas kitą ir suprasti kalbėtojo tikslus, nenukrypti nuo temos į asmeninius ginčus, gerbti kito nuomonę, prieiti prie bendrų išvadų ir t. t.	2.1.1. Paašškinti, kaip reikia mandagiai diskutuoti. 2.1.2. Išsiaiškinti klaidingas nuomones, nuostatas ir jas koreguoti. 2.1.3. Suprasti savo gebėjimo komunikuoti privalumus ir spragas.	2.1. Mokiniai mokosi diskutuoti jau ne spontaniškai, o pagal sutartas taisykles: išklausti kiekvieno grupės draugo nuomonę iki galo, pateikti argumentų, nenukrypti nuo temos į asmeninius dalykus, nekritikuoti už asmenines savybes, neklausti, kas kitam gali būti nemalonu, nekelti balso, pripažinti kito tiesą. Mokytojas apibendrina diskusiją, padeda mokiniams prieiti prie pagrįstų išvadų, įvertina aktyvius diskusijos dalyvius.
2. Pasitikėti suaugusių žmogumi.	2.2. Kreiptis pagalbos kilus konfliktams, stengtis taikiai juos spręsti. Aptarti tarpasmeninio santykio problemas.	2.2.1. Numatyti, kam galiu patikėti savo mintis ir jausmus (rimti pokalbiai su tėvais, mokytojais, psichologu, draugu) ir kuo aš pasitikiu.	2.2. Mokytojas stengiasi padėti mokiniams geriau suprasti savo jausmus ir spręsti paauglystėje kylančias problemas. Galima paskatinti mokinius išsakyti savo rūpesčius mokyklos psichologui arba rašyti dienoraštį. Svarbu įgyti mokinių pasitikėjimą ir profesionaliai atsakyti į jiems rūpimus klausimus, nes mokiniai išgyvena įvairius augimo, asmenybės raidos ir mokyklos aplinkos pokyčius. Sprendžiant paaugliams kilusias problemas ir konfliktus, bendradarbiaujama su mokyklos psichologu, klasės auklėtoju ir mokinių tėvais. Svarbūs individualūs pokalbiai pagal mokinių poreikį. Prireikus nurodoma, kur kreiptis profesionalios pagalbos.

3. Jausti atsakomybę už artimą žmogų, draugą.	2.3. Argumentuoti, kodėl negaliu daryti, ką noriu, bendraudamas su kitu žmogumi.	2.3.1. Skirti atsakingo ir neatsakingo elgesio pavyzdžius. 2.3.2. Paaiškinti, ką reiškia <i>būti atsakingam</i> bendraujant su kitu (atsiliepti į prašymus, vykdyti susitarimus, tesėti duotą žodį, stengtis išlaikyti pasitikėjimą ir sakyti tiesą).	2.3. Lyginamas atsakingas ir neatsakingas elgesys. Svarstoma, kodėl nepagrįsta egoistinė pozicija ir kodėl atsiranda atsakomybė bendraujant su kitu žmogumi. Mokytojas skatina mokinius pasamprotauti, pvz., tokiais klausimais: „Ar visada padedu kitam, kai manęs paprašo? Ar tik tada, kai man liepia arba ką nors už tai pažada? Ar dažnai padedu kitam neprašomas?“ Mokiniai nagrinėja kasdienio gyvenimo patirties pavyzdžius ar vaikų grožinės literatūros apsakymus, svarsto neatsakingo elgesio pasekmes.
4. Būti tolerantiškam kitokios išvaizdos, tautybės, lyties ar tikėjimo žmogui.	2.4. Pozityviai mąstyti ir kalbėti apie kitokios išvaizdos, kultūros, tikėjimo, amžiaus ar lyties žmogų.	2.4.1. Išsiaiškinti, kodėl egzistuoja skirtumai tarp manęs ir kito. 2.4.2. Paaiškinti, kaip suprantu krikščioniškąją priesaką „mylėti savo artimą“ ir pateikti pavyzdžių.	2.4. Su mokiniiais svarstoma, kodėl esama skirtumų tarp manęs ir kito. Aptariamas bendravimas su kitos kultūros, lyties, amžiaus ar tikėjimo žmogumi. Nagrinėjami krikščioniškosios etikos artimo meilės pavyzdžiai iš Biblijos ar šventųjų gyvenimo, iš asmeninės mūsų patirties. Mokytojas parenka vaizdinę medžiagą, filmus, istorijas, kurias pateikia pozityvius kitataučio, kitos rasės, kitatikio, seno žmogaus, neįprastai atrodančios merginos ar vaikinio įvaizdžius ir skatina mokinius peržengti mąstymo stereotipus.
5. Siekti dialogo ir taikiai spręsti konfliktus.	2.5. Atpažinti tinkamą ir netinkamą vartojamą kalbinę raišką. Ieškoti konstruktyvių konfliktų sprendimo būdų.	2.5.1. Paaiškinti, kodėl nutrūksta darnus santykis su kitu ir kokiais būdais galiu jį atkurti. 2.5.2. Žinoti, kad bendravimo sėkmė priklauso nuo to, ar atsižvelgiama į kitą žmogų, į jo tikslus ir į komunikavimo situaciją.	2.5. Su mokiniiais nagrinėjamos paaugliams būdingos konfliktų priežastys (noras būti savarankiškam, būti lyderiu, autoritetų nepaisymas ir kt.), ieškoma konstruktyvių jų sprendimo būdų. Mokytojas remiasi bendravimo psichologijos žiniomis.
3. Socialiniai santykiai: Aš–Mes			
1. Suvokti vyro ir moters	3.1. Lyginti berniukų ir	3.1.1. Paaiškinti,	3.1. Mokytojas integruoja į etikos pamokas lytiškumo ugdymo, vaiko gimimo ir šeimos

santykį kaip lygiateisį. 2. Įsitikinti, kad šeima yra esminė vertybė – žmogaus ir bendruomenės gerovės pagrindas.	mergaičių požiūrį į šeimą, pagarbiai kalbėti apie kitos lyties asmenis. Pagrįsti, kodėl šeima yra esminė vertybė kiekvienam iš mūsų – ir vaikams, ir suaugusiems.	kaip suprantu vyro ir moters lygiateisį vaidmenį šeimoje. 3.1.2. Paaiškinti, kas sieja visus šeimos narius ir kokios vertybės svarbiausios šeimos darnai užtikrinti.	etikos klausimus. Kai kurias temas galima aptarti atskirai su berniukais ir su mergaitėmis, pasikviesti į pamokas mokyklos psichologą ar sveikatos specialistą. Temos nagrinėjamos spiralės principu, taikant raidos psichologijos žinias apie psichologinius paauglių raidos ypatumus, tos žinios kartojamos ir gilinamos kitais metais. Pageidautina, kad vaikinams kai kuriuos papildomus užsiėmimus vestų vyras, merginoms – moteris, kad jie profesionaliai paaiškintų vaikų ir merginų lytinio brendimo aspektus, lyčių paskirtį ir atsakomybę už nepilnamečių lytinius santykius.
3. Jaustis svarbiu savo etninės grupės, tautos ir vietos bendruomenės nariu, puoselėti tautos kalbą ir tradicijas.	3.2. Tirti savo bendruomenės ir jos vertybių kilmę, bendravimo tradicijas. Paisyti kalbos normų ir laikytis bendravimo etikos reikalavimų.	3.2.1. Apibūdinti savo ryšį su bendruomene: su kokia etnine grupe, tauta ar tikėjimu save siejame. 3.2.2. Paaiškinti, kas sieja mus su kitais grupės nariais (kalba, istorija, moralinis kodeksas, tikėjimas, tradicijos, papročiai, maistas, drabužiai ir pan.).	3.2. Mokytojas skatina mokinius pamąstyti apie savo tapatybę, kuri nėra vien individuali. Paaiškinama, kad klausimas „Kas aš esu?“ glaudžiai susijęs su klausimu „Kas mes esame?“ Mokiniai gali pamąstyti apie savo vardą ir pavardę – asmeninės ir šeimos tapatybės saugotojus. Pasidomėti ir papasakoti, kaip buvo išrinkti jų vardai, iš kur kilusi jų pavardė? Skatinama pamąstyti apie socialinę tapatybę: „Kas sieja mus kaip etninę grupę ar tautą? Kaip prisistatytume, pavyzdžiui, kitos šalies mokiniams?“ Mokiniai piešia, fotografuoja, demonstruoja ir aptaria mums brangius simbolius, išreiškiančius mūsų tautiškumą (pvz., tautinius drabužius, vėliavą, herbą, pastatus ar meno kūrinius, istorinius įvykius). Svarstoma, kokios naujos vertybės dabartiniame pasaulyje tapo bendros daugelio pasaulio kraštų jaunimui (pvz., populiarioji muzika, drabužių mados), kokias tradicines vertybes norėtume išsaugoti.
4. Jaustis atsakingam už bendrą rezultatą, susitarimų laikymąsi ir savo žodžių tiesą.	3.3. Sukurti bendras klasės taisykles ir stengtis jų laikytis. Mokėti susitarti ir dirbti komandoje, siekti bendro tikslo ir kompromiso, derinti savo ir kitų grupės narių nuomonę.	3.3.1. Paaiškinti, kodėl svarbu demokratiškoje bendruomenėje vesti derybas ir siekti kompromiso gyvenant ir veikiant drauge. 3.3.2. Suprasti tam tikros nekultūringos kalbos daromą žalą (vulgarizmai, slengas, tyčinis žodžių ir	3.3. Mokytojas taiko mokymosi bendradarbiaujant metodus (darbas grupėse, diskusija, apskritasis stalas ir kt.), skatina mokinius vesti derybas ir siekti bendrų tikslų. Iš anksto aptariamose taisyklėse, kurių svarbu laikytis klasėje, mokykloje, aptariama, kaip turi elgtis mokinys. Mokiniai patys bando kurti savo taisykles, kurių laikysis dirbdami grupinį darbą; jos užrašomos visiems matomoje vietoje. Pagrindinė mokymosi bendradarbiaujant taisyklė – būti atviram savo ir kitų grupės narių patyrimui, nekritikuoti ir išklausyti kiekvieną nuomonę. Atliktą grupinį darbą mokiniai pristato. Labai svarbus grupinis pripažinimas: mokiniai patys įsivertina kiekvieno individualų indėlį, įvertina, kaip sekėsi susitarti, derėtis ir dirbti komandoje, o mokytojas įvertina kiekvienos grupės darbą.

		sąvokų iškraipymas, melaginga kalba ir kt.) bendraujant su kitais.	
5. Pripažinti, kad Lietuva – mūsų bendra tėvynė.	3.4. Rinkti informaciją iš įvairių šaltinių apie kitataučius Lietuvoje mokant naudotis IKT priemonėmis. Užmegzti ryšį su vietos kitataučių mokyklos mokiniais. Parengti trumpą pranešimą apie savo klasę arba mokyklą.	3.4.1. Paminėti, kokių tautų žmonės taikiai sugyvena Lietuvoje. Pasidomėti ir papasakoti, kaip į Lietuvą atkeliavo karaimai, totoriai, žydai, romai ir kitų tautų atstovai. 3.4.2. Paaiškinti pagarbos ir tolerancijos visoms tautom svarbą.	3.4. Organizuojamos integruotos etikos ir istorijos arba etikos ir geografijos pamokos, kurių uždavinys – padėti mokiniams geriau suprasti Lietuvos gyventojų etninę kultūrinę įvairovę ir ugdyti pagarbą kitataučiams. Galbūt šioje gyvenamojoje vietovėje įsikūrusi nemaža kitataučių bendruomenė. Svarstoma, kaip ji čia atsirado. Kokią reikšmę ji turi mūsų miesto ar kaimo architektūriniam, kultūriniam, socialiniam veidui? Mokytojas gali suskirstyti mokinį į grupes ir paprašyti, kad kiekviena grupė parengtų trumpą pranešimą apie savo klasę arba mokyklą. Mokiniai, tarpininkaujant mokytojui, gali pasikeisti pranešimais su vietos kitataučių mokyklos mokiniais (paštu, faksu ar elektroniniu paštu). Tai puiki proga mokytis apie kultūrų sandūrą ir susirasti draugų bei partnerių iš kitų mokyklų. Aptariami gauti pristatymai ir naujos IKT ryšio priemonės, suartinančios visų tautų žmones.
6. Užjausti, benamius, skurstančius žmones.	3.5. Analizuoti skurdo ir socialinės atskirties priežastis, ieškoti būdų, kaip būtų galima padėti savo aplinkos neturtingų šeimų vaikams, našlaičiams, seneliams savo aplinkoje.	3.5.1. Paaiškinti, ką reiškia posakis „žemiau skurdo ribos“. 3.5.2. Pateikti pavyzdžių, ką liaudies išmintis (patarlės, pasakos, Biblijos pasakojimai byloja apie turtingus ir vargšus. 3.5.3. Paminėti vaiko teises, susijusias su gyvenimo sąlygomis, kurias gina Jungtinių tautų Vaiko teisių konvencija.	3.5. Mokytojas su mokiniais nagrinėja skurdo problemą Vaiko teisių apsaugos požiūriu (pvz., susiduriame su žmonėmis, tarp jų ir vaikais, kurie prašo išmaldos; dalis šeimų gyvena „žemiau skurdo ribos“ ir negali užtikrinti vaikams tinkamų gyvenimo sąlygų; nemažai vaikų ne tik Afrikoje, bet ir Lietuvoje badauja, o jų tėvai pinigų leidžia ne maistui, o alkoholiniams gėrimams ir t. t.). Taip pažeidžiamos vaiko teisės, kurias gina Jungtinių tautų Vaiko teisių konvencija. Susipažįstama su dokumentu <i>Vaiko teisės. JT VT Konvencija trumpai</i> , ji galima rasti interneto svetainėje http://www.gelbvaik.lt/lt/ch_rights/jt_conv_sho rt Mokytojas paaiškina mokiniams, kas rūpinasi vaiko teisėmis ir socialine apsauga (tėvai, globėjai, socialiniai pedagogai, Vaiko teisių apsaugos tarnyba, Caritas organizacija, savivaldybės socialinės rūpybos skyriai, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija). Organizuojami projektai arba gerumo akcijos, skatinančios mokinius padėti savo aplinkos skurstantiesiems, našlaičiams, seneliams.
4. Santykis su pasauliu : Aš–Tai			
1. Suvokti žmogaus	4.1. Lyginti, kuo žmogus	4.1.1. Paaiškinti, kuo	4.1. Mokytojas skatina mokinius filosofškai apmąstyti žmogaus prigimtį ir vietą pasaulyje.

asmens orumą ir unikalumą.	panašus ir kuo skiriasi nuo kitų gyvų būtybių. Išskirti tik žmogui būdingas savybes.	žmogus išsiskiria iš kitų gyvų būtybių (kūnu ir siela, protu ir dvasia, gebėjimu pažinti gerį ir blogį).	Lyginamos prigimtinės žmogaus ir gyvūnų savybės. Mokiniai mąsto, kodėl žmonės nėra tokie stiprūs, vikrūs, greiti ir prisitaikę prie gamtos kaip kiti gyvūnai? Ką geba tik žmogus, o kiti gyvūnai – ne? Samprotaujama apie universalią žmogiškąją patirtį (gimimo ir mirties, vaikystės ir senatvės, laisvės ir pasirinkimo, gėrio ir blogio), svarstomi egzistenciniai klausimai. Bandoma interpretuoti filosofų posakius, pvz., B. Paskalio posakį: „Žmogus – tai mąstanti nendrė“ ir kt. Mokytojas padeda suprasti, kuo žmogus yra išskirtinė (protinga, dvasinga, kūrybinga, morali, mylinti ir atsakinga) pasaulio būtybė – asmuo, turintis vardą, prigimtines teises ir nepakartojamą savo gyvenimo istoriją.
2. Žavėtis gyvybės rūšių įvairove, gerbti bei saugoti kiekvieną gyvybę.	4.2. Kelti klausimus apie gyvybės atsiradimą ir įvairovę. Apibūdinti gyvybės atsiradimą ir kūdikio raidą. Įžvelgti galimus pavojus gyvybei ir siūlyti būdus, kaip išvengti rizikos.	4.2.1. Paaiškinti, kokie pavojai gali grėsti augalams ir gyvūnams mūsų gyvenamojoje vietovėje ir kaip reikia saugoti gyvybės rūšių įvairovę. 4.2.2. Paaiškinti žmogaus gyvybės pradėjimą, jos trapumą ir pareigą gerbti kiekvieną gyvybę nuo jos prasidėjimo iki natūralios mirties.	4.2. Mokiniai gali aprašyti arba papasakoti įvykį: „Kaip man pavyko ką nors išgelbėti“. Svarstoma, kokia trapi kiekviena gyvybė ir kodėl jai gali grėsti pavojai. Iš mokytojo pateiktų klausimų mokiniai atpažįsta galimas grėsmes augalų ir gyvūnų įvairovei dėl žmogaus veiklos savo regione, pvz.: ar girdėjote apie miškų naikinimą, apie gaisrus, apie brakonierius ir t. t.? Mokytojas atkreipia dėmesį į rūkymo ir alkoholinių gėrimų vartojimo žalą, pvz., klausia, kokie užrašai kabo parduotuvėse šalia parduodamų tabako ir alkoholio gaminių. Paaiškina, kodėl rūkymas ir alkoholio vartojimas labai kenkia ne tik vaikams, paaugliams ir suaugusiems, bet ir dar negimusiai gyvybei. Mokiniai kuria Gyvybės dienai skirtus plakatus.
3. Saugoti aplinką, puoselėti tautos kultūrą ir gimtąją kalbą.	4.3. Analizuoti žmogaus gyvenimo ir aplinkos ryšį. Skatinti kitus saugoti aplinką, gamtos ir kultūros paveldą savo gyvenamojoje vietovėje.	4.3.1. Papasakoti, kaip puoselėju gimtąją kalbą ir kasdienę savo aplinką (neteršiu jos, nevengiu tvarkymosi darbų, saugau tai, kas kitų sukurta). 4.3.2. Pateikti gamtos ar kultūros	4.3. Mokiniai svarsto žodžio „branginti“ reikšmę, pateikdami pavyzdžių iš kasdienės savo aplinkos: galbūt jie brangina kokį daiktą (senovinį ar modernų), meno kūrinį (papuošalą, paveikslą, keramikos dirbinį, kilimą), knygą, augalą arba naminių gyvūnų. Galima nupiešti, nufotografuoti arba parodyti laikinai įkurtame klasės muziejuje branginamus objektus. Aptariama, kodėl tie dalykai tokie vertingi mokiniams ir kodėl juos reikia saugoti? Galbūt tai senelių palikimas? Kaip mokiniai juos saugo? Mokytojas paaiškina, kas yra gamtos ir kultūros paveldas (kilnojamasis ir nekilnojamasis), pateikia paveldo vertybių, kurias svarbu išsaugoti ateities kartoms,

		paveldo vertybių, kurias norime išsaugoti, pavyzdžių savo gyvenamojoje vietovėje.	pavyzdžių iš gyvenamosios apylinkės.
4. Žavėtis pasaulio paveldo vietovėmis, norėti jas pamatyti ir saugoti.	4.4. Naudojantis įvairiais informacijos šaltiniais, internetu, rinkti informaciją apie pasaulio paveldą ir pasidalyti savo žiniomis su kitais.	4.4.1. Kuriant tekstą žodžiu, raštu arba rengiant vaizdinį pristatymą, vaizdingai papasakoti kuo graži ir įdomi mūsų tėvynė Lietuva. 4.4.2. Papasakoti, kokias žinau pasaulio paveldo vertybes Lietuvoje ir kitose šalyse. 4.4.3. Nurodyti informacijos šaltinius, interneto nuorodas, iš kur galiu pasisemti žinių apie kitų šalių kultūrą.	4.4. Nagrinėjant vaizdinę medžiagą (pvz., nuotraukas, skaidres), mokytojas supažindina mokinius su UNESCO saugomomis pasaulio paveldo vertybėmis Lietuvoje: Vilniaus senamiesčiu, Kuršių nerija, Kernave, kryždirbyste (pvz., Kryžių kalnu Šiauliuose), verbomis, Dainų ir šokių šventėmis. Jei leidžia galimybės, organizuojama ekskursija į kurią nors pasaulio paveldo vietovę, mokiniai gali ją nufotografuoti arba aprašyti, nupiešti. Mokytojas klausia, ką mokiniai žino (galbūt lankėsi arba sužinojo iš įvairių informacijos šaltinių) apie kitų šalių pasaulio paveldo vietas, apie pasaulio stebuklus? Mokytojas skatina mokinius domėtis pasaulio paveldo vertybėmis ir kitų šalių kultūra, ieškoti informacijos internete (pvz., http://www.unesco.org/whc), užmegzti ryšį elektroniniu paštu su kito regiono mokyklos mokiniais, lyginti skirtingų kultūrų vertybes. Taip ugdomas kultūrinis mokinių sąmoningumas ir tolerancija.
5. Neteršti aplinkos ir dalyvauti aplinkosaugos veikloje.	4.5. Išvardyti žmonių veiklos padarinius, dėl kurių gali kilti ekologinių problemų dabar arba ateityje. Nesitaikstyti su esama situacija, dalyvauti sprendžiant su aplinka susijusias problemas ir siūlyti priemonių, kaip tas problemas	4.5.1. Įsivaizduoti ir papasakoti, kokia bus mūsų gyvenamoji aplinka po 10 metų. 4.5.2. Paaiškinti švarios gamtos ir aplinkos reikšmę sveikatai, taršos žalą aplinkai. Pateikti pavyzdžių, kaip galima saugoti gamtą.	4.5. Mokiniai analizuoja pokyčius gyvenamojoje aplinkoje: kaip kito gamta, pastatai, žmonės palyginti, pvz., su gyvenamąja aplinka prieš dvidešimt metų. Mokytojas gali duoti kūrybinę užduotį – įsivaizduoti ir pavaizduoti, kaip atrodys mūsų gyvenamoji vietovė po 10 metų. Galimos integruotos etikos ir geografijos arba biologijos pamokos – mokiniai vieną savaitę renka spaudoje pasirodantčius straipsnius aplinkosaugos tema. Vėliau klasėje jie išanalizuoja surinktą medžiagą ir aptaria rezultatus. Mokiniai atpažįsta galimas grėsmes gamtai ir jos įvairovei, svarsto esamas aplinkosaugos problemas, kylančias dėl žmogaus veiklos jų regione: pvz., dėl miškų naikinimo, dėl gaisrų, oro, vandens ir dirvos užterštumo, brakonieravimo ir kt. Ieškoma būdų, kaip šias problemas spręsti ir kaip sudrausminti neatsakingai gamtoje besielgiančius žmones.

	spręsti.		
--	----------	--	--

8.3.2. Turinio apimtis. 5–6 klasės

Po kiekvieno koncentro pateikiamos turinio gairės – tematika dvejiems mokslo metams. Pagrindinėje mokykloje, kaip ir pradinėje, turinys suskirstytas pagal ugdomosios veiklos sritis: *Aš–Asmuo*, *Aš–Tu*, *Aš–Mes*, *Aš–Tai*. Turinys nėra griežtai reglamentuotos vadovėlių ar metinių planų temos, tai veikiau probleminiai klausimai, kuriais mokytojas gali pradėti pokalbį su mokiniais. Į turinio apimtį įeinantys klausimai gali kartotis ir būti nagrinėjami aukštesniu lygiu skirtingose ugdymo pakopose, atsižvelgiant į mokinių mąstymo ypatumus. Tos pačios temos skirtinguose centruose gali būti analizuojamos kitu aspektu.

8.3.2.1. Saviugda ir savisauga: *Aš–Asmuo*

Kas yra etika? Kaip suprantu etikos mokymosi tikslą ir uždavinius? Ko mokysimės per etikos pamokas šiais mokslo metais? Keturios ugdomosios veiklos sritys: saviugda ir savisauga; dialoginis bendravimas; socialiniai santykiai; santykis su pasauliu.

Kas yra paauglystė? Paauglio raida. Fiziniai berniukų ir mergaičių augimo pokyčiai. Kuo džiaugiuosi ir kas man kelia nerimą? Mano būdas: kokias vertinu dorybes? Kokias charakterio savybės norėčiau išsiugdyti?

Mano mokymosi siekiai, kaip juos įgyvendinti? Kokia veikla man patinka ir gerai sekasi, o kokia nepatinka arba nesiseka? Mano pastangos, gabumai ir pasiekimai. Kas mane skatina mokytis – vidiniai motyvai (noras, susidomėjimas dalyku, supratimas, kad tai man svarbu) ar išorės veiksniai (tėvų kontrolė, mokytojų reikalavimai, pažymiai)?

Kas yra saviugda? Patiriu, klystu, taisausi. Norai ir draudimai, kaip juos suderinti. Ką reiškia elgtis atsakingai? Mokausi iš patirties. Refleksija – savo poelgių apmąstymas ir įvertinimas, savo veiksmų motyvai ir pasekmės.

Kodėl svarbu vengti žalingų įpročių? Rūkymo, alkoholio ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo žala paauglio sveikatai ir elgesiui. Nelaimingi atsitikimai ir pasekmės šeimai, priklausomybė. Kritinis požiūris į žalingų įpročių pavyzdžius savo aplinkoje, žiniasklaidoje ir jų reklamą. Kaip prasmingai leisti laisvalaikį ir atsisipirti neigiamai bendraamžių įtakai? Kur prireikus kreiptis pagalbos dėl rūkymo, alkoholinių gėrimų ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo?

8.3.2.2. Dialoginis bendravimas: *Aš–Tu*

Kas yra pokalbis, diskusija, derybos, debatai? Kuo skiriasi faktai ir nuomonės? Kodėl žmonių nuomonės dažnai nesutampa? Diskusija – būdas ieškoti tiesos, sprendimo, sutarimo. Kaip reikia mandagiai diskutuoti, išklausti kitą ir gerbti jo nuomonę. Kuo galiu pasitikėti? Žmonės, kuriais pasitikiu. Svarbu turėti žmogų, kuriam galėčiau papasakoti apie save. Kuo aš pasitikiu, su kuo galiu rimtai pasikalbėti? Pokalbiai su psichologu. Kodėl žmonės kartais jaučiasi vieniši? Mano dienoraštis.

Kodėl privalau vykdyti įsipareigojimus kitam? Būti kartu – tai įsipareigoti. Ar aš atsakingas už kitą? Kam ir už ką jaučiuosi atsakingas, dėkingas? Stengiuosi kito neapvilti: atsiliepiu į prašymus, vykdu pažadus ir susitarimus, sakau tiesą.

Kaip bendrauju su kitu ir kitokiu? Ar draugauju tik su panašiais į save vaikais? Kuo aš skiriuosi nuo kito? Kaip suprantu krikščioniškąją priesaką „mylėti savo artimą kaip save patį“? Biblijos pasakojimai ir artimo meilės pavyzdžiai.

Ar moku sutarti ir spręsti konfliktus? Kodėl kartais nutrūksta darnus santykis su kitu? Kaip galiu jį atkurti? Prisitaikyti prie kito ar pasipriešinti kitam? Kaip ieškoti kompromiso? Kas yra tolerancija? Kodėl negali būti toleruojamas kito asmens žeminimas dėl išvaizdos, lyties, tautybės, religinių įsitikinimų, rasės, negalės ar senyvo amžiaus?

8.3.2.3. Socialiniai santykiai: *Aš–Mes*

Kas sieja šeimos narius, kokios vertybės yra svarbiausios šeimos darnai užtikrinti? Šeimų būna įvairių. Šeimą sukuria vyras ir moteris, jie susituokia ir susilaukia vaikų. Šeimoje kiekvienas yra mylimas toks, koks yra. Šeimos gali būti didelės, nepilnos arba išsiskyrusios. Žalingų įpročių pasekmės šeimai.

Kas mes esame, kaip tauta, kuo mes ypatingi? Mano bendraamžiai, kokios vertybės svarbios daugeliui paauglių? Kas sieja mane su tautiečiais: kalba, istorija, vertybės, tikėjimas, tautiniai simboliai, etnografinės tradicijos. Kuo mes unikalūs ar įdomūs pasauliui?

Kam reikalingos taisyklės? Kokios taisyklės svarbios gyvenant ir veikiant drauge su

bendraamžiais ir su suaugusiais? Kuriamė klasės taisyklės ir stengiamės jų laikytis. Ar mokame derėtis, susitarti, siekti bendrų tikslų ir ieškoti kompromiso?

Kas sieja mus su kitataučiais? Mus sieja Lietuva, kurioje taikiai sugyvena įvairių tautybių žmonės. Iš kokių šaltinių galiu daugiau sužinoti apie kitų tautybių žmones (karaimus, totorius, žydus, romus ir kt.)? Kaip galime užmegzti ryšį su kitataučiais? Vilnius – Europos kultūros sostinė. Vietos kitataučių tradicijos. Lietuvių emigrantų patirtis kitose šalyse.

Kas yra demokratinė bendruomenė? Kaip suprantu demokratišką šeimą, klasę, mokyklą? Vaiko teisės ir atsakomybė iki 14 metų. Kas saugo ir gina vaiko teises. Kaip išvengti rizikos tapti nepilnamečių nusikaltimo auka?

8.3.2.4. Santykis su pasauliu: Aš–Tai

Ką reiškia „būti žmogumi“? Kuo žmogus išsiskiria iš kitų gyvų būtybių pasaulyje? Senujų kultūrų mitai apie žmones, herojus, dievus, gėrį ir blogį.

Kodėl brangi kiekviena gyvybė? Gyvybės stebuklas, jos atsiradimas ir trapumas, nuostabi gamtos įvairovė. Kokių pavojų gali kilti gamtai mano gyvenamojoje vietovėje? Kaip man pavyko ką nors išgelbėti? Rūpinamės augalais ir gyvūnais. Priesakai „Nežudyk“ ir „Nepakenk“, kokia jų reikšmė?

Kaip puoselėjame aplinką? Gamtos taršos ir kitos ekologinės problemos, kaip atsakingai reikia elgtis gamtoje. Nevengiame tvarkymosi darbų, saugome tai, kas kitų sukurta. Gamtos ir kultūros paveldas mano gyvenamojoje vietovėje.

Kuo graži ir įdomi mano tėvynė Lietuva? Pasaulio paveldo vietovės ir vertybės Lietuvoje. Kokias vietas norėčiau aplankyti? Kaip pristatyčiau Lietuvą užsienio svečiams?

Kaip įsivaizduoju savo ateitį? Gyvenimas po 10 metų. Kas pasikeis, o ką norime išsaugoti? Kaip išsaugoti švarią gamtą ir aplinką, kaip prisidėti prie pasaulio paveldo vietovių apsaugos.

8.3.3. Vertinimas. 5–6 klasės

8.3.3.1. Šioje pagrindinio ugdymo etikos programoje pateikiamos mokinių pasiekimų vertinimo gairės. Tai bendro pobūdžio etikos pasiekimų vertinimo kriterijai, kurie skirti ne mokinio dorovingumui įvertinti, o padėti mokytojui spręsti, kiek vaikas jau yra pasiekęs tam tikroje etikos mokymosi veiklos srityje ir ko jis dar turėtų siekti. Pateikti kriterijai gali būti taikomi ir tarpiniams pasiekimams nustatyti baigus tam tikrą kurso dalį, ir darant apibendrinamuosius vertinimo aprašus trimestro, pusmečio ar mokslo metų pabaigoje. Etikos pasiekimai neskirstomi lygiais, o vertinimo kriterijai neturėtų būti naudojami mokinių skirstymui į „pažangius“ ar „nepažangius“.

8.3.3.2. Mokinių pasiekimų požymiai. 5–6 klasės

Pasiekimų sritys Veiklos sritys	Motyvacija	Veiklos uždavinių supratimas	Veiklos kryptingumas	Refleksija
1. Saviugda ir savisauga	Mokinys: - kodėl jam pačiam svarbu mokytis etikos; - mokytis šį dalyką jam patinka, įdomu; - tikisi padaryti asmeninę pažangą; - dažniausiai pasitiki savimi;	Mokinys: - suformuluoja mokytojo paaiškintą konkrečios etikos pamokos uždavinį; - turi reikiamų mokymosi priemonių; - supranta, ką jau geba, ko dar reikėtų mokytis;	Mokinys: - sutelkia dėmesį atlikdamas užduotį atlikti, atidžiai klausosi mokytojo aiškinimo, atsako į klausimus; - paaiškina, kaip nauja mokymosi medžiaga siejasi su tuo, kas jau	Mokinys: - įvertina, ko išmoko ir kas pavyko arba nepavyko, supranta savo klaidas ir pasiekimus; - numato, ką kitą kartą darytų kitaip; - supranta, kurios asmeninės savybės padeda

	- stengiasi tausoti savo sveikatą.	- kelia saviugdos tikslus; - numato, kas padeda augti sveikam, o kas yra žalinga.	žinoma, kas patirta; - susidūrę su sunkumais, neaiškumais ar nesėkmėmis, atkakliai ieško išeities, kelia klausimus ir stengiasi atlikti darbą iki galo; - dirbdamas individualiai ar grupėje, mąsto logiškai, argumentuotai, analizuoja skirtingas nuomones ir informacijos šaltinius.	sėkmingai mokytis ir gerai jaustis, o kurios – ne; - numato, kaip galima išvengti rizikos sveikatai ir gyvybei.
2. Dialoginis bendravimas	Mokinys: - pripažįsta, kad bendraujant labai svarbus žmonių dialogas; - nori geriau pažinti ir tobulinti komunikacinius savo gebėjimus; - stengiasi išklausti kitą, gerbti jo nuomonę ir bendrauti mandagiai; - pripažįsta, kad svarbu sakyti tiesą.	Mokinys: - moka dėmesingai išklausti kito jam perteikiamą informaciją; - stengiasi aiškiai formuluoti ir pagrįsti savo nuomonę; - pasirenka tinkamus žodžius ir laiką, norėdamas užmegzti dialogą, draugystę ir taikiai spręsti konfliktus.	Mokinys: - geba dalyvauti diskusijoje ir mandagiai išsakyti savo nuomonę; - bendraudamas su kitu, geba būti empatiškas ir parodyti kitam dėmesį, užuojautą, toleranciją; - moka paaiškinti ir logiškai, argumentuotai išdėstyti žodžiu arba raštu savo požiūrį, nuostatas, įsitikinimus.	Mokinys: - apmąsto komunikavimą o procesą ir supranta, kad bendravimo sėkmė priklauso nuo abiejų pusių; - stengiasi išsiaiškinti nesusipratimus ir konfliktų priežastis; - geba kito atsiprašyti ir kitam atleisti; - kritiškai vertina ne faktais, o tik žmonių nuomonėmis pagrįstą informaciją.
3. Socialiniai santykiai	Mokinys: - palankiai vertina save ir daugumą savo bendruomenės narių;	Mokinys: - numato, kaip geriau atlikti savo vaidmenį bendruomenėje;	Mokinys: - aktyviai dalyvauja bendroje veikloje ir dirba grupėje;	Mokinys: - apmąsto savo elgesį ir ketinimus; kontroliuoja savo mintis, žodžius, poelgius;

	- noriai dalyvauja klasės ir mokyklos bendruomenės gyvenime, kartu su kitais prisiima atsakomybę; - stengiasi gerbti kito teises ir sąžiningai atlikti savo, kaip mokinio, pareigas; - didžiuojasi savo tautybe ir pilietybe; - suvokia, kad jokiais atvejais negali būti toleruojamas kito asmens žeminimas dėl išvaizdos, lyties, tautybės, religinių įsitikinimų, rasės, negalės ar senyvo amžiaus.	- išsiaiškina bendras taisykles; - žino savo teises ir pareigas; - siūlo būdus ir priemones bendram tikslui siekti; - svarsto savo tapatybę tautos ir valstybės gyvenimo kontekste.	- laikosi susitarimų ir taisyklių; - stengiasi veikti atsižvelgdamas į kitų poreikius, interesus ir jiems padėti; - geba ginti savo ir kitų teises.	- įvertina savo veiksmus ir jų pasekmes aplinkiniams; - įvertina, kas dirbant grupėje pavyko, o kas nepasisekė ir kodėl; - atpažįsta asmens teisių pažeidimo, neteisingumo, diskriminacijos atvejus ar nuostatų stereotipus ir juos kritiškai vertina; - pripažįsta bendruomenės normas, vertybes ir bendrą atsakomybę.
4. Santykis su pasauliu	Mokinys: - nori įgyti naujų žinių, domisi įvairiais informacijos šaltiniais; - stengiasi išsiaiškinti rūpimus klausimus, nežinomus dalykus ir paslaptinius reiškinius; - stebisi pasaulio grožiu, gamtos įvairove ir kultūros vertybėmis.	Mokinys: - numato, iš kokių šaltinių gali pasisemti žinių ir išminties; - kelia egzistencinius klausimus, apmąsto filosofines mintis; - kuria projektus ir ateities idėjas.	Mokinys: - geba palyginti įvairių šaltinių informaciją apie gerai jam žinomus faktus, įvykius, reiškinius ir padaryti išvadas; - įžvelgia nagrinėjamų objektų panašumus ir skirtumus, juos apibendrina; - geba interpretuoti ir savais žodžiais paaiškinti,	Mokinys: - įvertina, ką naujo sužinojo arba suprato; - geba papasakoti, kas konkrečiai vykdant sumanymus jam pavyko, o kas nepavyko; - kritiškai įvertina, kurios jo turimos žinios teisingos, o kurios kelia abejonių; - pripažįsta kitų

			kaip supranta filosofų, mąstytojų, rašytojų mintis ir tekstus; - geba spręsti problemas ir kūrybiškai mąstyti; - pristato kitiems savo idėjas, projektus, sumanymus.	kūrybinius nuopelnus, išmintingas išvalgas, puikias idėjas; - išvelgia žmogaus mąstymo ir pažinimo ribas: ko negalime moksliskai įrodyti, kuo tiesiog tikime.
--	--	--	--	--

8.4. Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis ir vertinimas. 7–8 klasės

7 ir 8 klasės mokiniams siūloma pažvelgti į juos supančią aplinką platesniame informacinės visuomenės šiuolaikinio gyvenimo kontekste, ugdyti(s) draugišką, pagarbų santykį su kitais ir aplinka, o sykiu mokytis kritiškai vertinti vartojimo pasiūlą, žiniasklaidos teikiamą informaciją, laimingo gyvenimo stereotipus. Šiuo amžiaus tarpsniu svarbu, kad mokiniai ugdytųsi kritinio mąstymo įgūdžius, leidžiančius įvertinti skirtingas moralines nuostatas, argumentuotai reikšti savo nuomonę ir požiūrį, taip pat socialinius įgūdžius, padedančius integruotis į bendruomenę ir dalyvauti jos veikloje kaip visateisiams nariams.

8.4.1. Mokinių pasiekimai ir ugdymo gairės. 7–8 klasės

Laukiami mokinių pasiekimai skirti visapusiškai ugdyti asmenybės vertybines nuostatas, gebėjimus, žinias ir supratimą. Jie aprašomi kas dveji metai; čia pateikiami numatomi etikos mokymosi rezultatai baigiant 8 klasę. *Nuostatos* suprantamos kaip konkretus mokinių požiūris, emocinių išgyvenimų raiška ir nusistatymas veikti vienaip ar kitaip. *Gebėjimai* – tai mokymasis iš savo ir iš kitų patirties, išplėtos galios veikti remiantis įgytomis vertybinėmis nuostatomis. *Žinios* ir *supratimas* – tai, ką mokiniai sužino iš įvairių informacijos šaltinių, ką interpretuoja, vertina ir, atsakydami į klausimus, tą žinojimą ar supratimą parodo. *Ugdymo gairės* skatina mokytoją kryptingai planuoti ugdomąją veiklą siekiant šioje programoje aprašytų mokinių konkrečių etikos mokymo(si) rezultatų. Jos yra rekomenduojamojo pobūdžio ir teikia nuorodas mokytojui dirbti aktyvaus mokymo ir mokymosi bendradarbiaujant metodais.

Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Saviugda ir savisauga: <i>Aš–Asmuo</i>			
1. Etikos pamokos padeda siekti pažangos.	1.1. Kelti etikos mokymosi ir saviugdą uždavinius, įvertinti savo pažangą – ko išmokau.	1.1.1. Atsakyti į klausimą, kodėl pasirinkau etikos pamokas ir ko tikiuosi išmokti. 1.1.2. Paaiškinti, ką nagrinėjame per etikos pamokas. 1.1.2. Savais žodžiais paaiškinti	1.1. Mokytojas mokslo metų pradžioje supažindina mokinius su etikos mokymosi planu ir programa, mokymo(si) priemonėmis. Suprantamai paaiškina dalyko tikslą ir uždavinius, išsiaiškina

		etikos principus – kas yra gėris ir teisingumas mano gyvenime.	mokiniam rūpimus klausimus, numato laukiamus rezultatus, aptaria vertinimo būdus. Mokiniai skatinami kelti saviugdos uždavinius apibrėžtam laikotarpiui (ko noriu išmokti; kokias savybes ar gebėjimus išsiugdyti; į kokius klausimus atsakyti?), rinktis dalyką motyvuotai, mokytis aktyviai ir sąmoningai. Kiekviena pamoka ar veikla pradedama su mokiniais aptariant tos pamokos ar veiklos uždavinį, o pabaigoje – rezultata: mokinių pasiekimus, savarankišką ir grupinį darbą, kaip pavyko įgyvendinti siekiamą uždavinį. Mokinių moralinio mąstymo raida skatinama aptariant gėrio ir teisingumo sampratą.
2. Pozityviai žvelgti į brendimo pokyčius.	1.2. Analizuoti savo fizinius ir dvasinius pokyčius, suprasti brendimo	1.2.1. Nusakyti kintančias paauglio savybes ir asmenybės poreikius.	1.2. Aptariama žmogaus prigimtis ir esmė, asmenybės brendimo kelias,

	ypatumus kaip laikinus ir valdyti jų sukeltas emocijas. Ieškoti fizinių ir dvasinių poreikių, dermės ir nepasiduoti neigiamoms emocijoms.	1.2.2. Apibūdinti, kokie yra fiziniai ir dvasiniai paauglystei būdingi pokyčiai, kodėl jie atsiranda ir kokių emocijų kelia.	raidos etapai, žemesnieji ir aukštesnieji poreikiai, ypač pabrėžiant paauglystės etapą. Svarstomas paauglystės, kaip maišto ir jautrumo aplinkai, laikotarpis. Pateikiami asmenybių maišto ir dėl to pakitusių vertybių pavyzdžiai. Aptariamos sąvokos <i>valios laisvė, emocijos, savarankiškumas, padarumas, sąžinė</i> .
3. Norėti mokytis ir tobulėti.	1.3. Svajoti, fantazuoti, svarstyti gyvenimo prasmės klausimus; įvertinti savo mokymosi sėkmę ir svajonių išsipildymo galimybes.	1.3.1. Įžvelgti, kaip laikas keičia mūsų gyvenimą ir kiekvieną individą, kas lieka pastovu, o kas kinta. 1.3.2. Pakomentuoti, kaip mokymosi veikla, svajonės, lūkesčiai ir viltys daro mūsų gyvenimą įdomų, prasmingą ir tikslingą. 1.3.3. Suprasti, kad ne viskas pildosi ir kad reikia nepalūžti, jei lūkesčiai nerealizuojami, jei iškyla mokymosi sunkumų.	1.3. Pateikiama laiko samprata ir diskutuojama jo pajauta. Aptariama mokymosi, svajonių, lūkesčių ir fantazijų reikšmė žmogaus savikūrai. Nagrinėjamos mokymosi galimybės ir fantazijų pasaulio santykis su realybe, atskleidžiami fantazijų privalumai ir pavojai. Ieškoma būdų spręsti mokymosi problemas.

4. Būti principingam darant sprendimus.	1.4. Pripažinti savo klaidas, jų nebijoti, analizuoti tiesos ir klaidos santykį kalboje ir gyvenime.	1.4.1. Apibūdinti nuotaikų ir jausmų kaitą, jų prigimtį. Išsiaiškinti, kaip neigiamos emocijos kenkia sau pačiam ir aplinkai. 1.4.2. Paaiškinti, kas yra egoizmas ir kokie jo padariniai.	1.4. Svarstoma emocijų raiška paauglystėje, paaiškinama, kada jos padeda savikūrai ir kada tampa pavojingos, veda į savigriovą. Analizuojama meilės sau emocija, aiškinamasi, kada ji perauga į egoizmą.
5. Branginti gyvybę.	1.5. Naudojant IT priemones, parengti pranešimą apie gyvybės stebuklą ir vertę. Mokėti pagrįsti nuostatą ginti gyvybę.	1.5.1. Paaiškinti principą <i>Nepakenk</i> . 1.5.2. Paaiškinti, kas kenkia mūsų gyvybei ir sveikatai.	1.5. Pateikiama ir analizuojama žmogaus gyvenimo trapumo idėja ir būtinybė saugoti kiekvieną gyvybę, savo ir kitų sveikatą.
6. Vertinti sveiką gyvenseną.	1.6. Praktikuoti sveiką gyvenseną, numatyti žalingų įpročių padarinius.	1.6.1. Paaiškinti, kas yra psichiką veikiančios medžiagos, kokios jų rūšys ir kodėl jas vartojant atsiranda priklausomybė. Argumentuoti, kad būtina joms atsispirti. 1.6.2. Pateikti natūralaus džiaugsmo šaltinių pavyzdžių.	1.6. Apibūdinama, kas yra psichiką veikiančios medžiagos, koks jų poveikis. Svarstoma, kaip ugdyti valią atsispirti siūlymui išbandyti šias medžiagas. Kaip alternatyva pateikiami kiti džiaugsmingo gyvenimo būdai save kurti ir tobulinti, ypač kai ištinka nesėkmė ar kai išgyvenama dvasinė krizė.
2. Dialoginis bendravimas: Aš–Tu			
1. Gerbti žmogų, su kuriuo bendrauji, rodyti jam dėmesį.	2.1. Gebėti užmegzti ryšį su kitu ir jį palaikyti. Bendrauti realioje ir	2.1.1. Apibūdinti, ką reiškia draugystė, kuo ji pasireiškia ir kokiais būdais	2.1. Aptariama draugystės samprata, jos būdai, svarstoma draugystė

	virtualioje aplinkoje naudojantis interneto paslaugomis, skirti bendravimą su bendraamžiu nuo bendravimo su vyresniu ar oficialiu asmeniu.	draugai bendrauja. 2.1.2. Paaiškinti, kuo draugystė skiriasi nuo gerų santykių.	virtualioje erdvėje, jos pranašumai ir trūkumai. Mokiniai dalijasi skirtinga virtualios draugystės patirtimi.
2. Būti atviram ir būti kritiškam.	2.2. Mokėti tartis arba derėtis dėl įsitikinimų, sprendimų, pateikti savo argumentus ir išklausti kitą. Mokėti dalytis ne tik mintimis, bet ir daiktais.	2.2.1. Paaiškinti, kokie yra bendravimo su kitu principai, kaip derinti lygiavertiškumą ir paklusimą kitam.	2.2. Analizuojamas ir diskutuojamas lygiavertis bendravimas ir bendravimas, kai vienas besąlygiškai paklūsta kitam. Mokiniai, remdamiesi vadovėlio medžiaga ir pavyzdžiais, atskleidžia lygiaverčio bendradarbiavimo principus.
3. Būti patikimam, ištikimam ir vertinti kito ištikimybę.	2.3. Saugoti draugo paslaptį ir ginti bendrus idealus.	2.3.1. Paaiškinti, ką reiškia atvirumas, ištikimybė, atsargumas, kritiškumas ir kokia jų reikšmė bendravimui.	2.3.1. Svarstomos įvairios bendravimo situacijos. Nagrinėjama, kaip jose pasireiškia žmonių atvirumas, ištikimybė, atsargumas, kritiškumas ir kokia šių laikysenų reikšmė bendravimui. Diskutuojama, kuriais atvejais svarbus atvirumas ir ištikimybė, o kuriais – atsargumas ir kritiškumas.

4. Stengtis atleisti ir būti reikiam sau.	2.4. Įvertinti savo kaltę dėl kito nelaimės ir ją pripažinti. Stengtis suprasti suklupusį draugą, jam padėti, atleisti.	2.4.1. Apibrėžti, ką vadiname išdavyste ir kalte. 2.4.2. Pateikti pavyzdžių, rodančių, kad kaltės jausmas gali atsirasti net tais atvejais, kai elgiamasi gerai.	2.4. Pateikiama kaltės samprata: kaltė dėl fizinės žalos ir dėl moralinės žalos. Svarstoma, kaip elgtis patyrus išdavystę.
5. Drąsiai išsakyti savo įsitikinimus ir savitą požiūrį.	2.5. Išsakyti ir savo nuomonę įvairiais klausimais žodžiu ir raštu, argumentuoti ją, nebijoti jos keisti, jei atsiranda naujų argumentų. Vengti mąstymo stereotipų, turėti ir ginti savo požiūrį, vertybes ir nuostatas.	2.5.1. Apibrėžti savo nuomonę, apibūdinti svarbias vertybes. 2.5.2. Paaiškinti, kas yra mąstymo stereotipai ir kaip jų išvengti.	2.5. Aptariama, ką reiškia turėti savo nuomonę, kuo nuomonė skiriasi nuo tiesos, kodėl turime išmokti derinti nuomones. Pateikiama stereotipo samprata ir parodoma, kaip stereotipinis mąstymas kenkia individualybės formavimuisi.
3. Socialiniai santykiai: Aš–Mes			
1. Gerbti šeimą.	3.1. Rodyti pagarbą šeimos nariams, rūpintis jais, vertinti šeimos nepamainomą genetinį ryšį, taikiai spręsti kylančius konfliktus.	3.1.1. Išmanyti, kuo grindžiama šeimos egzistencija, kokie yra ir kokie turėtų būti santykiai su tėvais, tarpusavio supratimas, kokie galimi konfliktai, kas yra paveldima ir kas šeimoje įgyjama.	3.1. Aptariami šeimos, kaip genetinio junginio, ypatumai. Nagrinėjami praeities ir dabarties, įvairių kraštų šeimos modeliai. Svarstoma, kokie veiksniai daro įtaką kintančiai šeimos sampratai (nepilna šeima, dalinis genetinis ryšys, be genetinio ryšio). Mokytojas paaiškina, kad

			šeima yra ne tik genetinis, bet ir teisinis junginys: kiekvienas šeimos narys turi teises ir pareigas. Jeigu mokiniai yra girdėję visuomenės diskusijas apie Šeimos koncepciją ir klausia apie tai, mokytojas turėtų būti pasirengęs suprantamai paaiškinti dabartinę Lietuvos Respublikos Seimo priimtą Šeimos koncepciją.
2. Vertinti bendruomeniškumą, solidarumą.	3.2. Aktyviai dalyvauti bendroje klasės veikloje, rūpintis santarve ir prisidėti prie jos kūrimo.	3.2.1. Paaiškinti, kas jungia klasės mokinius; pateikti pavyzdžių, kaip kuriame klasės atmosferą ir vykdome veiklos planus.	3.2. Pateikiama klasės, kaip bendruomenės, idėja, aptariamos jos sugyvenimo ir sėkmės sąlygos. Pabrėžiamas kiekvieno indėlis kuriant klasės bendruomenę. Mokiniai išvardija savo pareigas klasėje, mokytojas skatina juos apmąstyti savo indėlį siekiant geros ir draugiškos klasės atmosferos.
3. Toleruoti ir vertinti žmonių ir tautų įvairovę. Vertinti savo krašto bendravimo tradicijas ir kultūrą.	3.3. Skirti savo tautos ypatumus, vertinti jos praeities žygdarbius, puoselėti idealus, gerbti	3.3.1. Apibrėžti, kas yra tauta, kokių pagrindų ji jungia žmones. Paaiškinti, kas	3.3. Apibūdinama, kas yra tauta, kas ją sieja. Aiškinama, kad tautą gali sudaryti viena kalba kalbantys

	simbolius. Gerbti kitatautį, esantį toje pačioje klasėje, suvokti jo tautos simbolius ir istorinį kontekstą.	sieja Lietuvoje gyvenančius skirtingų tautybių žmones. 3.3.2. Apibūdinti savo tautos ypatumus, apmąstyti jos praeitį, idealus.	žmonės ir skirtingai kalbančios žmonių grupės, gyvenančios vienoje teritorijoje, turinčios bendrą praeitį. Aiškinama emigrantų tautinė priklausomybė. Mokiniai diskutuoja apie užsieniečių, imigrantų, kitataučių integraciją, aptaria, su kokiais sunkumais jie susiduria.
4. Gerbti asmens teises ir sąžiningai atlikti savo pareigas.	3.4. Analizuoti, kokiomis teisėmis mes naudojames šeimoje ir mokykloje, kokias pareigas atliekame. Lyginti, kuo skiriasi religinė bendruomenė nuo pasaulietinės bendruomenės. Atpažinti asmens teisių pažeidimo atvejus. Aktyviai ieškoti pagalbos, kai pažeidžiamos mano ar kito teisės.	3.4.1. Apibūdinti demokratinę bendruomenę: kaip suprantu demokratišką šeimą, mokyklą ir kuo jos skiriasi nuo autoritariškai valdomų grupių. 3.4.2. Paaiškinti, kad teisės neegzistuoja be pareigų, o kito teisės ne mažiau svarbios negu mano teisės. Nusakyti savo teises ir pareigas šeimoje ir mokykloje. 3.4.5. Paaiškinti, kas saugo ir gina vaiko teises.	3.4. Lyginami santykiai šeimoje ar grupėje, grįsti vieno dominavimu arba susitarimu. Mokytojas užrašo lentoje žodį <i>demokratija</i> ir klausia mokinių, su kuriais iš minėtų santykių (dominavimo ar susitarimo) asocijuojasi šis žodis. Mokiniai įvairiuose informacijos šaltiniuose gali rasti kuo daugiau posakių su žodžiais „demokratija“, „teisės“, „pareigos“. Apibendrinant mokiniams paaiškinama, kad viena iš svarbiausių demokratinės visuomenės

			etinių normų – naudotis savo teisėmis, gerbti kitų teises ir sąžiningai atlikti savo pareigas. Svarstomi galimi vaiko ir mokinio teisių pažeidimo atvejai, aptariama, kas saugo ir gina jų teises (tėvai, globėjai, mokykla, konvencijos, Vaiko teisių apsaugos tarnyba).
5. Rodyti aktyvią pilietinę poziciją ginant žmogaus ir vaiko teises.	3.5. Argumentuoti, kodėl svarbu būti aktyviu visuomenės piliečiu. Svarstyti teisių, autonomijos ir pareigų visuomenei santykį. Prireikus būti pilietiškai aktyviam.	3.5.1. Išmanyti pagrindines žmogaus teises ir pareigas. 3.5.2. Papasakoti Žmogaus teisių deklaracijos atsiradimo istoriją.	3.5. Aptariama, ką reiškia asmens autonomija, kokios jos ribos. Argumentuojama, kodėl žmogus turi įsipareigoti dalyvauti visuomeninėje veikloje. Diskutuojama, kodėl pilietis turi būti aktyvus.
6. Konkuruoti ir nebijoti pralaimėti.	3.6. Skirti autoritarinės ir demokratinės visuomenės ypatumus. Analizuoti elgesį iš pagarbos ir elgesį iš paklusimo.	3.6.1. Paaiškinti lyderių ir autoritetų reikšmę visuomenėje, pasakyti, kuo jie skiriasi. 3.6.2. Apibūdinti elgesio iš pagarbos ir elgesio iš paklusimo reikšmę ir pasekmes.	3.6. Diskutuojama ir įvertinama lyderio ir autoriteto vieta bendruomenėje. Pateikiama autoritetų pavyzdžių, analizuojama, kodėl jų mažėja ir kodėl dažniau kalbama apie ekspertą arba lyderį. Aptariama lyderiavimo idėja.
7. Siekti solidarumo savo bendruomenėje ir būti tolerantiškam kitoms žmonių grupėms.	3.7. Analizuoti, kodėl kyla	3.7.1. Pateikti vietos konfliktų ir	3.7. Pateikiamos vietos konfliktų ir tarptautinių

	visuomeninių konfliktų ir kokie žinomi šiuolaikiniai jų sprendimo būdai. Kilus konfliktui, pozityviai jį spręsti.	tarptautinių konfliktų pavyzdžių; paaiškinti, kaip jie sprendžiami. 3.7.2. Apibrėžti ir pakomentuoti sąvokas <i>solidarumas</i> ir <i>tolerancija</i>.	konfliktų priežastys ir analizė, svarstomos jų pasekmės ir galimi sprendimo būdai. Mokiniai dalijasi žinomais faktais; mokytojas jų interpretacijas koreguoja.
4. Santykis su pasauliu: Aš–Tai			
1. Gerbti darbą ir tuos, kurie dirba.	4.1. Atlikti nesudėtingus pagalbos ir sudėtingesnius darbus, vykdyti užduotis ir įsipareigojimu s.	4.1.1. Išvardyti savo darbus, bendrus darbus; suprasti, kodėl reikia gerbti darbą, kodėl skatinamas darbas pagal pašaukimą. 4.1.2. Paaiškinti, kaip darbas susijęs su skurdo mažinimo problema.	4.1. Diskutuojama apie darbo vietą žmogaus gyvenime. Apie mėgstamą ir nemėgstamą darbą, apie darbą iš pareigos. Mokiniai prašomi apmąstyti savo pastangas įvairiose srityse rasti jiems tinkamiausią veiklą.
2. Vertinti kultūros pasiekimus ir kūrybinę žmogaus veiklą.	4.2. Kurti individualiai ir dalyvaujant kūrybiniuose projektuose, suprasti savo ir kitų kultūrų paveldo reikšmę, žinoti didžiausius kultūros paminklus. Skirti kultūrą nuo civilizacijos.	4.2.1. Apibūdinti, ką reiškia žmogaus kūryba, kultūra, įvairios kultūros, civilizacijos. 4.2.2. Suvokti asmeninio dalyvavimo kultūros kūrimo procese prasmę.	4.2. Aptariama kultūros samprata ir įvairios kultūros, kuo jos skiriasi nuo civilizacijų. Mokytojas parodo, kokie kultūriniai simboliai dažniausiai yra naudojami ir atpažįstami. Aiškinamasi, kokios yra popkultūrų atsiradimo priežastys ir ypatumai. Atliekami individualūs ir grupiniai darbai,

			kuriame projekte.
3. Gerbti savo ir kito turtą bei nuosavybę; protingai, sąžiningai ir prasmingai jais naudotis.	4.3. Saugoti įsigytą daiktą, jį naudoti pagal paskirtį. Prireikus dalytis turima nuosavybe su kitais. Mokėti apsiriboti būtiniais daiktais, nesiekti jų pertekliaus. Suprasti, kokios svarbios yra dvasinės vertybės ir jų siekti.	4.3.1. Apibrėžti, kas yra nuosavybė, žmonių turtas, turto kaupimas, naudojimas, parama kitiems. 4.3.2. Apibūdinti svarbias materialines ir dvasines vertybes.	4.3. Aptariamieji turtinės nuosavybės ypatumai ir jos saugojimo būdai. Svarstoma, kiek asmeniui reikia turto, kaip jis gali būti naudojamas, kaip didinamas, kokie yra elementariausi ekonomikos dėsniai. Aptariamas intelektualinis turtas ir teisės į jį. Diskutuojama dvasinio turto ir skurdo mažinimo tema.
4. Būti kritiškam žiniasklaidos ir reklamos atžvilgiu.	4.4. Domėtis šiuolaikinių informacijos priemonių naujovėmis, mokėti pasirinkti informaciją. Kultūringai elgtis internete. Analizuoti ir kritiškai vertinti žiniasklaidos pateikiamą informaciją, reklamas.	4.4.1. Apibūdinti, kas yra <i>žiniasklaida</i> ir kokios yra jos rūšys. 4.4.2. Paaiškinti, kaip <i>reklama</i> naudojama visuomenės gyvenime ir kokie jos tikslai. 4.4.3. Paaiškinti kompiuterių svarbą kasdienei žmogaus ir mokymosi veiklai; žinoti, kaip saugiai ir atsakingai juo naudotis.	4.4. Paaiškinama sąvoka <i>žiniasklaida</i> , aiškinamasi, kokios yra žiniasklaidos rūšys: TV, internetas, kinas, fotografija, radijas, spauda, reklama. Aptariama kiekvienos iš jų specifiška. Mokytojas gali pasinaudoti integruojamųjų pamokų planais ir parengta šia tema medžiaga, kurią galima rasti tinklalapyje www.galvok.lt Mokiniai paaiškinami komercinės ir socialinės reklamos ypatumai ir skirtingi tikslai.

			Diskutuojama apie žiniasklaidos poveikį žmogaus tobulėjimui, apie reklamos poveikį mūsų pasirinkimui ir apie kompiuterių panaudojimo galimybes mokymosi veikloje.
5. Saugoti gamtą ir neteršti aplinkos.	4.5. Suprasti gamtos reikšmę ir vertę. Diskutuoti apie ekologines problemas. Mokėti gamta naudotis, pasirinkti leistinas vietas ir leistinas veiklos priemones.	4.5.1. Papasakoti, kaip reikia puoselėti gamtą ir kaip protingai ja naudotis. 4.5.2. Paaiškinti principus: <i>Nepraeik pro šalį ir Nepakenk.</i>	4.5. Aptariama, kaip istoriškai dėl žmogaus ūkinės veiklos ir technologinės pažangos keičiasi gamta: kaip išnyksta augalų ir gyvūnų rūšys, kaip niokojami miškai, kaip aplinka teršiama cheminėmis atliekomis, automobilių išmetamosiomis dujomis, kodėl užterštas vanduo ir oras. Pagrindžiamos ekologinės etikos nuostatos, saugaus ir atsakingo elgesio taisyklės.

8.4.2. Turinio apimtis. 7–8 klasės

Turinio apimtis apibrėžia etikos ugdymo turinį, su kuriuo dirbama 7 ir 8 klasėje. Tai pokalbių gairės – dvejų mokslo metų tematika, suskirstyta pagal ugdomosios veiklos sritis: *Aš–Asmuo*, *Aš–Tu*, *Aš–Mes*, *Aš–Tai*. Turinys nėra griežtai reglamentuotos vadovėlių ar metinių planų temos, tai veikiau probleminiai klausimai, kuriais mokytojas gali pradėti pokalbį su mokiniais. Į turinio apimtį įeinantys klausimai gali kartotis ir būti nagrinėjami aukštesniu lygiu skirtingose ugdymo pakopose, atsižvelgiant į mokinių mąstymo ypatumus. Tos pačios temos skirtinguose centruose gali būti analizuojamos kitu aspektu.

8.4.2.1. Saviugda ir savisauga: *Aš–Asmuo*

Kokie yra fiziniai ir dvasiniai paauglystės pokyčiai? Kodėl jie atsiranda ir kokių emocijų sukelia? Svarbiausi asmenybės psichologiniai ir dvasiniai poreikiai.

Kaip laikas keičia mūsų gyvenimą ir kiekvieną individą? Kas lieka pastovu, o kas kinta? Aš ir laikas; svajonės, lūkesčiai, viltys ir jų pildymasis. Kaip mokymosi veikla, svajonės, lūkesčiai ir viltys

dar mūsų gyvenimą įdomų, prasmingą ir tikslingą? Kaip nepalūžti, jei lūkesčiai nerealizuojami?

Kas yra nuotaikos ir jausmai? Kodėl patiriame nuotaikų ir jausmų kaitą? Kokia jausmų prigimtis? Kas sukelia stresą? Kaip galima kontroliuoti neigiamas emocijas ir sumažinti stresą? Kodėl neigiamos emocijos kenkia sau pačiam ir aplinkai?

Ką reiškia egoizmas? Ar jis būdingas kiekvienam? Kokie jo padariniai? Ką daryti, kad nebūtum egoistas?

Ar gyvybė yra stebuklas? Kokia gyvybė yra unikali? Kas ir kodėl kenkia gyvybei? Kas liudija, kad gyvybė trapi?

Kas yra psichiką veikiančios medžiagos? Kvaishalai, priklausomybė ir natūralaus džiaugsmo šaltiniai. Kokios jų rūšys ir kodėl juos vartojant atsiranda priklausomybė? Kaip atsispirti pasiūlymui pabandyti vartoti psichiką veikiančias medžiagas? Kokie yra natūralaus džiaugsmo šaltiniai? Koks yra visavertis asmens gyvenimas?

8.4.2.2. Dialoginis bendravimas: Aš–Tu

Kokios būna draugystės rūšys? Įvairūs jos būdai: draugystė siekiat naudos, malonumo arba paties bendravimo su draugu. Kaip šios trys draugystės formos pasireiškia, kuri iš jų patvariausia? Kuo draugystė skiriasi nuo gerų santykių?

Kas yra dialogas? Mano ir kito bendravimo principų derinimas. Kokie yra bendravimo su kitu principai? Kaip atskirti lygiavertiškumą ir paklusimą kitam?

Kokių laikausi bendravimo nuostatų? Būti atviram, ištikimam, atsargiam ir kritiškam. Ką reiškia atvirumas, ištikimybė, atsargumas, kritiškumas ir kokia jų reikšmė bendravimui?

Kodėl patiriame išdavystę ir kaltės jausmą? Ką vadiname išdavyste? Kada atsiranda kaltės jausmas? Kodėl kaltės jausmas gali atsirasti net ir tais atvejais, kai elgiamasi gerai? Kodėl reikia atleisti?

Kas yra mąstymo stereotipai? Ką reiškia turėti savo nuomonę? Kaip ją apginti ir kaip derinti savo nuomonę su kitų nuomonėmis? Iš kur kyla mąstymo stereotipai? Kaip žmogaus elgesį, sprendimus veikia mąstymo stereotipai? Kaip jų išvengti?

8.4.2.3. Socialiniai santykiai: Aš–Mes

Kuo grindžiama šeimos egzistencija? Kaip keičiasi požiūris į šeimą? Kaip siekti tarpusavio supratimo? Kodėl galimi konfliktai? Kas yra paveldima ir kas įgyjama šeimoje? Dabartinė Lietuvos Respublikos Seimo priimta Šeimos koncepcija.

Kas sieja mane su bendraamžiais? Kokia yra mano klasės emocinė aplinka? Kas jungia klasės mokinius? Kaip kuriama demokratiška klasės atmosfera ir kas lemia klasės veiklos darną?

Kuo reikšminga mano tauta ir jos vertybės? Kas yra tauta? Koku pagrindu ji jungia žmones? Kokie mano tautos ypatumai, kokia jos praeitis, kokie idealai? Kuo didžiuojusi? Kaip stengiuosi puoselėti tautos atmintį ir ateities vizijas?

Kas būdinga demokratinei bendruomenei ir visuomenei? Ką reiškia bendruomenė ir ką – visuomenė? Ką reiškia būti jų nariu ir būti autonomišku?

Kokios pagrindinės žmogaus, vaiko, mokinio teisės ir pareigos? Kada priimta Žmogaus teisių deklaracija ir kaip ji pakeitė žmonių gyvenimą? Vaiko teisės ir atsakomybė sulaukus 14 metų.

Kas yra lyderiai ir autoritetai? Kokia lyderių ir autoritetų reikšmė visuomenės progresui? Kuo lyderis skiriasi nuo autoriteto? Kada rodoma pagarba, o kada paklūstama iš baimės? Kokios yra aklo paklusimo pasekmės? Nepilnamečių grupuotės, nepilnamečių nusikaltimai, jų priežastys ir socialinės sąlygos (smurtas, skurdas, patyčios, socialinė atskirtis).

Kodėl kyla tarptautiniai ir vietos konfliktai? Kokių žinote vietos konfliktų ir tarptautinių konfliktų pavyzdžių? Kaip jie sprendžiami? Kaip solidarumas ir tolerancija padeda spręsti konfliktus?

8.4.2.4. Santykis su pasauliu: Aš–Tai

Kokie yra mano mėgstami darbai, ką reiškia pasakymas „darbas pagal pašaukimą“? Kas yra *geras* darbas – ar tas, kuris gerai apmokamas, ar tas, kuris gerai atliekamas? Kokius darbus dirbu kartu su kitais? Kodėl reikalinga pagarba darbui? Kodėl skatinamas darbas pagal pašaukimą? Ar darbas būtina turi būti malonus?

Žmogaus kūryba, kultūra, įvairios kultūros, civilizacijos. Ką reiškia žmogaus kūryba ir ką reiškia kultūra? Kodėl yra tiek daug skirtingų kultūrų ir ar turime jas visas pažinti? Kodėl skirtingų kultūrų žmonės skirtingai vertina, kas moralu ir kas nemoralu? Kokios vertybės yra bendros visoms kultūroms? Kuo kultūra skiriasi nuo civilizacijos? Kaip šiuolaikinė kultūra skiriasi nuo praeities kultūrų?

Kas yra nuosavybė, žmogaus turtas? Kodėl žmonės linkę kaupti turtą? Kaip geriausiai naudoti turtą: investuojant, naudojant kasdienėms reikmėms, teikiant labdarą kitiems? Kodėl šiuolaikinė visuomenė vadinama vartotojiška? Kaip protingai vartoti? Kuo skiriasi materialinės ir dvasinės vertybės?

Kas yra žiniasklaida? Kokios yra jos rūšys? Kaip žiniasklaida siejama su informacija ir informacinėmis technologijomis? Kokios yra reklamos rūšys? Kaip įtaką daro reklama kasdieniam gyvenimui ir mano pasirinkimui?

Kodėl svarbu puoselėti, tausoti gamtą? Kokių ekologinių nuostatų reikia laikytis? (*išmesta*) Ką reiškia protingai ją naudoti? Kaip suprasti darnią gyvenimo plėtrą, arba darnųjį vystymąsi?

8.4.3. Vertinimas. 7–8 klasės

8.4.3.1. Šioje pagrindinio ugdymo etikos programoje pateikiamos mokinių pasiekimų vertinimo gairės. Tai bendro pobūdžio etikos pasiekimų vertinimo kriterijai, kurie skirti ne mokinio dorovingumui įvertinti, o padėti mokytojui įvertinti, kiek vaikas jau yra pasiekęs tam tikroje etikos mokymosi veiklos srityje ir ko jis dar turėtų siekti. Pateikti kriterijai gali būti taikomi ir tarpiniams pasiekimams nustatyti baigus tam tikrą kurso dalį, ir darant apibendrinamuosius vertinimo aprašus trimestro, pusmečio ar mokslo metų pabaigoje. Etikos pasiekimai neskirstomi lygiais, o vertinimo kriterijai neturėtų būti naudojami mokinių skirstymui į „pažangius“ ar „nepažangius“.

8.4.3.2. Mokinių pasiekimų požymiai. 7–8 klasės

Pasiekimų sritys Veiklos sritys	Motyvacija	Veiklos uždavinių supratimas	Veiklos aktyvumas	Įsivertinimas
1. Saviugda ir savisauga	Mokinys: - suvokia, kodėl jam pačiam svarbu mokytis etikos; - mokytis šio dalyko jam patinka, įdomu; - tikisi padaryti asmeninę pažangą; - dažniausiai pasitiki savimi; - stengiasi tausoti savo sveikatą.	Mokinys: - paaiškina konkrečios etikos pamokos uždavinį; - turi reikiamų mokymosi priemonių; - supranta, ką jau geba, ko dar reikėtų mokytis; - kelia saviugdą tikslus; - numato, kas padeda augti sveikam, o kas yra žalinga.	Mokinys: - sutelkia dėmesį atlikdamas užduotį, atidžiai klausosi mokytojo aiškinimo, atsako į klausimus; - paaiškina, kaip nauja mokymosi medžiaga siejasi su tuo, kas jau žinoma, kas patirta; - susidūręs su sunkumais, neaiškumais ar nesėkmėmis, atkakliai ieško išeities, kelia klausimus ir stengiasi atlikti darbą iki galo; - dirbdamas individualiai ar grupėje, mąsto logiškai, argumentuotai, analizuoja skirtingas nuomones ir informacijos šaltinius.	Mokinys: - įvertina, ko išmoko ir kas pavyko arba nepavyko, supranta savo klaidas ir pasiekimus; - numato, ką kitą kartą darytų kitaip; - supranta, kurios asmeninės savybės padeda sėkmingai mokytis ir gerai jaustis, o kurios – ne; - numato, kaip galima išvengti rizikos sveikatai ir gyvybei.
2. Dialoginis bendravimas	Mokinys: - pripažįsta, kad bendraujant labai svarbus žmonių dialogas; - nori geriau pažinti ir tobulinti komunikacinius savo gebėjimus; - stengiasi išklausti kitą, gerbti jo nuomonę ir bendrauti mandagiai; - pripažįsta, kad svarbu sakyti tiesą.	Mokinys: - moka dėmesingai išklausti kito jam perteikiamą informaciją; - stengiasi aiškiai formuluoti ir pagrįsti savo nuomonę; - pasirenka tinkamus žodžius ir laiką, norėdamas užmegzti dialogą, susidraugauti ir taikiai spręsti konfliktus.	Mokinys: - geba dalyvauti diskusijoje ir mandagiai išsakyti savo nuomonę; - bendraudamas su kitu, geba būti empatiškas ir parodyti kitam dėmesį, užuojautą, toleranciją; - moka paaiškinti ir logiškai, argumentuotai žodžiu arba raštu išdėstyti savo požiūrį, nuostatas, įsitikinimus.	Mokinys: - apmąsto komunikavimo procesą ir supranta, kad bendravimo sėkmė priklauso nuo abiejų pusių; - stengiasi išsiaiškinti nesusipratimų ir konfliktų priežastis; - geba kito atsiprašyti ir kitam atleisti; - kritiškai vertina ne faktais, o tik žmonių nuomonėmis pagrįstą informaciją.

3. Socialiniai santykiai	Mokinys: - palankiai vertina save ir daugumą savo bendruomenės narių; - noriai dalyvauja klasės ir mokyklos bendruomenės gyvenime, prisiima bendrą atsakomybę; - stengiasi gerbti kito teises ir sąžiningai atlikti savo, kaip mokinio, pareigas; - didžiuojasi savo tautybe ir pilietybe; - suvokia, kad jokiais atvejais negali būti toleruojamas kito asmens žeminimas dėl išvaizdos, lyties, tautybės, religinių įsitikinimų, rasės, negalės ar senyvo amžiaus.	Mokinys: - numato, kaip geriau atlikti savo vaidmenį bendruomenėje; - išsiaiškina bendras taisykles; - žino savo teises ir pareigas; - siūlo būdus ir priemones bendram tikslui siekti; - apmąsto savo tapatybę tautos ir valstybės gyvenimo kontekste.	Mokinys: - aktyviai dalyvauja bendroje veikloje ir dirba grupėje; - laikosi susitarimų ir paiso taisyklių; - stengiasi veikti atsižvelgdamas į kitų poreikius, interesus ir stengiasi jiems padėti; - geba ginti savo ir kitų teises.	Mokinys: - apmąsto savo elgesį ir ketinimus; kontroliuoja savo mintis, žodžius poelgius; - įvertina savo veiksmus ir jų pasekmes aplinkiniams; - įvertina, kas dirbant grupėje pavyko, o kas nepavyko ir kodėl; - atpažįsta asmens teisių pažeidimo, neteisingumo, diskriminacijos atvejus ar nuostatų stereotipus ir kritiškai juos vertina; - pripažįsta bendruomenės normas, vertybes ir bendrą atsakomybę.
4. Santykis su pasauliu	Mokinys: - nori įgyti naujų žinių, domisi įvairiais informacijos šaltiniais; - stengiasi išsiaiškinti rūpimus klausimus, nežinomus dalykus ir paslaptinius reiškinius; - stebisi pasaulio grožiu, gamtos įvairove ir kultūros vertybėmis.	Mokinys: - numato, iš kokių šaltinių gali pasisemti žinių ir išminties; - kelia egzistencinius klausimus, svarsto filosofines mintis; - kuria projektus ir ateities idėjas.	Mokinys: - geba palyginti įvairių šaltinių informaciją apie gerai jam žinomus faktus, įvykius, reiškinius, geba padaryti išvadas; - įžvelgia nagrinėjamų objektų panašumus ir skirtumus, geba juos apibendrinti; - interpretuoja ir savais žodžiais paaiškina, kaip supranta filosofų, mąstytojų, rašytojų mintis ir tekstus;	Mokinys: - įvertina, ką naujo sužinojo arba suprato; - geba paaiškinti, kas konkrečioje veikloje jam pavyko, o kas nepavyko; - kritiškai įvertina, kurios jo turimos žinios yra teisingos, o kurios kelia abejonių; - pripažįsta kitų kūrybinius nuopelnus, išmintį, puikias idėjas;

			- geba spręsti problemas ir kūrybiškai mąstyti; - pristato kitiems savo idėjas, projektus, sumanymus.	- pasako, ko negalime moksliskai įrodyti, kuo tiesiog tikime.
--	--	--	--	---

8.5. Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis ir vertinimas. 9–10 klasės

9 ir 10 klasėse siūloma svarstyti egzistencinius klausimus, kurie padėtų mokiniui ieškoti savo tapatumo, gyvenimo įprasminimo ir profesinio pašaukimo vizijos. Nagrinėjami įvairūs filosofiniai ir kiti požiūriai į žmogaus gyvenimo prasmę, laisvę, laimę; gretinamos skirtingos pasaulėžiūros ir vertybių orientacijos. Mokytojas gali remtis egzistencinės psichologijos ir filosofijos tekstais. Svarstomos ir taikomosios etikos, socialinės problemos, teisingumo samprata, analizuojami globalizacijos, žiniasklaidos ir informacinių technologijų sukelti pokyčiai mūsų visuomenės gyvenime. Kitiškai analizuojami žiniasklaidos šaltiniai ir reklama, mokomasi doriniu požiūriu vertinti visuomenės reiškinius ir masinę vartojimo kultūrą. Mokinių diskusijos grindžiamos ne vien asmenine nuomone, o skaitomų tekstų analize ir interpretacija. Aplinkosaugos tematika siejama su *Darniojo vystymosi integruojamosios* programos gairių (2008) turiniu.

8.5.1. Mokinių pasiekimai ir ugdymo gairės. 9–10 klasės

Laukiami mokinių pasiekimai yra skirti visapusiškai ugdyti asmenybės vertybines nuostatas, gebėjimus, žinias ir supratimą. Jie aprašomi kas dveji metai: čia pateikiami numatomi etikos mokymosi rezultatai baigiant dešimtą klasę. *Nuostatos* suprantamos kaip konkretus mokinių požiūris, emocinių išgyvenimų raiška ir nusistatymas veikti vienaip ar kitaip. *Gebėjimai* – tai mokymasis iš savo ir kitų patirties, išplėtos galios veikti remiantis įgytomis vertybinėmis nuostatomis. *Žinios ir supratimas* – tai, ką mokiniai sužino iš įvairių informacijos šaltinių, interpretuoja ir vertina, o atsakydami į klausimus jie tą žinojimą ar supratimą parodo. *Ugdymo gairės* skatina mokytoją kryptingai planuoti ugdomąją veiklą siekiant šioje programoje aprašytų konkrečių mokinių etikos mokymo ir mokymosi rezultatų. Jos yra rekomenduojamojo pobūdžio ir atkreipia dėmesį į aktyvaus mokymo ir mokymosi bendradarbiaujant metodus.

Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Saviugda ir savisauga: <i>Aš–Asmuo</i>			
1. Siekti išskirtinumo, būti panašiam į idealizuojamas asmenybes.	1.1. Kelti tapatumo paieškos problemas, nurodyti būdus, kaip jas spręsti. Svarstyti savo galimybes ir idealus.	1.1.1. Paaiškinti, kas sudaro asmeninę ir bendruomeninę tapatybę, kaip jos susijusios. 1.1.2. Papasakoti, kuo ir kodėl noriu būti panašus į idealizuojamas asmenybes.	1.1. Mokytojas skatina mokinių savirefleksiją ir savikūros (autentiškumo) paieškas. Pateikiamas klausimas pamąstyti, pvz., „Kas aš esu? Į ką noriu būti panašus? Su kokia grupe save tapatinu?“ Svarstomi įvairūs asmens tapatumo aspektai (moteriškumas ir vyriškumas, tautinis, socialinis, jaunimo, amžiaus tapatumas). Keliamos psichologinės asmens tapatumo paieškos (krizės) problemos, ieškoma būdų, kaip jas spręsti. Diskutuojama apie savo išskirtinumo galimybes ir grėsmę suvienodėti.
2. Saviugdą procese tapti laisvam ir atsakingam.	1.2. Analizuoti pamatinius asmens poreikius saugumo, priklausomybės,	1.2.1. Rašant esė, interpretuoti savasties raidą – vis labiau tampa laisvas ir atsakingas.	1.2. Mokiniai, remdamiesi asmenine patirtimi, apmąsto svarbiausius savo poreikius. Mokytojas pristato ir paaiškina A. Maslow pamatinių žmogaus poreikių piramidę. Atskleidžiamos galimos įtampos ir

	savigarbos, saviraiškos, prasmės ir tikslų siekimo požiūriu, remiantis savo patirtimi – kuriems iš jų teikiu prioritetą. Sieti savo laisvę su apsisprendimu ir atsakomybe. Numatyti, kokiose situacijose gali pasireikšti mano valios laisvė, o kokiose esu ribojamas; kokiais poelgiais realizuoju savo laisvę arba pasiduodu aplinkos įtakai. Spręsti pasirinkimo dilemas, svarstyti alternatyvas.	1.2.2. Paaiškinti, kaip suprantu žodžius „asmens laisvė ir jos ribos“.	moralinės įvairių asmenybės poreikių dilemos, pvz., saviraiškos ir saugumo, laisvės ir priklausomybės. Formuluojamos apsisprendimo konkrečioje situacijoje dilemos, ieškoma argumentų pasirinktam elgesiui pagrįsti, svarstoma problema – kiek esu laisvas apsispręsti ir kiek mane varžo aplinkybės. Mokiniai pateikia atsakingo arba neatsakingo elgesio pavyzdžių. Rašoma esė, pvz., „Mano galimybės kurti savo gyvenimą ir ateitį“.
3. Vadovautis savo sąžine ir moralinėmis vertybėmis.	1.3. Išvelgti sąžinės sąsajas su vertybėmis. Analizuoti savo vertybines nuostatas ir jų kaitą, šios kaitos priežastis ir pasekmes. Įvertinti sąžinės reikšmę moraliniam gyvenimui.	1.3.1. Paaiškinti sąžinės sąsajas su vertybėmis, sąžinės reikšmę moraliniam gyvenimui. Pateikti sąžiningo ir nesąžiningo elgesio pavyzdžių. 1.3.2. Paaiškinti, kokie veiksniai (tėvų auklėjimas, mokykla, aplinka, knygos, tikėjimas) turi įtakos asmenybės sąžinės raidai.	1.3. Mokiniai išvelgia sąžinės sąsajas su vertybėmis, vertybine orientacija. Nagrinėja sąžiningo (nesąžiningo) elgesio pavyzdžius, nurodo, kokiomis pozityviomis (negatyviomis) nuostatomis jis pagrįstas. Įvertina sąžinės reikšmę moraliam asmenybės gyvenimui ir veiksnius, kurie daro didžiausią įtaką sąžinės raidai (pvz., tėvų paskatinimai ir bausmės, pamokymai ir pavyzdys, mokytojai ir autoritetai, knygos, religija, Dekalogo normos). Apmąsto savo sąžinės ir vertybių pokyčius. Dienoraštyje aprašo savo sąžinės istoriją.
4. Įvertinti, kokią įtaką man daro autoritetai ir kiek stengiuosi būti autoritetas kitiems.	1.4. Lyginti įvairius autoritetus (formalius ir neformalius), analizuoti jų įtaką (teigiamą ar neigiamą) savo gyvenime. Apmąstyti savo pastangas būti pripažintam tarp kitų ir būti autoritetu kitiems.	1.4.1. Paaiškinti, kaip suprantu sąvoką <i>autoritetas</i> ir ką reiškia būti autoritetu. Išvardyti savybes, būdingas lyderiams ir autoritetams. 1.4.2. Papasakoti, kas man yra autoritetas ir kodėl.	1.4. Svarstoma, kas yra lyderiai ir autoritetai (formalūs ir neformalūs), kokie autoritetai veikia mano požiūrį į moralės normas ir vertybes. Mokiniai gali parengti referatą arba pranešimą naudodami IT priemones apie dėmesio vertas asmenybes – autoritetus, nurodyti jų pasirinkimo kriterijus. Aptariama, kuo skiriasi lyderiai ir normų paisantys autoritetai (jais gali būti ne tik asmenys, bet ir tekstai, pvz., religiniai, teisiniai). Mokytojas skatina mokinius apmąstyti, kiek pats esu pripažintas kitų? Kodėl esu (ar nesu) lyderis arba autoritetas kitiems? Ar noriu juo būti? Kodėl?

	Argumentuoti autoriteto pasirinkimą, nurodyti jo vertinimo kriterijus.		
5. Pasitikėti savo gebėjimais mokytis ir ieškoti savojo pašaukimo.	1.5. Kelti ir apmąstyti savęs įprasminimo klausimą profesinės veiklos srityje. Adekvačiai suvokti savo galimybes ir norų ribas, juos derinti. Numatyti galimos profesinės veiklos perspektyvas, įvertinti alternatyvas.	1.5.1. Pažinti savo galimybes renkantis pašaukimą ir profesinę veiklą, interpretuoti ją kaip savikūrą.	1.5. Mokiniai bando įsivaizduoti savo gyvenimo perspektyvą profesinės veiklos srityje. Svarsto įvairias galimybes. Kelia klausimus: ar mano galimybės sutampa su mano norais, ką turėčiau daryti, kad sutaptų, ar pasirinkti įdomią, ar naudingą profesiją? Svarsto alternatyvas, emigracijos problemą. Apmąsto savo mokymosi veiklą ir pastangas: kas sekasi, o kas nesiseka ir kodėl? Argumentuoja savo apsisprendimą profesinės veiklos srityje.
2. Dialoginis bendravimas: Aš–Tu			
1. Padėti kitam įveikti vienišumą ir netektį.	2.1. Pozityviai vertinti vienvė kaip žmogaus egzistencinę ir kartais pasirinktą būseną. Analizuoti vienišumo priežastis, ieškoti išeities iš šios būsenos. Pasiūlyti konstruktyvių netekties skausmo įveikimo būdų.	2.1.1. Paaiškinti, kad vienvė yra pozityvi egzistencinė ir kartais pasirinkta būseną, o vienišumas – neigiama psichologinė žmogaus būseną. 2.1.2. Aiškinti, kokios galimos jaunuolių vienišumo ir savižudybių priežastys. 2.1.3. Suprasti, kodėl pozityviai mąstoma apie kitą jo netekus ir kokiais būdais galima padėti įveikti netekties skausmą.	2.1. Svarstomos vienvės ir vienišumo sampratos (vienvė yra egzistencinė ir kartais pasirinkta žmogaus būseną, o vienišumas – būseną, į kurią patenkame dėl psichologinių problemų ar kitų atstumti). Analizuojama, dėl kokių psichologinių problemų jaunuoliai kartais jaučiasi vieniši net minioje, kodėl kiti atrodo jiems abejingi, kodėl Lietuvoje žudosi tiek daug jaunų žmonių ir kokios priežastys tai lemia? Diskutuojama, ar įmanoma įveikti vienvę, kodėl, kai esi su kitu, kartais jo nebrangini, kodėl šiltus jausmus neretai užgožia abejingumas, kaip įveikti vienišumą. Dirbdami grupėmis ir taikydami minčių lietaus metodą, mokiniai ieško galimų vienišumo ir netekties skausmo įveikimo būdų įvairiose kasdienėse situacijose, pvz., nutrūkus ilgalaikiai draugystei, patyrus nelaimingą meilę, šeimoje kam nors sunkiai susirgus ar mirus, pakeitus gyvenamąją vietą, po avarijos tapus neįgaliu, patiriant sunkumų mokykloje ir jos nelankant, sužinojus apie neplanuotą nėštumą, konfliktuojant su tėvais, kam nors iš pažįstamų pasiūlius pabandyti narkotikų ir kt. Mokytojas pateikia mokiniams žinių ir nuorodų iš psichologinės literatūros, kaip šias problemas nagrinėja ir siūlo spęsti psichologai.
2. Suprasti draugystės vertę ir ją	2.2. Gebėti užmegzti draugystę, stengtis kuo	2.2.1. Žinoti, kas padeda ir kas trukdo išlaikyti draugystę; kodėl	2.2. Mokiniai analizuoja draugystės sampratą, teigiamus ir neigiamus santykių su savo draugais aspektus. Skaitomos antikos filosofų ir kitų

branginti.	ilgiau ją išsaugoti, palankiai vertinti draugą net tokiu atveju, jeigu požiūris, interesai skiriasi nuo manųjų. Išsiaiškinti draugų lūkesčius, analizuoti skirtingus vaikinų ir merginų požiūrius į draugystę, partnerystę.	turiu būti empatiškas ir neabejingas draugui tiek išgyvenant džiaugsmą, tiek patyrus nesėkmę. 2.2.2. Paaiškinti, kokios savybės svarbios norint būti geru draugu, partneriu.	rašytojų mintys apie draugystę. Grupelėse diskutuojama, ko mokiniai tikisi iš draugų ir kas yra geras draugas? Mokytojas gali aptarti įvairius draugo aspektus: charakterį, vertybes, savitumus, elgesį grupėje, skonį, išvaizdą, pomėgius ir kt. Visos savybės sunumeruojamos iš eilės pagal svarbą. Kiekviena grupė aptaria vaikinų ir merginų požiūrio į draugystę panašumus ir skirtumus. Svarstoma, kas sąlygoja skirtingą požiūrį į draugystę; ar realu susirasti visas šias savybes turintį idealų draugą arba draugę? Mokytojas skatina mokinius apibendrinti pagrindines jiems kilusias mintis apie draugystę.
3. Saugiai naudotis internetu ir bendravimo virtualioje aplinkoje priemonėmis.	2.3. Įvertinti bendravimo internete priemonių teikiamas galimybes – naudą ir grėsmes. Pranešti apie aptiktą žalingą informaciją internete (pornografinio, pedofilinio, rasinę ir tautinę nesantaiką, smurtą ar patyčias kurstančio pobūdžio). Laikytis „saugesnio interneto“ taisyklių.	2.3.1. Paaiškinti, kaip modernios IKT priemonės keičia žmonių bendravimą šiuolaikiniame pasaulyje. 2.3.2. Žinoti bendravimo internete priemonių naudojimo tikslus ir problemas. 2.3.3. Papasakoti apie žalingos informacijos prevencijos programą „Saugesnis internetas“.	2.5. Mokytojas aktualizuoja bendravimo problemą modernių IKT priemonių taikymo ir paplitimo kontekste: ar bendravimo virtualioje aplinkoje galimybių gausa ir atstumo tarp žmonių mažėjimas duoda tik teigiamus rezultatus? Lyginamas žmonių bendravimas praeityje ir dabar, kaip jis keičiasi, kokių radosi naujų bendravimo galimybių atsiradus interneto ryšiui. Plačiau aptariamos tokios bendravimo internete priemonės, kaip elektroninis paštas, forumas, tinklaraštis, pokalbiai, konferencijos. Mokiniai, prisijungę prie interneto prieigos ir demonstruodami, kaip šios priemonės veikia praktiškai, analizuoja jų ypatumus, tikslus, kalbos simbolius, įvertina naudą ir patikimumą. Galima pasiūlyti apsilankyti svetainėje www.draugiskasinternetas.lt , kurioje atkreipiamas visuomenės dėmesys į nelegalią ir žalingą informaciją internete, supažindinama su galimais apsisaugojimo nuo tokios informacijos būdais. Mokiniai skatinami daryti išvadas, kad bendravimas internetu neatstoja „gyvo“ bendravimo, nors virtualus komunikavimas tampa mūsų kasdienybe. Kodėl svarbu laikytis saugumo taisyklių, nepateikti asmeninių duomenų ir saugotis žalingos informacijos?
4. Pagarbiai žvelgti į kitos lyties bendraamžius ir kritiškai vertinti su lytiškumu susijusius stereotipinius įvaizdžius.	2.4. Atpažinti su lytiškumu susijusius mąstymo stereotipus. Įvertinti asmeninius tarpusavio santykius, norima linkme juos keisti. Pagarbiai bendrauti su kitos lyties	2.4.1. Suvokti lytiškumo raišką, paaiškinti vyriškumo ir moteriškumo sampratą. 2.4.2. Paaiškinti santykių su kitos lyties bendraamžiais ypatumus (kolegiški, draugiški, artimi, tolimi, teigiami, neigiami,	2.4. Su mokiniais analizuojama, kaip suprantamas vyriškumas ir moteriškumas. Mokiniai į mokyklą gali atsinešti daug įvairių reklamų iš laikraščių ir žurnalų su vyro, moters, vaikų ir šeimų atvaizdais. Grupelėse aptariama reklamos įtaka formuojant vyro ir moters įvaizdį. Aptariami įvairūs stereotipai, būdingi spaudai, maisto ir kitų prekių pakuotėms, televizijos programoms. Diskutuojama, kokią įtaką šie stereotipai daro vyro ir moters vaidmens, jų pareigų šeimoje supratimui,

	bendraamžiais.	įtempti). Suprasti šių skirtingų santykių priežastis.	idealo įvaizdžiui ir savęs, kaip vaikino ar merginos, suvokimui. Kokiais veiksmais būtų galima mesti iššūkį tokiems stereotipiniams vaizdams? Grupės gali sukurti neutralią, t. y. su lytimi nesusietą, reklamą prekių, kurias vartoja ir vyrai, ir moterys. Mokiniai apmąsto santykius su kitos lyties bendraamžiais. Kad būtų aiškiau, gali pavaizduoti juos pateikdami tam tikrą santykių „sklaidos diagramą“. Mokytojas skatina įvertinti diagramą ir esamų santykių priežastis pateikdamas klausimus, pvz.: kuriuos santykius norėtumėte pakeisti, kad jie taptų artimesni ar tolimesni, ir kodėl?
5. Suvokti ištikimybės svarbą meilės požiūriu ir atsakomybę už nesantuokinius intymius santykius.	2.5. Gebėti skirti meilę kitam asmeniui nuo seksualinio potraukio ir priekabiavimo. Analizuoti įvairias meilės sampratas: meilę kaip simpatiją, draugystę, išrinktąją meilę kaip santuokinę ištikimybę ir atsakomybę kitam. Atpažinti įvairius reikalavimo intymiai bendrauti būdus.	2.5.1. Suprasti ir paaiškinti, kas yra meilė, kuo ji skiriasi nuo lytinio potraukio, trumpalaikio susižavėjimo ar seksualinio priekabiavimo. 2.5.2. Numatyti, kaip mano santykius su kitu gali paveikti pavydas, neapykanta, bendraamžių spaudimas, seksualinis priekabiavimas, pasidavimas reikalavimui užmegzti intymius santykius, tėvų kritika ir kt.	2.5. Analizuojamas mylinčiųjų santykis. Aptariama, už ką kitas vertinamas, branginamas. Skaitomos įvairių mąstytojų ir rašytojų mintys apie meilę. Diskutuojama apie įvairias meilės sampratas, stengiamasi pabrėžti, kad meilė yra ne tik jausmai, bet ir atsakingas dviejų asmenų ryšys, įsipareigojimas vienas kitam. Nagrinėjami kolegiški santykiai kaip prielaida užmegzti išskirtinius meilės santykius. Svarstoma, koks elgesys gali būti nepriimtinas ir kaip atsispirti prievartai, seksualiniam priekabiavimui; kokie veiksmai nesuderinami su meile kitam asmeniui; kiek galima pasitikėti kitu ir atskleisti jam savo jausmus.
6. Teigiamai vertinti kito laimėjimus, neskubėti smerkti ir teisti, kai kitas patiria nesėkmę.	2.6. Teigiamai apibūdinti kitą žmogų, jo laimėjimus. Kai kitas patiria nesėkmę, stengtis suprasti jo poelgio motyvus ir aplinkybes, į jas atsižvelgti ir pabrėžti pozityvius dalykus. Mokėti atleisti kaltę.	2.6.1. Paaiškinti, kodėl žmonės kartais nelinkę pripažinti teigiamų kito asmens savybių ir laimėjimų. 2.6.2. Pagrįsti, kodėl teisingumas yra ne kaltų ieškojimas, o atvirumas žmogui. Paaiškinti krikščioniškojo humanizmo sampratą. 2.6.3. Paaiškinti, kodėl fariziejiškoji laikysena yra iškreiptas teisingumas.	2.6 Nagrinėjami santykiai su kitu ypatingose situacijose: kai kitas patiria didelę sėkmę arba nesėkmę. Pvz., kiekvienas mokinys gali apibūdinti asmenį, kuriuo žavisi: papasakoti jo gyvenimo istoriją, aptarti pagrindines jo savybes ir laimėjimus. Kiti grupės nariai stengiasi atspėti to žmogaus vardą ir klausia, kodėl kalbantysis žavisi tuo žmogumi. Mokytojas stebi kitų mokinių reakciją ir skatina mokinius pasvarstyti poromis: kaip jie jautėsi kalbėdami arba klausydami apie kito žmogaus laimėjimus; ar grupės nariai reagavo teigiamai; kaip mokiniai jaustųsi pasakodami bendraamžiams apie savo pačių savybes ir laimėjimus? Ar jiems maloniau pasakoti apie save ar apie kitus; kalbėti ir klausyti apie kito sėkmę ar nesėkmę? Kodėl? Nagrinėjant nesėkmės ir moralinės žalos atvejus, diskutuojama, kodėl žmonės labiau linkę smerkti kitus, o savo poelgius pateisinti? Kokių laikomasi

			išankstinių nuostatų teisiančių kitus? Skaitomi krikščionių mąstytojų tekstai apie atlaidumą. Interpretuojama, ką reiškia Biblijos žodžiai: „Jūs matote krislę brolio akyje, o nematote rąsto savojoje“. Lyginamos fariziejaus, kaip iškreipto teisingumo ir humanizmo, kaip atvirumo žmogui, etinės laikysenos. Mokiniai skatinami pagrįsti išvadą, kodėl svarbu stengtis suprasti kitą, o ne smerkti ar teisti.
3. Socialiniai santykiai: Aš–Mes			
1. Pripažinti lygių galimybių ir teisių įgyvendinimo svarbą.	3.1. Analizuoti problemas, kurių kyla siekiant lygių galimybių ir teisių. Aptarti šių problemų priežastis, ieškoti būdų jas spręsti. Atpažinti ir kritiškai vertinti diskriminacijos dėl lyties, amžiaus, etninės priklausomybės ar rasės atvejus.	3.1.1. Paaiškinti, kaip suprantamos sąvokos <i>lygios galimybės, diskriminacija</i> . Paminėti, kokie dokumentai ir institucijos gina lygias asmenų teises ir galimybes. 3.1.2. Pozityviai kalbėti apie įvairias socialines grupes ir jų buvimą drauge.	3.1. Istoriniu aspektu nagrinėjama, kokios buvo ir kokios yra dabar skirtingų lyčių teisės, atsakomybė ir galimybės šeimoje, bendruomenėje, visuomenėje. Pateikiami ir kritiškai analizuojami diskriminacijos dėl lyties, amžiaus, rasės ar etninės priklausomybės pavyzdžiai šeimoje, bendruomenėje, visuomenėje. Svarstomos problemos, kylančios įgyvendinant lygias galimybes, aptariamose tų problemų priežastys, ieškoma sprendimo būdų. Susipažinama su teisiniais dokumentais ir institucijomis, kurios užtikrina lygias asmenų galimybes. Mokytojas padeda mokiniams suprasti teisę į lygias galimybes kaip asmens ir valstybės ar bendruomenės atsakomybę už jas.
2. Jausti bendrą atsakomybę už savo tautos vertybes, gerbti kitas tautas ir kultūras.	3.2. Tirti savo tautos vertybių kilmę ir tapatybės pokyčius. Analizuoti tautinius, rasinius skirtumus, nesutarimų priežastis ir demokratiškai spręsti problemas.	3.2.1. Paaiškinti tautinės tapatybės pokyčius globalizacijos sąlygomis: kokios vertybės ją stiprina ir kokių grėsmių kyla mūsų tautinei bendruomenei ir kultūrai. 3.2.2. Paaiškinti kultūrų tarpusavio sąveiką naudojant viešųjų ryšių priemones.	3.2. Svarstomas globalizacijos reiškinys, aiškinamasi, kaip jis veikia tautinę savimone, mūsų tautos gyvenimą, socialinius ir kultūrinius pokyčius Lietuvoje ir pasaulyje. Diskutuojama, kiek mokiniams atrodo svarbu išsaugoti tradicines tautos vertybes ir tautiškumą? Kaip kitos rasės ar tautybės žmonės jaučiasi Lietuvoje? Sprendžiamos problemos: kodėl daug jaunimo emigruoja iš Lietuvos; kaip išsaugoti tautiškumą ir gimtąją kalbą emigracijos sąlygomis; kodėl kyla tautinių arba rasinių nesutarimų, kokios jų priežastys ir pasekmės; kaip mokiniai elgtųsi, susidūrę su rasizmo ir netolerancijos apraiškomis savo aplinkoje? Apmąstoma, kaip naujos ryšio priemonės suartina skirtingų Europos ir pasaulio tautų žmones.
3. Kritiškai vertinti prievartą kaip būdą spręsti problemas.	3.3. Apmąstyti nesantaikos, neapykantos priežastis, numatyti padarinius. Analizuoti tautų santykius, suvokti holokausto padarinius. Kritiškai	3.3.1. Paaiškinti nagrinėjamų grupių konfliktų, tautų nesantaikos ar karų, holokausto priežastis ir pasekmes. 3.3.2. Argumentuoti, kodėl svarbu priimti bendrą	3.3. Nagrinėjami grupiniai santykiai, juose kylančios problemos ir konstruktyvūs būdai jas spręsti. Mokytojas skatina mokinius kritiškai vertinti prievartą kaip nedemokratišką ir nesuderinamą su žmogaus teisėmis būdą spręsti problemas. Toks būdas negali būti pateisinamas net ir tada, kai siekiama gerų tikslų. Nagrinėjant istorijos pavyzdžius, kritiškai apmąstomos karų, tautų nesantaikos, holokausto priežastys ir

	vertinti prievartos naudojimą.	atsakomybę už tautos žygius ir teisingai interpretuoti tautos istoriją. 3.3.3. Ugdytis pagarbą kitoms tautoms – taip prisidėti prie tarptautinio supratimo ir pagarbos.	pasekmės. Mokytojas mokiniams primena, kad Lietuvoje nuo senų laikų taikiai sugyvena daugelio tautų ir kultūrų žmonės, pasakoja, kaip jie čia atkeliavo. Mokiniai diskutuoja, kokią reikšmę skirtingų tautų kultūra turi jų miesto ar vietovės, visos Lietuvos architektūriniam, kultūriniam, socialiniam veidui.
4. Pripažinti demokratijos vertybių svarbą Lietuvos valstybei.	3.4. Aptarti demokratinės visuomenės sampratą. Kelti probleminius klausimus apie demokratijos įgyvendinimą bendruomenėje, aptarti demokratinę vertybių įgyvendinimo būdus. Mokėti kalbėti argumentuotai žodžiu ar raštu pateikti argumentus ginant bendruomenės interesus.	3.4.1. Išmanyti demokratinės visuomenės principus ir svarbiausias demokratijos vertybes (asmens teises, laisves ir pareigas). 3.4.2. Paaiškinti, kad asmens laisvės ir teisės neegzistuoja be pareigų demokratinėje visuomenėje. 3.4.3. Argumentuoti, kad kiekvienas bendruomenės narys atsakingas už sprendimų priėmimą, aptarti, kokiais būdais jis dalyvauja priimanč bendrus sprendimus demokratinėje bendruomenėje.	3.4. Mokytojas skatina mokinius domėtis žymių žmonių, kovojusių už demokratiją ir kokių nors grupių teises, pavyzdžiui, Nelsono Mandelos, Martyno Liuterio Kingo, Gandi, taip pat Lietuvos Sąjūdžio žmonių laimėjimais. Kaip šie žmonės siekė demokratijos ir pateikė reikalavimus gindami savo tautos teises? Mokiniai gali parašyti argumentuotą laišką vietos vykdomosios valdžios atstovui. Svarstoma sąvoka <i>demokratinė visuomenė</i> , demokratijos principai ir vertybės. Mokytojas padeda mokiniams suprasti, kad kiekvienas demokratinės bendruomenės narys gali ir privalo aktyviai prisidėti prie bendrų sprendimų priėmimo. Apmąstomas asmens laisvių, teisių ir pareigų santykis demokratinėje visuomenėje, tikslingos integruotos etikos ir pilietiškumo pagrindų pamokos.
5. Vadovaujantis etikos principais, suvokti moralios politikos svarbą pilietinėje visuomenėje.	3.5. Svarstyti moralumo sampratą pilietinėje visuomenėje. Kelti probleminius klausimus apie politikos ir etikos principų derinimą. Moraliu požiūriu įvertinti istorinių asmenybių veiklą ir atsakomybę įvairiose situacijose. Svarstyti, kodėl svarbu atskirti asmeninius ir viešuosius interesus.	3.5.1. Paaiškinti moralės ir politikos sąsajas – kaip supranta moralią politiką. 3.5.2. Papasakoti apie istorines asmenybes, jų charakterius ir nuopelnus. Pagrįsti, kurios asmenybės turėjo tik formalų politinį autoritetą, o kurios – moralinį. Paaiškinti istorinių asmenybių įtaką kuriant ir valdant valstybę, formuojant tautos moralę.	3.5. Diskutuojama, ar egzistuoja morali politika ir politinė moralė. Nagrinėjant istorinių asmenybių pavyzdžius, svarstoma, kas yra moralės ir politikos autoritetai; kokie yra moralės ir politikos principai, jų derinimo galimybės. Analizuojamas Sokrato gyvenimo pavyzdys, krikščioniškasis Kristaus požiūris į politinę valdžią, popiežiaus institucijos vaidmuo Europos istorijoje ir kiti pavyzdžiai. Apmąstoma, kurios asmenybės turėjo įtakos formuojant mūsų tautos moralės nuostatas. Ugdomas pilietinis mokinių sąmoningumas ir aktyvumas, gebėjimas suvokti ne tik savo pareigų, bet ir teises. Diegiamas supratimas, kad piliečiai turi saugoti ir ginti savo teises ir laisves. Kritiškai mąstant ir racionaliai argumentuojant, ugdomas gebėjimas formuluoti teisėtus savo reikalavimus ir mokėjimas legaliais būdais

			viešai juos išreikšti.
4. Santykis su pasauliu: <i>Aš–Tai</i>			
1. Ieškoti savo gyvenimo prasmės, suvokti mokymosi ir asmeninio dalyvavimo kultūros kūrimo procese prasmę.	4.1. Analizuoti savo galimybes čia ir dabar, apmąstyti gyvenamojo laiko ir vietos, jų kaitos patyrimo prasmę. Analizuoti skirtingus gyvenimo sampratų pasaulėžiūros pagrindus.	4.1.1. Suprasti, kad gyvenimas įprasminamas darant sprendimus čia ir dabar, įvertinti savo dabarties galimybes. 4.1.2. Paaiškinti skirtingas gyvenimo prasmės sampratas (mokslas, kūryba, darbas, šeima, dvasiniai pašaukimai) ir jomis pagrįstas vertybes.	4.1. Mokiniai skaito ir nagrinėja tekstus, atskleidžiančius gyvenimo prasmės sampratą skirtingose religinėse ir filosofinėse sistemose. Lyginama skirtingi požiūriai į gyvenimo prasmę (kūryba, šeima, profesija, dvasinis pašaukimas) ir juos grindžiančios vertybės. Svarstoma, koks yra technikos vaidmuo šiuolaikinio žmogaus gyvenime ir koks yra jaunimo santykis su kompiuterių virtualia realybe. Kiek esame priklausomi nuo įvairios technikos, kuri keičia mūsų gyvenimo stilių? Įvairiais aspektais analizuojamas žmogaus santykis su jį pranokstančia realybe: gamta, mokslu, technika, kultūra, religija. Keliami egzistenciniai gimimo ir mirties klausimai.
2. Toleruoti skirtingas religines tradicijas.	4.2. Analizuoti skirtingas religines tradicijas, jų deklaruojamas vertybes. Turėti savo nuomonę apie jas ir ją pagrįsti.	4.2.1. Pažinti ir apibūdinti skirtingas religines tradicijas.	4.2. Mokiniai susipažįsta su skirtingomis tradicinėmis Lietuvos konfesijomis (katalikų, stačiatikių, evangelikų liuteronų, evangelikų reformatų, judėjų, karaimų, musulmonų sunitų), nagrinėja panašumus ir skirtumus. Diskutuoja ir reiškia savo poziciją apie naujuosius religinius judėjimus Lietuvoje – kuo jie patrauklūs ar nepatrauklūs jaunimui.
3. Vertinti populiariosios kultūros pozityvius ir profesionalius aspektus ir įžvelgti galimas paviršutiniškumo apraiškas.	4.3. Gebėti formuluoti ir pagrįsti savo individualų požiūrį į populiariąją kultūrą.	4.3.1. Apibūdinti, kas būdinga šiuolaikinei kultūrai ir šiuolaikinei visuomenei, aiškintis, kurios vertybės yra pastovios, o kurios kinta. 4.3.2. Paaiškinti, su kokiais iššūkiais susiduria jaunimas.	4.3. Mokiniai aptaria jaunimo poreikius, vertybinę orientaciją, saviraiškos paieškas. Diskutuodami susidaro nuomonę apie šiuolaikinę populiariąją kultūrą ir šiuolaikinę informacinę visuomenę. Mokytojas skatina mokinius mąstyti apie individo ir minios santykį, apie masinės ir elitinės kultūros santykio ypatybes. Svarstomos galimybės ir problemos, su kuriomis susiduria jauni žmonės, siekdami popkultūros žvaigždžių populiarumo.
4. Įsitikinti globalių problemų aktualumu kasdienybėje.	4.4. Analizuoti įvairius globalių problemų aspektus ir požiūrius (pvz., skurdo mažinimo, aplinkos užterštumo ir kt.). Ieškoti moralių būdų, kaip spręsti šiuolaikines vartojimo kultūros problemas.	4.4.1. Apibūdinti globalizacijos ir vartotojiškumo sampratą. Paaiškinti, kur ir kaip pasireiškia ir kokių problemų kelia šie visuomeniniai reiškiniai.	4.4. Mokiniai aiškinasi globalizacijos ir vartotojiškumo fenomenus, jų poveikį ir pasekmes. Keliamos ir sprendžiamos šiuolaikinės vartojimo kultūros problemos vadovaujantis požiūriu, kas moraliai reikšminga. Analizuojami įvairūs globalių problemų aspektai (pvz., skurdo mažinimo, aplinkos užterštumo ir kt.), atskleidžiamas globalių problemų aktualumas šiuolaikinėje visuomenėje.
5. Saugoti gyvybę, netoleruoti žalingų	4.5. Analizuoti grėsmės gyvybei ir jos išsaugojimo	4.5.1. Paaiškinti galimas psichologines savižudybės	4.5. Aptariamą grėsmę gyvybei – savižudybę, abortai, žalingi įpročiai. Aptariamą jos išsaugojimo problemas. Mokytojas paaiškina

įpročių ir nepradėti naujos gyvybės, kol nesi pajėgus būti atsakingas tėvas (motina).	problemas, turėti savo nuomonę apie abortus, eutanaziją, žalingus įpročius ir argumentuotai ginti prigimtine žmogaus teisę į gyvybę. Kiek leidžia galimybės, dalyvauti prevencinėje veikloje.	grėsmės priežastis ir žinoti, kur kreiptis pagalbos siekiant jos prevencijos. 4.5.2. Paaiškinti, kaip abortai ir eutanazija susiję su žmogaus prigimtaine teise į gyvybę. 4.5.3. Paaiškinti žalingų įpročių moralinę, visuomeninę žalą. Aptarti, kaip jie kenkia sveikatai. Aptarti keletą žalingų įpročių prevencijos būdų.	psichologinius, socialinius, etinius ir teisinius šių problemų aspektus. Mokiniai diskutuoja, išsako savo nuomonę apie gyvybės išsaugojimą ir ją gina. Aptariamos žalingų įpročių sukeltos problemos remiantis konkrečiais pavyzdžiais, gyvenimo istorijomis. Aiškinamasi, kaip jų išvengti, svarstomos alternatyvos (turiningas laisvalaikis, užimtumas ir kt.). Mokiniai skatinami prisidėti prie prevencinės veiklos. Internetu jie gali rasti savižudybių statistiką ir, ja remdamiesi, analizuoti galimas priežastis, kodėl toks didelis savižudybių mastas Lietuvoje. Nurodomi konkretūs psichologinės pagalbos būdai, duodami adresai, kur galima ieškoti psichologinės pagalbos.
---	---	--	--

8.5.2. Turinio apimtis. 9–10 klasės

Turinio apimtis apibrėžia etikos ugdymo turinį, su kuriuo dirbama 9 ir 10 klasėse. Tai pokalbių gairės – tematika dviem mokslų metams, suskirstyta pagal ugdomosios veiklos sritis: *Aš–Asmuo*, *Aš–Tu*, *Aš–Mes*, *Aš–Tai*. Šis turinys nėra griežtai reglamentuotas vadovėlių ar metinių planų temos, tai veikiau probleminiai klausimai, kuriais mokytojas gali pradėti pokalbį su mokiniais. Į turinio apimtį įeinantys klausimai gali kartotis ir būti nagrinėjami aukštesniu lygiu skirtingose ugdymo pakopose, atsižvelgiant į mokinių mąstymo ypatumus. Tos pačios temos skirtingose klasėse gali būti analizuojamos kitu aspektu.

8.5.2.1. Saviugda ir saviauga: *Aš–Asmuo*

Kas esu ir kuo noriu būti? Kaip susijusios mano tapatybė ir bendruomeninė tapatybė? Ar noriu būti panašus į idealizuojamas asmenybes, ar noriu būti išskirtinis? Kas yra sektini pavyzdžiai, kuo ir kodėl noriu būti panašus į idealizuojamas asmenybes?

Kaip suprantu asmens laisvę ir jos ribas? Laisvė „nuo ko“ ar laisvė „kam“. Kaip susijusi asmens laisvė ir atsakomybė? Asmenybės raida, kaip procesas, kuriame vis daugiau tampa laisvas ir atsakingas. Galimybės kurti savo gyvenimą ir likimas: ką galiu nuspręsti ir pakeisti, o ko – ne. Nusikaltimai prieš asmens laisvės, teises ir orumą: prekybos žmonėmis ir prostitucijos problemos, rizikos veiksniai, veikimo būdai, prevencijos priemonės.

Kaip suprantu sąžinę? Sąžinės sąsajos su vertybėmis, sąžinės reikšmė moraliniam gyvenimui. Kada elgiuosi sąžiningai, o kada – ne? Veiksniai, darantys įtaką asmens sąžinės raidai: auklėjimo stilius, mokykla, saviugda, tikėjimas.

Kaip suprantu lyderio ir autoriteto sąvokas? Ką reiškia būti autoritetu arba lyderiu? Kokios savybės būdingos lyderiams ir autoritetams? Kas man yra autoritetas ir kodėl? Ar noriu būti, ar esu, ar galiu būti lyderis kurioje nors veikloje?

Koks mano pašaukimas ir profesiniai orientyrai? Mano ateities svajonės ir galimybės renkantis pašaukimą ir profesinę veiklą. Kokius sau keliu mokymosi ir tobulėjimo tikslus? Kaip nerimą dėl nesėkmių pakeisti konstruktyviais sprendimais? Mokymosi ir įdarbinimo užsienyje galimybės, emigracijos problema, nusivylimų priežastys.

8.5.2.2. Dialoginis bendravimas: *Aš–Tu*

Kaip įveikti vienišumą? Kodėl kartais jaučiuosi vienišas net minioje?

Kaip suprantu vienetą ir vienišumą, kuo šios būsenos skiriasi? Išsiskyrimo ir mirties problema. Jaunuolių savižudybių mastas ir priežastys. Prevencijos būdai.

Tarpusavio pagalba saugant savo ir kitų gyvybę.

Koks mano santykis su kitos lyties žmogumi? Kaip suprantu draugystę su kitos lyties žmogumi: kaip trumpalaikį jausminį susižavėjimą ar kaip kvietimą bendrystei, kaip atsakomybę? Kas mane sieja su kitu: kolegiški santykiai ar asmens išskirtinumas (jis arba ji – kitoks arba kitokia nei visi kiti, nei aš).

Koks mano požiūris į meilę, į santuoką ir šeimą? Meilė asmeniui ir atsakomybė santykių su kitos lyties žmogumi etinis pagrindas. Kokios yra meilės rūšys? Kuo meilė skiriasi nuo trumpalaikio susižavėjimo? Ar fizinis potraukis yra meilė? Kaip mano santykius su kitu gali veikti malonumo siekimas, pavydas, neapykanta, neigiamas klasės draugų, tėvų, pažįstamų požiūris į kitą žmogų?

Ką reiškia būti empatiškam? Kas yra empatija, ar esu empatiškas su kitu? Kodėl turiu jausti atsakomybę už kitą? Ar gebu suprasti kito problemas, džiaugtis sėkme ir pozityviai mąstyti, kai išsiskiriama? Ar gebu palaikyti, neteisti ir pateisinti kitą? Kodėl svarbu nesmerkti ir neteisti žmogaus?

Kas yra žmogiškoji, „artimo“ meilė? Fariziejiškumas kaip iškreiptas teisingumas. Atvirumas žmogui kaip humaniška etinė laikysena. Kuo ypatingi tėvų ir vaikų, brolių ir seserų santykiai? Kuo grindžiamas teisingumas, atlaidumas ir pareiga kitam?

8.5.2.3. Socialiniai santykiai: Aš–Mes

Vyrai ir moterys. Kaip aš suprantu lygias lyčių galimybes, ar jos įgyvendinamos? Pavyzdžiai, kaip jos užtikrinamos įstatymuose ir praktikoje? Mano požiūris į feminizmą.

Iš kur kyla tautiniai, rasiniai, religiniai skirtumai? Ar esu tolerantiškas? Ar kyla problemų mūsų visuomenėje dėl tautinių, rasinių ar religinių skirtumų? Tautinė bendruomenė Europos Sąjungos sudėtyje: imigracija ir emigracija, jų priežastys ir mano požiūris į šiuos procesus.

Kodėl kyla karų, nesantaikos, terorizmo, holokausto grėsmė ir kokie jų padariniai? Kokios terorizmo priežastys? Koks mūsų tautos likimas? Kaip Lietuva prisiima atsakomybę už holokausto padarinius?

Kas bendra tarp politikos ir moralės principų? Ar didžiųjų Lietuvos istorinių asmenybių nuopelnai atspindi moralinius visuomenės principus? Kas yra moralinis, o kas – politinis autoritetas? Kas padeda piliečiams suvokti, racionaliai pagrįsti, viešai pareikšti ir ginti įsąmonintas savo teises? Kokios nuostatos – nesikišimo į politiką ar pilietinio dalyvavimo – man artimesnės?

Kas yra demokratinė visuomenė ir demokratijos vertybės? Svarbiausi demokratinės visuomenės požymiai ir principai. Asmens teisių, laisvių ir pareigų sąsajos demokratinėje visuomenėje. Kiek mums svarbios demokratijos vertybės: pagarba asmens teisėms ir laisvėms, įstatymams, tolerancija, aktyvi pilietinė pozicija, nusiteikimas siekti dialogo, atsakomybė?

8.5.2.4. Santykis su pasauliu: Aš–Tai

Gyvenimo įprasminimas filosofiniu požiūriu. Kaip aš suprantu gyvenimo prasmę arba tikslą? Ką sako filosofai apie savęs įprasminimo čia ir dabar galimybes? Skirtingos gyvenimo prasmės sampratos ir jomis pagrįstos vertybės: laimė, nauda, stoviška laikysena, pareiga, šeima, kūryba, mokslas, menas, technika. Požiūris į mirtį.

Gyvenimo įprasminimas religiniu požiūriu. Kokia žmogaus gyvenimo prasmė pagal krikščionybę? Požiūris į laimę, kančią ir mirtį. Kitos didžiosios religijos.

Kokios yra jaunimo vertybės šiuolaikinių technologijų pasaulyje? Kas būdinga šiuolaikinei kultūrai palyginti su ankstesniais dešimtmečiais? Kurios vertybės yra pastovios, o kurios kinta? Kas yra popkultūros? Su kokiais iššūkiais susiduria jaunimas? Kaip galime prisidėti prie tautinės kultūros išsaugojimo ir kaip ją turtinti puoselėjant kultūrinį sąmoningumą ir įvairovę?

Kas yra globalizacija, žiniasklaida, reklama? Kaip aš suprantu globalizaciją ir vartotojų visuomenę? Pavyzdžiai, kur ir kaip pasireiškia šie ekonomikos reiškiniai, kokias problemas jie kelia. Kaip mano gyvenimą veikia žiniasklaida, reklama ir informacinės technologijos?

Ar mūsų visuomenėje gerbiama žmogaus gyvybė? Mokslo atradimų vertingumas ir jų keliamos problemos (pavyzdžiui, genų inžinerija ir kt.). Kaip abortai ir

eutanazija susiję su žmogaus prigimtinė teise į gyvybę? Savižudybės mastas Lietuvoje ir galimos priežastys. Žalingi įpročiai ir jų žala motinos ir vaisiaus organizmui. Kaip galėčiau ištraukti į žalingų įpročių prevenciją.

8.5.3. Vertinimas. 9–10 klasės

8.5.3.1. Šioje pagrindinio ugdymo etikos programoje pateikiamos mokinių pasiekimų vertinimo gairės. Tai bendro pobūdžio etikos pasiekimų vertinimo kriterijai, kurie skirti ne mokinio dorovingumui įvertinti, o padėti mokytojui spręsti, kiek vaikas jau yra pasiekęs tam tikroje etikos mokymosi veiklos srityje ir ko jis dar turėtų siekti. Pateikti kriterijai gali būti taikomi ir tarpiniams pasiekimams nustatyti baigus tam tikrą kurso dalį, ir darant apibendrinamuosius vertinimo aprašus trimestro, pusmečio ar mokslo metų pabaigoje. Etikos pasiekimai neskirstomi lygiais, o vertinimo kriterijai neturėtų būti naudojami mokinių skirstymui į „pažangius“ ar „nepažangius“.

8.5.3.2. Mokinių pasiekimų požymiai. 9–10 klasės

Pasiekimų sritys Veiklos sritys	Motyvacija	Veiklos uždavinių supratimas	Veiklos aktyvumas	Įsivertinimas
1. Saviugda ir savisauga	Mokinys: - suvokia, kodėl jam pačiam svarbu mokytis etikos; - mokytis šį dalyką jam patinka, įdomu; - tikisi padaryti asmeninę pažangą; - dažniausiai pasitiki savimi; - stengiasi tausoti savo sveikatą.	Mokinys: - paaiškina etikos mokymosi uždavinius; - turi reikiamų mokymosi priemonių; - supranta, ką jau geba, ko dar reikėtų mokytis; - kelia saviugdą tikslus; - numato, kas padeda augti sveikam, o kas yra žalinga.	Mokinys: - sutelkia dėmesį atlikdamas užduotį, atidžiai klausosi mokytojo aiškinimo, atsako į klausimus; - paaiškina, kaip nauja mokymosi medžiaga siejasi su tuo, kas jau žinoma, kas patirta; - susidūręs su sunkumais, neaiškumais ar nesėkmėmis, atkakliai ieško išeities, kelia klausimus ir stengiasi atlikti darbą iki galo; - dirbdamas individualiai ar grupėje, mąsto logiškai, argumentuoja, analizuoja skirtingas nuomones ir informacijos šaltinius.	Mokinys: - įvertina, ko išmoko ir kas pavyko arba nepavyko, supranta savo klaidas ir pasiekimus; - numato, ką kitą kartą darytų kitaip; - supranta, kurios asmeninės savybės padeda sėkmingai mokytis ir gerai jaustis, o kurios – ne; - numato, kaip galima išvengti rizikos sveikatai ir gyvybei.

2. Dialoginis bendravimas	Mokinys: - pripažįsta, kad bendraujant labai svarbus žmonių dialogas; - nori geriau pažinti ir tobulinti savo komunikacinius gebėjimus; - stengiasi išklaudyti kitą, gerbti jo nuomonę ir bendrauti mandagiai; - pripažįsta, kad svarbu sakyti tiesą.	Mokinys: - moka dėmesingai išklaudyti kito jam perteikiamą informaciją; - stengiasi aiškiai formuluoti ir pagrįsti savo nuomonę; - pasirenka tinkamus žodžius ir laiką norėdamas užmegzti dialogą, draugystę ir taikiai spręsti konfliktus.	Mokinys: - geba dalyvauti diskusijoje ir mandagiai išsakyti savo nuomonę; - bendraudamas su kitu, geba būti empatiškas ir parodyti kitam dėmesį, užuojautą, toleranciją; - moka paaiškinti ir logiškai, argumentuotai žodžiu arba raštu išdėstyti savo požiūrį, nuostatas, įsitikinimus.	Mokinys: - apmąsto komunikavimo procesą ir supranta, kad bendravimo sėkmė priklauso nuo abiejų pusių; - stengiasi išsiaiškinti nesusipratimų ir konfliktų priežastis; - geba kito atsiprašyti ir kitam atleisti; - kritiškai vertina tik žmonių nuomonėmis, o ne faktais pagrįstą informaciją.
3. Socialiniai santykiai	Mokinys: - palankiai vertina save ir daugumą savo bendruomenės narių; - noriai dalyvauja klasės ir mokyklos bendruomenės gyvenime, prisiima bendrą atsakomybę; - stengiasi gerbti kito teises ir sąžiningai atlikti savo, kaip mokinio, pareigas; - didžiuojasi savo tautybe ir pilietybe; - suvokia, kad jokiais atvejais negali būti toleruojamas kito asmens žeminimas dėl išvaizdos, lyties, tautybės, religinių įsitikinimų, rasės, negalės ar senyvo amžiaus.	Mokinys: - numato, kaip geriau atlikti savo vaidmenį bendruomenėje; - išsiaiškina bendras taisykles; - žino savo teises ir pareigas; - siūlo būdus ir priemones bendram tikslui siekti; - svarsto savo tapatybę tautos ir valstybės gyvenimo kontekste.	Mokinys: - aktyviai dalyvauja bendroje veikloje ir dirba grupėje; - paiso susitarimų ir taisyklių; - stengiasi veikti atsižvelgdamas į kitų poreikius, interesus ir jiems padėti; - geba ginti savo ir kitų teises.	Mokinys: - apmąsto savo elgesį ir ketinimus; kontroliuoja savo mintis, žodžius poelgius; - įvertina savo veiksmus ir jų pasekmes aplinkiniams; - įvertina, kas dirbant grupėje pavyko, o kas nepasisekė ir kodėl; - atpažįsta asmens teisių pažeidimo, neteisingumo, diskriminacijos atvejus ar nuostatų stereotipus ir juos kritiškai vertina; - pripažįsta bendruomenės normas, vertybes ir bendrą atsakomybę.
4. Santykis su pasauliu	Mokinys:	Mokinys:	Mokinys:	Mokinys:

	- nori įgyti naujų žinių, domisi įvairiais informacijos šaltiniais; - stengiasi išsiaiškinti rūpimus klausimus, nežinomus dalykus ir paslaptinius reiškinius; - stebisi pasaulio grožiu, gamtos įvairove ir kultūros vertybėmis.	- numato, iš kokių šaltinių gali pasisemti žinių ir išminties; - kelia egzistencinius klausimus, svarsto filosofines mintis; - kuria projektus ir ateities idėjas.	- geba palyginti informaciją iš įvairių šaltinių apie gerai jam žinomus faktus, įvykius, reiškinius ir padaryti išvadas; - geba išvelgti nagrinėjamų objektų panašumus ir skirtumus, juos apibendrinti; - geba interpretuoti ir savais žodžiais paaiškinti, kaip supranta filosofų, mąstytojų, rašytojų mintis ir tekstus; - geba spręsti problemas ir kūrybiškai mąstyti; - įtikinamai pristato kitiems savo idėjas, projektus, sumanymus.	- įvertina, ką naujo sužinojo arba suprato; - paaiškina, kas konkrečioje veikloje jam pavyko, o kas – ne; - kritiškai įvertina, kurios jo turimos žinios yra teisingos, o kurios kelia abejonių; - pripažįsta kitų kūrybinius nuopelnus, išmintingas išvalgas, puikias idėjas; - išvelgia žmogaus mąstymo ir pažinimo ribas: ką galime moksliskai įrodyti, o kuo tiesiog tikime.
--	--	--	---	--

V. KATALIKŲ TIKYBA: MOKINIŲ PASIEKIMAI, TURINIO APIMTIS

9. Katalikų tikyba – dorinio ugdymo dalis

Katalikų tikybos mokomasis dalykas supažindina mokinius su krikščionių tikėjimu, atveria asmeninio ryšio su Kristumi svarbą, ugdo pasitikėjimą Dievu, skatina atvirumą žmonėms ir krikščioniškai moralei, bet nevaržo religinio asmens apsisprendimo. Katalikų tikybos mokymas yra konfesinis, bet neturi tikslo konkrečiai parengti sakramentams ar primesti liturgiją ir maldą.

Tikybos mokymo centre yra asmens, sukurto pagal Dievo paveikslą, unikalumas ir nelygstama vertė. Mokiniai pagarbiai, atvirai bendraudami ir bendradarbiaudami, pažindami save ir supantį pasaulį, ugdydys savo pasaulėžiūrą ir pozityvias asmenybės savybes. Jaunuoliai skatinami drąsiai kelti etinius, egzistencinius, socialinius, kultūrinius klausimus ir juos analizuoti tikėjimo ir mokslo požiūriu. Mokymosi aplinka ir ugdymo procesas nukreiptas į mokinių vertybinių nuostatų ir gebėjimų – intelektinių, socialinių, emocinių-dinaminių, kultūrinių – ugdymą ir pozityvią veiklą siekiant bendro gėrio. Pamokoje siekiama ugdyti mokinio sąmoningumą, savarankiškumą, atsakingumą, bendruomeniškumą ir solidarumą. Tikybos mokymas yra kristocentriškas: atskleidžiama Kristaus aukos prasmė, Jo pavyzdžio ir mokymo radikalumas, Jo artimumas kiekvienam iš mūsų. Mokytojai ir mokiniai Jėzuje Kristuje, Šventajame Rašte, Katalikų bažnyčios mokyme ieško įkvėpimo ir atsakymo į gyvenimo prasmės ir laimės klausimus.

9.1. Tikslas, uždaviniai, struktūra ir integravimo galimybės

9.1.1. Tikslas

Mokant katalikų tikybos pagrindinėje mokykloje, siekiama mokiniams tikėjimo požiūriu padėti išsiugdyti vertybines nuostatas, bendrauti ir bendradarbiauti su kitais žmonėmis vadovaujantis sąžinės balsu ir artimo meile, gerbiant įvairias pažiūras; skatinama pastebėti ir suprasti Dievo kvietimą kiekvienam asmeniui pozityviai realizuoti save pasaulyje, Bažnyčioje, visuomenėje ir atsiliepti į tą kvietimą.

9.1.2. Uždaviniai

Siekiant katalikų tikybos ugdymo(si) tikslo, mokiniai skatinami:

- pažinti Dievo jiems dovanotą unikalumą ir kitas Jo teikiamas dovanas, siekti saviugdos ir bendrystės, ieškoti gyvenimo prasmės, šių dienų gyvenimo klausimus spręsti krikščionių tikėjimo požiūriu;
- veikti kartu su bendraamžiais, inicijuoti ir kurti projektus, artimo meilės dvasia bendrauti su žmonėmis, pasauliu, kultūra; ugdyti savo lytiškumą, gerbti asmens orumą ir puoselėti gyvybę pagal Bažnyčios mokymą;
- susipažinti su Šventojo Rašto sandara, žanrais, prasmėmis, ieškoti sąsajų su savo gyvenimu;
- gilintis į krikščionių tikėjimą suvokiant moralinį, socialinį, bioetinį Bažnyčios mokymą ir jo svarbą asmens tapšmui; svarstyti liturgijos dalykus; susipažinti su krikščionių požiūriu į pasaulio religijas ir naująjį religingumą;
- mokytis remtis tikėjimu, analizuoti blogio, kančios, ligos, mirties klausimus, laisva valia, atsakingai priimti pašaukimą bendrystei ir meilei, pašaukimą, kuris nulems jų profesiją ir gyvenimo prioritetus.

9.1.3. Struktūra

Katalikų tikybos pamokose ugdomi specialieji dalyko gebėjimai ir krikščioniškosios vertybės, jų raida aprašyta lentelėje „Mokinių nuostatų ir gebėjimų raida“.

Programoje ugdymo turinys pateiktas koncentrais: 5–6, 7–8, 9–10 klasės. Kiekvieno koncentro turinį sudaro santykinai atskirtos, bet ugdymo procese integruojamos šios veiklos sritys:

- *Gyvenimo klausimų nagrinėjimas tikėjimo požiūriu.* Skatinama svarstyti savo patirtį, kelti egzistencinius klausimus ir siesti juos su tikėjimu.
- *Bendravimas ir sutarimas.* Pabrėžiamos krikščioniškosios artimo meilės apraiškos santykiuose su žmonėmis, mokomasi ją realizuoti bendraujant, bendradarbiaujant, sprendžiant konfliktus ir problemas.
- *Šventojo Rašto ir tikėjimo pažinimas.* Pabrėžiamas tikėjimo žinių plėtimas ir gilinimas remiantis pagrindiniais tikėjimo šaltiniais: Šventuoju Raštu, Bažnyčios tradicija ir magisteriumu.
- *Atsiliepiamas į Dievo ir Bažnyčios kvietimą.* Skatinama gilintis į liturgijos ir šventimo esmę, apmąstyti jaunų žmonių santykį su Bažnyčia, savo vietą tikinčiųjų bendruomenėje.
- *Dvasinis augimas.* Skatinama bendrystei su Dievu, maldos gyvenimui, pašaukimo paieškoms, kviečiama gilintis į savo vidaus pasaulį, ugdyti sąžinę.

Pagrindinės mokyklos programoje pasiekimai skirstomi į: a) vertybines nuostatas; b) gebėjimus; c) žinias ir supratimą. Šalia pasiekimų teikiamos glaustos ugdymo gairės, nusakančios pagrindinio turinio kryptį ir kai kuriuos ugdymo(si) būdus (žr. lentelę „Mokinių nuostatų ir gebėjimų raida“). Po kiekvieno koncentro (5–6 kl., 7–8 kl., 9–10 kl.) pateikiama turinio apimtis. Tai tematikos gairės, nurodančios, kiek ir ko mokomasi pagal ugdomosios veiklos sritis. Pateiktos nuorodos leidžia mokytojui planuoti laukiamus mokymo pasiekimus ir pažangą.

Programoje vertinimas suprantamas kaip pagalba mokinio mokymuisi, jo dvasiniam, socialiniam, bendrosios kultūros augimui ir ieškojimams. Žinoma, mokinio tikėjimui ir moralei neįmanoma pritaikyti konkrečių vertinimo matų. Ugdamas įmanoma vertinti tik sąmoningą sąvokų ir terminų apibūdinimą, tikėjimo tiesų, Šventojo

Rašto ir Išganymo istorijos įvykių žinojimą, Bažnyčios struktūros, švenčių, tradicijų pažinimą, bendravimo ir bendradarbiavimo, mokymosi ir elgesio motyvacijos, analizės ir problemų sprendimo gebėjimus.

Vertinimas yra nuolatinis informacijos apie mokinio pažangą ir pasiekimus kaupimo, interpretavimo ir apibendrinimo procesas. Siūloma patiems mokytojams numatyti kriterijus, kuriais remiantis būtų galima stebėti, aptarti ugdymo(si) veiksmus ir vertinti mokymo(si) pažangą.

9.1.4. Integravimo galimybės

Mokant tikybos, integruojanti ašis yra pats mokiny, jo vientisumas, nedalomumas. Ugdymo procesas organizuojamas taip, kad asmuo sutelktų ir stiprintų išorines ir vidines galias. Mokiny turi ne tik išmokyti pažinti, mokėti būti kartu, bet ir veikti, siekti bendro gėrio, vadovautis vertybinėmis nuostatomis. Programoje išryškėja integracinė jungtis su realiu gyvenimu keliant šių dienų žmogaus ir visuomenės problemas.

Katalikų tikybos mokymo integravimas į kitų dalykų turinį padeda ugdyti vertybines nuostatas ir dalykinius gebėjimus. Katalikų tikybos programos ugdomosios sritys siejasi su:

- etika ir kitomis religijomis – analizuojant gyvenimo, žmogaus, tikėjimo ir moralės principus;
- kalba (gimtoji ir užsienio kalbos) – mokantis kalbinės raiškos ir nagrinėjant literatūros kūrinius;
- socialiniais mokslais (istorija, geografija, pilietiškumo pagrindai, ekonomika) – nagrinėjant religijų pažinimą, Bažnyčios istorijos etapus ir globalizacijos procesus;
- gamtos mokslais (biologija, fizika, chemija) – diskutuojant apie pasaulio ir žmogaus kilmę, bioetiką ir ekologiją;
- informacinėmis technologijomis (matematika) – ieškant mokslinės ir religinės pasaulėžiūros dermės;
- meniniu ugdymu (dailė, muzika, teatras, šokis) – gilinant ir turtinant religinius, dvasinius išgyvenimus, skatinant meninę kūrybinę raišką.

Katalikų tikybos programos turinys apima *integruojamųjų programų gaires*: mokėjimo mokytis, pilietiškumo, verslumo, darniojo vystymosi, kultūrinio sąmoningumo, komunikavimo ir IKT ugdymo (2006). Tikybos mokymas ypač lavina šiuos esminius ES švietimo dokumentuose akcentuojamus gebėjimus: tarpasmeninį ir pilietinį, komunikavimo gimtąją kalbą ir kultūrinį.

Į katalikų tikybos ugdymo turinį integruojamos prevencinės programos: *Gyvenimo įgūdžių programa* (2004), *Lytiškumo ugdymo ir rengimo programa* (2006), *Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencija* (2006) ir kt.

9.2. Mokinių gebėjimų raida

Veiklos sritis	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
Gyvenimo klausimai tikėjimo požiūriu	Jausdami atsakomybę už gamtą – Dievo dovaną – geba saugoti ir puošti aplinką. Tikėdami, kad Dievas kviečia į laimę, apmąsto ir pasako, kada patiria laimę, moka rinktis tinkamą veiklą.	Tikėdami, kad Dievo meilė nugalėjo blogį ir mirtį, analizuoja blogio ir kančios priežastis, ieško sprendimo būdų. Pripažindami laimę kaip bendrystę su žmonėmis, moka atsakingai bendrauti, rūpintis kitais, spręsti nesutarimus.	Jausdami atsakomybę už Dievo dovanojamą laiką, svarsto jo įprasminimo būdus ir geba tinkamai panaudoti laisvalaikį. Suvokdami, kad Dievas yra gyvenimo prasmė ir laimė, geba kelti egzistencinius klausimus ir išvardyti gyvenimo įprasminimo būdus. Suvokdami gyvybės vertę, analizuoja

	Gerbdami gyvybę, moka ją branginti, ugdyti savo kūną ir dvasią, padėti sergantiesiems ir kenčiantiems.	Gerbdami gyvybę, rūpinasi sveika gyvensena. Moka rinktis gėrį ir pasakyti „ne“ blogiui, prašydami Dievo pagalbos ir pasitikėdami.	aborto, eutanazijos, savižudybės problemas ir jų sprendimo būdus.
Bendravimas, sutarimas	Brangindami draugystę su žmonėmis ir Dievu, ieško pozityvių bendravimo būdų, puoselėja draugystę. Puoselėdami šeimos vertybes, analizuoja IV Dievo įsakymo svarbą šiandien. Brangindami tautos tradicijas, aptaria jų vietą savo gyvenime, moka bendrauti su „kitokiais“, apmąsto savo tikėjimą.	Aptardami žmonių įsitikinimų įvairovę, analizuoja tolerancijos svarbą, jos ribas bendraujant su kitų pažiūrų žmonėmis. Brangindami šeimą kaip vertybę, analizuoja požiūrius į šeimą šiandienėje visuomenėje ir pagal Bažnyčios mokymą. Siekdami sutarimo su skirtingomis kartomis, analizuoja konfliktų priežastis, ieško sutarimo būdų.	Siekdami pagarbaus bendravimo su kitos lyties atstovais, analizuoja problemas, kurios kyla įvairiai interpretuojant lyčių teisių lygybę, santykius, vaidmenis. Suvokdami šeimos vertę ir santuokos neišardomumą, analizuoja grėsmes šeimai, pagrindžia išskirtinę jos svarbą. Susipažindami su naujuoju religingumu, analizuoja kitokio dvasingumo apraiškas krikščioniškuoju požiūriu.
Šventojo Rašto ir tikėjimo pažinimas	Gerbdami Šventąjį Raštą, geba skaityti jo ištraukas, trumpai jas paaiškinti ir taikyti savo gyvenime. Brangindami Gerąją Naujieną, lygina kelių Evangelijų pasakojimus, kaip Jėzus bendrauja su žmonėmis.	Svarstydami asmens sukūrimą pagal Pradžios knygą, apibūdina dėkingumo Dievui ir žmonėms pagristumą. Gerbdami Naująjį Testamentą, skaito evangelinius pasakojimus ir svarsto, kaip Jėzus elgtųsi mūsų gyvenimo situacijose.	Suvokdami Šventojo Rašto aktualumą, aptaria žmogaus ir pasaulio kilmę bei paskirtį pagal Šventąjį Raštą ir mokslo teorijas. Skaito Naujojo Testamento ištraukas, apmąstydami asmens laisvės ir Dievo kvietimą įsipareigoti sau, visuomenei, Dievui.
Atsiliepimas į Dievo ir Bažnyčios kvietimą	Gerbdami Bažnyčią – tikinčiųjų bendruomenę – analizuoja, kaip vertybės, požiūriai lemia mūsų elgesį ir veiksmus; dalyvauja labdaringoje veikloje. Pripažindami Dievo buvimą sakramentuose, geba juos susieti tiek su Jėzaus asmeniu, tiek su konkrečiu savo gyvenimu, aptaria sakramentų reikalingumą kiekvienam iš mūsų.	Vertindami Bažnyčios indėlį ginant asmens orumą, analizuoja krikščioniškųjų vertybių esmę ir aktualumą šiandien. Pripažindami Dievo buvimą sakramentuose, analizuoja jų simbolius ir svarsto sakramentų svarbą gyvenime.	Suprasdami Bažnyčios misijos atsakingumą, analizuoja galimus pašaukimus pagal Bažnyčios mokymą, apmąsto savo pašaukimą ir galimybes. Pripažindami Dievo buvimą sakramentuose, analizuoja jų prasmę, paskirtį ir galimybę dalytis Dievo siūlomomis gėrybėmis.
Dvasinis augimas	Pažindami ir pozityviai vertindami save, įvardija Dievo dovanas, įvertina Jo teikiamą laisvę ir galimybes. Siekdami vidinės darnos su savimi, kitais, Dievu, analizuoja ir vertina	Pažindami ir vertindami save, pozityviai apmąsto ir vertina savo tapatybę, gyvenimo kryptį, svarsto Mergelės Marijos, kitų šventųjų pašaukimą ir tikėjimą.	Siekdami tapti asmenybėmis, svarsto idealus ir galimybes, įvardija Dievo globos ženklus savo gyvenime. Siekdami vadovautis sąžine priimdami sprendimus, mokosi klausytis Dievo balso,

	savo žodžius, poelgius, veiksmus, vadovaudamiesi sąžine ir Dekalogu, aptaria nuodėmės pasekmes, susitaikymo su savimi, kitais ir Dievu džiaugsmą. Jausdami maldos reikalingumą, analizuoja, lygina bendruomeninę ir individualią maldą, jos paskirtį, vertę.	Siekdami būti džiugiais ir viltiniais žmonėmis, analizuoja džiaugsmo priežastis ir vertę, nevilties ženklus, dalijasi tikėjimu, viltimi ir meile. Jausdami maldos prasmę, analizuoja religinius ženklus, aptaria maldos reikšmę savo gyvenime, užrašo savo mėgstamą ir kuriamą maldą.	vertinti savo poelgius, vienokį ar kitokį pasirinkimą, analizuoti klaidas; geba dėkoti Dievui ir žmonėms. Pripažindami maldos vertę, geba melstis, patikėti savo gyvenimo problemas Dievui, prašyti Švč. Mergelės Marijos, šventųjų paramos.
--	---	--	---

9.3. Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis. 5–6 klasės

9.3.1. Mokinių pasiekimai ir ugdymo gairės. 5–6 klasės

1. Gyvenimo klausimai tikėjimo požiūriu			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Tikėti, kad tikybos pamokos padės rasti atsakymus į rūpimus klausimus, praturtins vidinį pasaulį.	1.1. Kelti aktualius klausimus ir mokymosi tikslus.	1.1.1. Išvardyti, ką norima sužinoti, išsiaiškinti per tikybos pamokas. 1.1.2. Paaiškinti, kodėl mums svarbu tikėti ir pasitikėti.	1.1. Mokiniai keičiasi nuomonėmis apie gyvenimo pokyčius, tikėjimo patirtimis, formuluoja klausimus, pageidavimus, ką norėtų sužinoti per tikybos pamokas. Aiškinamasi, kaip per tikybos pamokas galime vieni kitiems padėti stiprinti tikėjimą. Analizuojama pasitikėjimo svarba.
2. Tikėti, kad žmogus sukurtas laimei ir yra Dievo į ją kviečiamas bei kreipiamas.	1.2. Apmąstyti, kada patiriame laimę, kaip jaučiamės, kai darome gera.	1.2.1. Apibūdinti, kaip kas suprantame laimę. 1.2.1. Paaiškinti, kokius laimės kelius nurodo Šventasis Raštas.	1.2. Mokiniai dalijasi mintimis, kas yra laimė, kada jie būna laimingi, kada ne. Susipažįstama su įvairiomis laimės sampratomis (vartojimas, svajonė, dalijimasis, pripažinimas). Skaitoma ir svarstoma, kokie žmogaus laimės keliai atskleidžiami Šventajame Rašte (palaiminimas, išlaisvinimas, taika, teisingumas). Užduotimis skatinama atsirinkti, kokios vertybės padeda jaustis tikrai laimingiems.
3. Gerbti gyvybę kaip dovaną.	1.3. Dėkoti Kūrėjui už gyvybę. Padėti ligoniams – juos lankyti, paguosti.	1.3.1. Papasakoti apie gyvybės atsiradimą, apie jai gresiančius pavojus. 1.3.2. Apibūdinti Bažnyčios požiūrį į ligą ir mirtį.	1.3. Aiškinamasi apie gyvybę kaip Dievo dovaną. Mokoma dėkoti tėvams ir Dievui už gimimą bei gyvenimą. Per pratybas aptariami fizinės ir dvasinės sveikatos branginimo būdai. Paaiškinamas Bažnyčios mokymas apie mirties slėpinį. Aptariama, kaip užjausti, kaip guosti ligonius, kaip padėti vargstantiesiems. Siūloma dalyvauti gerumo akcijose.

4. Jausti atsakomybę už gamtą – Dievo dovaną visai žmonijai.	1.4. Saugoti ir puošti aplinką.	1.4.1. Apibūdinti gamtai kylančius pavojus. 1.4.2. Paaiškinti, kodėl privalu saugoti gamtą ir kaip tai daryti.	1.4. Aptariama Dievo sukurta pasaulio darna, džiaugiamasi, kad Dievas mums patikėjo nuostabią gamtą. Svarstomos ekologinės problemos ir galimi jų sprendimai, rengiami ekologiniai projektai (bendradarbiaujant su biologijos, technologijų mokytojais). Skatinama dėkoti už gamtos dovanas ir jas aktyviai puoselėti.
2. Bendravimas, sutarimas			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Ieškoti tiesos diskutuojant, keičiantis nuomonėmis ir informacija.	2.1. Diskutuoiant laikytis sutartų taisyklių. Suformuluoti diskusijos išvadas.	2.1.1. Paaiškinti, ko reikia, kad diskusija būtų sėkminga. 2.1.2. Išvardyti Bažnyčios įsakymus.	2.1. Mokiniai mokosi diskutuoti pagal sutartas taisykles: išklauso nuomones, pateikia argumentų, stengiasi nenukrypti nuo temos, nekritikuoja už asmenines savybes, nekelia balso, pripažįsta kito tiesą. Mokytojas apibendrina ir padeda padaryti išvadas, įvertina mokinius. Analizuojama bendro sutarimo svarba gyvenime. Aptariami Bažnyčios įsakymai.
2. Branginti draugystę su žmonėmis ir Dievu.	2.2. Ieškoti pozityvių konflikto sprendimo būdų. Puoselėti draugystę, gebėti parodyti draugiškumą.	2.2.1. Paaiškinti, kaip pasireiškia atsakomybė už draugą. 2.2.2. Aptarti, kodėl draugystė kartais nutrūksta ir kaip ją atkurti.	2.2. Su mokiniiais svarstoma, kodėl egzistuoja skirtumai, kas žmones jungia, kas vienija, kokie yra draugystės principai, kodėl svarbi atsakomybė už kitą. Draugystės pavyzdžiai Šventajame Rašte lyginami su mūsų kasdienybės pavyzdžiais. Nagrinėjamos konfliktinės mokinių situacijos, ieškoma jų priežasčių ir sprendimo būdų. Mokomasi džiaugtis draugais kaip Dievo dovana.
3. Puoselėti savo šeimos vertybes.	2.3. Domėtis šeimos genealogija. Apmąstyti, kaip IV Dievo įsakymas stiprina santarvę ir darną.	2.3.1. Apibūdinti save kaip šeimos narį ir pasidalyti mintimis, kaip šeimoje keičiamasi vertybėmis. 2.3.2. Papasakoti apie Šventosios šeimos gyvenimo būdą ir nurodyti, kodėl jis mums priimtinas.	2.3. Dalijamasi savo šeimos džiaugsmiais ir sunkumais, analizuojama, kaip jie išgyvenami. Aptariama, kaip išlaikoma tarpusavio darna. Aiškinamasi, ką šeimai duoda tikėjimas ir kaip jis perduodamas. Analizuojamas Šventosios šeimos gyvenimas pabrėžiant atsidavimą, globą, pasitikėjimą, diskutuojama apie šių vertybių visuotinumą, priimtinumą visoms šeimoms. Analizuojamas IV Dievo įsakymas, svarstoma, kaip jį konkrečiai pritaikyti.
4. Pasitikėti suaugusiųjų patirtimi.	2.4. Deramai bendrauti su suaugusiais: kreiptis, paprašyti, padėkoti, melstis už juos.	2.4.1. Aptarti, kaip bendraujame, kaip atskleidžiame mintis, jausmus, norus, prašymus suaugusiems, kaip pasiekiamo sutarimą.	2.4. Mokiniai dalijasi išpuodžiais apie savo santykius su kitų kartų žmonėmis. Pratybose analizuojami vaikų ir suaugusiųjų santykiai, jų teisės ir pareigos, Dievo palaiminimai. Aiškinamasi, kuo bendraudami vieni kitus praturtiname. Mokomasi tarpusavio pagarbos ir sutarimo būdų, užtarimo maldos.

5. Branginti tautos tradicijas ir savo tikėjimą.	2.5. Aptarti tradicijų vietą mokinių gyvenime. Tolerantiškai bendrauti su „kitokiais“ ir apmąstyti savo tikėjimą.	2.5.1. Pasakoti apie senovės lietuvių tikėjimą ir mūsų tautos Krikštą. 2.5.2. Paaiškinti sąvoką <i>krikščionis</i> .	2.5. Pasakojama apie tradicinių tikėjimų kilmę ir raidą Lietuvoje. Glaustai aptariami senovės lietuvių dievai, papročiai, apeigos. Mokiniai dalijasi mintimis apie savo santykį su tautos tradicijomis, aptaria, kurias iš jų ir kaip verta puoselėti. Aptariami dažnai vartojami terminai <i>katalikas</i> ir <i>krikščionis</i> . Trumpai apibūdinamos kitos krikščionių bendruomenės, jos lyginamos su katalikų bendruomene.
6. Gerbti kitų religijų žmones.	2.6. Lyginti didžiąsias pasaulio religijas, išryškinti krikščionybės vertingumą.	2.6.1. Trumpai apibūdinti didžiąsias pasaulio religijas.	2.6. Aiškinamasi, kokios yra apreikštosios religijos (judaizmas, islamas, krikščionybė), kaip jos paplitusios pasaulyje, pristatomos pagrindinės jų tikėjimo tiesos, šventraščiai, simboliai, šventės, šventovės. Kalbama apie Rytų religijas, pristatomi bendri jų bruožai, skirtumai, simboliai, aptariama jų kilmė, dievybės samprata. Mokiniai bando rasti Rytų religijų ir Krikščionybės bendrumus ir skirtumus.
3. Šventojo Rašto ir tikėjimo pažinimas			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Gerbti Šventąjį Raštą.	3.1. Skaityti Šventąjį Raštą ir taikyti jį savo gyvenime.	3.1.1. Apibūdinti Šventojo Rašto kilmę ir autorystę. 3.1.2. Paaiškinti, kuo mokiniui svarbi pasirinktoji Šventojo Rašto ištrauka.	3.1. Aiškinamasi Biblijos kilmę ir autorystę: Autorius ir rašytojai, aiškinamasi, koku būdu ši Knyga mus pasiekė (žodinė, rašytinė tradicijos), Biblijos žanrai. Skaitant Šventojo Rašto ištraukas, mokomasi įžvelgti jų aktualumą šiandien. Aptariami Šventojo Rašto skaitymo būdai, Biblijos vieta šeimoje, mokykloje, visuomenėje, Bažnyčioje.
2. Siekti klausytis ir išgirsti Dievo kalbinimą per Šventąjį Raštą.	3.2. Skaityti Senąjį Testamentą ir papasakoti, kaip Dievas veikia per išrinktąją tautą seniau ir mūsų dienomis.	3.2.1. Papasakoti Abraomo ir Mozės santykio su Dievu istoriją. 3.2.2. Pateikti pavyzdžių, kaip žmonės atsiliepdavo Dievui Senajame Testamente.	3.2. Mokiniai dalijasi savo mintimis, kaip Dievas kalbina žmogų. Pagal Abraomo istoriją aptariama tikėjimo ir pasitikėjimo svarba. Svarstoma apie Dievo pažadus ir ištikimybę pagal Senąjį Testamentą ir dabar. Žiūrint filmą apie Mozę, aiškinamasi, koks yra Dievo ir išrinktosios tautos santykis, diskutuojama, kaip šiandien galima pasitikėti Dievu.
3. Branginti Gerąją Naujieną.	3.3. Lyginti kelių evangelijų pasakojimus, kaip Jėzus bendrauja su žmonėmis. Apmąstyti savo santykį su Jėzumi.	3.3.1. Pagal evangelijų pasakojimus apibūdinti Jėzaus bendravimo būdus. 3.3.2. Paaiškinti, kaip apaštalai atsiliepia į Jėzaus draugystę.	3.3. Skaitomi ir aptariami keli Evangelijų pasakojimai, kaip Jėzus bendrauja su žmonėmis. Aptariama apaštalų veikla, Jėzaus bendravimas su apaštalais, plačiąja visuomene. NAGRINĖJAMA, kaip Dievo tautos šeima (Bažnyčia) stengiasi atsiliiepti į Jėzaus draugystę. Jėzaus draugystės formos ir būdai atskleidžiami kaip

			bendrystės idealai. Apmąstoma, kaip iš evangelinių pasakojimų mokytis bendrauti su Dievu ir žmonėmis.
4. Suvokti Šventojo Rašto vietą apeigose.	3.4. Švęsti sekmadienį su Dievu ir bandyti suprasti Šventojo Rašto paskirtį.	3.4.1. Nusakyti sąvokų <i>šventė</i> ir <i>šventimas</i> prasmes. 3.4.2. Paaiškinti, kaip Dievo Žodis vartojamas krikščionių apeigose.	3.4. Aiškinamasi, kas yra šventė, šventimas, šventumas, šventovė. Šių dienų Bažnyčios šventimas lyginamas su pirmųjų krikščionių bendruomenės šventimu pagal <i>Apaštalų darbus</i> . Ieškoma Šventojo Rašto sąsajų su Bažnyčios apeigomis. Svarstomi sekmadienio praleidimo ir šventimo būdai. Mokiniai skatinami sekmadienį pabūti su Dievu ir bendruomene, įsiklausyti į Šventojo Rašto skaitinius.
4. Atsiliepiamas į Dievo ir Bažnyčios kvietimą			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Gerbti Bažnyčią kaip tikinčiųjų bendruomenę.	4.1. Lyginti Dekalogą su Kalno pamokslu. Apmąstyti savo elgesį, veiksmus tikėjimo požiūriu.	4.1.1. Apibūdinti Katalikų bažnyčios perduodamas vertybes. 4.1.2. Paaiškinti svarbiausias Kalno pamokslo mintis.	4.1. Svarstomas Katalikų bažnyčios tikėjimas, vertybės, tikinčiųjų bendruomenės gyvenimo būdas. Analizuojamas Dekalogas kaip Dievo dovana mums. Mokomasi stebėti ir vertinti savo elgesį, veiksmus, gyvenimo būdą Dievo meilės požiūriu. Skaitomas ir aptariamas Kalno pamokslas kaip krikščionio siekiamybė. Lyginami Dekalogas, Kalno pamokslas ir mūsų vertybės skatinant išmintingai rinktis ir apsispręsti.
2. Tikėti vienatiniu Dievu.	4.2. Analizuoti Dievo įvaizdžius ir mūsų amžiaus status. Taikyti Dievo įsakymus savo gyvenimo praktikoje.	4.2.1. Paaiškinti I, II ir III Dievo įsakymus ir įvardyti mūsų laikų status.	4.2. Mokiniai aptaria žmogaus, sukurto pagal Dievo paveikslą, vertę ir paskirtį. Aiškinamasi, kas yra žmogaus laisvė ir atsakomybė. Aptariami mokinių norai, poreikiai, vertybės. Aptariami įvairūs Dievo įvaizdžiai ir mūsų amžiaus stabai. Gilinamasi į pirmuosius tris Dievo įsakymus ir jų pritaikymą gyvenime. Apmąstomas santykis su vienatiniu Dievu. Mokiniai skatinami dėkoti Dievui už begalinę meilę ir globą.
3. Priimti krikščioniškąjį mokymą apie artimo meilę.	4.3. Svarstyti, kaip vertybės, požiūriai lemia mūsų elgesį ir santykius.	4.3.1. Pagrįsti Dievo įsakymų svarbą žmonių bendravimui. 4.3.2. Paaiškinti, kaip Dievo įsakymai padeda gerbti save ir kitus.	4.3. Svarstoma, kodėl egzistuoja skirtingi santykiai, požiūriai, vertybės. Analizuojama, kaip antroje Dekalogo dalyje suformuluoti Dievo įsakymai padeda žmogui suprasti save ir kitus, kaip moko teisingų, pagarbių santykių. Kiekvienas įsakymas siejamas su mokinių gyvenimu ir jų problemomis. Ieškoma artimo meile grįstų santarvės ir sugyvenimo pavyzdžių.
4. Vertinti Bažnyčios rūpestį vargstančiais.	4.4. Analizuoti, kaip puoselėti teisingumą, sąžiningumą mūsų	4.4.1. Pateikti pavyzdžių, kaip Bažnyčia rūpinasi vargšais, paaiškinti, kodėl tai daroma.	4.4. Apmąstoma ir pasidalijama patirtimi, kaip mokiniai saugo ir rūpinasi bendra nuosavybe, aplinka, varguoliais. Aptariama pagalba kitiems ir dėkingumas už tai, ką turime patys. Mokytojas

	gyvenime. Dalyvauti labdaringoje veikloje.		atskleidžia, kas yra socialinis teisingumas ir neteisingumas mūsų aplinkoje. Aiškinamasi, ką mums siūlo VII Dievo įsakymas. Mokiniai skatinami kurti ir įgyvendinti projektus, dalyvauti, akcijose, padedančiose mažinti vargą. Mokomasi dalytis, būti nuosaikiems.
5. Pripažinti Dievo buvimą sakramentuose ir veikimą per sakramentus.	4.5. Susieti sakramentus su Jėzaus veikla Naujojo Testamento laikais ir su konkrečiu mūsų gyvenimu. Aptarti maldos ir sakramentų reikalingumą žmogui.	4.5.1. Išvardyti septynis sakramentus ir jų dovanas. 4.5.2. Paaiškinti, kaip Dievas veikia sakramentuose.	4.5. Svarstoma, kaip Dievas lydi žmogų, kaip jį globoja ir padeda jam gyvenimo kelionėje. Skaitoma, pasakojama apie septynių sakramentų paskirtį ir tais sakramentais teikiamas Dievo dovanas. Mokiniai dalijasi mintimis apie Eucharistijos, Susitaikymo sakramentus. Naudojant Šventojo Rašto tekstus aiškinamasi, kaip sakramentuose veikia Jėzus. Atskleidžiama, kad sakramentuose Dievas ateina pas mus per kasdienius dalykus: vandenį, duoną, žodį, judesį. Mokiniai apmąsto savo santykį su Jėzumi, jie yra kviečiami gyventi sakramentinį gyvenimą.
5. Dvasinis augimas			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Pažinti save ir pozityviai priimti save kaip Dievo kūrinį.	5.1. Įžvelgti, kuo esu unikalus, kokias dovanas esu gavęs iš Dievo.	5.1.1. Paaiškinti žmogaus, kaip Dievo kūrinio, panašumą į Kūrėją ir aptarti mūsų gyvenimo paskirtį.	5.1. Mokiniai aiškinasi, į ką jie panašūs, kokiais norėtų tapti, kokios yra svarbiausios jų būdo savybės ir kokias savybes jie norėtų išsiugdyti, aiškinasi, kokios vertybės jiems yra svarbios. Svarstomas žmogaus santykis su Kūrėju. Siekiama atskleisti, kad žmonija tęsia Dievo kūrybą, todėl kiekvienas turime Dievo mums skirtą misiją žemėje, į kurią esame Jo kviečiami.
2. Žvelgti į save kaip į Dievo sūnų (dukterį).	5.2. Įvertinti Dievo mums teikiamą laisvę ir galimybes, pvz., kelti sau tikslą skleisti kuo daugiau gėrio.	5.2.1. Apibūdinti, kaip Dievas mane augina, remia, skatina. 5.2.2. Paaiškinti, kodėl galiu rinktis ir kurti gėrį.	5.2. Mokiniai stebi, pasakoja, aiškinasi, kaip jie paaugo, ko išmoko, kuo gali džiaugtis, o kas juos liūdina, ko jie trokšta ateityje. Svarstoma Dievo teikiama laisvė, galimybė tobulėti, daryti gera. Apmąstoma, koks yra asmeninis mūsų santykis su Dievu. Aiškinamasi, kas padeda atsispirti blogiui ir kas padeda pasirinkti meilės, gėrio poelgį. Padedama įsisąmoninti, kad esame Dievo pašaukti kurti vis geresnį pasaulį savo aplinkoje. Mokiniai skatinami nuolat palaikyti ryšį su Dievu – gėrio ir stiprybės šaltiniu.
3. Siekti vidinės darnos su savimi	5.3. Analizuoti ir vertinti poelgius pagal sąžinę ir Dekalogą.	5.3.1. Paaiškinti, kas yra sąžinė ir kaip ji veikia.	5.3. Analizuojami ir lyginami berniukų ir mergaičių požiūriai, vertybės, būdo savybės, elgesys. Mokomasi įžvelgti, kas mumyse savita ir gražu, aptariama, kaip išsaugoti savo unikalumą.

pačiu, kitais žmonėmis ir Dievu.	Aptarti nuodėmės pasekmes ir susitaikymo su savimi, kitais ir Dievu svarbą.	5.3.2. Paaiškinti Susitaikymo sakramento prasmę.	Aiškinama, kad sąžinė yra Dievo balsas ir kaip ji padeda rinktis gerį. Svarstoma, kodėl esama blogio, kas yra nuodėmė ir kokių būna pasekmių padarius nuodėmę. Pagal Šventojo Rašto pasakojimus ir Dekalogą atpažįstama, kokių būna nuodėmių. Mokomasi peržvelgti savo gyvenimą ir išvardyti savo nuodėmes, dėl jų gailėtis. Aptariama, kaip Dievas skatina susitaikyti su Juo, savimi ir kitais. Apmąstoma Susitaikymo sakramento dovana, mokomasi ja naudotis, už ją dėkoti.
4. Jausti maldos reikalingumą.	5.4. Analizuoti individualios ir bendruomeninės maldos tikslingumą, skirtumus. Apmąstyti, kaip malda man padeda keistis, nurimti, augti gerume.	5.4.1. Paaiškinti, kodėl meldžiamės. 5.4.2. Pasakyti <i>Apaštalų tikėjimo išpažinimą</i> ir išvardyti pagrindines katalikų maldas.	5.4. Svarstoma, kaip kitų tautų ir religijų žmonės kreipiasi į Dievą. Diskutuojama, kaip Dievas ieško žmogaus, o žmogus ieško Dievo. Aiškinamasi, kokia maldos vieta ir vertė Katalikų bažnyčioje. Svarstomas <i>Apaštalų tikėjimo išpažinimas</i> ir jo pritaikymas savo gyvenimui. Mokiniai dalijasi mintimis, kokia malda jiems priimtinausia, bando kurti maldas. Mokiniai kviečiami dalyvauti įvairiuose maldos susibūrimuose ir renginiuose.

9.3.2. Turinio apimtis. 5–6 klasės

Aptarus koncentre ugdomas nuostatas, gebėjimus ir žinias, teikiamos turinio gairės – tematika dvejiems mokslo metams pagal ugdomosios veiklos sritis. Temos detalizuojamos pateikiant svarbiausius klausimus arba pagrindinius teiginius.

9.3.2.1. Gyvenimo klausimai tikėjimo požiūriu

Ižanga. Kodėl aš pasirinkau tikybos pamokas? Ko iš jų tikiuosi? Kaip susiję tikėjimas ir pasitikėjimas? Kokie tikėjimo klausimai man aktualūs, neaiškūs? Ką labiausiai norisi veikti per tikybos pamokas?

Esu kviečiamas būti laimingas. Kas yra laimė? Kada jaučiuosi laimingas? Kaip jaučiuosi, kai nesiseka? Įvairios laimės sampratos. Kokius kelius į laimę gali pasiūlyti krikščionių tikėjimas ir Šventasis Raštas (palaiminimai, teisingumas, taika, ramybė, išlaisvinimas)?

Saugau gyvybę. Gyvybės dovana, jos trapumas. Kam už ją turėčiau dėkoti? Dėkingumas ir atsakomybė – dovanas dera saugoti ir branginti. Kokie pavojai gresia fizinei ir dvasinei gyvybei? Ar rūkymas, alkoholis, kitos tariamai nuotaiką keliančios priemonės ugdo mus ar mums kenkia? Kas yra ligos ir mirtis? Kodėl kai kurie žmonės žudosi? Kodėl tikėjimas, Bažnyčia, Dievas neišsprendžia ligos, mirties, žudymosi keliamų problemų?

Rūpinuosi aplinka. Dievas sukūrė nuostabią gamtą ir patikėjo ją mums globoti. Iš kur kyla ekologinės grėsmės? Kaip jas įveikti? Ar tikrai negaliu nieko pakeisti? Ką galiu daryti, kad neterščiau aplinkos ir saugočiau tai, kas sukurta? Mūsų atsakomybė už aplinką ir gamtą.

9.3.2.2. Bendravimas, sutarimas

Mokausi diskutuoti. Kai nuomonės nesutampa, neretai susipykstame. Kas yra diskusija? Kaip ginčiuose gali rasti tiesą? Kaip išmokti mandagiai diskutuoti? Susitarimai ir žodžio laikymosi svarba. Kam skirti Dievo, Bažnyčios įsakymai? Ar jie aktualūs mūsų laikais?

Mokausi įsipareigoti draugui. Kam aš galiu patikėti ir kam patikiu savo mintis, jausmus, patirtis? Būti kartu – tai įsipareigoti kitam. Draugystės principai. Draugystė ir religinis tikėjimas. Jeigu draugystė nutrūksta – ar ją verta atkurti ir kaip tai daryti?

Gyvenu šeimoje. Mano šeimos genealoginis medis. Kas mus sieja šeimoje? Kodėl šeima yra saugiausia vieta? Kokia mano paskirtis šeimoje? Mano tėvai ir aš. Kokia buvo Šventoji šeima? Ko galima pasimokyti iš jos? Iš kokių kitų pavyzdžių šeimų galime mokytis?

Svarbu sutarti su vyresniaisiais. Suaugusieji ir aš: kuo esame panašūs, kuo skiriamės? Kodėl kartais nesutariame su vyresniaisiais? Kaip skirtingos kartos gali praturtinti vienos kitas? Vaiko teisės – tai ir pareigos. Suaugusiųjų teisės ir atsakomybė. Ką reiškia artimo meilė? Galiu melstis už kitus.

Gyvenu Lietuvoje. Ką žinau apie lietuvių kilmę, senovės tikėjimą, mūsų tautos tradicijas? Kokios lietuvių tradicijos man svarbios? Lietuvybė ir katalikybė. Ką reiškia žodžiai „krikščionis“, „katalikas“? Kokiai religinei bendruomenei priklausu? Ar religiniai skirtumai trukdo žmonėms bendrauti, o jeigu trukdo – kodėl? Kaip galėtume sutarti nepaisant skirtingumų?

Yra kitų religijų. Kodėl žmonės skirtingai garbina Dievą? Kokios yra didžiosios pasaulio religijos, kokie jų simboliai, šventovės, šventės, šventraščiai, šventikai? Rytų religijos ir Krikščionybė. Kas vienija įvairių religijų žmones?

9.3.2.3. Šventojo Rašto ir tikėjimo pažinimas

Šventajame Rašte Dievas kreipiasi į mane. Šventojo Rašto kilmė, autorystė, keli jo žanrai. Kodėl turėčiau skaityti Šventąjį Raštą? Kas man gali padėti šią Knygą suprasti? Mano mėgstama Biblijos ištrauka. Kodėl sakoma, kad Šventasis Raštas yra visų laikų žmonių Knyga?

Dievo pažadas Senajame Testamente. Kodėl ir kaip Dievas kalbina žmogų? Kodėl Abraomo, Mozės, Dovydo istorijos svarbios šiandien? Kodėl Dievas išrinko vieną tautą? Kaip žmonės atsiliepdavo Dievui Senajame Testamente? Kaip žmogus atsiliepia Dievui šiandien?

Geroji Naujiena mums. Kas yra Evangelija? Kaip ir su kuo Jėzus bendravo? Apaštalų pašaukimas. Ar Jėzus mane kvieštų apaštalauti? Kodėl? Jėzaus santykių su žmonėmis ypatumai evangeliniuose pasakojimuose.

Šventasis Raštas Bažnyčios šventime. Kuo skiriasi šiokiadieniai ir šventės? Šventumo ir šventimo sampratos. Apaštalų darbai apie pirmųjų krikščionių šventimą. Sekmadienio kilmė ir prasmė. Kokie yra mano, mūsų sekmadieniai? Kodėl ir kaip Bažnyčios apeigose skaitomas Šventasis Raštas? Apie ką buvo skaitoma paskutinio šventadienio šv. Mišių skaitiniuose?

9.3.2.4. Atsiliepimas į Dievo ir Bažnyčios kvietimą

Katalikybė moko nuostabių dalykų. Kokias krikščioniškas vertybes galėčiau išvardyti? Ko mane moko Katalikų bažnyčia? Ar įmanoma tai įgyvendinti? Kodėl? Koks būtų pasaulis, tėvynė, jei visi paisytų Dekalogo? Nuo Dekalogo iki Kalno pamokslo: ko moko Jėzus? Kodėl vertėtų to siekti? Bažnyčia turi gyvų pavyzdžių, kad tai įmanoma.

Kuo tikiu? Esu panašus į Dievą – o kuo? Kaip įsivaizduoju Dievą? Kiti dievai – mūsų laikų stabai. Kaip suprasti I, II, ir III Dievo įsakymus? Už ką turėčiau būti dėkingas Dievui?

Mokausi vadovautis artimo meile. Kodėl Dievui svarbūs mano santykiai su kitais? Ką reiškia bendrauti atsakingai? Kas vienija IV–X Dievo įsakymus? Kaip jie gali padėti žmonių santarvei palaikyti? Ką reiškia Šventojo Rašto žodžiai „artimas“, „artimo meilė“? Gerojo samariečio pavyzdys. Kas padeda gerbti save ir kitus?

Mokausi gailestingumo ir teisingumo. Ar visiems privalome daryti gera ir kodėl? Mano indėlis rūpinantis bendra nuosavybe, aplinka ir varguoliais. Sąžiningumas, gailestingumas, teisingumas mano aplinkoje. Kodėl ir kaip Bažnyčia rūpinasi vargšais? Kuo ir kaip galiu prisidėti?

Kristus pasilieka tarp mūsų. Dievas lydi, globoja, padeda man ir kitiems. Kur su Juo galiu susitikti? Septyni sakramentai ir jų dovanos mums. Kodėl ir kaip Dievas veikia per kasdienes dalykus? Kaip Jėzus man teikia gydymą, atleidimą, maistą, džiaugsmą, atgaivą, prisikėlimą? Kaip tai įmanoma?

9.3.2.5. Dvasinis augimas

Esu nepakeičiamas. Gerai ar blogai, kad esu berniukas (mergaitė)? Kuo savyje džiaugiuosi, kas man kelia nerimą? Mano Kūrėjas mane pažįsta ir manimi džiaugiasi. Kodėl ir kaip Jis mane kviečia Jam talkinti? Kodėl ir kokiais būdais galiu tobulinti save ir pasaulį?

Esu paauglys. Mano būdas: kokias kitų ir savo paties charakterio savybes vertinu? Kaip jas ugdyti? Kuo man gali padėti Dievas? Kodėl prasminga kurti gėrį? Esu laisvas kaip ir mano Kūrėjas, bet Jis tikisi, kad rinksiuosi, kas gera.

Mokausi vadovautis savo vidumi. Ar visi turime sąžinę? Kaip ją atpažinti ir ką ji pataria? Nuodėmė – klaida ar kas nors daugiau? Kaip galėčiau kontroliuoti savo žodžius, veiksmus, elgesį ir numatyti jų pasekmes? Kaip nugalėti nuodėmę? Susitaikymo su savimi, kitais ir Dievu svarba.

Mokausi kalbėtis su Dievu. Kodėl visų tikėjimų žmonės meldžiasi? Kaip kalbamės su Dievu? Kodėl Jam sakome „Tu“? Kodėl *Apaštalų tikėjimo išpažinimas* – irgi malda?

9.4. Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis. 7–8 klasės

9.4.1. Mokinių pasiekimai ir ugdymo gairės. 7–8 klasės

1. Gyvenimo klausimai tikėjimo požiūriu			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Suvokti, kad žmogui dera nuolat tobulėti.	1.1. Paaikškinti ir kritiškai įvertinti, kokią įtaką man daro aplinka, kaip reiškiasi mano paties saviugda ir Dievo dovanoti gabumai.	1.1.1. Suvokti savo paauglystės unikalumą, brendimo ypatumus. 1.1.2. Apibūdinti žmonių temperamentus, charakterio bruožus.	1.1. Aptariama žmogaus prigimtis, vidinė ir išorinė amžiaus tarpsnių kaita. Susipažinama su įvairiais žmonių temperamentais, charakteriais ir svarstoma, kaip atrasti tikrąjį Aš. Apmąstomos paauglių gyvenimo problemos. Svarstoma aplinkos, draugų, mokytojų, šeimos įtaka paauglio tapsmui. Diskutuojama apie Dievo santykį su kiekvienu iš mūsų. Mokomasi objektyviai įvertinti, dėkingai priimti šį savo amžiaus tarpsnį.
2. Branginti gyvybę, sveiką gyvenseną, ugdyti valią.	1.2. Mokėti rinktis gėrį ir tvirtai pasakyti „ne“ blogiui. Pagrįsti valingumo ir savarankiškumo svarbą, Dievo pagalbos galimumą krizinėse situacijose.	1.2.1. Paaikškinti, kas kenkia mūsų asmeniui, fizinei ir dvasinei sveikatai. 1.2.2. Aptarti sveikos gyvensenos kelią.	1.2. Svarstomas gyvybės, sveikatos trapumas. Apmąstoma laiko paskirtis, kviečiama jį branginti. Aiškinamasi, kodėl vartojami kvaišalai, koks jų poveikis. Svarstomi alternatyvūs būdai patirti džiaugsmą, liūdesį, įveikti nesėkmes. Aptariama priklausomybių prevencija, pagalba priklausomiems asmenims, maldos vaidmuo.
3. Suvokti bendrystę su žmonėmis kaip laimės sąlygą.	1.3. Rūpintis kitais ir kurti grupės santarvę.	1.3.1. Apibūdinti, kada grupė yra bendruomenė.	1.3. Svarstoma grupės, klasės, bendruomenės idėja, sugyvenimo ir sėkmės sąlygos. Aptariamas kiekvieno indėlis kuriant grupės bendrystę. Svarstomi bendravimo būdai, atstūmimo ir atsiskyrimo

		1.3.2. Paaiškinti, ką reiškia atsakingas, sąžiningas buvimas su kitais, kuriame neprarandame savasties.	atvejai, asmeniniai ir dalykiniai (funkciniai) santykiai, sąžiningumas ir taikumas. Apmąstoma sąvoka <i>artimas</i> .
4. Suvokti, kad tikėjimas yra ir dovana, ir poreikis.	1.4. Analizuoti tikėjimo pakaitalų žalą.	1.4.1. Paaiškinti tikėjimo svarbą. 1.4.2. Įvardyti tikėjimo sunkumus ir jų priežastis.	1.4. Apariama, kuo šiandien žmonės tiki, nagrinėjami burtų, horoskopų, okultizmo reiškiniai, jų paplitimo priežastys, daroma žala. Svarstoma, kodėl kyla tikėjimo sunkumų ir kaip galima juos įveikti. Diskutuojama, kodėl žmogui reikalingas tikėjimas. Remiantis šventųjų gyvenimo pavyzdžiais, tikėjimas apmąstomas kaip Dievo dovana ir žmogaus pastangų vaisius. Mokiniai aptaria savo tikėjimo kelią ir svarsto tolesnes jo perspektyvas.
5. Tikėti, kad Dievo meilė nugalė blogį ir mirtį.	1.5. Analizuoti blogio ir kančios priežastis, mūsų reakcijas į juos, galimas išeitis.	1.5.1. Apibūdinti blogio ir mirties priežastis, jų įprasminimo galimybę. 1.5.2. Paaiškinti krikščionybės požiūrį į kančią ir mirtį.	1.5. Analizuojamos blogio apraiškos mūsų gyvenime, aptariami kovos su blogiu būdai. Diskutuojama apie kančią ir jos kilmę. Svarstomas mirties neišvengiamumas. Aptariami krikščionybės, kiti požiūriai į kančią ir mirtį. Mokomasi melstis už kenčiančiuosius, mirusiuosius, skatinama užuojauta ir pagalba.
2. Bendravimas, sutarimas			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Pripažinti nelygstamąją asmens vertę.	2.1. Branginti ir stiprinti pozityvius santykius su žmonėmis, mokytis priimti jį tokį koks yra.	2.1.1. Paaiškinti, kokie yra pozityvaus bendravimo principai, kaip derinti orumą ir paklusnumą.	2.1. Diskutuojama apie kiekvieno žmogaus unikalumą ir vertę nepaisant galimų neigiamų asmens būdo savybių; mokomasi atsieti asmenį nuo jo veiklos ar poelgio. Aptariama išankstinio požiūrio ir etikečių klajavimo žala bendraujant su kitais. Svarstomos atvirumo ir užsisklendimo ribos, teigiamos ir neigiamos jų pasekmės. Vadovaujantis evangeliniu artimo meilės principu, ieškoma tinkamų bendravimo būdų. Mokiniais padedama įsisąmoninti, kokia begalinė yra Dievo meilė kiekvienam žmogui, Meilė, iš kurios turėtų kilti ir mūsų pagarba kitiems.
2. Tolerantiškai vertinti žmonių įsitikinimus, bet ugdyti atsparumą blogiui savyje.	2.2. Analizuoti tolerancijos svarbą, jos ribas bendraujant su kitų pažiūrų žmonėmis.	2.2.1. Paaiškinti sąvokas <i>tolerancija</i> ir <i>stereotipas</i> , pateikti pavyzdžių. 2.2.2. Suvokti ir įvardyti tolerancijos ribas remiantis Šventuoju Raštu ir Bažnyčios mokymu.	2.2. Aptariama sąvoka <i>stereotipas</i> kaip pavojus objektyviam asmens ar reiškinio vertinimui. Pateikiama žmonių tradicijų, požiūrių, įsitikinimų, bendravimo būdo pavyzdžių. Skatinama tolerancija – pagarba skirtingoms nuomonėms, pažiūroms, tikėjimams, įsitikinimams. Skaitant Evangeliją (Lk 6,37), aiškinamasi neteisimo, nesmerkimo nuostata. Aptariamos tolerancijos rūšys (asmeninė, kito žmogaus, visuomeninė, tautinė,

			kultūrinė, religinė). Svarstomos tolerancijos ribos – nesitaikstymas su nuodėme.
3. Gerbti savo ir kito kūną.	2.3. Svarstyti ir vertinti įvairius požiūrius į kūną. Puoselėti savo ir kitų žmonių diskretiškumą.	2.3.1. Paašškinti visuomenėje pasitaikančius, tarp jaunimo populiarius žmogaus kūno mitus. 2.3.2. Apibūdinti vyro ir moters skirtumus, parodyti abiejų vertingumą.	2.3. Aptariama, ką apie žmogų sako jo kūnas. Svarstomi meno ir religijų požiūrio į kūną ir jo vertę pavyzdžiai. Nagrinėjama kūno ir žmogaus orumo samprata pagal Šventąjį Raštą, atskleidžiama kūno ir sielos vienybė (1 Kor 6,19). Diskutuojama apie dvasinius, psichologinius, socialinius, fizinius vyro ir moters skirtumus. Skaitant pasakojimus, filosofų ir Bažnyčios mokytojų mintis, aiškinamasi vyro ir moters vertė. Svarstoma, kaip kurti ne vartotojišką naudą, o bendrystės santykį.
4. Branginti šeimą kaip vertybę.	2.4. Analizuoti požiūrius į šeimą šiandienėje visuomenėje, vadovaujantis Bažnyčios mokymu.	2.4.1. Apibūdinti darnios šeimos svarbą. 2.4.2. Aptarti šeimai gresiančius socialinių reiškinių pavojus.	2.4. Aptariama kiekvieno šeimos nario svarba ir vaidmuo. Diskutuojama apie šeimos kūrimą. Svarstoma darnios ir laimingos šeimos vizija, šeimos kūrimo etapai. Svarstomos galimybės padėti nepilnai, konfliktuojančiai, asocialiai šeimai. Remiantis Bažnyčios mokymu, apibrėžiama šeimos misija ir vertė. Aptariamas maldos šeimoje ir už šeimą tikslingumas.
5. Siekti skirtingų kartų sutarimo.	2.5. Analizuoti kartų konfliktų priežastis, rasti būdų kartoms sutarti.	2.5.1. Apibūdinti skirtingų kartų santykius, galimus santarvės projektus. 2.5.2. Apibūdinti Jėzų kaip mokytoją.	2.5. Kalbamasi apie jaunimo ir vyresniosios kartos bendravimą. Apmąstant vyresnių žmonių patirtį ir nuopelnus, kuriamas projektas „Kartų santarvė“. Aptariama galios, autoriteto vaidmuo, požiūris į mokytojus ir kitus vadovus, paauglių bendravimo su jais ypatumai. Apmąstoma abipusės pagarbos, pasitikėjimo ir takto svarba. Aptariami Jėzaus, kaip mokytojo, bruožai.
6. Kitiškai vertinti virtualius bendravimo būdus.	2.6. Analizuoti technologijų įtaką bendrystei, teikti konstruktyvius siūlymus, kaip gerinti autentiškus santykius.	2.6.1. Apibūdinti tiesioginį ir netiesioginį bendravimą. 2.6.2. Paašškinti, kaip deramai naudotis technologijomis praturtinant vidinį savo gyvenimą.	2.6. Aptariami bendravimo būdai ir simboliai, kalbamasi, kaip bendraujama TV, internetu, naudojant fotografiją, spaudą, reklamą, telefoną ir kitas technologijas. Nurodomos teigiamos ir neigiamos įvairaus bendravimo galimybės, kuriamos pagarbus bendravimo rekomendacijos. Diskutuojama apie teigiamą ir neigiamą žiniasklaidos poveikį žmogaus intelektui, jo dvasiai. Ieškoma informacijos vertinimo kriterijų.
3. Šventojo Rašto ir tikėjimo pažinimas			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	

1. Svarstyti Senojo Testamento žinią apie žmogaus asmens sukūrimą.	3.1. Apibūdinti dėkingumo Dievui ir žmonėms pagrįstumą.	3.1.1. Paaiškinti Šventojo Rašto žodžius „Dievas sukūrė žmogų pagal savo paveikslą“ (Pr 1, 27).	3.1. Skaitydami Pradžios knygą, mokiniai aiškinasi, ką reiškia būti Dievo paveikslu ir siekti panašumo į Jį. Aptariama vyro ir moters paskirtis, žmogaus didybė ir apdovanojimas. Svarstoma mūsų atsakomybė už vienas kitą ir mums dovanotą pasaulį. Apmąstoma Dievo Tėvo meilė, rūpestis ir žmogaus pašaukimas. Skatinama būti dėkojančiais, dalyvaujančiais Dievo kūryboje žmonėmis.
2. Suvokti, kad blogio apraiškos nepaneigia Dievo buvimo ir Jo gerumo.	3.2. Analizuoti blogio apraiškas ir siūlyti būdus, kaip jas nugalėti.	3.2.1. Paaiškinti Dievo sandoros su žmogumi sampratą. 3.2.2. Pagal Šventojo Rašto ištraukas apibūdinti nuodėmę ir jos įveikimo būdus.	3.2. Pagal Išėjimo įvykį (Senasis Testamentas) analizuojama, kas yra tikėjimas, pasitikėjimas, nuodėmė ir atleidimas, kas stiprina, o kas silpnina bendruomenę. Aiškinama Dievo sandoros su žmogumi esmė, žmogaus laisvė pasirinkti ir galimos to pasekmės. Diskutuojama, kodėl kyla konfliktai, nesutarimai. Svarstoma blogio ir nuodėmės realybė ir jos įveikimo būdai pagal Šventąjį Raštą. Aptariama, kad Dievas teikia visas galimybes atitaisyti blogį.
3. Siekti priimti bendrystę su Jėzumi.	3.3. Skaityti evangelinius pasakojimus ir svarstyti, kaip Jėzus elgtųsi mūsų gyvenimo situacijose.	3.3.1. Remiantis evangeliniais pasakojimais, apibūdinti Jėzaus elgesį konfliktinėse situacijose. 3.3.2. Pasiūlyti būdus išsaugoti bendrystę remiantis Jėzaus pavyzdžiu.	3.3. Aptariami evangeliniai pasakojimai, kur Jėzus meta iššūkį savo laikui, visuomenei, pasauliui. Svarstoma, koks Jo elgesys mums priimtinas ir ko galime iš Jo išmokti. Aiškinamasi, kokie Jėzaus ir Jo mokinių draugystės ypatumai, kaip ir mums galima su Juo būti. Apmąstomas asmeninis mūsų santykis ir požiūris į Jėzų, susitikimas su Juo per maldą ir sakramentus.
4. Priimti šv. Pauliaus <i>Himno meilei</i> mokymą kaip siektiną idealą.	3.4. Rasti meilės ir įsimylėjimo skirtumus. Aptarti agapės pavyzdžius ir stengtis dalyvauti gerumo akcijose.	3.4.1. Paaiškinti meilės rūšis. 3.4.2. Apibūdinti meilės sampratą pagal Šventąjį Raštą.	3.4. Skaitydami šv. Pauliaus <i>Himną meilei</i> (1 Kor 13), mokiniai aptaria meilės ypatumus. Analizuojamos ir vertinamos filosofinės meilės rūšių sampratos; svarstoma, kas yra įsimylėjimas ir meilė. Aptariamas jausmų, proto ir valios vaidmuo meilėje. Įsigilinama į Dievo meilės apraiškas pagal Šventąjį Raštą, skatinama apsispręsti veikliai, kūrybingai meilės raiškai. Aptariami konkretūs agapės pavyzdžiai (palaimintoji Teresė iš Kalkutos, popiežius Jonas Paulius II), kuriami gerumo projektai.
5. Suprasti Šventosios Dvasios ir Jos dovanų realumą.	3.5. Analizuoti Šventosios Dvasios dovanų aktualumą mums.	3.5.1. Paaiškinti, kaip Šventoji Dvasia veikia žmoguje, bendruomenėje, pasaulyje. 3.5.2. Paaiškinti Sekminių šventės prasmę.	3.5. Pagal Šventojo Rašto pasakojimus apibūdinamas Šventosios Dvasios veikimas ir globa pasaulyje, bendruomenėje. Analizuojamos žmogaus ir Šv. Dvasios bendradarbiavimo galimybės. Svarstoma dvasinių dovanų paskirtis ir jų vertė. Aiškinamasi, kaip Apreiškimas siejasi su tikėjimu. Aptiriamos Šv. Dvasios dovanos ir jų aktualumas mūsų laikais. Apmąstomas

			individualus santykis su Šventąja Dvasia. Galima aptarti ar kurti himnus, giesmes, eiles Šv. Dvasiai. Aiškinama Sekminių šventės kilmė ir prasmė.
4. Atsiliepiamas į Dievo ir Bažnyčios kvietimą			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Gerbti Bažnyčios tradiciją.	4.1. Aptarti Bažnyčios tradicijos svarbą tikinčiųjų bendruomenei.	4.1.1. Apibūdinti Bažnyčią kaip Kristaus įkurtą bendruomenę, nurodyti jos paskirtį. 4.1.2. Paašškinti sąvoką <i>Tradicija</i> .	4.1. Svarstoma, kokia bendruomenė yra Kristaus bažnyčia, kaip Ji atsirado, kokia jos sandara ir paskirtis, kokias vertybes ji saugo ir perduoda iš kartos į kartą. Diskutuojama apie krikščioniškosios tarnystės idėją postmoderniame pasaulyje. Aiškinamasi, kas yra Tradicija, kodėl ji svarbi ir kaip ji tęsiama. Aptariami Bažnyčios tradicijos turtai. Apmąstoma, ku galima praturtinti tai, kas tradiciška.
2. Vertinti Bažnyčios indėlį ginant kiekvieno asmens orumą.	4.2. Analizuoti krikščioniškųjų vertybių esmę ir aktualumą gerbiant žmogų.	4.2.1. Paašškinti, kodėl visi esame vienodai gerbtini. 4.2.2. Apibrėžti sąvoką <i>diskriminacija</i> , nurodyti jos rūšis, priežastis, būdus ją šalinti.	4.2. Svarstoma, kodėl ir kaip Bažnyčia skatina vienodai gerbti kiekvieną asmenį (vaikus, jaunimą, vyrus, moteris, suaugusiuosius, senus, sveikus, neįgaliuosius, ligonius). Aptariama, kokias vertybes pabrėžia krikščionybė (sąžiningumą, geranoriškumą, tikėjimą, pasitikėjimą, meilę, atjautą, gailestingumą, pasiaukojimą, viltį). Aiškinamasi, kas yra diskriminacija, kaip ir kodėl ji atsiranda, kaip pasireiškia, kodėl ji neleistina, kaip ją įveikti. Mokiniai kuria projektus, organizuoja solidarumo, rūpinimosi atstumtais akcijas.
3. Gerbti kitų tikėjamų žmones, jų pažiūras ir papročius.	4.3. Įžvelgti Katalikų bažnyčios ekumenizmo ir dialogo su kitomis religijomis pastangas.	4.3.1. Paašškinti sąvokas <i>ekumenizmas</i> ir <i>religijų dialogas</i> . 4.3.2. Apibūdinti, kaip Katalikų bažnyčia siekia santarvės su kitomis religijomis.	4.3. Aptiriamos sąvokos <i>ekumenizmas</i> , <i>religijų dialogas</i> . Naudojantis įvairia informacija, analizuojama, kaip Bažnyčia siekia krikščionių vienybės. Aiškinamas Katalikų bažnyčios mokymas apie ekumenizmą. Aptariama, kaip kitų religijų žmonės atsiliepia į Dievo kvietimą. Diskutuojama apie religinių konfliktų žalą. Susipažįstama su įvairių religijų maldos būdais. Mokiniai kviečiami dalyvauti ekumeninėse pamaldose ir renginiuose.
4. Pažinti sakramentus kaip susitikimą su Dievu ir bendruomene.	4.4. Apmąstyti simbolių kalbą ir svarstyti sakramentų svarbą krikščionio gyvenime.	4.4.1. Išvardyti sakramentus ir kiekvieno jų teikiamas dovanas. 4.4.2. Apibūdinti Sutvirtinimo sakramentą.	4.4. Svarstoma, ką reiškia būti sąmoningu krikščioniu, kodėl svarbus asmeninis apsisprendimas ir įsipareigojimas. Svarstoma simbolių prasmė kasdienybėje ir sakramentų šventime. Apibūdinami Sutvirtinimo sakramento simboliai, jų paskirtis ir malonės dovanos. Apmąstoma Eucharistijos dovana kiekvienam žmogui asmeniškai ir bendruomenės augimui.

			Svarstoma, kodėl būna sunku atleisti kitiems, sau, bendruomenei, kodėl bijoma Atgailos sakramento. Mokiniai svarsto, kaip spręsti nesutarimus, konfliktus. Aptariamos Susitaikymo sakramento dovanos žmogui ir bendruomenei. Mokomasi dėkoti už sakramentų dovanas, skatinama jas kuo dažniau priimti ir patirti Dievo meilę.
5. Dvasinis augimas			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Pažinti save ir vertinti save pozityviai.	5.1. Svarstyti Dievo siūlomą gyvenimo kelią kaip misiją.	5.1.1. Paaiškinti, kokie yra socialiniai mūsų <i>vaidmenys</i> gyvenime. 5.1.2. Papasakoti apie savo svajones ir būdus jas įgyvendinti.	5.1. Dalijamasi teigiamomis paauglio gyvenimo įžvalgomis. Diskutuojama apie tapatybę: ar reikia prisitaikyti prie daugumos, ar geriau išlikti savimi. Aptariamos žmonių „kaukės“ ir jų paskirtis. Aptariami paauglių ateities siekiai. Žiūrint filmus apie šventuosius, ieškoma pavyzdžių iš šiandienos. Apmąstomos paauglio gyvenimo dovanos ir siekis kurti gerovę, mokytis džiaugtis tuo, ką turime.
2. Pripažinti, kad visi turime pašaukimą prasmingai gyventi.	5.2. Apmąstyti ir vertinti savo tapatybę, gyvenimo kryptį. Svarstyti švč. Mergelės Marijos tikėjimą ir jos misiją.	5.2.1. Paaiškinti, kaip tikėjimas padeda atrasti savo, kaip asmens, vertę ir gyvenimo prasmę. 5.2.2. Apibrėžti, kaip švč. Mergelės Marijos pavyzdys gali praturtinti mano tikėjimą.	5.2. Kokia yra žmogaus paskirtis pagal žmogaus sukūrimo istoriją? Apmąstoma, kodėl esame apdovanoti vyriškumu arba moteriškumu. Aiškinama, kad Dievas norėjo, jog kiekvienas gimtume, gyventume ir su Juo bendradarbiautume. Aiškinama, kad Dievas skatina rasti savo tapatybę, asmens vertę ir paskirtį. Aptariamas švč. Mergelės Marijos tikėjimas ir laisva valia, jos „teesie“. Bandoma apibūdinti savo tikėjimo kelionę. Mokomasi dėkoti ir džiaugtis, kad esame ir turime misiją pasaulyje.
3. Branginti Dievo ir žmogaus meilės dovaną.	5.3. Analizuoti nesavanaudiškos meilės svarbą žmogui. Apmąstyti kelius šventumo link.	5.3.1. Apibūdinti meilės sau, kitiems, Dievui būtinumą ir suderinamumą. 5.3.2. Paaiškinti pašaukimą šventumui.	5.3. Aptariama svajonių, lūkesčių ir fantazijų reikšmė mūsų savikūrai. Analizuojama meilės sau, kitiems, Dievui dermė. Dalijamasi supratimu apie pašaukimą mylėti nesavanaudiškai. Analizuojant šventųjų gyvenimus, aptariami Dievo ir artimo meilės pavyzdžiai. Apibūdinamas šventumas – gebėjimas būti savimi, būti geriausiam, – deramai atspindintis mumyse Dievo paveikslą. Aptariamos siektinos dorybės. Apmąstomas pašaukimas šventumui ir būdai jo siekti.
4. Būti džiugiems ir viltingiems, dalytis	5.4. Analizuoti džiaugsmo vertę, jo priežastis ir nevilties ženklus.	5.4.1. Paaiškinti, kodėl svarbu turėti viltį ir tikėjimą.	5.4. Diskutuojama apie džiaugsmo, džiūgavimo, linksmybės, linksminimosi sampratą ir raišką šeimoje, draugų rate, bendruomenėje, visuomenėje. Aiškinamasi, kodėl mums reikia

viltimi, džiaugsmu ir tikėjimu.			švenčių. Aptariami nevilties ženklai gyvenime, svarstoma vilties svarba. Atskleidžiamas krikščionio tikėjimo džiaugsmingumas ir viltis. Apmąstoma, kaip siekiame būti viltį ir džiaugsmą skleidžiančiais žmonėmis.
5. Ieškoti prasmės maldoje.	5.5. Analizuoti religinius ženklus ir maldos reikšmę žmogaus gyvenime.	5.5.1. Papasakoti apie maldos formas, būdus ir rūšis. 5.5.2. Paaiškinti, kodėl žmonės meldžiasi.	5.5. Aptariami religiniai ženklai, simboliai. Aiškinamasi, kodėl žmonės meldžiasi, kaip jie kreipiasi į Dievą, kokios yra maldos rūšys, formos ir būdai. Svarstomos maldos tradicijos ir jų pritaikymas šiandien. Apmąstoma, kaip, kur, kada, kiek laiko meldžiamės, kas mums trukdo melstis, kokių sunkumų kyla meldžiantis, o kas maldoje guodžia, stiprina, džiugina. Bandoma palyginti žmogaus, kuris meldžiasi, ir žmogaus, kuris nesimeldžia, elgesį darbe ir kasdienėse situacijose. Galima rašyti dienoraščius, užrašyti mėgstamas maldas ar kurti giesmes, psalmes.

9.4.2. Turinio apimtis. 7–8 klasės

Aptarus koncentre ugdomas nuostatas, gebėjimus ir žinias, teikiamos turinio gairės – tematika dvejimams mokslo metams pagal ugdomosios veiklos sritis. Temos detalizuojamos pateikiant svarbiausius klausimus arba pagrindinius teiginius.

9.4.2.1. Gyvenimo klausimai tikėjimo požiūriu

Žmogaus kaita. Kas mumyse keičiasi, kai išaugame iš vaikystės? Mūsų unikalumas paauglystės laikotarpiu, mūsų brendimo ypatumai. Kodėl patiriame pernelyg dažną nuotaikų kaitą? Temperamentas, charakterio bruožai, kaip randu savąjį Aš. Būti savimi, ar būti tokiu kaip visi? Kodėl turėčiau dėkoti Dievui ir artimiesiems už šį amžiaus tarpsnį.

Kvaišalai ir natūralūs džiaugsmo šaltiniai. Kas man augant išliko pastovu ir nekintama? Kokie yra dabartinio laikotarpio iššūkiai? Kas gali pakenkti fizinei ir dvasinei mūsų sveikatai (alkoholis, narkotikai ir kt.)? Kaip tampame priklausomi? Kodėl kai kurie žmonės tampa priklausomi nuo kvaišalų? Kokie džiaugsmo šaltiniai yra natūralūs? Kaip gyventi sveikai ir prasmingai? Kaip galiu padėti priklausomybę turintiems asmenims?

Laimė būti drauge. Ar kiekviena grupė yra bendruomenė? Kokie santykiai būdingi tikrai bendruomenei? Kaip aš pats pritaikau evangelinę *artimo* sampratą bendraudamas? Kaip galiu save realizuoti bendruomenėje, draugystėje, neprarasdamas savasties?

Ar tikėjimas dovana? Kodėl visi kuo nors tiki? Kuo šiandien tiki dauguma žmonių? Kuo tikiu aš? Kokie yra mūsų tikėjimo sunkumai? Ką mums duoda tikėjimas? Kokie kelrodžiai yra melagingi? Mano tikėjimo kelionė: galiu pasikliauti Dievo vedimu.

Kančios ir mirties baimė. Jei Dievas mus myli ir veda, kodėl egzistuoja blogis, kančia? Kančios ir mirties neišvengiamumas. Krikščionybės požiūris: kančią galima įprasminti, o mirtis nėra pabaiga. Kaip galime paguosti nelaimėje, padėti kenčiantiesiems?

9.4.2.2. Bendravimas, sutarimas

Bendrystei reikia geranoriškų pastangų. Kodėl mums reikia kitų žmonių? Kokiais principais remiantis galima kurti stiprią bendruomenę ir kaip galima ją išlaikyti? Etykietų klijavimo žala. Kaip bendraujant derinti atvirumą, atsargumą, ištikimybę, kritiškumą? Kaip suprasti evangelinę artimo meilę – ar asmens orumas dera su nuolankumu? Nuo ko priklauso kiekvieno žmogaus orumas ir vertė?

Bendravimas ir stereotipai. Kas yra *stereotipai*? Kokią įtaką jie daro mūsų elgesiui ir veiksams? Išankstiniai požiūriai ir jų pasekmės. Kas yra tolerancija? Ar būnu tolerantiškas bendraudamas? Evangelinė tolerancija: nesmerkti asmens, bet netoleruoti blogų poelgių. Kodėl gyvenime reikalingos tolerancijos ribos?

Mūsų kūnas irgi kalba. Ką apie žmogų sako jo kūnas? Populiarūs mitai, įvairios šių dienų sampratos apie kūną. Kuo labiausiai skiriasi vyrai ir moterys fiziniu, psichologiniu, socialiniu ir dvasiniu požiūriu? Vyras ir moteris – Dievo dovanos vienas kitam. Dievo meilės atspindys šeimos bendrystėje.

Mano šeima – Dievo dovana. Kodėl šeimoje kiekvienas žmogus gali jaustis vertingas? Kokie būna ir kokie turėtų būti santykiai šeimoje? Apie kokią šeimą svajoju? Ar įmanomas tobulo šeimos modelis? Kaip šeimoje sprendžiamos kylančios problemos? Bažnyčia apie šeimos vertingumą. Ką iš savo šeimos norėčiau perimti ir ką norėčiau keisti?

Mūsų autoritetai. Kuo vyresnioji karta praturtina mūsų visuomenę ir mane? Kodėl kyla kartų konfliktai? Santarvės projektas. Kodėl reikalingi autoritetai? Kada rodoma pagarba, o kada paklūstama iš baimės? Mokytojai autoritetai. Kas būtų, jeigu Jėzaus būtų mano Mokytojas?

Virtualus bendravimas. Kokie virtualūs bendravimo būdai man reikalingi? Tokio bendravimo galimybės ir pavojai. Kada mūsų bendravimas tikrai autentiškas, o kada fiktyvus? Koks žiniasklaidos poveikis šiandienos žmogui ir man pačiam? Kaip naujos technologijos gali padėti augti mūsų dvasiai?

9.4.2.3. Šventojo Rašto ir tikėjimo pažinimas

Šventasis Raštas apie žmogaus paskirtį. Kaip suprasti citatą iš Pradžios knygos „Dievas sukūrė žmogų pagal savo paveikslą“ (Pr 1, 27)? Ką reiškia, kad esu asmuo ir turiu ypatingą paskirtį Dievo plane? Mūsų atsakomybė už kitą ir už mums dovanotą pasaulį. Ar mokame būti dėkingi?

Dievo ir mūsų sandora. Ką reiškia sandora? Kodėl Dievas sudarė sandorą su žmogumi? Sudaręs sandorą, esu laisvas rinktis gėrį ar blogį ir atsakau už visas iš to išplaukiančias pasekmes. Kaip Senajame Testamente parodoma nuodėmės kilmė? Ko iš manęs tikisi Dievas ir žmogus? Dievo paveikslas ir panašumas manyje – kaip tai mane įpareigoja?

Nesutarimai Naujajame Testamente. Apie kokį Jėzaus iššūkį visuomenei kalbama Naujajame Testamente? Kaip sprendžiami mūsų konfliktai? Kaip Jėzus sprendė konfliktus, kaip ir su kuo bendravo? Koks mano požiūris į Jėzų, koks mano santykis su Juo?

Šv. Pauliaus Himnas meilei. Kuo skiriasi sąvokos *įsimylėti* ir *mylėti*? Kokia jausmų, proto, valios įtaka meilei? Kaip meilę apibūdina šv. Paulius *Himne meilei* (1 Kor 13)? Kokių žinote agapės pavyzdžių mūsų laikais?

Šventasis Raštas ir Šventoji Dvasia. Kas yra Šventoji Dvasia? Kokie Jos simbolių esama Šventajame Rašte? Koks Jos vaidmuo žmogui, Bažnyčios bendruomenei, pasauliui, man? Kokios yra dvasinės dovanos, kaip jos reiškiasi? Šventosios Dvasios veikimo liudijimai šiuolaikinėje visuomenėje.

9.4.2.4. Atsiliepimas į Dievo ir Bažnyčios kvietimą

Ilgaamžė Bažnyčios tradicija ir mes. Kodėl reikia bendruomenės ir kaip ją suburti? Kokia bažnytinės bendruomenės paskirtis? Kuo turtinga mūsų Bažnyčia? Kas yra *Tradicija*? Kodėl ji tokia svarbi katalikybėje? Tradicija – vienas iš mūsų tikėjimo šaltinių. Kaip Bažnyčioje Tradicija tęsiama ir kaip keičiasi įvairios tradicijos?

Ieškau tikrųjų vertybių. Ar visi žmonės yra vienodai gerbtini ir kodėl? Kokios yra mano, mūsų visuomenės ir krikščionybės vertybės? Kas yra diskriminacija ir kodėl ji neleistina? Diskriminacijos rūšys. Koks Bažnyčios požiūris į žmonių išnaudojimą? Kokia mano pozicija ir kodėl ji tokia?

Bažnyčių dialogas. Kodėl kyla religiniai konfliktai? Kas yra *ekumenizmas*? Kaip susiskaldė krikščionys? Kaip Bažnyčia siekia vienybės? Kas yra *religijų dialogas*? Kokias pastangas deda Katalikų Bažnyčia, siekdama skirtingų religijų santarvės? Kas vienija krikščionis ir kitų tikėjimų žmones, kokiose srityse jie gali sėkmingai bendradarbiauti?

Katalikų tikėjimas – didi vertybė. Ką reiškia būti krikščioniu? Ką reiškia būti kataliku? Kas yra sakramentai ir kokią vietą jie užima mano gyvenime? Kodėl? Sakramentai – katalikų jėga. Sutvirtinimo sakramento paskirtis. Sekminių įvykio ir šios šventės prasmė, asmeninės mano Sekminės.

9.4.2.5. Dvasinis augimas

Koks aš esu? Kokį matau pats save ir kokį mane mato kiti? Kokie mūsų, mano socialiniai vaidmenys? Kokios mano svajonės, kokios jų įgyvendinimo galimybės? Kokia asmenybė norėčiau tapti ir kaip to siekiu?

Tikėjimas ir pasitikėjimas. Tikėjimas turėtų padėti man suvokti savo vertę ir gyvenimo prasmę. Ar taip yra ir kodėl? Kuo aš pasitikiu? Ko šiais laikais galima pasimokyti iš švč. Mergelės Marijos? Kas stiprina ar žeidžia mano tikėjimą?

Mokausi mylėti. Kol gyvename, tol dera augti ir tobulėti. Kodėl? Meilė – augimo ir tobulėjimo sąlyga. Kaip suprantu meilę sau, kitiems, Dievui? Tikra meilė – nesavanaudiška. Kodėl? Kas yra *šventumas*? Kaip suprasti pasakymą, kad šventumas – tai būti savimi pagal Dievo paveikslą ir panašumą? Kodėl šiandien nepopuliaru siekti šventumo?

Mokausi dalytis džiaugsmu ir viltimi. Kada mūsų džiaugsmas yra tikras? Ko reikia, kad gyventume džiugiai? Kokius nevilties ženklus matau šių dienų pasaulyje? Kodėl svarbu išlaikyti tikėjimą ir viltį ir tai perduoti kitiems? Kaip galiu būti viltį teikiančiu žmogumi?

Malda ir aš. Kodėl žmonės meldžiasi? Maldos formos ir būdai. Kokios mano maldos patirtys? Kodėl būna sunku melstis? Kaip meldžiasi jaunimas? Ką teikia malda? Kaip išmokyti melstis?

9.5. Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis. 9–10 klasės

9.5.1. Mokinių pasiekimai ir ugdymo gairės. 9–10 klasės

1. Gyvenimo klausimai tikėjimo požiūriu			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Gerbti savo ir kitų lytiškumą kaip Dievo dovaną.	1.1. Svarstyti, kodėl lytiškumą reikia suprasti kaip dovaną.	1.1.1. Aptarti įvairius požiūrius į vyrą ir moterį ir paaiškinti biblinę sampratą. 1.1.2. Apibūdinti lytiškumą kaip Dievo dovaną, aptarti jo paskirtį.	1.1. Diskutuojuama, kokia yra vyro ir moters samprata jaunimo, įvairių kultūrų ir religijų požiūriais. Aptariami iššūkiai lytiškumui: homoseksualizmas, lyties keitimas. Ieškoma būdų, kaip vertinti savo ir kito lytiškumą pozityviai suvokiant potraukio ir meilės tikrovę, atsakomybę už kitą ir save, galimų veiksmų pasekmes. Apmąstoma asmens tapatybės, lytiškumo dovana ir vertė pagal Šventąjį Raštą. Aptariama, kaip derėtų pasinaudoti lytiškumo dovana.

2. Suvokti gyvybės vertę.	1.2. Analizuoti abortų, eutanazijos, savižudybės problemas ir jų įveikimo būdus.	1.2.1. Apibūdinti, kas yra abortas, eutanazija, savižudybė ir pasiūlyti pagalbos būdus. 1.2.2. Paaiškinti, kodėl Bažnyčia rūpinasi gyvybės išsaugojimu.	1.2. Lyginami įvairūs požiūriai į gyvybę ir galimos grėsmės gyvybei. Žmogaus gyvybė apmąstoma kaip vertybė, aiškinamasi jos kilmė, sukūrimas, palaikymas iki natūralios mirties, amžinoji jos paskirtis. Aptariami aborto, eutanazijos, savižudybės psichologiniai, socialiniai, teisiniai, religiniai aspektai. Pateikiamas bioetinis požiūris. Kuriamą argumentacija, padedanti įvertinti gyvybę kaip nelygstamą dovaną.
3. Pripažinti laisvės ir atsakomybės ryšį.	1.3. Siekti laisvę rinktis suvokiant, kad esi atsakingas už savo poelgius. Vertinti vienokį ar kitokį savo pasirinkimą ir elgesį vadovaujantis sąžine.	1.3.1. Paaiškinti mūsų laisvės ir atsakomybės ryšį, pateikti pavyzdžių. 1.3.2. Apibūdinti sąžinės vaidmenį laisvai pasirenkant.	1.3. Keičiamasi patirtimi, įvairiais požiūriais į laisvę. Pabrėžiama laisvė dėl bendrojo gėrio ir vertybių kaip priešstata anarchiškai laisvei. Aptiriamos sąvokos: <i>laisvė, laisva valia, pasirinkimas, atsakomybė, pasekmės</i> . Pagal Šventojo Rašto tekstus apmąstomas laisvės ir atsakomybės ryšys. Analizuojamas sąžinės vaidmuo ir mūsų santykis su ja. Svarstomi skirtingo elgesio modeliai ir vertybės. Skatinama kelti klausimus apie laisvę kaip Dievo dovaną ir Jo kvietimą prasmingai naudotis laisve.
4. Ieškoti gyvenimo prasmės ir laimės.	1.4. Kelti egzistencinius klausimus ir aptarti gyvenimo įprasminimo galimybes.	1.4.1. Aptarti laimės sampratą ir kelius, kaip jos siekti. 1.4.2. Paaiškinti, kaip laimė priklauso nuo santykių su savimi, kitais, Dievu, aplinka.	1.4. Svarstoma, kaip laimė susijusi su gyvenimo prasme. Analizuojama, kada patiriama laimė. (Ar tai sveikata, draugystė, karjera, malonumas, tarnystė?) Aptariama Šventojo Rašto žinia ir laimės samprata. Diskutuojama, kaip gyvenimą įprasmina darbas, kūryba, santykiai su žmonėmis ir Dievu. Apmąstoma, kaip galima prasmingai ir laimingai gyventi.
5. Jausti atsakomybę už Dievo mums dovanojamą laiką.	1.5. Suvokti laiko įprasminimo būdus. Stengtis prasmingai planuoti savo laiką ir pasirinkti tinkamus laisvalaikio leidimo būdus.	1.5.1. Aptarti žmogaus gyvenimo laikinumą ir vertingumą. 1.5.2. Paaiškinti, ką reiškia prasmingai būti <i>čia</i> ir <i>dabar</i> .	1.5 Mokiniai skaito ir nagrinėja literatūros, filosofijos, Šventojo Rašto (Koh 3) tekstus apie gyvenimo ir laiko prasmę. Diskutuojama apie laiko stoką ir skubėjimą, ieškoma šios problemos sprendimų. Analizuojamos sąvokos <i>chronos</i> ir <i>kairos</i> . Laikas aptiriamas kaip Dievo dovana, svarstomi jo įprasminimo būdai. Aiškinamasi, kaip svarbu gebėti būti <i>čia</i> ir <i>dabar</i> . Apmąstoma, kaip paskirstyti laiką darbui ir pramogoms, šventimui ir maldai. Svarstomas laikinumo ir amžinumo realumas.
6. Pripažinti globalizacijos problemų aktualumą.	1.6. Analizuoti įvairius globalių problemų aspektus, siūlyti jų sprendimo būdus.	1.6.1. Apibūdinti globalios kultūros ir visuomenės iššūkius.	1.6. Keičiamasi idėjomis apie jaunimo poreikius, vertybes, saviraiškos būdus. Diskutuojama apie šiuolaikinės kultūros ir visuomenės problemas, kylančias dėl vertybių kaitos, požiūrių įvairovės. Aiškinamasi, kas yra globalizacija ir vartotojiškumas,

		1.6.2. Paaiškinti, kaip Bažnyčia siūlo nebūti abejingiems globalizacijos ir vartotojiškumo problemoms.	kokių tai kelia problemų. Svarstomi įvairūs globalių problemų aspektai. Pristatomi pagrindiniai Bažnyčios socialinio mokymo teiginiai. Apmąstoma, kaip būti atviriems kaitai neprarandant tapatybės ir dvasingumo. Kviečiama organizuoti taupymo ir labdaros akcijas ir dalyvauti jose.
2. Bendravimas, sutarimas			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Jausti, kad niekada nesame vieniši, nes Dievas kviečia mus bendrystei.	2.1. Analizuoti bendrystės ir vienvietės vertę. Pastebėti ir paremti vienišus žmones, pakviesti juos bendrystei.	2.1.1. Apibūdinti draugystės ir brolystės esmę remiantis Šventuoju Raštu ir Bažnyčios mokymu. 2.1.2. Išvardyti vienvietės ir vienišumo požymius.	2.1. Keičiamasi nuomonėmis, kodėl ir kokios bendrystės mums reikia. Analizuojami teigiami ir neigiami santykių su kitais aspektai. Aiškinamasi, kodėl Dievas mums liepia neteisti ir nesmerkti, analizuojami Šventojo Rašto ir kiti tekstai apie ištikimybę, savęs dovanojimą. Svarstoma vienvietės ir vienišumo samprata, pateikiami įvairūs požiūriai. Aiškinamasi, dėl kokių psichologinių, socialinių, dvasinių veiksnių jaučiamės vieniši ir kaip tai pakeisti. Apmąstoma vienvietės vertė asmens saviugdai, gyvenimo krizių įveikimui, buvimui su Dievu.
2. Siekti pagarbaus bendravimo su kitos lyties atstovu.	2.2. Analizuoti problemas, kurių kyla įvairiai interpretuojant lyčių teises, lygybę, santykius, vaidmenis.	2.2.1. Paaiškinti lyčių skirtingumą kaip gėrį ir nurodyti galimas grėsmes. 2.2.2. Aptarti lytiškumo sampratą Šventajame Rašte ir Bažnyčios mokyme.	2.2. Svarstoma, kaip mokiniai traktuoja savo ir kitų lytiškumą, lyčių santykių prasmę ir subtilumą. Bibliniu ir istoriniu kultūriniu aspektu aptariama, koks yra lyčių vaidmuo ir kaip jis kinta, kokios yra pareigos šeimoje, bendruomenėje, visuomenėje. Svarstomi įvairūs požiūriai į vyro ir moters santykius, į tėvystę ir motinystę, į lygias galimybes. Aptariama pornografijos, prostitucijos žala asmens vertei. Pabrėžiamas intymumo šventumas. Evangelijos požiūriu apmąstomos skaistumo, kuklumo, orumo vertybės.
3. Suvokti šeimos vertę ir santuokos neišardomumą.	2.3. Analizuoti grėsmes gyvybei ir šeimai, ieškoti būdų jas įveikti. Pagrįsti šeimos vertingumą remiantis Šventuoju Raštu, Bažnyčios mokymu ir gyvenimo patirtimi.	2.3.1. Apibūdinti šeimos paskirtį ir vertę. 2.3.2. Paaiškinti, kodėl ir kaip Bažnyčia pasisako už šeimą ir gyvybę.	2.3. Pristatomi įvairūs požiūriai į šeimą, į jos funkcijas, į puoselejamąsias vertybes. Aiškinamasi, kokios siūlomos šeimos alternatyvos, diskutuojama apie jų pavojingumą žmogui, valstybei, tautai. Pateikiami ir analizuojami Dievo palaiminimai šeimai. Aptariamas vaisingumas kaip pozityvi prigimties savybė ir Dievo dovana. Diskutuojama apie abortų, kontracepcijos priežastis ir žalą. Supažindinama su NŠP ir Bažnyčios mokymu

			apie gyvybę. Apmąstoma mūsų atsakomybė už gyvybę, skatinama dėkoti už ją ir melstis, kad ji būtų išsaugota.
4. Ugdytis atsakomybę už savo tautos likimą, perimtas ir kuriamas kultūrinės bei dvasinės vertybės.	2.4. Suvokti savo ryšį su visuomene ir tauta. Analizuoti smurto priežastis, pasekmes ir siūlyti būdus, kaip sumažinti smurtą mūsų aplinkoje.	2.4.1. Aptarti tautiškumo ir pilietiškumo svarbą. 2.4.2. Nurodyti karo, teroro, smurto, nesantaikos pasekmes asmeniui, tautai, pasauliui ir paaiškinti Bažnyčios poziciją šiuo klausimu.	2.4. Remiantis pavyzdžiais iš patirties, literatūros, istorijos, aptariamas mokinių santykis su šeimos, tautos, valstybės vertybėmis. Diskutuojama, koks paveldas yra universalus. Aptariami smurto reiškiniai mūsų aplinkoje, ieškoma smurto priežasčių, būdų jį įveikti, rengiamos solidarumo akcijos. Apmąstoma savo, kaip asmens, tautiečio, krikščionio, piliečio, pozicija sprendžiant ekonominius, kultūrinius, tautinius, religinius konfliktus. Svarstoma, kaip padėti nukentėjusiesiems ir kaip siekti taikos. Skaitomos ir apmąstomos įvairių religijų maldos už taiką ir vienybę.
5. Kitiškai vertinti naująjį religingumą.	2.5. Analizuoti šiuolaikinio dvasingumo apraiškas krikščioniškuoju požiūriu.	2.5.1. Paaiškinti naujojo religingumo reiškinius visuomenėje. 2.5.2. Apibūdinti jaunimo santykį su Bažnyčia. Kaip Bažnyčia kviečia jaunimą?	2.5. Svarstoma, kodėl žmogus ieško Dievo, kodėl kuriasi naujos religinės bendruomenės. Prisimenamos didžiosios pasaulio religijos ir tikėjimo raida istorijoje. Apmąstoma tolerancijos svarba ir pagarba visoms religijoms. Aptariami naujieji religiniai judėjimai, jų tikslai, veikimo būdai visuomenėje. Šiuolaikinis dvasingumas įvertinamas krikščionybės požiūriu. Diskutuojama, kaip jaunimas vertina Bažnyčią, kaip galima atrasti save šioje bendruomenėje, kaip jaunimas gali keisti Bažnyčios ir valstybės veidą. Kuriami projektai, kaip tobulinti Bažnyčios, visuomeninių organizacijų veiklą.
3. Šventojo Rašto ir tikėjimo pažinimas			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Pripažinti, kad Šventasis Raštas aktualus kiekvienam iš mūsų.	3.1. Aptarti žmogaus ir pasaulio kilmę bei paskirtį pagal Šventąjį Raštą.	3.1.1. Apibūdinti Šventojo Rašto pobūdį, sudėtį ir ypatingumą. 3.1.2. Pagal sukūrimo istoriją paaiškinti, kaip Kūrėjo meilė tęsiasi žmogui.	3.1. Prisimenama ir aptariama Šventojo Rašto kilmė, autorystė, žanrų įvairovė ir jo skelbiama Naujiena. Pristatomi keli šventraščio skaitymo ir nagrinėjimo būdai. Skaitoma pasaulio sukūrimo istorija, analizuojamas žmogaus santykis su gamta, jo atsakomybė tvarkant pasaulį, ekologiniai iššūkiai. Pagal Pradžios knygą aiškinamasi žmogaus gyvybės kilmė, jos sukūrimas ir palaikymas. Sugretinama evoliucijos teorija ir sukūrimas. Apmąstoma Kūrėjo meilė žmogui, aptariama, kodėl gyvybė yra slėpinys ir didžiausia vertybė. Kuriamos padėkos maldos,

			skaitomos ir aptariamos psalmės kaip Dievo ir žmogaus pokalbiai.
2. Branginti Dievo meilę kiekvienam iš mūsų ir visai kūrinijai.	3.2. Pagal Šventojo Rašto istorijas nagrinėti blogio ir nuodėmės kilmę, nurodyti jų įveikimo kelius Dievo meilės ir gailestingumo dėka.	3.2.1. Pagal Šventojo Rašto ištraukas paaiškinti, kodėl ir kaip egzistuoja blogis ir kaip Dievas mus iš jo laisvina. 3.2.2. Apibūdinti sąžinės vaidmenį mums pasirenkant.	3.2. Skaitomos Šventojo Rašto istorijos ir analizuojamos blogio apraiškos. Prisimenama, kas yra nuodėmė, kokios yra jos pasekmės žmogui ir pasauliui. Pagal Naująjį Testamentą gilinama Jėzaus Kristaus misijos samprata –išlaisvinti žmogų iš nuodėmės ir atkurti meilės ryšį su Dievu. Apmąstoma Kūrėjo ir Atpirkėjo mums teikiama laisvė. Aptariamos priemonės, padedančios skirti gėrį nuo blogio: sąžinės balsas, Šventasis Raštas, Bažnyčios mokymas. Svarstoma ir ieškoma būdų, kaip laisvai ir atsakingai pažinti ir priimti tiesą apie save, apie pasaulį ir Dievą.
3. Suvokti Dievo ir Bažnyčios kvietimą amžinajam gyvenimui.	3.3. Apmąstyti asmens laisvės ir įsipareigojimus pačiam sau, visuomenei ir Dievui.	3.3.1. Svarstyti dabarties ryšį su amžinuoju gyvenimu. 3.3.2. Paaiškinti šventųjų bendravimą.	3.3. Keliami klausimai apie laisvą valią, vienokių ar kitokių veiksmų ir elgesio pasirinkimą, atsakomybę pasitikint Dievo veikimu mūsų gyvenime ir pasaulio istorijoje, su Juo bendradarbiaujant, dalyvaujant Jo kūryboje. Skaitomi ir analizuojami palyginimai apie Dievo Karalystę arba Kalno pamokslas, išsiaiškinama, kad Dievas kviečia žmogų dalyvauti kuriant Karalystę, žada pergalę ir teikia viltį. Apmąstoma, kodėl verta atsakingai gyventi tikint Dievu, priimant gyvenimo iššūkius.
4. Siekti šventumo kaip tikrosios savasties.	3.4. Svarstyti kelius šventumo link dabartiniais laikais.	3.4.1. Paaiškinti žmogaus pašaukimą įvairioms tarnystėms pagal šv. Paulius laiškus.	3.4. Skaitant Šventojo Rašto ištraukas, aiškinamasi, kodėl Dievas skirtingai apdovanoja kiekvieną žmogų ir skiria jam tinkamą užduotį. Svarstoma sąvoka <i>šventumas</i> , skirtingi keliai jo siekti. Apmąstomi individualūs šventumo keliai. Pagal šv. Pauliaus laiškus svarstoma tarnystės bendruomenei ir Šventosios Dvasios dovanų paskirtis. Skatinama malda už pašaukimus. Svarstoma, koks pašaukimas mokiniui teiktų prasmingą gyvenimą ir laimę.
4. Atsiliepimas į Dievo ir Bažnyčios kvietimą			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Suprasti Bažnyčios misijos pozityvumą ir atsakingumą.	4.1. Svarstyti Bažnyčios paskirtį ir misiją šių dienų pasaulyje. Pastebėti gyvo	4.1.1. Paaiškinti, kaip Bažnyčia puoselėja vertybes ir ugdo žmogų.	4.1. Aptariamas visuomenės požiūris į Bažnyčią. Prisimenama Bažnyčios kilmė, struktūra, misija, visuotinumas. Analizuojamas Bažnyčios kelias istorijoje, įvertinama jos vieta šių dienų

	tikėjimo ženklus gyvenime ir juos analizuoti.	4.1.2. Išvardyti, kokių sunkumų kyla krikščioniui šiandien.	kultūroje. Svarstoma autoritetų ir vertybių įtaka žmogui, bendruomenei, visuomenei. Aptariamas gyvas tikėjimas ir jo sąstingio apraiškos. Apmąstoma, kaip tikinčiųjų bendruomenė rūpinasi žmogumi, kaip ugdo gyvą tikėjimą, kaip kviečia įsipareigoti ir dalytis gėrybėmis, kaip skatina krikščionio savimonę.
2. Pasitikėti Dievu ir savimi ieškant pašaukimo.	4.2. Analizuoti galimus pašaukimus pagal Bažnyčios mokymą. Apmąstyti savo pašaukimą ir galimybes.	4.2.1. Aptarti galimybes atsiliepti į savo pašaukimą renkantis profesiją. 4.2.2. Paaiškinti pašaukimus kunigystei, pašvęstajam gyvenimui ir šeimai. Pateikti biblinių pavyzdžių.	4.2. Mokiniai bando įsivaizduoti savo profesinės veiklos perspektyvas. Svarstomi norai, įvertinami gebėjimai, numatomos galimybės ir jų ribotumai. Diskutuojama, kas yra karjera, o kas pašaukimas. Pristatomas Bažnyčios mokymas apie pašaukimus tarnystei: šeimai, kunigystei, pašvęstajam gyvenimui. Aptariami konkretūs pašaukimų pavyzdžiai. Apmąstoma, koks galėtų būti kiekvieno mokinio pašaukimas, kaip atsiklausti Dievo ir savo vidaus, kaip vertinti savo gebėjimus ir polinkius, kaip melstis už savo ir kitų pašaukimus. Daroma išvada, kad visi esame pašaukti mylėti ir priimti Dievo bei žmonių meilę.
3. Pripažinti sakramentų svarbą tikinčiojo gyvenime.	4.3. Analizuoti sakramentų paskirtį.	4.3.1. Apibūdinti Gydyto sakramentų dovanas. 4.3.2. Paaiškinti Santuokos sakramento svarbą. 4.3.3. Paaiškinti, kodėl sakramentai švenčiami.	4.3. Pagal filmus ar šventųjų gyvenimo istorijas analizuojama pašaukimas ir žmonių pasirinkimas. Apmąstomos sakramentų dovanos ir dvasinis augimas, tvirtėjimas sakramentais. Aiškinamasi Gydyto (Susitaikymo ir Ligonų patepimo) sakramentų paskirtis ir teikiamos malonės. Paaiškinami Tarnystės (Santuokos, Kunigystės) sakramentų simboliai, paskirtis, malonės. Gilinamas Eucharistijos šventimo supratimas. Kviečiama sąmoningai ir dėmesingai švęsti sakramentus.
4. Suvokti Bažnyčios rūpestį vargstančiais ir prisidėti prie šios misijos.	4.4. Svarstyti solidarumą ir būtinumą dalytis Dievo duotomis gėrybėmis.	4.4.1. Paaiškinti Bažnyčios socialinio mokymo rekomendacijas skurdiui mažinti. 4.4.2. Apibūdinti, kaip galime padėti silpniesiems ir ką tai keičia mums pačiuose.	4.4. Svarstomas jaunimo, visuomenės, valdžios, Bažnyčios požiūris į socialines problemas (į skurdą, badą, išnaudojimą, karą, tremtį, nuteistuosius), siūlomi jų sprendimo būdai. Pristatomi Bažnyčios socialinio mokymo teiginiai ir svarstoma, kaip galime prisidėti prie bado ir skurdo mažinimo. Apmąstoma pasninko samprata ir tikslas. Diskutuojama apie neįgaliųjų, ligonių, vyresnio amžiaus žmonių vietą visuomenėje, apie jų vertingumą. Išvardijamos bendruomenės, judėjimai, kurie rūpinasi silpnaisiais ir nelaimingaisiais. Svarstomas mokinių požiūris į šiuos žmones, kviečiama dalyvauti įvairiose gerumo, pagalbos, maldos akcijose.

5. Dvasinis augimas			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Siekti būti asmenybe, prisidedančia prie Dievo kūrybos, Jo meilės plano pasauliui.	5.1. Svarstyti savo idealus ir galimybes.	5.1.1. Apibūdinti savo talentus ir gebėjimus. 5.1.2. Paaiškinti, kaip siekiu tapti asmenybe, kokie mano prioritetai ir tikslai, kaip galėčiau juos įgyvendinti.	5.1. Aptariama, kaip suprantame asmenį ir asmenybę. Svarstomi įvairūs asmens tapatumo aspektai. Apmąstoma jaunuolių tapatumo paieškos, aktyvumas gyvenime, Dievo plane. Aptariamos galimos krizės ir išeitys iš jų. Aptariami talentai, gebėjimai, siektini idealai, numatomi jų ugdymo ir raiškos būdai. Atskleidžiama, kokių gali kilti įtampų tarp norų ir galimybių. Apmąstoma, kaip priimti ir išskleisti Dievo mums dovanotą asmens unikalumą.
2. Džiaugtis, kad esame Dievo mylimi ir turime misiją.	5.2. Išvardyti mūsų patiriamus Dievo globos ženklus.	5.2.1. Apibūdinti mūsų vardų prasingumą, ryšį su Dievo kvietimu. 5.2.2. Aptarti pašaukimo gyvenimui, meilei, tarnystei svarbą.	5.2. Apmąstoma, kad Dievas žmogų šaukia vardu ir ką vardas reikšia asmeniui. Pagal Šventojo Rašto istorijas aiškinamasi, kaip atsiliepti į Dievo kvietimą gyventi, mylėti, bendrauti, tarnauti. Svarstoma, kaip Dievas mus apdovanoja per gamtą, įvykius, žmones. Bandoma aptarti, kad atsiliepiame priimdami Jo pašaukimą gyvenimui, meilei, tarnystei. Mokomasi dėkoti ir džiaugtis Dievo įsūnyse.
3. Vadovautis sąžine priimant sprendimus.	5.3. Klausyti Dievo balso, įvertinti savo poelgius ir pasirinkimą pagal sąžinę.	5.3.1. Paaiškinti sąžinės įtaką mūsų elgesiui ir veiksmų pasirinkimui. 5.3.2. Apibūdinti laisvės, tiesos, atsakomybės svarbą kiekvienam iš mūsų.	5.3. Aiškinamasi, iš kur kyla sąžinė, kaip ji padeda pasirinkti ir apsispręsti. Stebint ir vertinant įvairius žmonių poelgius, randama sąžinės sąsajų su moralinėmis vertybėmis. Svarstoma, kas gali iškreipti sąžinę, kodėl reikia ugdyti sąžinę ir tikėjimą. Apmąstomi sąžinės ugdymo būdai. Aptariama, kas gali trukdyti laisvai ir sąžiningai apsispręsti bei džiaugtis gyvenimu. Skatinama kasdien peržvelgti dieną, dėkoti už ją, atsiprašyti už nederamus poelgius.
4. Pripažinti maldos vertę, gerbti tuos, kurie meldžiasi.	5.4. Apmąstyti maldos patirtis. Rasti laiko maldai.	5.4.1. Paaiškinti jaunimo maldos formas ir būdus. 5.4.2. Suvokti maldos paskirtį ir apibūdinti maldos laikysenas.	5.4. Svarstomos jaunimo maldos galimybės ir ypatumai, piligrimystės ir socialinės veiklos reikšmė. Pagal Šventojo Rašto pasakojimus aptariamos maldos laikysenos ir bandoma rasti savo mėgstamą maldos būdą. Aptariamas ikonų, simbolių vaidmuo. Apmąstoma bendruomeninė ir asmeninė malda. Kviečiama melstis kasdien ir brandinti savo santykį su Dievu.

9.5.2. Turinio apimtis. 9–10 klasės

Aptarus koncentre ugdomas nuostatas, gebėjimus ir žinias, teikiamos turinio gairės – tematika dvejiems mokslo metams pagal ugdomosios veiklos sritis. Temos detalizuojamos pateikiant svarbiausius klausimus arba pagrindinius teiginius.

9.5.2.1. *Gyvenimo klausimai tikėjimo požiūriu*

Vyrai ir moterys: lytiškumo dovana. Ar džiaugiuosi, kad esu vaikinai (mergina)? Kodėl? Kaip mūsų laikais vertinamas vyriškumas, moteriškumas, lyčių lygybė, lyčių galimybės, pagarba lytiškumui? Kodėl žmonės kartais stengiasi keisti savo lytį? Kodėl Bažnyčia lytiškumą vadina dovana? Homoseksualizmas Lietuvoje ir pasaulyje. Kaip suprantame lyčių santykius ir atsakomybę? Dėkoju, kad esu (būsiu) vyras (tėvas), moteris (mama).

Gyvybės trapumas. Kodėl mokslo atradimai kartais kelia grėsmę žmogaus gyvybei? Kodėl egzistuoja abortai, eutanazija, savižudybės? Koks jūsų požiūris į eutanazijos, aborto legalumą? Abortai ir kontracepcija. Kokios yra jų pasekmės? Kodėl ir kaip Bažnyčia rūpinasi gyvybės išsaugojimu? Kas yra bioetika, ką ji teigia? Kodėl verta įsitraukti į prevencines programas siekiant saugoti gyvybę?

Laisvė ir atsakomybė. Dievas mus kuria laisvus ir mūsų laisvės nevaržo. Kaip suprantu asmens laisvę? Laisvė „nuo ko“ ir laisvė „kam“. Kodėl laisvė neatsiejama nuo atsakomybės? Už ką esu atsakingas? Galimybė pasirinkti santykį su žmonėmis, Dievu, pasauliu, savimi. Kas padeda žmogui teisingai pasirinkti ir laisvėti? Kuo pasireiškia Dievo kvietimas, globa?

Laimė gyventi. Kodėl visi norime būti laimingi? Kada patiriame laimę? Kaip laimė priklauso nuo santykio su kitais, Dievu, savimi, aplinka? Kas padeda įprasminti mano gyvenimą žemėje? Ką reiškia amžinoji laimė danguje? Ką apie laimę primena Jėzaus palaiminimai – Dangaus Karalystės „konstitucija“?

Mums dovanotas laikas. Kodėl laikas yra dovana? Ką reiškia prasmingai būti *čia* ir *dabar*? Kas yra mano laiko ėdikai? Kodėl dauguma žmonių nuolat skuba? Kokios yra skubėjimo pasekmės? Kaip prasmingai paskirstyti laiką? Gyvenimo laikinumas ir amžinumas, *chronos* ir *kairos*. Laiko pašventinimas ir šventinis laikas.

Globalizacija ir kultūrų sandūra. Kas yra globalizacija? Kokios yra globalios kultūros ir visuomenės teigiamybės ir neigiamybės? Kurios vertybės yra pastovios, o kurios kinta? Kaip Bažnyčia siūlo atsilipti į globalizacijos, vartotojiškumo problemas ir kaip padeda jas spręsti? Socialinis Bažnyčios mokymas ir jo pritaikymas.

9.5.2.2. *Bendravimas, sutarimas*

Man reikia kitų, kitiems reikia manęs. Kokie santykiai mane augina ir brandina, o kokie menkina ir gniuždo? Kodėl svarbu neteisti ir nesmerkti kito? Šventojo Rašto tekstai apie ištikimybę ir savęs dovanojimą. Kaip suprantu vienatvę ir vienišumą? Kaip padedu vienišiesiems žmonėms? Kodėl kartais reikia pabūti vienam? Nesu vienišas: „Štai aš stoviu prie durų ir beldžiu“ (Apr 3,20).

Svajoju apie tikrąją meilę. Kodėl mums reikia lyčių bendrystės? Koks mano požiūris į vyrą (moterį), tėvystę (motinystę)? Kodėl egzistuoja pornografija, prostitutacija? Kodėl skaistumas, kuklumas vadinami dorybėmis? Kaip suprasti kai kurių krikščionių pamėgtą teiginį „seksas yra šventas“?

Pašaukimas šeimai. Kokie yra šiuolaikiniai požiūriai į šeimą? Šeimos paskirtis ir vertė, jos tariamos alternatyvos. Vaisingumas – prigimtinė savybė ir Dievo dovana. Abortų, kontracepcijos, klonavimo pavojingumas. Kodėl ir kaip Bažnyčia pasisako už šeimą ir gyvybę?

Gyvenu laisvoje Tėvynėje. Kokie mano tautos, šalies ypatumai, praeities ir ateities siekiai man svarbūs ir brangūs? Kodėl visos tautos puoselėja savo tautos vertybes? Ką man reiškia būti piliečiu ir vadovautis demokratinės visuomenės principais? Kokių problemų mūsų visuomenėje kyla dėl tautinių, rasinių ar religinių skirtumų? Kokios būna nesantaikos, teroro, smurto, karų pasekmės asmeniui, tautai, pasauliui? Kaip Bažnyčia propaguoja taiką ir vienybę, kaip prie to prisidedu aš? Kodėl Kristus yra vadinamas Taikos kunigaikščiu?

Naujasis religingumas. Žmogus ieško Dievo: kodėl yra tiek daug religingumo variantų? Naujojo religingumo reiškiniai visuomenėje ir krikščionybė. Koks yra jaunimo požiūris į tradicinę Bažnyčią ir koks jų santykis su ja? Kaip mūsų Bažnyčia kviečia jaunimą? Kaip jaunimas gali paveikti Bažnyčią? Ką Bažnyčia gali duoti man, ką galiu jai duoti aš?

9.5.2.3. Šventojo Rašto ir tikėjimo pažinimas

Sukūrimas ir evoliucija. Šventasis Raštas ir mokslas. Kodėl visais laikais svarbu ir tikslinga skaityti Šventąjį Raštą? Kokios sukūrimo istorijos sąsajos su ekologija? Kuriose srityse Kūrėjas kviečia mus bendradarbiauti? Mokslas ir tikėjimas apie pasaulio sukūrimą – kaip tai suderinti? Kaip suprasti Bažnyčios dokumentų teiginį, kad esame pasaulio valdytojai, bet ne valdovai?

Blogio ir gėrio kova. Kur ir kaip egzistuoja blogis? Kaip Šventasis Raštas atskleidžia blogio kilmę ir priežastis? Kaip blogį ir nuodėmę įveikia Dievas – Kūrėjas ir Atpirkėjas? Kaip Dievas mane gydo ir laisvina? Sąžinė, Šventasis Raštas ir Bažnyčios mokymas – puikūs orientyrai renkantis gėrį ir įveikiant blogybes: kovą su blogiu pradėdama nuo savęs.

Kur einame? Kodėl galima teigti, kad yra amžinasis gyvenimas? Koks yra amžinojo gyvenimo ryšys su dabartimi? Kas yra Dievo karalystė Šventajame Rašte, kaip ji pasireiškia čia ir dabar? Kas yra šventųjų bendravimas? Ką krikščioniui reiškia gyventi laisvai ir atsakingai?

Esama skirtingų tarnysčių. Kas yra pašaukimas? Kaip žmogaus pašaukimą tarnystei atskleidžia šv. Pauliaus laišakai? Šventosios Dvasios dovanų paskirtis. Kaip suprasti šventumą ir kodėl verta jo siekti? Kodėl šventumas daug kam atrodo kaip laisvės ir pilnatvės suvaržymas? Mano asmenybės atsiskleidimo perspektyva šventume: būti savimi geriausia prasme.

9.5.2.4. Atsiliepiamas į Dievo ir Bažnyčios kvietimą

Bažnyčios kelias. Kodėl dalis žmonių nepasitiki Bažnyčia? Kokie požūriai į Bažnyčią dominuoja mūsų aplinkoje? Ką žinote apie Bažnyčios kilmę, struktūrą, misiją? Kokias vertybes Bažnyčia puoselėja, kaip ji mus ugdo? Kokie sunkumai kyla mūsų laikų krikščioniui?

Visi esame pašaukti. Kokios yra mano svajonės apie ateitį, profesijos pasirinkimą? Kas yra karjera, o kas pašaukimas? Kam esame pašaukti visi ir kiekvienas? Bažnyčios mokymas apie pašaukimus kunigystei, pašvęstajam gyvenimui ir šeimai: koks mano pašaukimas? Kodėl ir kaip Bažnyčia prašo melstis už pašaukimus?

Sakramentai – Dievo meilės dovanos mums. Kokia yra sakramentų paskirtis? Kurie sakramentai vadinami Gydymo sakramentais ir kodėl? Kas yra Eucharistija ir kodėl ją vadina Bažnyčios šventimo ir gyvenimo viršūne? Kodėl žmonėms reikia Santuokos sakramento? Kokią Dievo malonę šiuo sakramentu gauna šeima?

„Ką padarėte vienam iš mažiausiųjų...“ Ką mums siūlo Bažnyčios socialinis mokymas skurdiui mažinti, neįgaliųjų, ligonių, vyresniojo amžiaus žmonių padėčiai gerinti? Kaip mūsų visuomenė sprendžia socialines problemas? Kodėl ir kaip galiu padėti vargantiesiems ir kokių būdu tai gali mane patį praturtinti? Kokia pasninko prasmė?

9.5.2.5. Dvasinis augimas

Mano tapatybė. Kas aš esu ir koks norėčiau tapti: kokie mano talentai, gebėjimai, idealai? Kokia galėtų būti mano misija pagal Dievo planą? Kaip siekiu tapti asmenybe ir ką man tai reiškia? Kokie mano tikslai ir gyvenimo prioritetai? Kaip nepalūžti, kai norai neišsipildo? Kaip pasireiškia mano unikalumas? Esu svarbus, reikalingas Dievui ir žmonėms – kaip tai pasireiškia?

Esu šaukiamas vardu. Ką (man) reiškia mano vardas? Kuo siejasi asmens vardas su Dievo kvietimu? Kaip atsiliepiu į pašaukimą gyventi, mylėti, daryti gera? Ką reiškia šv. Pauliaus pasakymas, kad esame Dievo įsūniai ir paveldėtojai? Kaip tai įvyksta per Kristų?

Dievas man kalba per sąžinę. Kaip sąžinė veikia mano elgesį ir apsisprendimą? Ar sąžinė padeda ar trukdo laisvei ir gyvenimo pilnatvei? Kas gali sąžinę iškreipti? Kaip suderinti laisvę su atsakomybe tiesai? Kaip aš save ugdu? Kas dar mane ugdo, padeda skleisti?

Kiekvienam reikia maldos. Kada ir kaip meldžiamės? Ar yra niekada ir niekam nesimeldžiančių žmonių? Kaip jie gyvena? Kuo pasižymi jaunų žmonių malda? Kaip Šventasis Raštas moko ir padeda melstis? Kodėl ir kaip meldėsi Jėzus? Kaip galiu apibūdinti maldą ir ką pasakyčiau apie savo maldos gyvenimą? Kaip suprantu pasakymą „jis turi maldos dovaną“?

VI. STAČIATIKIŲ TIKYBA: MOKINIŲ PASIEKIMAI, TURINIO APIMTIS

10. Stačiatikių tikyba – dorinio ugdymo dalis

10.1. Tikslas, uždaviniai, struktūra

10.1.1. Tikslas

Mokantis stačiatikių tikybos pagrindinėje mokykloje, siekiama padėti kiekvienam mokiniui atrasti didžiausias gyvenimo vertybes, kurios leistų ateityje įgyvendinti savo pašaukimą, ieškoti atsakymų į mūsų dienų iššūkius ir mokiniams kylančias problemas. Mokiniai supažindinami su Šventuoju Raštu, Bažnyčios mokymu šių dienų moralės ir socialinio gyvenimo klausimais, jiems siūloma rinktis krikščioniškąjį požiūrį santykiuose su savimi, žmonėmis, Dievu, pasauliu, kultūra.

10.1.2. Uždaviniai

Siekiant stačiatikių tikybos ugdymo(si) tikslo, mokiniai skatinami:

- ieškoti gyvenimo prasmės, šiuolaikinio gyvenimo klausimus apmąstyti krikščionių tikėjimo požiūriu.
- mokytis inicijuoti projektinę veiklą; ugdyti savo lytiškumą, gerbti asmens orumą ir puoselėti gyvybę pagal Bažnyčios mokymą;
- susipažinti su liturginiu ir socialiniu Bažnyčios gyvenimu, su krikščionių požiūriu į kitas pasaulio religijas;
- remtis tikėjimu analizuojant blogio, gėrio, egzistencijos klausimus, atsakingai priimti sprendimus.

10.1.3. Struktūra

Stačiatikių tikybos mokymo programa sudaryta siekiant padėti mokiniams tobulinti socialinius (komunikavimo) įgūdžius, suvokti krikščionių tikėjimo tiesas ir jų svarbą asmens tapatybei, religiniam ir doriniam apsisprendimui.

Stačiatikių tikybos pamokose ugdomi specialieji dalyko gebėjimai ir krikščioniškosios vertybės, jų raida aprašyta lentelėje „Mokinių nuostatų ir gebėjimų raida“.

Programoje ugdymo turinys pateiktas koncentrais: 5–6, 7–8, 9–10 klasės. Kiekvieno koncentro turinį sudaro santykinai atskirtos, bet ugdymo procese integruojamos šios veiklos sritys:

- *Gyvenimas tikėjimo požiūriu: bendravimo ir santarvės raiška.* Skatinama svarstyti savo patirtį, kelti egzistencinius klausimus ir sieti juos su tikėjimu, pabrėžiama krikščioniškosios artimo meilės raiška santykiuose su žmonėmis, mokomasi ją pritaikyti bendraujant, bendradarbiaujant, sprendžiant konfliktus ir problemas.
- *Šventojo Rašto pažinimas.* Skaitymas ir aiškinimasis padeda plėsti ir gilinti mokinių žinias apie tikėjimą. Remiamasi pagrindiniais tikėjimo šaltiniais: Šventuoju Raštu, Bažnyčios tradicija, Bažnyčios Tėvų mokymu.
- *Atsiliepimas į Bažnyčios pašaukimą bendrystei ir tikėjimui.* Gilinamasi į liturgijos ir šventimo esmę, apmąstomas žmonių santykis su Bažnyčia ir jos istorija, mūsų vieta tikinčiųjų bendruomenėje.

10.2. Mokinių gebėjimų raida

Veiklos sritis	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
Gyvenimas tikėjimo požiūriu: bendravimo ir santarvės raiška	Jausdami atsakomybę už gamtą, Dievo dovaną, geba saugoti ir puošti aplinką. Tikėdami, kad Dievas kviečia į laimę, apmąsto ir papasakoja, kada patiria laimę, moka rinktis tinkamą veiklą. Brangindami draugystę su žmonėmis ir Dievu, ieško pozityvių bendravimo būdų, puoselėja draugystę. Puoselėdami šeimos vertybes, analizuoja Dievo įsakymo svarbą šiandien.	Tikėdami, kad Dievo meilė nugalėjo blogį ir mirtį, analizuoja blogio ir kančios priežastis, ieško sprendimo būdų. Pripažindami laimę kaip bendrystę su žmonėmis, moka atsakingai bendrauti, rūpintis kitais, spręsti nesutarimus. Tolerantiškai vertindami žmonių įsitikinimus, analizuoja tolerancijos svarbą, jos ribas bendraujant su kitų pažiūrų žmonėmis. Brangindami šeimą kaip vertybę, analizuoja įvairius požiūrius į šeimą šiandienėje visuomenėje ir Bažnyčios mokyme.	Jausdami atsakomybę už Dievo dovanojamą laiką, svarsto jo įprasminimo būdus, geba prasmingai leisti laisvalaikį. Suvokdami, kad Dievas yra gyvenimo prasmė ir laimė, geba kelti egzistencinius klausimus ir išvardyti gyvenimo įprasminimo būdus. Siekdami pagarbiai bendrauti su kitos lyties atstovu, analizuoja problemas, kylančias įvairiai interpretuojant lyčių teisės lygybę, santykius, vaidmenis. Suvokdami šeimos vertę ir santuokos neišardomumą, analizuoja grėsmes šeimai, pagrindžia išskirtinę jos svarbą.
Šventojo Rašto pažinimas	Gerbdami Šventąjį Raštą, geba skaityti jo ištraukas, trumpai jas paaiškinti ir taikyti savo gyvenime. Brangindami Gerąją Naująją, lygina kelių Evangelijų pasakojimus, kaip Jėzus bendrauja su žmonėmis.	Svarstydami Pradžios knygos apie asmens sukūrimą aktualumą, apibūdina dėkingumo Dievui ir žmonėms pagristumą. Gerbdami Naująjį Testamentą, skaito evangelinius pasakojimus ir svarsto, kaip Jėzus elgtųsi mūsų gyvenimo situacijose.	Suvokdami Šventojo Rašto aktualumą, aptaria žmogaus bei pasaulio kilmę ir paskirtį pagal Šventąjį Raštą ir mokslo teorijas. Gerbdami Naująjį Testamentą, skaito ištraukas, apmąsto asmens laisvės ir įsipareigojimus sau, visuomenei, Dievui.
Atsiliepimas į Bažnyčios kvietimą bendrystei ir tikėjimui	Gerbdami Bažnyčią, tikinčiųjų bendruomenę, analizuoja, kaip vertybės, požiūriai lemia mūsų elgesį, veiksmus.	Vertindami Bažnyčios indėlį ginant asmens orumą, analizuoja krikščioniškųjų vertybių esmę ir aktualumą šiandien.	Suprasdami Bažnyčios misijos atsakingumą, analizuoja galimus pašaukimus pagal Bažnyčios mokymą, apmąsto savo pašaukimą ir galimybes.

10.3. Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis. 5–6 klasės

10.3.1. Mokinių pasiekimai ir ugdymo gairės. 5–6 klasės

1. Gyvenimas tikėjimo požiūriu: bendravimo ir santarvės raiška			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Tikėti, kad tikybos pamokos padės rasti atsakymus į rūpimus klausimus.	1.1. Formuluoti aktualius klausimus ir mokymosi tikslus.	1.1.1. Išvardyti, ką norėčiau sužinoti ir išsiaiškinti per tikybos pamokas. 1.1.2. Paaiškinti, kodėl svarbu tikėti ir pasitikėti.	1.1. Mokiniai aptaria gyvenimo pokyčius, tikėjimo patirtį, formuluoja klausimus, pageidavimus, išsako, ką norėtų sužinoti per tikybos pamokas. Aiškinamasi, kaip galime vieni kitiems padėti stiprinti tikėjimą. Analizuojama pasitikėjimo svarba.
2. Gerbti gyvybę kaip dovaną.	1.2. Dėkoti Kūrėjui už gyvybę.	1.2.1. Papasakoti apie gyvybės atsiradimą, apie tai, kokie pavojai jai gresia.	1.2. Aiškinamasi apie gyvybę kaip Dievo dovaną. Mokoma dėkoti tėvams, Dievui už gimimą ir gyvenimą.
3. Ieškoti tiesos diskutuojant ir keičiantis nuomonėmis, informacija.	1.3. Diskutuoiant laikytis sutartų taisyklių. Suformuluoti diskusijos išvadas.	1.3.1. Paaiškinti, ko reikia, kad diskusija būtų sėkminga. 1.3.2. Išvardijami Bažnyčios įsakymai.	1.3. Mokiniai mokosi diskutuoti pagal sutartas taisykles: išklauso nuomonę iki galo, pateikia argumentų, stengiasi nenukrypti nuo temos, nekritikuoja už asmenines savybes, nekelia balso, pripažįsta kito tiesą. Mokytojas apibendrina ir padeda padaryti išvadas, įvertina mokinius. Analizuojama taisyklių, įstatymų svarba gyvenime. Aptariami Bažnyčios įsakymai.
4. Puoselėti savo šeimos vertybes.	1.4. Domėtis šeimos genealogija.	1.4.1. Apibūdinti save kaip šeimos narį ir pasidalyti, kaip šeimoje keičiamasi vertybėmis. 1.4.2. Papasakoti apie Šventosios šeimos gyvenimo būdą ir nurodyti jo priimtinumą mums.	1.4. Dalijamasi savo šeimos džiaugsmiais ir sunkumais, analizuojama, kaip jie išgyvenami. Aiškinamasi, kaip išlaikoma tarpusavio darna. Aiškinamasi, ką šeimai duoda tikėjimas ir kaip jis perduodamas. Analizuojamas Šventosios šeimos gyvenimas, pabrėžiant atsидavimą, globą, pasitikėjimą, diskutuojama apie šių vertybių universalumą, priimtinumą visoms šeimoms.
5. Branginti tautos tradicijas ir savo tikėjimą.	1.5. Aptarti tautos tradicijų vietą mokinių gyvenime. Tolerantiškai	1.5.1. Pasakoti apie senovės slavų ir lietuvių tikėjimą.	1.5. Pasakojama apie tradicinių tikėjimų kilmę ir raidą Lietuvoje. Glaustai aptariami senovės slavų ir lietuvių dievai, papročiai, apeigos. Mokiniai

	bendrauti su „kitokiais“ ir apmąstyti savo tikėjimą.	1.5.2. Paaiškinti sąvoką <i>krikščionis</i> .	aptaria, koks jų santykis su tautos tradicijomis ir siūlo jų išsaugojimo būdus. Aptariami dažnai girdimi terminai <i>stačiatikis, katalikas, krikščionis</i> . Trumpai apibūdinamos stačiatikių ir katalikų krikščionių bendruomenės ir aiškinamasi, kuo tikima.
6. Gerbti kitų konfesijų žmones.	1.6. Lyginti Rytų ir Vakarų krikščionių konfesijas.	1.6.1. Trumpai pristatyti Rytų ir Vakarų krikščionių konfesijas.	1.6. Aiškinamasi, kokios yra Rytų ir Vakarų krikščionių konfesijos (stačiatikiai ir katalikai), kaip jos paplitusios pasaulyje, pristatomos pagrindinės jų tikėjimo tiesos, šventraščiai, simboliai, šventės, šventovės.
2. Šventojo Rašto pažinimas			
1. Gerbti Šventąjį Raštą.	2.1. Skaityti Šventąjį Raštą ir taikyti jį savo gyvenime.	2.1.1. Apibūdinti Šventojo Rašto kilmę ir autorystę. 2.1.2. Paaiškinti, kuo mokiniui svarbi pasirinktoji Šventojo Rašto ištrauka.	2.1. Aiškinamasi Biblijos kilmė ir autorystė: Autorius ir autoriai. Aiškinamasi, koku būdu ši Knyga mus pasiekė (žodinė, rašytinė tradicijos), Biblijos žanrai. Skaitant Šventojo Rašto ištraukas, mokomasi įžvelgti jų aktualumą šiandien. Aptariami Šventojo Rašto skaitymo būdai, Biblijos vieta šeimoje, mokykloje, visuomenėje, Bažnyčioje.
2. Siekti klausytis Dievo kalbinimo.	2.2. Skaityti Senąjį Testamentą ir papasakoti, kaip Dievas veikia per išrinktąją tautą seniau ir mūsų dienomis.	2.2.1. Papasakoti Abraomo ir Mozės santykio su Dievu istoriją. 2.2.2. Pateikti pavyzdžių, kaip žmonės atsiliepėdavo Dievui Senajame Testamente.	2.2. Mokiniai dalijasi mintimis, kaip Dievas kalbina žmogų. Pagal Abraomo istoriją aiškinamasi tikėjimo ir pasitikėjimo svarba. Svarstoma apie Dievo pažadus ir ištikimybę pagal Senąjį Testamentą ir dabar.
3. Suvokti Šventojo Rašto vietą apeigose.	3.4. Švęsti sekmadienį su Dievu ir bandyti suprasti Šventojo Rašto paskirtį.	2.3.1. Nusakyti sąvokų <i>šventė</i> ir <i>šventimas</i> prasmes. 2.3.2. Paaiškinti, kaip Dievo Žodis vartojamas krikščionių apeigose.	2.3. Aiškinamasi, kas yra šventė, šventimas, šventumas, šventovė. Šių dienų Bažnyčios šventimas lyginamas su pirmųjų krikščionių bendruomenės šventimu pagal <i>Apaštalų darbus</i> . Ieškoma Šventojo Rašto sąsajų su apeigomis Bažnyčioje. Svarstomi sekmadienio praleidimo ir šventimo būdai. Mokiniai skatinami sekmadienį pabūti su Dievu ir bendruomene, įsiklausyti į Šventojo Rašto skaitinius.
3. Atsiliepiamas į Bažnyčios pašaukimą bendrystei ir tikėjimui			

1. Gerbti Bažnyčią kaip tikinčiųjų bendruomenę.	3.1. Apmąstyti savo elgesį, veiksmus pagal Dekalogą.	3.1.1. Apibūdinti Stačiatikių bažnyčios perduodamas vertybes.	3.1. Aptariamas Stačiatikių bažnyčios tikėjimas, vertybės, tikinčiųjų bendruomenės gyvenimo būdas. Analizuojamas Dekalogas kaip Dievo dovana mums. Mokomasi stebėti ir vertinti savo elgesį, veiksmus, gyvenimo būdą.
2. Tikėti vienatiniu Dievu.	3.2. Analizuoti Tikėjimo simbolį. Stengtis taikyti savo gyvenime Dievo įsakymus.	3.2.1. Paaikškinti Dievo įsakymus ir išvardyti Tikėjimo išpažinimo prašymus.	3.2. Mokiniai aptaria žmogaus, sukurto pagal Dievo paveikslą, vertę ir paskirtį. Diskutuojama apie žmogaus laisvę ir atsakomybę. Aptariami mokinių poreikiai, vertybės. Aptariamas „Tikėjimo išpažinimo simbolis“. Gilinamasi į Dievo įsakymus ir jų pritaikymą gyvenime.
3. Gerbti savo tautos tikėjimą.	3.3. Mokėti atpažinti Stačiatikių bažnyčios tradiciją Lietuvos istorijoje.	3.3.1. Papasakoti, ką žinau apie Stačiatikių bažnyčios istoriją Lietuvoje.	3.3. Trumpai pristatoma Stačiatikių bažnyčios Lietuvoje istorija, šventieji paveikslai, šventos relikvijos. Mokiniai skatinami apmąstyti savo tikėjimą ir jį branginti.

10.3.2. Turinio apimtis: 5–6 klasės

10.3.2.1. Gyvenimas tikėjimo požiūriu: bendravimo ir santarvės raiška

Pasaulio kilmė. Ar atsitiktinai atsirado gyvybė? Žmogus: beždžionės palikuonis ar Dievo paveikslas? Dvasinio pasaulio pasireiškimas mūsų dienomis. Žmogaus santykis su Dievu (I–II Dievo įsakymai). Meilė ir ištikimybė (III Dievo įsakymas). Šventė ir šventimas (IV Dievo įsakymas). Apie Dievo vardą. Išganytojo atėjimas į pasaulį. „Naują įsakymą duodu jums“. Jei nesipriešintume blogiui. Boriso ir Glebo istorija. šv. Feodosijaus iš Pečiorų gyvenimas. Romumas – tai silpnybė? Senovės baltų ir slavų tikėjimas. Susipažįstame su krikščioniškosiomis konfesijomis. Katalikų bažnyčios istorija. Stačiatikių bažnyčios istorija. Bažnytinė schizma ir jos pasekmės.

10.3.2.2. Šventojo Rašto pažinimas

Šventojo Rašto kilmė. Biblijos žanrai. Senojo Testamento pranašystės apie Jėzų Kristų. Senojo Testamento istorijos atspindžiai kultūroje. Šventosios Žemės biblinė archeologija. Sutinkame Kristų. Įvykis, pakeitęs visą istoriją. Apaštalų pašaukimas. Misijinės apaštalų kelionės.

10.3.2.3. Atsiliepimas į Bažnyčios kvietimą bendrystei ir tikėjimui

Laiko skaičiavimas ir kalendoriai. Bažnyčios gimimo diena. Stačiatikybė senovės Lietuvoje. Stačiatikių meno simbolika. Stačiatikių šeima – „mažoji Bažnyčia“. Maldos kultūra ir šeimos gyvenimas. Stačiatikių tikėjimo išpažinimas. Stačiatikių bažnyčios tradicijos. Krikščionybė pirmaisiais amžiais. Imperatorius Konstantinas Didysis. Iš kur kilo rusų žemė? Nestoras Metraštininkas. Slavų švietėjai šv. Kirilas ir šv. Metodijus. Rusios Krikštas ir šv. kunigaikštis Vladimiras. Šv. kunigaikštis Dmitrijus Donietis ir šv. Sergijus Radonežietis. Žmonių, pašlovinusių Rusiją, krikščioniškojo gyvenimo pavyzdžiai. Švč. Mergelės Marijos ikonos Lietuvoje. Senovės Lietuvos pirmieji šventieji (šv. Vilniaus kankiniai, šv. Daumantas, šv. Charitina).

10.4. Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis. 7–8 klasės

10.4.1. Mokinių pasiekimai ir ugdymo gairės. 7–8 klasės

1. Gyvenimas tikėjimo požiūriu: bendravimo ir santarvės raiška			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Suvokti, kad žmogui dera nuolatos tobulėti.	1.1. Paaiškinti ir kritiškai įvertinti, kokią įtaką man daro aplinka, kaip reiškiasi mano paties saviugda ir Dievo dovanoti gabumai.	1.1.1. Suvokti savo, kaip paauglio, unikalumą, brendimo ypatumus. 1.1.2. Apibūdinti žmonių temperamentus, charakterio bruožus.	1.1. Aptariama žmogaus prigimtis, vidinė ir išorinė amžiaus tarpsnių kaita. Apmąstomos paauglių gyvenimo problemos. Svarstoma aplinkos, draugų, mokytojų, šeimos įtaka paauglio tapsmui. Diskutuojama apie Dievo ir mūsų santykį. Mokomasi objektyviai vertinti, dėkingai priimti šį savo amžiaus tarpsnį.
2. Pripažinti laimę kaip bendrystę su žmonėmis.	1.2. Rūpintis kitais ir kurti grupės santarvę.	1.2.1. Apibūdinti, kada grupė yra bendruomenė. 1.2.2. Paaiškinti, koks yra atsakingas, sąžiningas buvimas su kitais, kai neprarandame savasties.	1.2. Svarstoma grupės, klasės, bendruomenės idėja, sugyvenimo ir sėkmės sąlygos. Aptariamas kiekvieno indėlis kuriant grupės bendrystę. Svarstomi bendravimo būdai, atstūmimo ir atsiskyrimo atvejai, asmeniniai ir dalykiniai (funkciniai) santykiai, sąžiningumas ir taikumas. Apmąstoma sąvoka <i>artimas</i> .
3. Suvokti, kad tikėjimas yra ir dovana, ir poreikis.	1.3. Analizuoti tikėjimo pakaitalų žalą.	1.3.1. Paaiškinti tikėjimo svarbą. 1.3.2. Išvardyti tikėjimo sunkumus ir jų priežastis.	1.3. Apariama, kuo šiandien žmonės tiki, nagrinėjami burtų, horoskopų, okultizmo reiškiniai, jų paplitimo priežastys, daroma žala. Svarstoma, kodėl kyla tikėjimo sunkumų ir kaip galima juos įveikti. Diskutuojama, kodėl žmogui reikalingas tikėjimas. Remiantis šventųjų gyvenimo pavyzdžiais, tikėjimas apmąstomas kaip Dievo dovana ir žmogaus pastangų vaisius.
4. Pripažinti nelygstamąją žmogaus asmens vertę.	1.4. Branginti ir stiprinti pozityvius santykius su žmonėmis.	1.4.1. Paaiškinti, kokie yra pozityvaus bendravimo principai, kaip derinti orumą su paklusnumu.	1.4. Diskutuojama apie žmogaus unikalumą ir vertę neatsižvelgiant į neigiamas jo būdo savybes; mokomasi netapatinti asmens su jo veikla. Svarstomos atvirumo ir užsisklendimo ribos, jų privalumai ir trūkumai.

5. Branginti šeimą kaip vertybę.	1.5. Analizuoti požiūrius į šeimą šiandienėje visuomenėje ir Bažnyčios mokyme.	1.5.1. Apibūdinti darnios šeimos svarbą. 1.5.2. Aptarti šeimai gresiančius veiksnius.	1.5. Aptariama kiekvieno šeimos nario svarba ir vaidmuo. Diskutuojama apie šeimos kūrimą. Svarstoma darnios ir laimingos šeimos vizija, šeimos kūrimo etapai. Aptiriamos nepilnos, konfliktuojančios, asocialios šeimos, svarstomos galimybės joms padėti. Remiantis Bažnyčios mokymu, apibrėžiama šeimos misija ir vertė.
6. Kitiškai vertinti virtualius bendravimo būdus.	1.6. Analizuoti technologinių priemonių įtaką bendrystei, teikti konstruktyvius pasiūlymus, kaip ją stiprinti.	1.6.1. Apibūdinti tiesioginį ir netiesioginį bendravimą. 1.6.2. Paaikškinti, kaip įmanoma dvasiškai augti naudojantis technologinėmis priemonėmis.	1.6. Aptariami bendravimo būdai ir simboliai, kalbamasi, kaip bendraujama TV, internetu, naudojant fotografiją, spaudą, reklamą, telefoną, kitas technologijas. Nurodomos teigiamos ir neigiamos įvairaus bendravimo galimybės, kuriamos pagarbaus bendravimo rekomendacijos. Diskutuojama apie teigiamą ir neigiamą žiniasklaidos poveikį žmogaus intelektui, jo dvasiai. Ieškoma informacijos vertinimo kriterijų.
2. Šventojo Rašto pažinimas			
1. Svarstyti Senojo Testamento žinios apie moralinį gyvenimo pagrindą, atskleistą Dekaloge.	2.1. Apibūdinti Dekalogą kaip moralinio gyvenimo pagrindą.	2.1.1. Paaikškinti moralines Šventojo Rašto savybes.	2.1. Aptariama vyro ir moters paskirtis, žmogaus didybė ir apdovanotumas. Svarstomas žmonių atsakomybės už vienas kitą ir dovanotą pasaulį klausimas. Apmąstoma Dievo Tėvo meilė, rūpestis ir žmogaus pašaukimas. Skatinama būti dėkojančiais, dalyvaujančiais Dievo kūryboje žmonėmis.
2. Siekti priimti bendrystę su Jėzumi.	2.2. Skaityti evangelinius pasakojimus ir svarstyti, kaip Jėzus elgtųsi mūsų gyvenimo situacijose.	2.2.1. Remiantis evangeliniais pasakojimais, apibūdinti Jėzaus elgesį konfliktinėse situacijose. 2.2.2. Pasiūlyti būdų, kaip, remiantis Jėzaus pavyzdžiu, išsaugoti bendrystę.	2.2. Aptariami evangeliniai pasakojimai, kur Jėzus meta iššūkį savo laikui, visuomenei, pasauliui. Svarstoma, koks Jo elgesys mums priimtinas ir ko galime iš Jo išmokyti. Aiškinamasi, kokie Jėzaus ir Jo mokinių draugystės ypatumai, kaip galima su Juo būti ir mums. Apmąstomas asmeninis santykis ir požiūris į Jėzų, susitikimas su Juo per maldą ir sakramentus.
3. Priimti šv. Pauliaus <i>Himno meilei</i> mokymą.	2.3. Rasti meilės ir įsimylėjimo skirtumus.	2.3.1. Paaikškinti meilės rūšis. 2.3.2. Apibūdinti meilės sampratą pagal Šventąjį Raštą.	2.3. Skaitydami šv. Pauliaus <i>Himną meilei</i> , mokiniai aptaria meilės ypatybes. Analizuojamos ir vertinamos šiandienės meilės rūšys, įsimylėjimas ir meilė. Aptiriamas jausmų, proto ir valios vaidmuo meilėje. Įsigilinama į Dievo meilės apraiškas pagal Šventąjį

			Raštą ir skatinama apsispręsti rinktis veiklą, kūrybingą meilės raišką.
3. Atsiliepiamas į Bažnyčios pašaukimą bendrystei ir tikėjimui			
1. Vertinti Bažnyčios indėlį ginant kiekvieno asmens orumą.	3.1. Analizuoti krikščioniškųjų vertybių esmę ir aktualumą vertinant žmogų literatūros kūriniuose.	3.1.1. Paaiškinti, kodėl visi esame vienodai gerbtini. 3.1.2. Apibrėžti sąvoką <i>diskriminacija</i> , jos rūšis, priežastis, kovos su ja būdus.	3.1. Svarstoma, kaip Bažnyčia skatina vienodai gerbti kiekvieną asmenį (vaikus, jaunimą, vyrus, moteris, suaugusiuosius, senus, sveikus, neįgaliuosius, ligonius). Aptariama, kokias vertybes pabrėžia krikščionybė (sąžiningumą, geranoriškumą, tikėjimą, pasitikėjimą, meilę, atjautą, gailestingumą, pasiaukojimą, viltį) literatūros kūriniuose. Aiškinamasi, kas yra diskriminacija, kaip ir kodėl ji atsiranda, kaip pasireiškia, kodėl ji neleistina, kaip ją įveikti. Mokiniai kuria projektus, organizuoja solidarumo, rūpinimosi atstumtaisiais akcijas.

10.4.2. Turinio apimtis. 7–8 klasės

10.4.2.1. Gyvenimas tikėjimo požiūriu: bendravimo ir santarvės raiška

Žmogus: dvasia, siela, kūnas. Gėrio ir blogio problema. Pagrindinės žmogaus dorybės. Sąžinė kaip visuotinis prigimtinis įstatymas. Vidinio įstatymo nepakankamumas. Apie išmaldą. „Mylėkite savo priešus“ (Mt 5,44). „Kiekvienas, kuris save aukština, bus pažemintas“ (Lk 14,10–11). Apgaulingi tarpininkai (horoskopai). „Iš kiekvieno, kuriam daug duota, bus daug pareikalauta“ (Lk 12,48). Autoritetai ir pasitikėjimas. Bendradarbiavimas ir susitaikymas. Krikščioniškoji viltis.

Draugystė. Kaip gyventi tam, kuris neturi draugų? Minia ir asmenybė. Kiekvieno žmogaus unikalumas. Kaip pasielgti sunkioje situacijoje? Sąžinės pasirinkimas. „Neteiskite“. Darbas su savimi. Melo žala. Kuris laimingesnis – ar tas, kurį myli, ar tas, kuris myli? Mūsų laimės paieškos. Žmonių tarpusavio ryšys. Kiekvieno atsakomybė. Žmonių poelgių motyvacija. Meilės pabudimas žmoguje. Vaikų meilė tėvams ir tėvų meilė vaikams. Ar visiems taip būna? Paauglystė – Dievo dovana. Herojai ir idealai visuomenėje ir Bažnyčioje. Informacinis ataka: reklama ir žiniasklaidos priemonės. Elgesio stereotipų formavimas. Ydos, jų kilmė ir pasekmės. Jų įveikimo keliai.

10.4.2.2. Šventojo Rašto pažinimas

Ilgo gyvenimo įsakymas (V įsakymas). Tėvai ir vaikai. Kvietimas taikai (VI įsakymas). Gyvybė yra dovanota Kūrėjo. Neperženk meilės (VII įsakymas). Senovės miestų – Sodomos, Gomoros, Pompėjos – istorijos. Dosnumas (VIII įsakymas). „Neteiskite, kad nebūtumėte teisiami“ (IX įsakymas). Žodžio galia. Apie pavydą (X įsakymas). Geismas – nuodėmės sėkla. Šiuolaikinio žmogaus pomėgiai. Meilės savybės (apaštalo Pauliaus *Himnas meilei*).

10.4.2.3. Atsiliepiamas į Bažnyčios kvietimą bendrystei ir tikėjimui

Dvasinė A. Puškino pasakų esmė. Krikščioniškieji motyvai F. Dostojevskio kūryboje. Šiuolaikinė stačiatikių literatūra. Moralės pamokos rusų literatūroje. Santuokos sakramentas. Krikščioniškojo dorovingumo pavyzdžiai gyvenime – siužetai iš šventųjų gyvenimų, religinės literatūros, Šventųjų Tėvų raštų.

10.5. Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis. 9–10 klasės

10.5.1. Mokinių pasiekimai ir ugdymo gairės. 9–10 klasės

1. Gyvenimas tikėjimo požiūriu: bendravimo ir santarvės raiška			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Suvokti gyvybės vertę. Pripažinti laisvės ir atsakomybės ryšį.	1.1. Sieti laisvę rinktis su atsakomybe už savo poelgius. Vertinti savo pasirinkimą ir elgesį vadovaujantis sąžine.	1.1.1. Paaiškinti mūsų laisvės ir atsakomybės ryšį, pateikti pavyzdžių. 1.1.2. Apibūdinti sąžinės vaidmenį laisvai pasirenkant.	1.1. Dalijamasi patirtimi, įvairiais požiūriais į laisvę. Pabrėžiama laisvė siekiant bendrojo gėrio ir vertybių. Aptariamos sąvokos: <i>laisvė, laisva valia, pasirinkimas, atsakomybė, pasekmės</i> . Pagal Šventojo Rašto tekstus apmąstomas laisvės ir atsakomybės ryšys.
2. Suvokti, kad Dievas yra mano gyvenimo prasmė.	1.2. Kelti egzistencinius klausimus ir aptarti gyvenimo įprasminimo galimybes.	1.2.1. Aptarti laimės sampratą ir kelius, kaip jos siekti. 1.2.2. Paaiškinti, kaip laimė priklauso nuo santykių su savimi, kitais, Dievu, aplinka.	1.2. Svarstoma, kaip laimė susijusi su gyvenimo prasme. Analizuojama, kada patiriama laimė (kas tai: sveikata, draugystė, karjera, malonumas, tarnystė?). Aptariama Šventojo Rašto žinia ir laimės samprata. Diskutuojama, kaip gyvenimą įprasmina darbas, kūryba, santykiai su žmonėmis ir Dievu. Apmąstoma, kaip galima prasmingai ir laimingai gyventi.
3. Gerbti kitų religijų žmones.	1.3. Lyginti didžiąsias pasaulio religijas.	1.3.1. Trumpai pristatyti didžiąsias pasaulio religijas.	1.3. Aiškinamasi, kokios yra apreikštosios religijos (judaizmas, islamas, krikščionybė), kaip jos paplitusios pasaulyje, supažindinama su pagrindinėmis jų tikėjimo tiesomis, šventraščiais, simboliais, šventėmis, šventovėmis. Kalbama apie Rytų religijas, pristatomi bendri bruožai, skirtumai, simboliai, kilmė, dievybės samprata. Mokiniai bando rasti Rytų religijų ir Krikščionybės bendrumus ir skirtumus.
4. Jausti, kad aš niekada nesu vienišas, o turiu ryšį su Dievu.	1.4. Analizuoti bendrystės ir vienatvės vertę bei sąlygas.	1.4.1. Apibūdinti draugystės ir brolystės esmę, remiantis	1.4. Pasidalijama mintimis, kodėl ir kokios žmogui reikia bendrystės. Analizuojami teigiami ir neigiami santykių su kitais aspektai. Aiškinamasi, kodėl Dievas

		Šventuoju Raštu ir Bažnyčios mokymu. 1.4.2. Aptarti vienvietės ir vienišumo aspektus.	mums liepia neteisti ir nesmerkti, analizuojami Šventojo Rašto ir kiti tekstai apie ištikimybę, pasiaukojimą. Svarstoma vienvietės ir vienišumo samprata, pateikiami įvairūs požiūriai. Apmąstoma vienvietės vertė asmens saviugdai, gyvenimo krizių įveikimui, buvimui su Dievu.
5. Siekti pagarbaus bendravimo su kitos lyties atstovu.	1.5. Analizuoti problemas, kylančias įvairiai interpretuojant lyčių teisių lygybę, santykius, vaidmenį.	1.5.1. Paaiškinti lyčių skirtingumą kaip gėrį ir nurodyti jo grėsmes. 1.5.2. Aptarti lytiškumo sampratą Šventajame Rašte ir Bažnyčios mokyme.	1.5. Samprotaujama, kaip mokiniai traktuoja savo ir kitos lyties suvokimą, lyčių santykių prasmę ir subtilumą. Bibliniu ir istoriniu kultūriniu aspektu aptariama, koks yra lyčių vaidmuo, kaip jis kinta, kokios yra pareigos šeimoje, bendruomenėje, visuomenėje. Svarstomi įvairūs požiūriai į vyro ir moters santykius, į tėvystę ir motinystę, į lygias galimybes. Evangelijos požiūriu apmąstomos skaistumo, kuklumo, orumo vertybės.
6. Suvokti šeimos vertę ir santuokos neišardomumą.	1.6. Analizuoti grėsmes gyvybei ir šeimai, ieškoti būdų jas įveikti. Pagrįsti šeimos vertingumą remiantis Šventuoju Raštu ir gyvenimo patirtimi.	1.6.1. Apibūdinti šeimos paskirtį ir vertę. 1.6.2. Paaiškinti, kodėl ir kaip Bažnyčia pasisako už šeimą ir gyvybę.	1.6. Pristatomi įvairūs požiūriai į šeimą, į jos funkcijas, į puoselėjamas vertybes. Aiškinamasi, kokios alternatyvos siūlomos vietoj šeimos. Apmąstoma mūsų atsakomybė už gyvybę, skatinama dėkoti ir melstis, kad ji būtų išsaugota.
7. Suvokti, kur slypi žmogaus laisvė.	1.7. Analizuoti totalitarinių režimų atsiradimą ir laisvės netekimą sektose.	1.7.1. Suvokti Dievo duotos laisvės unikalumą.	1.7. Aptariamas Dievo žmogui duotos laisvės unikalumas. Aptariamas priežastingumo ir laisvės santykis žmogaus gyvenime.
8. Išmokyti sąmoningai pasirinkti.	1.8. Kelti ir analizuoti įvairių gyvenimo kelių pasirinkimo klausimus.	1.8.1. Prisiimti atsakomybę už savo veiksmus.	1.8. Nagrinėjami įvairūs mūsų talentų panaudojimo variantai. Aptariama didvyriško poelgio žmogaus gyvenime reikšmė, žmogaus garbės tema.
2. Šventojo Rašto pažinimas			
1. Suvokti, kad Šventasis Raštas aktualus kiekvienam žmogui.	2.1. Aptarti žmogaus ir pasaulio kilmę, paskirtį pagal Šventąjį Raštą.	2.1.1. Apibūdinti Šventojo Rašto pobūdį, sudėtį ir ypatingumą. 2.1.2. Pagal sukūrimo istoriją paaiškinti, kaip Kūrėjo meilė tęsiasi žmoguje.	2.1. Prisimenama ir aptariama Šventojo Rašto kilmė, autorystė, žanrų įvairovė ir skelbiama Naujiena. Pristatomi keli Šventojo Rašto skaitymo būdai. Skaityta pasaulio sukūrimo istorija ir analizuojamas žmogaus santykis su gamta, jo atsakomybė tvarkant pasaulį, ekologiniai iššūkiai. Pagal Pradžios knygą aiškinamasi žmogaus gyvybės kilmė, jos sukūrimas ir puoselėjimas. Sugretinama evoliucijos teorija ir

			sukūrimas. Apmąstoma Kūrėjo meilė žmogui, svarstoma, kodėl gyvybė yra slėpinys ir didžiausia vertybė.
2. Gerbti kvietimą amžinajam gyvenimui.	2.2. Apmąstyti asmens laisves ir įsipareigojimus pačiam sau, visuomenei ir Dievui.	2.2.1. Svarstyti dabarties ryšį su amžinuoju gyvenimu.	2.2. Keliami klausimai apie laisvą valią, veiksmų ir elgesio pasirinkimą, atsakomybę, pasitikėjimą Dievo veikimu mūsų gyvenime ir pasaulio istorijoje, su Juo bendradarbiaujant, dalyvaujant Jo kūryboje.
3. Atsiliepimas į Bažnyčios kvietimą bendrystei ir tikėjimui			
1. Suprasti Bažnyčios misijos pozityvumą ir atsakingumą.	3.1. Aptarti Bažnyčios paskirtį ir misiją šių dienų pasaulyje. Analizuoti gyvo tikėjimo ženklus gyvenime.	3.1.1. Paaiškinti, kaip Bažnyčia puoselėja krikščioniškąsias vertybes ir ugdo žmogų. 3.1.2. Aptarti, kokių sunkumų iškyla krikščioniui šiandien.	3.1. Aptariami visuomenės požiūriai į Bažnyčią. Prisimenama Bažnyčios kilmė, struktūra, misija, visuotinumas. Analizuojamas Bažnyčios kelias istorijoje ir įvertinama jos vieta šių dienų kultūroje. Svarstoma autoritetų ir vertybių įtaka žmogui, bendruomenei, visuomenei. Apmąstoma, kaip tikinčiųjų bendruomenė rūpinasi žmogumi, kaip ugdo gyvą tikėjimą, kaip kviečia įsipareigoti ir dalytis gėrybėmis, kaip skatina krikščionio savimonę.
2. Ieškant pašaukimo, pasitikėti Dievu ir savimi.	3.2. Analizuoti galimus pašaukimus pagal Bažnyčios mokymą. Apmąstyti savo pašaukimą ir galimybes.	3.2.1. Aptarti savo galimybes renkantis pašaukimą ir profesiją.	3.2. Mokiniai bando įsivaizduoti savo profesinės veiklos perspektyvas. Svarstomi norai, įvertinami gebėjimai, numatomos galimybės ir jų ribotumas. Pristatomas Bažnyčios mokymas apie pašaukimus tarnystei: šeimai, kunigystei, pašvęstajam gyvenimui. Apmąstoma, koks galėtų būti kiekvieno mokinio pašaukimas, kaip atsiklausti Dievo ir savo vidaus, kaip vertinti savo gebėjimus ir polinkius, kaip melstis už savo ir kitų pašaukimą. Daroma išvada, kad visi esame pašaukti mylėti ir priimti Dievą ir žmonių meilę.

10.5.2. Turinio apimtis. 9–10 klasės

10.5.2.1. Gyvenimas tikėjimo požiūriu: bendravimo ir santarvės raiška

Vyras ir moteris. Kas viršesnis? Kiekvienos lyties pašaukimas. Amžina būtis, apsireiškianti meilėje. Ikivedybinių ryšių šešėliai. Šeimos vertybės. Atgaila kaip laisvas naujo kelio pasirinkimas. Atleidimas kitiems – dvasinio tyrumo laidas. Pagrindinės žmogaus aistros (geismai). Pagrindinės žmogaus dorybės. Tikėjimas Dievą

– vilties pagrindas. Gėrio ir blogio suvokimo objektyvumas. Blogio egzistavimas pasaulyje. Tikėjimo paieškos. Agnostikai. Ateistai. Pagoniškos religinės sistemos. Graikų ir romėnų filosofija ir gyvenimo prasmės suvokimas.

Gyvenimo prasmės problema. Gyvenimo prasmės paieška ir tikėjimas Dievą. Amžinieji žmogaus klausimai. Žmogaus laisvės sunkumas. Totalitariniai režimai ir sektos. Savo sunkaus laisvo pasirinkimo savanoriškas atsisakymas. Bendri sektų bruožai. Sąmonės kontrolė. Valios laisvė ir priežastingumas. Pasaulio pabaiga. Antikristas. Du Žemės kilmės modeliai: evoliucija ir sukūrimas. Ką žmogui reiškia „būti“? Ar mes esame pačių savęs šeimininkai? Ar gera būtų būti nemirtingiems? Kodėl žmonės atlieka žygdarbius? Nuolatinė galimybė daryti gera. Tikroji ir netikroji garbė.

10.5.2.2. Šventojo Rašto pažinimas

Kodėl Kristus kaltino fariziejus? Apaštalas Paulius apie sąžinės prigimtį. Senojo Testamento religijos atsakymas į klausimą apie gyvenimo prasmę. Pagrindinės pasaulinės religijos. Antrasis pasaulio Išganytojo atėjimas. Paskutinis teismas.

10.5.2.3. Atsiliepiamas į Bažnyčios kvietimą bendrystei ir tikėjimui

Su misijomis susijusi veikla. Lietuvos krikščioniškosios bendruomenės. Krikščionybės atspindžiai Lietuvos kultūroje. Vienuolystė ir jos esmė. Tarnauti ar gauti. Krikščionybė apie gyvenimo prasmę. Krikščionybė – džiaugsmo ir išganymo religija. Rytojaus dienos paslaptis. Kristaus Prisikėlimas – mūsų prisikėlimo laidas. „Atmink, kad mirsi“ posakio prasmė. Kur mums nukreipti duotus talentus?

VII. EVANGELIKŲ LIUTERONŲ TIKYBA: MOKINIŲ PASIEKIMAI, TURINIO APIMTIS

11. Evangelikų liuteronų tikyba – dorinio ugdymo dalis

Evangelikų liuteronų tikybos programa parengta bendrojo lavinimo pradinei ir pagrindinei mokykloms. Šios konfesijos tikybos mokymas vykdomas asmenų, kurie yra įgalioti Evangelikų liuteronų bažnyčios rekomendacijomis. Programa atitinka pagrindines krikščioniškosios tikybos normas, laikantis visuotinės Kristų išpažįstančios Bažnyčios mokslo ir ieškant bendrų sąlyčio taškų su kitų mokomųjų dalykų ugdymo programomis.

Mokiniai gali pasirinkti mokytis evangelikų liuteronų tikybos kiekvienais mokslo metais. Pamokose gali dalyvauti ir skirtingo amžiaus mokiniai, jeigu evangelikų liuteronų religinės bendruomenės vaikų skaičius pamokose yra mažas. Tokiu atveju mokymo programa derinama atsižvelgiant į skirtingą mokinio išprusimą ir amžiaus tarpsnį. Mokiniai mokysis bendrauti, pažinti save ir juos supantį pasaulį, bus skatinami mokytis Katekizmo, ruošti Konfirmacijai, analizuos pamaldų liturgiją, kels etninius, egzistencinius klausimus. Evangelikų liuteronų tikėjimo centre yra asmuo, sukurtas pagal Dievo paveikslą. Pamokoje siekiama ugdyti mokinio savarankiškumą, sąmoningumą, nuoširdumą, draugiškumą, atsakingumą. Mokytojas ir mokinys ieškos atsakymų į Kristaus nukryžiuavimo prasmę, į meilės, laimės klausimus Biblijoje, Katekizme, Tikybos istorijoje, Evangelikų liuteronų mokyme.

Evangelikų liuteronų tikybos pamokose mokiniai su tematika supažindinami per jų išgyvenimus, patirtį, gautą informaciją iš tėvų, senelių. Pabrėžiami mokiniams labiausiai žinomi, atpažįstami ir laukiami dalykai, vertybės: draugystė, meilė, ištikimybė, globėjiskumas, gailestingumas, bendradarbiavimas, nes šiuolaikiniame pasaulyje dažniausiai orientuojamasi į materialines vertybes. Programoje laikomasi krypties, kurioje turi atsiskleisti žmogaus unikalumas ir savo vertės supratimas.

11.1. Tikslas, uždaviniai, struktūra

11.1.1. Tikslas

Mokant evangelikų liuteronų tikybos, siekiama padėti mokiniui suvokti save kaip asmenybę, padėti atsiskleisti bendrosioms žmogiškosioms savybėms ir jomis grįsti asmeninį ir visuomeninį gyvenimą, kviečiama užmegzti asmeninį ryšį su Dievu, ugdyti pasitikėjimą Dievu, žmonėmis ir krikščioniškosios moralės nuostatomis, suprasti Dievo veikimą žmoguje, Bažnyčioje, Šventajame Rašte.

11.1.2. Uždaviniai

Siekiant evangelikų liuteronų tikybos ugdymo(si) tikslo, mokiniai skatinami:

- pažinti Bibliją kaip Dievo Žodį;
- susipažinti su Evangelikų liuteronų bažnyčios liturgija, Katekizmu, jos istorija ir evangelikų liuteronų kultūriniu istoriniu paveldu;
- mokytis rasti gyvenime krikščioniškas vertybes, ieškoti jų sąsajų su gyvenimu, pasitikėti savo jėgomis ir gyvenimą grįsti šiomis vertybėmis;
- mokytis būti atsakingiems už savo poelgius, elgesį grįsti evangeliniu mokymu, kurti krikščioniškąjį gyvenimo būdą.

11.1.3. Struktūra

Evangelikų liuteronų tikybos pamokose ugdomi specialieji dalyko gebėjimai ir krikščioniškosios vertybinės nuostatos, jų raida aprašyta lentelėje „Mokinių nuostatų ir gebėjimų raida“.

Programoje ugdymo turinys pateiktas koncentrais: 5–6, 7–8, 9–10 klasės. Kiekvieno koncentro turinį sudaro santykinai atskirtos, bet ugdymo procese integruojamos šios veiklos sritys:

- *Šventojo Rašto pažinimas*. Skatinama gilintis į Senojo ir Naujojo Testamento skaitinius, jais remtis nagrinėjant temas, plečiant tikėjimo žinias.
- *Liturginis švietimas*. Nagrinėjama Evangelikų liuteronų bažnyčios pamaldų liturgija, apmąstomas kiekvieno iš mūsų santykis su Bažnyčia.
- *Gyvenimo klausimai*. Pabrėžiamos krikščionio meilės artimui, laimės, atgailos klydus temos. Mokomasi būdų, kaip spręsti įvairiose situacijose kilusias problemas.
- *Bendravimas*. Skatinama reikšti pagarbą kitam žmogui, jausti atsakomybę, mokomasi atleisti, tartis, draugauti.

Pagrindinės mokyklos programoje pasiekimai skirstomi į: a) vertybines nuostatas; b) gebėjimus; c) žinias ir supratimą. Šalia pasiekimų teikiamos ugdymo gairės, aprašančios metodinę kryptį ir kai kuriuos ugdymo(si) būdus. Po kiekvieno koncentro pateikiama turinio apimtis. Tai – tematikos gairės, nurodančios, kiek ir ko mokomasi pagal ugdomosios veiklos sritis. Pateiktos nuorodos leidžia mokytojui planuoti laukiamus mokinių pasiekimus ir pažangą.

Programoje nepateiktas mokinių pasiekimų vertinimo aprašas. Žinoma, kad mokinio tikėjimui ir moralei negalima taikyti jokių vertinimo matų. Galima vertinti sąvokų ir terminų, Šventojo Rašto, Katekizmo, Bažnyčios liturgijos, evangelikų liuteronų tikybos istorijos, bažnytinių švenčių supratimą.

11.2. Mokinių gebėjimų raida

Veiklos sritis	5–6 klasės	7– 8 klasės	9– 10 klasės
----------------	------------	-------------	--------------

Šventojo Rašto pažinimas	Jausdami atsakomybę už savo veiksmus, poelgius, geba įveikti pyktį, neapykantą, supranta Dievo Malonę. Gebėdami atsispirti neigiamiems pasiūlymams, patiria laimę. Išsakydami savo nuomonę argumentuoja, kad Dievas yra tas, iš kurio žmogus laukia visokio gėrio.	Analizuodami dvasinius pokyčius, supranta žemiškos egzistencijos laikinumą. Mokėdami atskirti gyvąjį Viešpatį ir jo Žodį, teisingai nusako Jo maldą. Gebėdamas užmegzti santykį su Dievu, pasitiki Jo mokymo tiesomis, Jį garbina, Jam dėkoja.	Tyrinėdami Naujojo Testamento istorijos šaltinius, geba palyginti aprašytus įvykius.
Liturginis švietimas	Žinodami bažnytines šventes, mokosi pastebėti gražius dalykus. Apmąstydami Jėzaus nukryžiovimą, analizuoja krikščioniškąją požiūrį į kančią, daro gerus darbus. Argumentuodami sekmadienių reikšmę, aiškinasi, kodėl sekmadieniais einama į bažnyčią.	Susipažindami su pamaldų liturgija, mokosi dalyvauti pamaldose, klausyti pamokslo. Aiškindami giesmės svarbą liuteronų tikėjime, mokosi giesmių. Vertindami Bažnyčios svarbą, jos orumą, analizuoja vertybių esmę ir aktualumą šiandien.	Išvardija šventes, geba paaiškinti kiekvienos šventės esmę ir šventimo priežastį.
Gyvenimo klausimai	Analizuodami žmogaus klaidų pasekmes, aiškinasi, kodėl svarbu susilaikyti nuo negražių žodžių, netinkamų poelgių. Pasitikėdami suaugusiu žmogumi, geba tai susieti su pasitikėjimu Dievu, Jo veikla.	Aptardami paauglystės problemas, geba suprasti bendravimo su kitu žmogumi išskirtinumą. Analizuodami žmonių tarpusavio santykių artumą ar šaltumą, aptaria savo jausmų kitam pozityvius ir negatyvius aspektus.	Nagrinėdami Biblijoje aprašomą pasaulio sukūrimo pasakojimą, aiškina jį tikėjimu, kad pasauliai buvo sukurti Dievo Žodžiu.
Bendravimas	Gerbdami žmones, su kuriais bendrauja, svarsto pagalbos santykius. Vertindami šeimos tradicijas, geba sieti jas su Dievo įsakymais.	Analizuodami lygiavertį bendravimą, svarsto atvirumo ir kritiškumo santykius su kitais. Suprasdami Dievo buvimą Šv. Vakarieneje analizuoja sakramento prasmę, paskirtį.	Analizuodami skirtingas religines bendrijas, aptaria jų panašumus ir skirtumus.

11.3. Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis. 5–6 klasės

11.3.1. Mokinių pasiekimai ir ugdymo gairės. 5–6 klasės

1. Šventojo Rašto pažinimas			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Įsitikinti, kad man labai svarbu mokytis evangelikų liuteronų tikybos.	1.1. Ieškoti atsakymų į pateikiamus klausimus.	1.1.1. Paaiškinti, kokias temas mokysimės, kokius klausimus svarstysime per tikybos pamokas.	1.1. Mokytojas supažindina mokinius su evangelikų liuteronų tikybos pamokų planu visiems mokslo metams, pasitaria su mokiniais, kuriomis temomis reikėtų plačiau diskutuoti, aiškintis, mokiniai išsako savo pageidavimus, ką norėtų sužinoti, išsiaiškinti. Svarbu, kad pamokose kalbėtų patys mokiniai, kad ieškotų atsakymų į rūpimus klausimus, patys formuluotų išvadas.
2. Jausti atsakomybę už savo darbus.	1.2. Ugdyti gerąsias savybes, stengtis siekti užsibrėžto tikslo, o susidūrus su sunkumais mokytis juos įveikti.	1.2.1. Atsakyti į klausimą, ką aš galiu ir ko negaliu, ko stengsiuos pasimokyti iš nagrinėjamų Šventojo Rašto temų.	1.2. Mokytojas skatina skirti gėrį nuo blogio, ugdo pareigą ir atsakomybę. Diskutuojama, kaip žmonės nepaiso draudimų ir kodėl. Rasti ištraukų Senajame Testamente, išrašyti labiausiai pamokomas citatas.
3. Suvokti, kad reikia rinktis ne tai, kas patinka, o tai, kas svarbu.	1.3. Mokytis suprasti, ką darau netinkamai. Mokytis atsispirti netinkamiems pasiūlymams, gebėti prisipažinti suklydus.	1.3.1. Apibūdinti savo norus, pomėgius. Pateikti pavyzdžių, kaip įveikti savo pyktį, neapykantą.	1.3. Mokiniai analizuoja savo poelgius, aptaria konkrečias situacijas, nutikimus, jų priežastis. Pasidžiaugiama, kad kiekvienas esame ypatinga Dievo globojama ir mylima asmenybė.
4. Mokytis vertinti kitą, nebūti išdidžiam.	1.4. Mokytis tartis su kitais, išklaudyti kitą, mokėti suprasti savo klaidas, įvertinti jas. Išmokyti suprasti, atleisti, padėti. Ieškoti atsakymų Dievo įsakymuose.	1.4.1. Paaiškinti, kokie yra bendravimo su kitais, paklusnumo ir lygiavertiškumo principai. Apibrėžti, kas yra, draugiškumas, pagarba, dėmesys, meilė.	1.4. Analizuojama, kas yra lygiavertis bendravimas, kaip suprantamas orumas. Ką reiškia būti tiesoje ir meilėje. Diskutuojama, kaip elgiamės patyrę pagarbą ir nepagarbą, draugo ištisybę ir išdavystę. Mokiniai skaito ištraukas iš Naujojo Testamento, diskutuoja apie pamokymus.

5. Mokytiis priimti religines tiesas, nepasiduoti klaidinimams.	1.5. Išsakyti savo nuomonę ir argumentuoti, kad Dievas yra Tas, iš kurio žmogus laukia visokio gėrio ir atsiduoda Jam visuose varguose.	1.5.1. Paaiškinti, kas kartais griaua šią nuomonę, kaip padeda pažinti gyvenimą ir tikėjimą. 1.5.2. Papasakoti, ko moko pasakojimas apie Paklydusį sūnų.	1.5. Nagrinėjami įvairiausi artimų žmonių gyvenimo pavyzdžiai (išgirsti ar patiems nutikę dalykai, situacijos.) Mokiniai lygina, ieško pavyzdžių. Aiškinamasi, kokie yra pažinimo ir išminties šaltiniai (Dievo sukurtas pasaulis, Dievo sukurti įsakymai, kunigai, tėvai.) Kiek leidžia galimybės, organizuojami susitikimai su kunigu, daug patirties turinčiu žmogumi. Skaitoma Naujojo Testamento ištrauka <i>Paklydęs sūnus</i> .
2. Liturginis švietimas			
1. Mokėti pastebėti gražius dalykus laukiant Kristaus gimimo, mokėti džiaugsmu pasidalyti su kitais.	2.1. Laukiant Kristaus gimimo, papasakoti, ką apie tai žino ir iš kur visa tai žino. Prisiminti savo krašto tradicijas, papročius.	2.1.1. Pateikti pavyzdžių, kaip išreikšti džiaugsmą, kokia Kristaus gimimo prasmė žmonijai. 2.1.2. Žinoti Bažnyčios metus, bažnytines šventes.	2.1. Mokytojas pasakoja mokiniams apie Dievo buvimą, Jo atėjimą į žemę. Mokiniai kuria Kalėdoms darbelius, susijusius su tradicijomis, papročiais. Aiškinasi Kristaus gimimo prasmę.
2. Apmąstyti Jėzaus nukryžiovimą.	2.2. Ieškoti atsakymų į pateiktus klausimus apie Jėzaus kančią.	2.2.1. Papasakoti, ką aš patiriu, kai kenčiu skausmą, ką jaučiu, kai matau kitą kenčiantį. Apmąstyti, ar kančia neišvengiama. Kodėl žmonės kenčia, kodėl kentėjo Jėzus.	2.2. Mokytojas skatina mokinius mąstyti kančios tema Gavėnios laikotarpiu – Jėzus paliko atskleistą kančios paslaptį. Dievas mums yra pavyzdys, kaip reikia išmokti kentėti. Mokiniams bandoma paaiškinti krikščioniškąjį požiūrį į kančią.
3. Švęsti sekmadienių laikotarpius.	2.3. Argumentuoti, kodėl esame kviečiami švęsti sekmadienius.	2.3.1. Apmąstyti, kodėl sekmadieniais einama į bažnyčią. 2.3.2. Paaiškinti, ką reiškia vykdyti įsakymą „Sėkmą dieną švęsk“.	2.3. Svarstoma, kokia yra mano atsakomybė santykiuose su Dievu, kokia yra patirtis šeimoje švęsti sekmadienius. Mokytojas apibendrina diskusiją, pataria, kaip juos švęsti.
3. Gyvenimo klausimai			
1. Puoselėti gailestingumą. Ieškoti išeities, užjausti kitą, užjausti nelaimėje.	3.1. Susilaikyti nuo nemalonių žodžių, poelgių, mokėti atsiprašyti. Užjausti kitą, mokytis padėti patekusiajam į nelaimę, padėti jam suprasti daromas klaidas.	3.1.1. Išsiaiškinti, kada jaučiamės nejaukiai dėl klaidų, kurias darome. 3.2.2. Pateikti pavyzdžių, kaip gebame paguosti nelaimėlį, užjausti negalios ištiktą žmogų.	3.1. Mokiniai aptaria gailestingumo, kilniaširdiškumo pavyzdžius iš mokyklos gyvenimo, iš Šventojo Rašto, Naujojo Testamento skaitinių, iš matytų filmų. Mokytojas skatina į tikybos sąsiuvinį užrašyti kilniaširdiškus ir gerus darbus.

		Mokomės pripažinti savo kalbę, gailėtis, atsiprašyti ir atleisti.	
2. Pasitikėti suaugusiu žmogumi, Dievu.	3.2. Kreiptis į suaugusiuosius, jei kyla problemų. Aptarti tarpusavio pasitikėjimo klausimus.	3.2.1. Suprasti, kodėl gera turėti žmogų, kuriam galiu patikėti savo mintis, išgyvenimus, džiaugsmus.	3.2. Mokiniai svarsto, kuo galima pasitikėti. Mokytojas skatina pasitikėti suaugusiaisiais, pateikia ištraukas iš Naujojo Testamento apie Jėzaus mokinius. Pataria, pamoko, kas padeda žmogui išsivaduoti iš abejonių, nepatiklumo.
3. Suprasti, kas yra laimė.	3.3. Mokyti spręsti įvairias paauglystės laikotarpiu kylančias problemas.	3.3.1. Išsiaiškinti, kas yra laiminga vaikystė.	3.3. Mokytojas ir mokiniai pateikia pavyzdžių iš kasdienio gyvenimo, kuriame esama gerumo ir žiaurumo, užuojautos ir nejautrumo, ir pan. Mokiniai įžvelgia gėrio, grožio svarbą. Visi kartu sprendžia, kaip reikia gyventi, elgtis, kad jaustųsi laimingi. Skaitomos ištraukos iš Naujojo Testamento pagal Luką.
4. Bendravimas			
1. Gerbti žmogų, su kuriuo bendrauji.	4.1. Gebėti užmegzti santykį su kitu. Skirti bendravimo su bendraamžiais ir bendravimo su vyresniais žmonėmis ribas, mokėti tartis dėl įsitikinimų, sprendimų.	4.1.1. Pateikti tolerancijos su kitu pavyzdžių, išsiaiškinti, kaip derinti lygiavertiškumą ir susitarimą. 4.1.2. Paaiškinti, ką reiškia atvirumas, pasiaukojimas, pagarba.	4.1. Analizuojama ir diskutuojama, kas yra lygiavertis bendravimas. Remiamasi Šventojo Rašto pavyzdžiais iš Naujojo Testamento. Svarstomas atvirumo ir kritiškumo santykis bendraujant su kitais, diskutuojama, kaip elgtis patyrus teisingumą ir melą, ištikimybę ir išdavystę, gerumą ir smurtą. Mokiniai pasakoja savo išgyvenimus.
2. Išmokyti atleisti ir būti reikiam sau.	4.2. Įvertinti savo kalbę dėl kito nelaimės, mokėti ją pripažinti. Klumpančiam stengtis patarti, padėti. Mokyti atleisti.	4.2.1. Apibūdinti, ką reiškia moralinė, fizinė žala. Apibrėžti, ką vadiname kalte ir ką vadiname sąžinės apsisvalymu.	4.2. Svarstoma, kiek reikia pagelbėti kitiems, kaip ir kada padėti ir atleisti kitiems. Apibūdinamos mokinių sukurtos situacijos.

11.3.2. Turinio apimtis. 5–6 klasės

11.3.2.1. Šventojo Rašto pažinimas

Pirmieji žmonės Rojuje. Pirmasis nepaklusnumas. Nuodėmė. Babelio bokštas. Išdidumas. Pasaulio sukūrimas pagal Šventąjį Raštą. Abraomas ir Lotas. Sodoma ir Gomora. Mozė – Dievo išrinktasis. Mozės gyvenimas. Išėjimas iš Egipto. Dievo įsakymai.

11.3.2.2. Liturginis švietimas

Adventas. Kalėdos. Trys Išminčiai. Gavėnia – kentėjimo metas. Palmių (Verbų) sekmadienis. Didysis Ketvirtadienis. Ramusis Penktadienis. Jėzaus kančia dėl žmonių. Nukryžiuojimas. Jėzaus Prisikėlimo šventė – Velykos. Pjūties padėkos šventė. Reformacija. Šventosios Dvasios išsiliejimo šventė. Dangun Žengimo šventė.

11.3.2.3. Gyvenimo klausimai

Gyventi su Jėzumi visavertį gyvenimą. Gailestingumas ir kilniaširdiškumas. Atsakomybė prieš Dievą ir artimuosius (tėvus, brolius, seseris). Kaip žmogus gali keistis?

11.3.2.4. Bendravimas

Sąžinė – Dievo balsas. Man davė protą, kad galvočiau, ir širdį, kad mylėčiau. Mokyti būti atsakingam už laisvą pasirinkimą ir jo pasekmes. Aš galiu atsakyti už save. Dievas myli kiekvieną. Mokausi prisiimti atsakomybę už savo poelgių pasekmes. Giesmės krikščionio gyvenime.

11.4. Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis. 7–8 klasės

11.4.1. Mokinių pasiekimai ir ugdymo gairės. 7–8 klasės

1. Katekizmo pažinimas – pasiruošimas Konfirmacijai			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Įsitikinti, kad man labai svarbi Dangaus raktų galia ir išpažintis.	1.1.1. Analizuoti dvasinius pokyčius, suprasti žemiškąją egzistenciją kaip laikiną. 1.1.2. Pripažinti savo klaidas, nebijoti analizuoti tiesos ir klaidos santykio.	1.1.1. Paaiškinti Kristaus suteiktą Dangaus raktų galią savo bažnyčios atgailaujančiųjų nuodėmėms atleisti ir neatgailaujančiųjų nuodėmėms sulaikyti. 1.1.2. Įžvelgti savo kaltę dėl padarytų nuodėmių ir prigimtinių nuodėmės.	1.1. Pateikiamas mokymas apie Dangaus raktus ir išpažintį. Mokiniam padedama suprasti nuodėmių išpažinimo ir atleidimo svarbą. Aiškinama, kaip ši tiesa padeda išsivaduoti iš nuodėmių.
2. Suvokti ganytojo ir rašytojo M. Mažvydo <i>Katekizmo</i> reikšmę Liuteronų bažnyčiai ir lietuvybei. Norėti krikščioniškai save tobulinti ruošiantis Konfirmacijai.	1.2.1. Mokėti atskirti gyvąjį Viešpatį ir jo Žodį. Mokėti teisingai pasakyti maldą. 1.2.2. Kurti maldą.	1.2.1. Įžvelgti, kaip laikas keičia kiekvieno žmogaus gyvenimą, suvokti, kas lieka pastovu. 1.2.2. Apibūdinti maldos sampratą. 1.2.3. Suvokti maldos svarbą savo gyvenime.	1.2. Aptariamas Dievo buvimas. Apibūdinama malda, aiškinamasi, kas skatina melstis, kam mes galime melstis, ko turime melsti ir prašyti, į ką kreiptis meldžiantis, už ką turime melstis, kur ir kada galime melstis. Paaiškinti, kad Dievas girdi kiekvieno maldą ir atsako į ją tinkamu laiku ir savitu būdu. Pateikiama Bažnyčios malda psalmės žodžiais, kuri yra Katekizme. Mokiniai mokosi maldą.

3. Laikytis Dievo įsakymų.	1.3. Gebėti užmegzti santykį su Dievu, pasitikėti jo mokymo tiesomis, Jį garbinti ir Jam dėkoti.	1.3.1. Paaiškinti, ką reiškia pasitikėti Dievu, Jo klausyti. 1.3.2. Apibūdinti, kas yra Dievo įsakymai.	1.3. Aptariama Dieviškoji tiesa – Dešimt Dievo įsakymų. Mokytojas aiškina kiekvieno įsakymo prasmę. Mokiniai skaito įsakymus, įsimena juos ir mokosi paaiškinti. Aptariama, ką reiškia vykdyti Dievo sukurtus įsakymus.
4. Suprasti maldos svarbą tikinčiojo gyvenime.	1.4. Mokėti maldą „Tėve mūsų“ ir kitas maldas. Nagrinėti jų žodžių prasmę.	1.4.1. Žinoti, kada kalbėti maldas „Tėve mūsų“, rytmetinę ir vakarinę, valgio palaiminimo maldas. 1.4.2. Apibūdinti, kaip aš suprantu maldą, kuo ji man svarbi; atsakyti, kokios yra maldos dalys.	1.4. Mokytojas paaiškina maldą „Tėve mūsų“, kartu su mokiniais aptaria visas jos dalis. Mokiniai skaito iš Katekizmo ir mokosi atmintinai. Skaitoma Apaštalų tikėjimo ir Išpažinimo malda. Mokytojas paaiškina visų trijų sudedamųjų maldos dalių reikšmę. Mokiniai skaito ir mokosi, aiškinasi. Mokytoja aiškina rytmetinę, vakarinę maldeles, maldeles prieš valgį ir po valgio. Mokiniai jas mokosi.
2. Liturginis švietimas			
1. Susipažinti su Bažnyčios pamaldų liturgija.	2.1. Išmokti tinkamai dalyvauti pamaldų liturgijoje.	2.1.1 Suprasti, kodėl mokausi pamaldų liturgijos.	2.1. Mokiniai dalyvauja pamaldose, išklauso pamokslą ir aiškinasi jį. Tikybos pamokoje kartu su mokytoja aptaria pamaldų eigą.
2. Suvokti ir įvertinti giesmės svarbą evangelikų liuteronų gyvenime.	2.2.1. Paaiškinti giesmę kaip Dievo šlovinimo priemonę. 2.2.2. Paaiškinti giesmę kaip Dievo Žodžio perdavimo priemonę.	2.2.1. Suprasti, kodėl evangelikams liuteronams svarbu mokėti giedoti giesmes.	2.2. Mokiniai susipažįsta su evangelikų liuteronų <i>Giesmių ir maldų knygele</i> . Giedamos giesmės. Aiškinama giesmės svarba liuteroniškose pamaldose, tikėjime.
3. Gyvenimo klausimai			
1. Suvokti kitos lyties žmogų kaip unikalią.	3.1. Aptarti vyro ir moters pradą, jausmus, elgesio ypatumus.	3.1.1 Suprasti bendravimo su kitos lyties žmogumi – vaikinui ar merginai – ypatumus.	3.1. Nagrinėjami lytiškumo ir bendravimo su kitos lyties žmogumi klausimai. Mokytojas kartu su mokiniais aptaria kiekvienos lyties žmogaus, kaip asmenybės, unikalumą, paaugliams būdingas savybes. Svarstoma jaunuolio ir jaunuolės fiziniai pokyčiai,

			jausmai. Pateikiama Šventojo Rašto ištraukos iš Senojo Testamento apie vyrą ir moterį Dievo plane.
2. Suvokti artimo meilės vertę, idealo svarbą.	3.2. Gebėti apibūdinti savo jausmus: susižavėjimą, simpatiją.	3.2.1. Paašškinti, kas yra meilė, kuo meilė skiriasi nuo susižavėjimo.	3.2. Mokiniai analizuoja savo jausmus artimui, Dievui. Aptaria, už ką vertinamas kitas. Mokytojas aiškina, kuo skiriasi meilė nuo susižavėjimo. Mokiniai atsako į testo klausimus apie simpatiją, susižavėjimą. Mokytoja ir mokiniai aptaria atsakymus, diskutuoja.
3. Tikėti artimo svarba.	3.3. Analizuoti žmonių tarpusavio santykių artumą. Analizuoti žmonių tarpusavio santykių šaltumą, nutolinimą vieniems nuo kitų.	3.3.1. Žinoti, kodėl galiu būti kartu su savo artimu tiek džiaugsme, tiek tada, kai išsiskiriama.	3.3. Mokiniai analizuoja save ir kitus – teigiamas ir neigiamas savybes. Aptaria pozityvius ir negatyvius savo jausmų kitam aspektus. Analizuoja artimo sampratą ir būvimo būdus.
4. Bendravimas			
1. Suprasti, kad Bažnyčia yra tikinčiųjų bendrija.	4.1. Apibūdinti terminą <i>Bažnyčia</i> .	4.1.1. Žinoti, kas yra Bažnyčia.	4.1. Aptariama Jėzaus Kristaus bažnyčia. Mokytojas pasakoja apie pirmosios Jėzaus bažnyčios įkūrimą. Skaitoma ištrauka iš Naujojo Testamento. Mokiniai, mokytojo padedami, aiškinasi terminus <i>Visuotinė bažnyčia</i> , <i>Regimoji</i> ir <i>tikroji regimoji bažnyčia</i> . Diskutuoja.
2. Pripažinti kitų religijų svarbą ir gerbti jas.	4.2. Lyginti didžiąsias krikščioniškas konfesijas. Susipažinti su pasaulio religijomis.	4.2.1. Nusakyti religijos svarbą, kuo ji svarbi man. Žinoti, kas sieja skirtingų religijų žmones. 4.2.2. Paašškinti, kas yra Geroji Naujiena.	4.2. Analizuojamos didžiosios krikščioniškosios religijos, jų svarba gyvenime, kaip jos susijusios su manimi, su mano draugais. Trumpai apibūdinti didžiąsias pasaulio religijas.
3. Vertinti bažnytinio meno grožį ir didingumą.	4.3. Lyginti savo ir kitų bažnyčių architektūrą, dailės specifiką, bažnytinę muziką.	4.3.1. Skirti bažnytinio meno epochas, stilius, formas.	4.3. Aptariamas įvairių stilių bažnytinis menas, ieškoma panašumų ir skirtumų.

11.4.2. Turinio apimtis. 7–8 klasės

11.4.2.1. Katekizmo pažinimas – pasiruošimas Konfirmacijai

Martyno Liuterio *Katekizmas*. Martyno Mažvydo *Katekizmas*. *Giesmių ir maldų knygelė*. Šventasis Raštas.

11.4.2.2. Liturginis švietimas

Bažnyčios pamaldų liturgija. Pjūties padėkos šventė. Amžinybės diena. Adventas. Kalėdos. Trys Išminčiai. Gavėnios laikas. Palmių sekmadienis. Paskutinė Vakarienė. Velykos. Sekminės. Giesmės – Dievo liaupsės.

11.3.2.3. Gyvenimo klausimai

Žmogaus paskirtis Dievo sukūrimo plane. Vyras ir moteris. Meilės samprata. Susižavėjimas. Žmonių tarpusavio santykiai. Artimų žmonių jausmai. Teigiamos ir neigiamos žmonių savybės. Pozityvūs ir negatyvūs gyvenimo aspektai.

11.4.2.4. Bendravimas

Bažnyčia – tikinčiųjų bendrija. Kitos religijos. Krikščioniškosios konfesijos. Didžiosios pasaulio religijos. Geroji Naujiena. Bažnyčių architektūra, dailė, muzika. Įvairūs epochų stiliai, formos.

11.5. Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis. 9–10 klasės

11.5.1. Mokinių pasiekimai ir ugdymo gairės. 9–10 klasės

1. Šventojo Rašto pažinimas			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	
1. Pažinti krikščionybę kaip istorinę religiją.	1.1. Tyrinėti ir analizuoti Naujojo Testamento istorijos šaltinius, sugretinti istorinius faktus ir Naujojo Testamento faktus.	1.1.1. Prisiminti istorinius faktus, aprašytus Naujajame Testamente, juos atpasakoti.	1.1. Mokytojas pateikia Naująjį Testamentą kaip istorinį šaltinį: Evangelijas, Apaštalų darbus, Pauliaus laiškus. Kitus šaltinius: Juozapo Flavijaus raštus, Apaštališkųjų tėvų raštus, pagonių rašytojų raštus (Tacito, Svetonijaus, Plinijaus). Mokiniai analizuoja istorijos šaltinius ir lygina su Naujajame Testamente aprašytais įvykiais.
2. Liturginis švietimas			
1. Suvokti bažnytinių švenčių reikšmę krikščionio gyvenime.	2.1. Sąmoningai dalyvauti bažnytinėse šventėse, tinkamai jas praktikuoti.	2.1.1 Išvardyti šventes ir sekmadienius, juos paaiškinti.	2.1. Mokiniai aptaria bažnytines šventes ir sekmadienius. Mokytojas paaiškina kiekvienos šventės esmę ir šventimo priežastis.
2. Tikėti, kad žmogus išganomas per malonę.	2.2. Sąmoningai naudoti malonės priemones.	2.2.1. Įvardyti malonės priemones. Paaiškinti išganymą per malonę.	2.2. Mokytojas paaiškina liuteronams būdingą malonės mokymą, išvardija malonės priemones: Dievo Žodį, šv. Krikštą, šv. Vakarienę. Mokiniai aiškinasi, kaip Dievo malonė veikia per Žodį ir sakramentus, ir suteikia mums nuodėmių atleidimą ir išganymą.

		2.2.2 Suvokti ir įsisąmoninti liuteronams būdingą Malonės mokymą.	
3. Gyvenimo klausimai			
1. Tikėti, kad viskas, kas tik egzistuoja, yra sukurta Dievo.	3.1. Analizuoti Biblijoje aprašomą pasaulio sukūrimą, aiškintis, kuo tas aprašymas skiriasi nuo mokslinių pasaulio sukūrimo teorijų.	3.1.1. Paaiškinti, kodėl Biblija sako: „Tikėjimu suvokiame, kad pasauliai buvo sukurti Dievo Žodžiu“. 3.1.2. Išvardyti mokslines pasaulio sukūrimo teorijas.	3.1. Mokiniai nagrinėja Biblijoje aprašomą pasaulio sukūrimo pasakojimą, lygina su moksliniais pasaulio sukūrimo aiškinimais.
2. Tikėti, kad Dievo įstatymas padeda pažinti nuodėmę.	3.2. Vadovaujantis Dievo įstatymu, atskirti, kas bloga, o kas gera.	3.2.1. Paaiškinti žmogaus prigimtį trapumą. 3.2.2. Paaiškinti, kodėl Dievas, būdamas visagalis, nesulaikė žmogaus nuo nuopolio. 3.2.3. Išvardyti įvairias nuodėmių rūšis.	3.2. Mokytojas aiškina apie nuodėmės prigimtį, universalumą. Mokiniai analizuoja žmogaus prigimtines nuodėmes ir įgytas nuodėmes. Išėjimo knygos 20 skyriuje randa ir išvardija tris moralinius įstatymus ir tris apeigų įstatymus, juos aptaria, diskutuoja.
4. Bendravimas			
1. Įsitikinti, kaip man svarbu būti liuteronu.	4.1. Nagrinėti terminą <i>Bažnyčia</i> .	4.1.1. Paaiškinti, ką reiškia terminas <i>Bažnyčia</i> .	4.1. Aptariama Jėzaus Kristaus bažnyčia. Mokiniai nagrinėja terminus: <i>Visuotinė bažnyčia, Regimoji ir tikroji regimoji bažnyčia</i> . Diskutuoja.
2. Toleruoti skirtingas religines bendrijas.	4.2. Analizuoti skirtingas religines bendrijas, jų puoselėjamas vertybes. Turėti savo nuomonę.	4.2.1. Pateikti evangelikų liuteronų ir kitų religinių bendrijų panašumus ir skirtumus.	4.2. Mokiniai supažindinami su skirtingomis religinėmis bendrijomis, ieško jų panašumų ir skirtumų. Diskutuoja, kodėl egzistuoja skirtumai, reiškia savo nuomonę, ją argumentuoja.
3. Reikšti nuomonę apie unionizmą ir ekumenizmą.	4.3. Argumentuoti unionizmą ir ekumenizmą.	4.3.1. Apibūdinti unionizmą ir ekumenizmą.	4.3. Mokiniai supažindinami su unionizmu ir ekumenizmu. Diskutuoja apie galimybes įgyvendinti unionizmą ir ekumenizmą.

11.5.2. Turinio apimtis. 9–10 klasės

11.5.2.1. Šventojo Rašto pažinimas

Politinės, socialinės ir religinės sąlygos Palestinoje Jėzaus Kristaus gimimo laikotarpiu. Naujojo Testamento istorijos šaltiniai. Skelbėjo apie Kristų gimimas. Jėzaus Kristaus gimimas ir jaunystė. Ankstyvoji Jėzaus tarnystė: Jono Krikštytojo misija, Jėzaus krikštas ir gundymas, ankstyvoji Kristaus veikla, aprašyta evangelisto Jono (1,29 – 4,54). Didžioji Jėzaus veikla Galilėjoje, Kalno pamokslas, Kristaus stebuklai, Jėzaus pasitraukimas iš Galilėjos. Vėlyvoji Kristaus tarnystė Judėjoje ir

Galilėjoje, Jo misijos pabaiga. Ankstyvieji krikščionybės metai, Bažnyčios įkūrimas, krikščionių persekiojimai, misijos. Bažnyčia iki pirmojo amžiaus pabaigos. Pauliaus misijos.

11.5.2.2. Liturginis švietimas

Bažnyčios Metai: švenčių laikotarpis, Sekmadienių laikotarpis. Adventas, Kalėdos, Naujieji metai, Išminčiai. Kentėjimo laikas, arba Gavėnia, Velykos. Dangun Žengimas, Sekminės, Švenčiausiosios Trejybės šventė. Apreiškimas, Joninės, Pjūties padėkos šventė, Reformacijos šventė. Amžinybės šventė. Malonė – liuteronams būdingas mokymas. Malonės priemonės yra Dievo Žodis, šv. Krikšto ir Altoriaus (šv. Vakarienes) sakramentai.

11.5.2.3. Gyvenimo klausimai

Pasaulio sukūrimas ir blogio problema. Visatos kilmė: Dievas sukūrė pasaulį, jis saugo ir valdo jį. Dievas sukūrė nematomas būtybes. Dievas sukūrė žmogų. Į pasaulį ateina blogis. Nuodėmė, jos prigimtis ir universalumas. Žmogus ir prigimtinė nuodėmė, žmogus nusideda. Nuodėmė įžeidžia Dievą. Dievo įsakymai – nuodėmės suvokimo šaltinis.

11.5.2.4. Bendravimas

Bažnyčia – tikinčiųjų bendrija. Jėzaus Kristaus bažnyčia. Visuotinė bažnyčia (nematomoji, neregimoji Bažnyčia). Regimoji ir tikroji regimoji Bažnyčia. Kiti krikščioniškieji tikėjimai. Unionizmas ir ekumenizmas.

VIII. EVANGELIKŲ REFORMATŲ TIKYBA

12. Evangelikų reformatų tikyba – dorinio ugdymo dalis

Evangelikų reformatų tikybos programa, skirta bendrojo lavinimo pagrindinei mokyklai, tęsia ir plėtoja pradinio ugdymo pakopos evangelikų reformatų tikybos programą.

Evangelikų reformatų tikyba yra mokinių (iki 14 metų) tėvų arba pačių mokinių (nuo 14 metų) kiekvienais mokslo metais pasirenkamas dorinio ugdymo dalykas. Per šio dalyko tikybos pamokas pabrėžiama evangelikų reformatų konfesijos religinė patirtis, mokiniai skatinami rasti asmeninį santykį su Dievu ir gyventi vadovaujantis Šventojo Rašto išmintimi.

Šios konfesijos tikybos mokymas vykdomas asmenų, kurie yra įgalioti Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Sinodo kolegijos.

Evangelikų reformatų tikybos programa sudaryta remiantis Šventuoju Raštu (Biblija), pagrindiniais evangelikų reformatų išpažinimo raštais, Heidelbergo *Katekizmu*, Evangelikų reformatų bažnyčios paveldu ir jos istorija.

12.1. Tikslas, uždaviniai, struktūra, integravimo galimybės

12.1.1. Tikslas

Programos tikslas – ugdyti mokinių supratimą apie Dievo Žodį, apie Visuotinę krikščionių bažnyčią, plėsti evangelikų reformatų tikėjimo žinias, supažindinti su pasaulio ir Lietuvos bažnyčios istorija, su evangelikų reformatų istoriniu kultūriniu paveldu, Bažnyčios tvarka ir tradicijomis.

12.1.2. Uždaviniai

Siekiant evangelikų reformatų tikybos ugdymo(si) tikslo, mokiniai skatinami:

- mokyti skaityti ir suprasti Šventąjį Raštą kaip Dievo Žodį;
- suteikti žinių savajam tikėjimui, geriau pažinti jo istorinį kultūrinį paveldą;
- mokyti krikščioniškai gyventi ir krikščioniškai vertinti šių dienų kultūros ir dorovės problemas;
- formuoti(s) krikščioniškąją pilietiškumo ir tautiškumo, krikščioniškosios moralės ir etikos sampratą;
- ugdyti toleranciją kitų tikėjimų žmonėms.

12.1.3. Struktūra

Programoje ugdymo turinys pateiktas koncentrais: 5–6, 7–8, 9–10 klasės. Kiekvieno koncentro turinį sudaro santykinai atskirtos, bet ugdymo procese integruojamos šios veiklos sritys:

- *Šventojo Rašto pažinimas*. Skatinama skaityti Šventąjį Raštą, mokoma jį suprasti, taikyti tikėjimo tiesas kasdieniame gyvenime;
- *Bažnyčios istorijos ir evangelikų reformatų doktrinos pažinimas*. Suteikiama žinių apie Evangelikų reformatų bažnyčios doktriną, Bažnyčios raidą pasaulyje ir Lietuvoje, apie krikščioniškųjų konfesijų panašumus ir skirtumus, apie krikščioniškųjų švenčių prasmę;
- *gyvenimo ir moralės klausimai Dievo Žodžio požiūriu*. Skatinama išmokyti krikščioniškai gyventi ir krikščioniškai vertinti šių dienų kultūros ir dorovės problemas, ugdyti toleranciją kitų tikėjimų žmonėms.

12.1.4. Integravimo galimybės

Evangelikų reformatų tikybos programa siejama su:

- kitų krikščioniškųjų konfesijų ir etikos programomis, aptariant žmonių sugyvenimo ir tolerancijos principus;
- gimtosios kalbos ir literatūros programa, naudojant mokymui Šventojo Rašto skaitinius, juos analizuojant ir interpretuojant, pagal jį kuriant ir vaidinant.
- istorijos programa, mokantis Lietuvos ir pasaulio Bažnyčios istorijos, analizuojant jos įtaką žmonijos istorijos raidai.
- meninio ugdymo dalykų programomis, patiriant dvasingumo raiškos įvairovę, aiškinantis meno kūrinį svarbą religiniame gyvenime.

12.2. Mokinių gebėjimų raida

Veiklos sritis	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
Šventojo Rašto pažinimas	Gerbdami Šventajame Rašte skelbiamą Dievo Žodį, skaito Senąjį Testamentą ir Naująjį Testamentą, suvokia Dievo sandorą su išrinktąja tauta, skiria Senojo Testamento ir Naujojo Testamento sandorą.	Pripažindami, kad Dievo ir artimo meilė – pagrindinė vertybė santykiuose su kitais, analizuoja Kalno pamokslą, žmonių tarpusavio santykius. Lygina Kalno pamokslą ir Dekalogą.	Suvokdami, kad Šventasis Raštas aktualus kiekvienam žmogui, nagrinėja Biblijos tekstų ir vertimų istoriją ir aplinką. Supranta Senojo Testamento pranašystes apie Kristaus atėjimą, malonės sandorą ir Dievo planą išganyti žmogų.

Bažnyčios istorijos ir evangelikų reformatų doktrinos pažinimas	Tikėdami, kad esame išteisinami vien tik tikėjimu, lygina šį supratimą su kitų Bažnyčių mokymu. Pripažindami Kristaus įsteigtus šventus sakramentus, remdamiesi Šventuoju Raštu, lygina įvairių bažnyčių sakramentų esmę.	Ruošdamiesi konfirmacijai, geba savarankiškai atsakyti į Heidelbergo katekizmo klausimus ir pagrįsti Šventuoju Raštu. Vertindami, kad yra evangelikai reformatai nagrinėja Evangelikų reformatų bažnyčios išpažinimus, Bažnyčios istoriją ir tvarką, giesmių ir giesmynų istoriją.	Suvokdami Evangelikų reformatų bažnyčios vietą pasauliniame kontekste, analizuoja sąvoką <i>Bažnyčia</i> , nagrinėja krikščionybės Romos imperijoje istoriją, senovės laikų ir viduramžių Bažnyčios istoriją, Naujųjų amžių Krikščioniškosios bažnyčios istoriją. Gerbdami kitų tikėjimų žmones, jų papročius ir pažiūras, geba paaiškinti evangelikų reformatų tikėjimo tiesas gerbdami kitų tikėjimų atstovus. Nepasiduodami klaidingiems mokymams, geba argumentuotai diskutuoti remdamiesi Šventuoju Raštu. Tikėdami, kad išganymas ateina per išrinkimą, aiškina predestinacijos esmę.
Gyvenimo ir moralės klausimai Dievo Žodžio požiūriu	Suvokdami pasninko prasmę, remdamiesi Šventuoju Raštu, lygina evangelikų pasninką su kitų bažnyčių praktika. Jausdami atsakomybę už Dievo mums dovanojamą laiką, suvokia laiko įprasminimo būdus, stengiasi prasmingai planuoti savo laiką ir pasirinkti laisvalaikio leidimo būdus.	Tikėdami, kad mūsų šventėjimo kelias – būti vis panašesniems į Jėzų, supranta ir stengiasi laikytis Dešimties Dievo įsakymų ir Kristaus etinio mokymo. Geba pastebėti vienišus žmones ir juos paremti. Geba prašyti atleidimo ir atleisti prašančiajam. Supranta tikrą labdaros prasmę.	Stengdamiesi gyventi krikščioniškai, analizuoja pirminės nuodėmės priežastis ir pasekmes, geba taikyti krikščioniškas nuostatas kasdieniame gyvenime.

12.3. Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis. 5–6 klasės

12.3.1. Mokinių pasiekimai. 5–6 klasės

1. Šventojo Rašto pažinimas		
Mokinių pasiekimai		
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas
Gerbti Šventajame Rašte skelbiamą Dievo Žodį.	1.1. Skaityti Senąjį Testamentą. 1.2. Suvokti Dievo sandorą su išrinktąja tauta. 1.3. Skaityti Naująjį Testamentą.	1.1.1. Pasakoja apie Šventąjį Raštą kaip apie specialų Dievo apreiškimą.

	1.4. Skirti Senojo Testamento ir Naujojo Testamento sandoras.	1.1.2. Pasakoja apie Šventąjį Raštą kaip apie tikrą, įkvėptą, neklaidingą Dievo Žodį. 1.1.1. Pasakoja Senojo Testamento ir Naujojo Testamento įvykius.
2. Bažnyčios istorijos ir evangelikų reformatų doktrinos pažinimas		
Tikėti, kad esame išteisinami vien tik tikėjimu.	2.1. Lyginti išteisinimo supratimą su kitų Bažnyčių supratimu.	2.1.1. Paaiškinti, kas yra išteisinimas. 2.1.2. Suvokti, kad tikrai teisūs tampame tikėdami Kristų, vien malone Dievo, Kuris nepaiso mūsų nuodėmių, bet remiasi Kristaus teisumu.
Pripažinti Kristaus įsteigtus šventus sakramentus.	2.2. Remiantis Šventuoju Raštu, lyginti įvairių bažnyčių sakramentų esmę.	2.2.1. Išvardyti Evangelikų reformatų Bažnyčios sakramentus. 2.2.2. Paaiškinti sakramentų prasmę ir reikšmę.
3. Gyvenimo ir moralės klausimai Dievo Žodžio požiūriu		
Suvokti pasninko prasmę remiantis Šventuoju Raštu.	3.1. Lyginti evangelišką pasninką su kitų bažnyčių praktika.	3.1.1. Paaiškinti pasninką Evangelikų reformatų bažnyčioje. 3.1.2. Žinoti pasninko tradiciją Evangelikų reformatų bažnyčioje.
Jausti atsakomybę Dievui už mums dovanojamą laiką.	3.2. Suvokti laiko įprasminimo būdus, stengtis prasmingai planuoti savo laiką ir pasirinkti laisvalaikio leidimo būdus.	3.2.1. Aptarti žmogaus gyvenimo laikinumą ir vertingumą. 3.2.2. Paaiškinti, ką reiškia prasmingai būti <i>čia ir dabar</i> .

12.3.2. Turinio apimtis. 5–6 klasės

12.3.2.1. Šventojo Rašto pažinimas

Senajo Testamento įvykiai ir ko jie mus moko. Ko mus moko Naujasis Testamentas.

12.3.2.2. Bažnyčios istorijos ir evangelikų reformatų doktrinos pažinimas

Apie žmogaus išganymą. Šventi sakramentai. Išganymo supratimas kitose krikščioniškosiose bažnyčiose.

12.3.2.3. Gyvenimo ir moralės klausimai Dievo Žodžio požiūriu

Ko mus moko Biblija apie pasninką? Mano poilsis ir laisvalaikis.

12.4. Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis. 7–8 klasės

12.4.1. Mokinių pasiekimai. 7–8 klasės

1. Šventojo Rašto pažinimas		
Mokinių pasiekimai		
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas
Pripažinti, kad Dievo ir artimo meilė – pagrindinė vertybė santykiuose su kitais.	1.1. Analizuoti Kalno pamokslą. 1.2. Analizuoti žmonių tarpusavio santykius, remiantis Kalno pamokslu. 1.3. Lyginti Kalno pamokslą ir Dekalogą.	1.1.1. Paaiškinti, kas yra meilė, nuolankumas, atlaidumas, pasitikėjimas Dievo apvaizda. 1.1.2. Paaiškinti „aukso taisyklę“ (Lk 6,31). 1.1.3. Paaiškinti Kristaus pamokymus apie maldą.
2. Bažnyčios istorijos ir evangelikų reformatų doktrinos pažinimas		
Ruoštis konfirmacijai.	2.1. Gebėti savarankiškai atsakyti į Heidelbergo <i>Katekizmo</i> klausimus, atsakymą pagrįsti Šventuoju Raštu.	2.1.1. Mokėti atmintinai Apaštališką tikėjimo išpažinimą, Dešimt Dievo įsakymų, Viešpaties maldą ir paaiškinti.
Vertinu, kad esu evangelikas reformatas.	2.2. Nagrinėti evangelikų reformatų Bažnyčios išpažinimus, Bažnyčios istoriją ir tvarką. 2.3. Nagrinėti Evangelikų reformatų bažnyčios giesmių ir giesmynų istoriją.	2.2.1. Žinoti ir mokėti paaiškinti svarbiausius Biblijos įvykius. 2.2.2. Žinoti žymiausius reformatorius. 2.3.1. Mokėti melstis, giedoti.
3. Gyvenimo ir moralės klausimai Dievo Žodžio požiūriu		
Mūsų šventėjimo kelias – būti kuo panašesniems į Jėzų.	3.1. Suprasti ir stengtis laikytis Dešimt Dievo įsakymų ir Kristaus etinio mokymo. 3.2. Pastebėti vienišus žmones ir juos paremti. 3.3. Gebėti prašyti atleidimo ir atleisti prašančiajam. 3.4. Suprasti labdaros prasmę.	3.1.1. Paaiškinti, kaip Dešimt Dievo įsakymų padeda gerbti save ir kitus. 3.2.1. Nurodyti vienviečių ir vienišumo požymius. 3.3.1. Žinoti, kas yra „aukso taisyklė“ ir jos laikytis. 3.4.1. Žinoti, kad labdara – tai ne išmaldos davimas, o pagalba žmogui, kad jis integruotųsi į visuomenę.

12.4.2. Turinio apimtis. 7–8 klasės

12.4.2.1. Šventojo Rašto pažinimas

Kalno pamokslas – etikos programa (Mt 5–7).

12.4.2.2. Bažnyčios istorijos ir evangelikų reformatų doktrinos pažinimas

Heidelbergo katekizmas: apie žmogaus negandą, įstatymą ir nuodėmę; apie išganyką ir tarpininką; apie dėkingumą ir krikščioniškąjį gyvenimą.

Reformatų bažnyčių išpažinimų ir katekizmo istorija.

Lietuvos evangelikų reformatų giesmės ir giesmynų istorija.

12.4.2.3. Gyvenimo ir moralės klausimai Dievo Žodžio požiūriu

Mūsų šventėjimo kelias – būti vis panašesniems į Jėzų. Maldos galia. Nusikaltimas, bausmė, atleidimas. Pagalba vargšams, gailestingumas. Dekalogo vieta mūsų gyvenime.

12.5. Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis. 9–10 klasės

12.5.1. Mokinių pasiekimai. 9–10 klasės

1. Šventojo Rašto pažinimas		
Mokinių pasiekimai		
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas
Suvokti, kad Šventasis Raštas aktualus kiekvienam žmogui.	1.1. Analizuoti Biblijos tekstų ir jų vertimų istoriją, aplinkos įtaką. 1.2. Suprasti Senojo Testamento pranašystes apie Kristaus atėjimą. 1.3. Suprasti Malonės sandorą ir Dievo planą išganyti žmogų.	1.1.1. Žinoti svarbiausius Biblijos parašymo ir vertimo į kitas kalbas faktus. 1.2.1. Papasakoti ir įvertinti atskirų Senojo Testamento knygų turinį. 1.2.2. Išvardyti pranašus, pasakoti svarbiausias didžiųjų pranašų mintis. 1.3.1. Žinoti Naujojo Testamento sandarą. 1.3.2. Pasakoti Evangelijų, Apaštalų darbų, Laiškų ir Apreiškimo knygų turinį.
2. Bažnyčios istorijos ir evangelikų reformatų doktrinos pažinimas		
Suvokti Evangelikų reformatų bažnyčios vietą pasauliniame kontekste.	2.1. Analizuoti sąvoką <i>Bažnyčia</i> . 2.2. Nagrinėti krikščionybės Romos imperijoje istoriją. 2.3. Nagrinėti Senovės laikų ir vidurinių amžių Bažnyčios istoriją. 2.4. Nagrinėti Naujųjų amžių Krikščioniškosios bažnyčios istoriją.	2.1.1. Žinoti tikros Jėzaus Kristaus bažnyčios požymius. 2.2.1. Žinoti pagrindinius Bažnyčios istorijos faktus ir asmenybes. 2.4.1. Paaiškinti Reformacijos atsiradimo priežastis, tikslus, įtaką.
Gerbti kitų tikėjimų žmones, jų papročius ir pažiūras.	2.5. Gebėti paaiškinti evangelikų reformatų tikėjimo tiesas neužgaunant kitų tikėjimų atstovų.	2.5.1. Žinoti pagrindines kitų religijų doktrines nuostatas.
Nepasiduoti klaidingiems mokymams.	2.6. Gebėti argumentuotai diskutuoti remiantis Šventuoju Raštu.	2.6.1. Skirti šiuolaikinius kultus ir sektas nuo Biblinės krikščionybės.
Tikėti, kad išganymas ateina per išrinkimą.	2.7. Paaiškinti predestinacijos esmę.	2.7.1. Paaiškinti Dievo išganymo planą, visagalybę, Dievo apvaizdą, atributus.
3. Gyvenimo ir moralės klausimai Dievo Žodžio požiūriu		
Stengtis gyventi krikščioniškai.	3.1. Analizuoti pirminės nuodėmės priežastis ir pasekmes.	3.1.1. Paaiškinti sąvoką <i>prigimtine nuodėmė</i> . 3.1.2. Sieti žmogaus nuodėmę su Dievo išganymo planu.

	3.2. Gebėti taikyti krikščioniškas nuostatas kasdieniniame gyvenime.	3.2.1. Lyginti etines šiuolaikinio pasaulio ir krikščionių nuostatas. 3.2.2. Išvardyti krikščioniškas vertybes.
--	--	--

12.5.2. Turinio apimtis. 9–10 klasės

12.5.2.1. Šventojo Rašto pažinimas

Biblijos tekstų ir jų vertimų istorija, aplinkos įtaka. Senasis Testamentas: istorinės knygos, poetinės knygos, pranašai. Naujasis Testamentas: Evangelijos, Apaštalų Darbai, laišakai, Apreiškimas.

12.5.2.2. Bažnyčios istorijos ir evangelikų reformatų doktrinos pažinimas

Krikščionybė Romos imperijoje. Senovės laikų ir viduramžių Bažnyčios istorija. Naujųjų amžių Krikščioniškosios bažnyčios istorija. Erezijos ir kova su jomis. Predestinacija. Dievo apvaizda.

12.5.2.3. Gyvenimo ir moralės klausimai Dievo Žodžio požiūriu

Pasaulio sukūrimas ir blogio problema. Gėrio ir blogio suvokimas krikščionio ir netikinčiojo akimis. Mano poilsis ir laisvalaikis. Požiūris į darbą.

IX. KARAIMŲ TIKYBA: MOKINIŲ PASIEKIMAI IR TURINIO APIMTIS

13. Karaimų tikyba dorinio ugdymo dalis.

13.1. Tikslas, uždaviniai, struktūra

13.1.1. Tikslas

Karaimų tikybos mokymo programos tikslas – padėti mokiniams pažinti karaimų tradicines, religines ir tautines vertybes, jomis grįžti savo pasaulėžiūrą ir puoselėti šias vertybes užtikrinant jų tęstinumą.

13.1.2. Uždaviniai

Siekiant karaimų tikybos ugdymo(si) tikslo, mokiniai skatinami:

- įgyti karaimų religijos ir tautos istorijos žinių;
- puoselėti karaimų moralines nuostatas ir gebėtų jomis vadovautis kasdieniame gyvenime;
- teisingai suprasti liturginius ritualus ir tinkamai juose dalyvauti.

13.1.3. Struktūra

Programoje ugdymo turinys pateiktas: 5–10 klasėms. Turinį sudaro santykinai atskirtos, bet ugdymo procese integruojamos šios veiklos sritys:

- *karaimų istorijos pažinimas* – tai mokinių susipažinimas su karaimų tautos istorija Lietuvoje ir pasaulyje. Karaimų istorija glaudžiai susijusi su šios tautos religija, todėl mokant(is) karaimų tikybos nagrinėjami ir pagrindiniai istorijos faktai;
- *bendras religijos supratimas* – tai įvairi mokymosi veikla, skirta suvokti religiją kaip ypatingą ir svarbią karaimo gyvenimo sritį, kad jie sąmoningai į ją įsitrauktų ir galėtų pasirengti religinei praktikai;
- *pasirengimas liturgijai* – tai mokinių susipažinimas su karaimų liturgijoje galiojančiomis taisyklėmis, jų aiškinimu ir su žmonių elgesio normomis per liturgines apeigas, kurios sudaro svarbią karaimų tradicijų apskritai dalį.

13.2. Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis. 5–10 klasės

13.2.1. Mokinių pasiekimai ir ugdymo gairės. 5–10 klasės

1. Karaimų istorijos pažinimas			
Mokinių pasiekimai			Ugdymo gairės
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Taikomi istorijos mokymo(si) metodai.
Suprasti karaimų religijos susiformavimo istoriją.	Analizuoti karaimų religijos formavimosi prielaidas. Argumentuoti, kodėl prireikė naujų religinių nuostatų.	Išskirti svarbiausias prielaidas, apibūdinti laikotarpį. Pavaizduoti karaimų religijos formavimosi geografiją. Papasakoti apie Ananą, apibūdinti Anano svarbiausio teiginio prasmę. Pateikti vėlesnių teologinių karaizmo traktatų pavyzdžių. Išvardyti praeityje svarbiausių karaimų teologų vardus.	
Tikėti, kad Dešimt Dievo įsakymų yra teisingos moralinės nuostatos.	Moralines nuostatas taikyti asmeniškai. Analizuoti šių nuostatų moralės esmę ir svarbą, pasekmes, jei tų nuostatų nesilaikoma.	Paašškinti, kokią vietą Dešimt Dievo įsakymų užima karaimų religijoje, papasakoti, koku būdu žmonėms buvo suteikta Dešimt Dievo įsakymų. Nurodyti, kurioje Biblijos vietoje apie tai pasakojama, paašškinti, kodėl religija vadinama žmonių sandora su Dievu. Išvardyti Dešimt Dievo įsakymų, pasakyti, į kokias grupes jie skirstomi. Paašškinti, ką reiškia ir ką nurodo kiekvienas iš Dešimties Dievo įsakymų, paašškinti, apie kokias Dievo savybes juose kalbama. Pateikti gyvenimiškų pavyzdžių (iš aplinkos), kaip vykdomi šie įsakymai. Paašškinti, kodėl Dešimt Dievo įsakymų yra	

		būtent tokie, pasvarstyti, su kuriomis iš tų nuostatų patys yra susidūrę.	
Tikėti ir vertinti Šventojo Rašto teisingumą, gilumą, išsamumą.	Analizuoti Šventojo Rašto tiesas, moralines nuostatas. Atskirti sąvokas <i>gėris</i> ir <i>blogis</i> , aptarti jų apraiškas. Nagrinėti sąvokas <i>gėris</i> ir <i>blogis</i> , <i>meilė</i> ir <i>neapykanta</i> santykiuose su Dievu.	Paašškinti, kas yra apdovanojimas už gėrį ir ką reiškia „baudžiamas už blogį (nuodėmes)“. Diskutuoti, kodėl žmogus atsakingas Dievui. Atpažinti Dievo pykčio išraiškas Šventajame Rašte.	
Suprasti Šventojo Rašto sandarą.	Apibūdinti Šventojo Rašto dalis.	Išvardyti Šventojo Rašto dalis, apibrėžti kiekvienos iš jų sandarą. Papasakoti kiekvienos knygos turinį, paašškinti, kokie yra Šventojo Rašto įpareigojimai žmogui.	Skaitoma ir nagrinėjama Šventojo Rašto dalis, ištraukos.
Susidaryti nuomonę apie esminius egzistuojančių monoteistinių religijų skirtumus.	Palyginti monoteistines religijas.	Apibūdinti kiekvieną monoteistinę religiją. Papasakoti kiekvienos iš jų susiformavimo istoriją. Išvardyti pagrindinius pranašus. Apibrėžti kiekvienos jų šventuosius raštus. Atpažinti visų trijų tikėjimų ryšį (santykius). Diskutuoti apie tarp šių tikėjimų kylančius konfliktus.	Lyginamos skirtingos religinės tradicijos.
Domėtis karaimų tautos istorija.	Aprašyti karaimų tautos istoriją.	Apibūdinti etninę karaimų kilmę, papasakoti tautos formavimosi istoriją. Papasakoti karaimų bendruomenės Lietuvoje istoriją. Išvardyti karaimams giminingas tautas. Paašškinti jiems giminingų tautų santykius. Atpažinti pagrindinius tautos simbolius. Nustatyti esmines karaimų tautiškumo išraiškos formas Lietuvoje. Nustatyti gimtosios kalbos vietą tarp kitų kalbų. Pateikti pavyzdžių, kaip švenčiamos tautinės karaimų šventės. Atpažinti karaimų religijos ir tautiškumo ryšį, paašškinti kitų tautų įtaką karaimams Lietuvoje (kaip veikiama religija, apeigos, būtis, ritualai).	
Gerbti istorinius karaimų šviesuolių darbus.	Apibūdinti svarbiausius darbus, pasiūlyti naujų	Išvardyti ryškiausias karaimų kultūros asmenybes nuo istorinių laikų iki dabar. Išskirti ryškias asmenybes pagal	

	temų istoriniams ar religiniams darbams.	temas (kultūra, istorija, religija ir kt.). Apibūdinti jų darbus. Atsakyti į klausimą, kuo tie darbai svarbūs. Išsirinkti sau artimiausią asmenybę. Numatyti, kokių dar reikėtų naujos tematikos darbų. Pateikti drąsių karaimų karininkų pavyzdžių.	
Jaustis karaimų tautos istorijos dalyviu.	Nustatyti savo ryšį (santykį) su karaimų tautos istorija.	Papasakoti savo šeimos istoriją. Apibūdinti save kaip karaimą. Parašyti (papasakoti), kaip įsivaizduoja tolesnį savo gyvenimą bendruomenėje. Paaiškinti, kaip pavieniai žmonės prisideda prie istorijos kūrimo. Papasakoti, kaip įsivaizduoja savo tautos istoriją ateityje. Diskutuoti, ką reikia būti karaimu.	
Vertinti kito savitumą.	Nagrinėti savo ir kitų savitumus (religinius, tautinius, asmeninius).	Išskirti svarbiausius kito bruožus. Pateikti pavyzdžių, kaip suprantame kitą. Diskutuoti, kodėl kitas patinka (nepatinka). Nurodyti priežastis, kodėl kitą kartais laikome blogu. Diskutuoti apie pagarbą kitam ir kitokiam.	
Susidaryti nuomonę apie pagrindinius karaimų religijos įstatymus, karaimų religijos prigimtį.	Diskutuoti apie Dievą ir pasaulį. Svarstyti žmogaus gyvybės, mirties sampratą, jo sielos ir kūno santykį. Analizuoti pasaulio sukūrimo istoriją. Apibūdinti karaimų religijos požiūrį į pomirtinį pasaulį. Paaiškinti (tyrinėti) atpildo už žmogaus darbus, Paskutinio teismo sampratą. Nustatyti, kiek sąvoka <i>mes</i> susijusi su pačiu mokiniu (Senajame Testamente,	Išdėstyti pasaulio sukūrimo istoriją. Paaiškinti mirties fenomeną. Suformuluoti karaimų religijos propaguojamas žmogaus kūno ir sielos santykio nuostatas. Paaiškinti, kaip dera gerbti mirusiųjų atminimą. Prisiminti Šventajame Rašte aprašomą istoriją apie Paskutinį teismą. Išmanyti Šventojo Rašto turinį. Apibendrinti moralines karaimų tikėjimo dogmas. Paaiškinti maldaknygių vietą ir funkciją karaimų tikėjime.	

	maldaknygėse, kituose tekstuose).		
Manyti, kad karaimui svarbu puoselėti karaimų tikėjimą.	Įžiūrėti ir apmąstyti tautos ir religijos vienybę kaip integralų karaimų identitetą. Apmąstyti, kaip tapatybė suteikia tvirtybės. Išanalizuoti, kodėl karaimų identitetą vadina unikaliu (maža tauta ir pan.). Numatyti, kad tradicijos ir jų laikymasis stiprina tapatybę identitetą (kartojimo principas).	Prisiminti pagrindinius karaimų tautos ir religijos istorijos faktus. Išgryninti sąmoningą poreikį suvokti savo, kaip karaimo, tapatybę ir išsakyti tam prieštaraujančius pojūčius, mintis. Paaiškinti, kaip jaučiuosi būdamas vienoje ar kitoje žmonių grupėje arba būdamas vienas ir kodėl. Ką tuomet mąstau, ką noriu daryti? Atpažinti savybes, kurių neturi ne karaimai. Išgryninti nuostatą ir supratimą, kad būti kitokiam nei kiti yra gerai (įdomu). Diskutuoti, kurios tradicijos labiausiai veikia (atspindi) identitetą tapatybę. Atpažinti sąmoningą kartojimą (savaitės, metų ir pan. ciklus). Apibrėžti, kokius išvardytus reiškinius priskiriame religiniams.	
Branginti tai, kas sudaro tikinčiojo kasdienybę, ir gebėti tai taikyti sau.	Apibūdinti save kaip tikintįjį.	Papasakoti, ką darau, išreišdamas savo tikėjimą. Apibrėžti savo nuostatas ir ritualus kaip teigiamus. Išgryninti nuostatą, kad kiti gali turėti kitokių ritualų.	
Įvertinti karaimų ir kitų religijų santykį.	Sugretinti įvairių Dievo ir žmogaus dialogų (santykių) galimybes apreikštosiose religijose. Paaiškinti karaimų požiūrį į santykį su savimi, su Dievu, su pasauliu, su kitais tikėjimais.	Pasamprotauti, kaip kiti tikėjimai nustato Dievo ir žmogaus santykį. Diskutuoti, kaip karaimai turėtų suprasti vieną ar kitą nuostatą. Atpažinti ir paaiškinti karaimų tolerancijos kitiems tikėjimams principus.	
2. Bendras karaimų religijos supratimas, moralinės nuostatos			
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
Pripažinti, kad Šventasis Raštas padeda pažinti pasaulį.	Kelti probleminius klausimus apie Dievą ir pasaulį.	Papasakoti pasaulio sukūrimo istoriją. Paaiškinti mirties fenomeną. Suformuluoti karaimų religijos propaguojamas žmogaus kūno ir sielos santykio nuostatas.	Skaitomas Šventojo Rašto ištraukos ir vadovėlio dalis apie pasaulio sukūrimą, apie žmogaus gyvybę, sielą ir kūną.

	Svarstyti žmogaus gyvybės, mirties sampratą, jo sielos ir kūno santykį. Analizuoti pasaulio sukūrimo istoriją. Apibūdinti karaimų religijos požiūrį į pomirtinį pasaulį. Paašškinti (tyrinėti) atpildo už žmogaus darbus, Paskutinio teismo sampratą.	Paašškinti, kaip dera gerbti mirusiųjų atminimą. Prisiminti Šventajame Rašte aprašomą istoriją apie Paskutinį teismą.	
Įtvirtinti supratimą, kad Dievas egzistuoja ir yra galingas. Vertinti tikėjimą.	Analizuoti Dievo buvimo ženklus. Apibūdinti religinių ritualų vietą ir reikšmę gyvenime.	Apmąstyti, kodėl mokiniui reikalingas tikėjimas. Nustatyti šeimos tradicijų ir religijos santykį („tradicijos yra pusė tikėjimo“). Apmąstyti savo požiūrį į Dievo buvimą, pasvarstyti, kaip tai pasireiškia. Išvardyti asmeninius ritualus (ne vien religinius).	Vyksta pokalbiai, diskusijos.
Susidaryti nuomonę apie pagrindinius karaimų religijos įstatymus, karaimų religijos prigimtį.	Išmanyti Šventojo Rašto turinį. Nustatyti, kaip sąvoka <i>mes</i> susijusi su pačiu mokiniu (Senajame Testamente, maldaknygėse, kituose tekstuose). Apibendrinti moralines karaimų tikėjimo dogmas. Mokėti naudotis maldaknygėmis.	Išvardyti Šventojo Rašto knygas. Papasakoti pagrindines jose pasakojamas istorijas. Apibrėžti pranašų vaidmenį karaimų tikėjime. Paašškinti Mesijo sampratą. Nustatyti, kas tekste apibūdinama sąvoka <i>mes</i>. Diskutuoti, išgryninti, koks turėtų (galėtų) būti skaitančiojo ir teksto veikėjo santykis. Apibrėžti Dekalogą (vieta Senajame Testamente, pobūdis, struktūra). Įvertinti Dekalogo reikšmę tikėjime. Išvardyti Dešimt tikėjimo principų. Apžvelgti karaimų maldaknygių istoriją. Paašškinti maldaknygių sudarymo dėsnius (kalendorius, Senojo Testamento tekstų naudojimas, tekstų šaltiniai, kalbos, pirmojo sakinio specifika, kūrybiniai elementai). Paašškinti maldaknygių vietą ir funkciją karaimų tikėjime.	Skaitomos Šventasis Raštas, mokiniai papasakoja, kokį jo leidimą turi namie, peržiūri iliustruotas knygas – pagal tai mėgina pasakoti Šventajame Rašte aprašomas istorijas. Skaitomas Dekalogas (Senasis Testamentas ir vadovėlis), aptaria klasėje, ką perskaitė. Su dvasininku apžiūrimos senesnių leidimų maldaknygės, jos palyginamos su naujausiomis maldaknygėmis. Dalyvaujama pamaldose, aptariami įspūdžiai.

Pasvarstyti, kodėl karaimui svarbu puoselėti karaimų tikėjimą.	Apmąstyti tautos ir religijos vienybę kaip integralią karaimų tapatybę. Apmąstyti, kaip identitetas suteikia tvirtybės. Analizuoti, kodėl karaimų identitetą vadiname unikaliu (maža tauta ir pan.). Numatyti, kad tradicijos ir jų laikymasis stiprina tapatybę (kartojimo principas).	Prisiminti pagrindinius karaimų tautos ir religijos istorijos faktus. Atpažinti savo, kaip karaimo, tapatybės bruožus. Išgryninti sąmoningą poreikį suvokti savo, kaip karaimo, tapatybę ir išsakyti tam prieštaraujančius pojūčius, mintis. Paaiškinti, kaip jaučiasi būdamas vienoje ar kitoje žmonių grupėje arba būdamas vienas, kodėl taip jaučiasi, ką tuomet mąsto, ką nori daryti. Atpažinti savybes, kurių neturi ne karaimai. Išgryninti nuostatą ir supratimą, kad būti kitokiam nei kiti yra gerai (įdomu). Diskutuoti, kurios tradicijos stipriausiai veikia (atspindi) tapatybę. Atpažinti sąmoningą kartojimą (savaitės, metų ir pan. ciklus). Paaiškinti, kodėl išvardytus reiškinius priskiriame religiniams.	Užrašomi istorijos faktai. Aptariama sąvoka <i>identitetas (tapatybė)</i> – ką ja įvardijame, kodėl ir pan. Išvardyti savo poelgius (pojūčius), kuriuos gali identifikuoti kaip karaimų. Vyksta pokalbis, pateikiama istorijos, tėvų gyvenimo pavyzdžių. Vyksta diskusijos. Aptariamas kartojimo principas (diena, maistas, darbas).
Branginti tai, kas sudaro tikinčiojo kasdienybę, ir gebėti tai taikyti sau.	Apibūdinti save kaip tikintįjį.	Papasakoti, kaip išreikšti savo tikėjimą. Apibrėžti savo nuostatas ir ritualus kaip teigiamus. Išgryninti nuostatą, kad kiti gali turėti kitokių ritualų.	Vyksta diskusija.
Įvertinti karaimų ir kitų religijų santykį.	Sugretinti įvairių Dievo ir žmogaus dialogų (santykių) galimybes apreiškėtosiose religijose. Paaiškinti karaimų požiūrį į santykį su savimi, su Dievu, su pasauliu, su kitais tikėjimais.	Išdėstyti, kaip kiti tikėjimai nustato Dievo ir žmogaus santykį. Diskutuoti, kaip karaimai turėtų suprasti vieną ar kitą nuostatą. Atpažinti ir paaiškinti karaimų tolerancijos kitiems tikėjimams principus.	Skaitomos Naujojo Testamento, Korano ištraukos, vyksta diskusijos. Rengiamos išvykos į bažnyčią, mečetę, sinagogą, vėliau vyksta aptarimas.
3. Pasirengimas liturgijai			
Mokinių pasiekimai			
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
Suvokti dienos liturgijos prasmę.	Apibūdinti pagrindines dienos liturgines progas (vakaro, ryto).	Užrašyti dienos liturgijos schemą. Paaiškinti išvakarių ir ryto pamaldų skirtumus.	Dalyvauja dienos liturgijos pamaldose.

Suvokti savaitės liturgijos prasmę.	Apibūdinti pagrindines savaitės liturgines progas. Apibūdinti savaitės dienų santykį su Dievo darbais. Atskirai išnagrinėti šeštadienio reikšmę.	Išvardyti savaitės dienų karaimiškus pavadinimus. Smulkiai papasakoti, ką kurią dieną Dievas sukūrė.	Skaito Šventojo Rašto ir vadovėlio tekstus.
Suvokti mėnesio liturgijos prasmę.	Apibūdinti pagrindines mėnesio liturgines progas. Paaiškinti mėnulio fazių svarbą liturginiam ciklui. Išdėstyti karaimų kalendoriaus sudarymo principus.	Apibūdinti mėnulio ciklo sudarymo principą (pvz., jaunas mėnulis plika akimi). Iš kalendoriaus išrašyti vienerių metų jaunaties dienas ir jas pasižymėti. Papasakoti mėnulio ir saulės sistemos derinimo principą. Atpažinti karaimų ir Grigaliaus kalendorių skirtumus. Nusakyti pagrindinius skaičius (dienų skaičius metuose, mėnesio trukmė, keliamieji metai ir kt.). Išvardyti karaimiškus mėnesių pavadinimus. Prisiminti, kas ir kada sudarė karaimų kalendorių.	Skaito Šventojo Rašto, vadovėlio, kalendorių tekstus.
Suvokti metų liturgijos prasmę.	Apibūdinti pagrindines metų liturgines progas (šventes). Palyginti pasninkus ir kitas metų liturgines progas.	Išvardyti penkių pagrindinių švenčių pavadinimus ir siužetus. Paminėti Senojo Testamento tekstus, kurie per tas šventes skaitomi pamaldose. Nusakyti apytikrį švenčių laiką. Papasakoti apie per šventes atliekamas apeigas, kulinarijos ypatybes, atpažinti jose liaudies ir religinių papročių dermę. Paaiškinti, kodėl šventės kasmet švenčiamos kitą dieną. Papasakoti asmeninių patirčių iš švenčių ritualų namuose ar kenesoje. Apibrėžti per metus švenčiamus pasninkus (priežastis, laiką), juos suklasifikuoti pagal reikšmę. Išdėstyti pasninkų šventimo būdus (pamaldos, pasninkavimo pobūdis ir pan.).	Dalyvaujama šventinėse pamaldose. Susitinkama su dvasininku, aptariama švenčių istorija ir jų šventimo būdai. Iš kalendoriaus skaitomi švenčių aprašymai. Iš Senojo Testamento skaitomi pirminiai švenčių, siužetų aprašymai.
Vertinti ir gerbti malda kaip žmogaus ir Dievo bendravimo būdą.	Paaiškinti, kas yra malda, nusakyti jos ypatybes. Nagrinėti maldos individualumą ir bendruomeniškumą.	Apibrėžti individualaus elgesio normas per pamaldas (švariai ir tvarkingai apsirengti, pamaldžiai nusiteikti, mintis kreipti į maldų turinį, elgtis tyliai, turėti galvos apdangalą, melstis veidu į pietus).	Praktikuojama malda, dalyvaujama pamaldose, aptariama patirtis, diskutuojama, susitinkama su dvasininku.

		Apibrėžti elgesio grupėje normas per pamaldas (elgtis tyliai, gerbti altoriaus vietą, išklausyti pamokslą, nebėgioti, nešnekėti, deramai pamaldžiai kreipti savo mintis, kai reikia, atsiklaupiti ar pamaldžiai iškelti rankas į Dangų, melstis veidu į pietus, mintis kreipti į maldų tekstus). Rodyti pagarbą dvasininkui (pasisveikinti ir atsisveikinti su juo, palinkėti jam gerų švenčių). Įvairiomis progomis aukoti bendruomenei (užsakyti maldas, aukoti per laidotuves, per Vėlines ir kt.).	
Skirti maldų būdus.	Išanalizuoti asmeninės (vieninės) maldos ypatybes. Išanalizuoti bendruomeninės maldos ypatybes.	Apibrėžti, kada malda yra asmeninė. Išvardyti asmeninių maldų rūšis (gulant miegoti, atsibudus, prieš valgant, pavalgus, prieš kelionę, grįžus iš jos, prieš mokantis, pasimokius ir kt.). Išvardyti vietas, kur galima asmeninė malda. Padiskutuoti, ar asmeniškai meldžiamasi garsiai, ar tyliai. Apibrėžti, kada malda bus vadinama bendruomenine (kai meldžiasi ne mažiau kaip dešimt žmonių). Išdėstyti bendruomeninių maldų rūšis (visos bendruomeniškai pažymimos liturginės progos, pamaldos). Identifikuoti vietas, kur galima bendruomeninė malda (kenesa).	Mėginama asmeniškai (garsiai) pasimelsti. Dalyvaujama bendruomenės pamaldose.
Skirti maldų rūšis.	Apibūdinti tris pagrindines maldų rūšis, kurios privalomos kaskart meldžiantis. Palyginti įvairių maldų rūšių tekstus.	Apibrėžti, kokia yra šlovinamoji malda. Apibrėžti, kokia yra dėkomoji malda. Apibrėžti, kokia yra prašomoji (maldaujamoji) malda. Prisiminti, kokių dar gali būti maldų (atgailaujamoji, išreiškianti tikėjimą). Užrašyti karaimiškus maldų rūšių pavadinimus. Prisiminti, kad savo mintis meldžiantis dera kreipti į Dievą pagal maldų rūšis.	Analizuojami tekstai pagal maldų rūšis (vadovėlio, maldaknygių, kitų šaltinių tekstai apie liturgiją).
Nagrinėti maldų tekstus.	Klasifikuoti maldų tekstų šaltinius (Senasis Testamentas, paskiros jo dalys, autorinė kūryba).	Nustatyti, kurie tekstų šaltiniai plačiausiai naudojami maldoms (psalmės, Pranašų knygos ištraukos, įvairių švenčių siužetai ir kt.). Atpažinti tekstų vietas (dalis), nusakančias tam tikras maldos rūšis.	Remiamasi Senuoju Testamentu, maldaknygėmis.

Susidaryti nuomonę apie pamaldų struktūrą.	Sudaryti pamaldų trijų dalių struktūros planą. Aprašyti kiekvieną pamaldų dalį.	Nustatyti pamaldų dalių ribas. Paaikškinti pirmos dalies paskirtį ir turinį (bendra visoms liturginėms progoms įžanga, kurioje būtinai perskaitomi visų būtinųjų maldų rūšių tekstai). Paaikškinti antros dalies paskirtį ir turinį (konkrečiai liturginei progai skirta dalis, skaitomi tai progai skirti Senojo Testamento pasakojimai). Paaikškinti trečios dalies paskirtį ir turinį (pabaigos dalis, skaitomi palaiminimai ir paminėjimai). Paaikškinti liturgijos struktūros pakitimus tam tikromis progomis (atleidų diena, pasninkai, popietinės maldos ir kt.).	Remiamasi vadovėliu, maldaknygėmis, Senuoju Testamentu. Pamaldose atkreipti dėmesį į aptariamus dalykus.
Ugdyti asmeninį santykį su liturgija.	Maldoje dalyvauti širdimi, pamaldžiai nusiteikus, ne formaliai. Taikyti teorines taisykles praktikoje. Numatyti, domėtis, kokios numatomos pamaldos.	Apibrėžti pamaldų (asmeninių ir bendruomeninių) tikslą, meldžiantis susikaupti. Išgryninti asmeninį savo santykį su Dievu. Pačiam apmąstyti ir diskutuoti su kitais, kurios iš aptartų taisyklių padeda gyventi. Suformuluoti artėjančių pamaldų progą, tikslą, pobūdį, siužetą. Apibūdinti, suprasti liturgijoje vartojamų tekstų turinį.	Rengiamasi kiekvienoms pamaldoms (skaitomi tekstai, rengiamasi moraliai).

13.2.2. Turinio apimtis. 5–10 klasės

13.2.2.1. Karaimų istorijos pažinimas

Karaimų religijos susiformavimas. Dešimt Dievo įsakymų. Šventojo Rašto dorinės sąvokos.

Šventojo Rašto – Senojo Testamento – sandara. Monoteistinės religijos ypatybės.

Karaimų tautos istorija, kalba, šeimos šventės. Svarbios karaimų istorinės asmenybės.

Karaimų religijos nuostatos ir požiūris į mirtį.

Asmeninis santykis su savo tauta, su tikėjimu. Tapatybės klausimai. Pagarba kitam ir kitokiam.

Cikliškumo ir ritualų prasmė.

13.2.2.2. Bendras karaimų religijos supratimas, moralinės nuostatos

Šventasis Raštas ir pasaulio supratimas. Kūnas ir siela. Dievo samprata.

Šeimos tradicijos ir papročiai. Asmeniniai ritualai.

Šventojo Rašto turinys, maldaknygės. Religijos vaidmuo suvokiant savo tapatybę. Mano religinis identitetas ir mane supantis pasaulis, kitos religijos.

Ką reiškia būti tikinčiuoju?

13.2.2.3. Pasirengimas liturgijai

Dienos liturgijos ciklas.

Savaitės liturgijos ciklas.

Mėnesio liturgijos ciklas. Mėnulio svarba. Karaimų kalendorius.

Metų liturgijos ciklas. Pagrindinės šventės, jų turinys, apeigos.

Malda – žmogaus ir Dievo bendravimo būdas. Reikalavimai maldai. Asmeninė ir bendruomeninė maldos. Maldų rūšys.

Pamaldų struktūra. Buvimas liturgijoje – mintys, elgesio normos.

IX. ŽYDŲ-JUDĖJŲ TIKYBOS PAŽINTINĖ PROGRAMA

14. Žydų-judėjų tikybos pažintinė programa – dorinio ugdymo dalis.

14.1. Bendrosios nuostatos

14.1.1. Kauno žydų religinė bendruomenė parengė pažintinę žydų-judėjų tikybos programą, kurios aktualumą sąlygoja tai, kad žydų-judėjų tikybos programa bendrojo lavinimo mokyklos mokiniams rengiama pirmą kartą; mokytojai ir mokiniai domisi kitų tautų kultūra ir tradicijomis,

lietuvių kalba literatūros apie žydų-judėjų tradicijas ir kultūrą yra mažai; Lietuvos mokyklose žydų vaikų skaičius mažas, tačiau žydų vaikai judėjų tradicijų mokomi mokyklose prie sinagogų.

14.1.2. Rengiant žydų-judėjų tikybos pažintinę programą remtasi asmenine patirtimi. Kaip žinoma, Lietuvos mokiniai aktyviai lankosi Kauno Choralinėje sinagogoje ir užduoda klausimus, kurie rodo, kad žinių apie žydų-judėjų gyvenimą ir tradicijas Lietuvoje labai trūksta. Iš kartos į kartą tebeperduodami mitai apie žydus, neigiami žydo stereotipai kyla iš nežinojimo.

14.1.3. Parengta žydų-judėjų tikybos pažintinė programa siekia apibrėžti pagrindinius judėjų tikybos reikalavimus, religines apeigas, žydų-judėjų etiką, neįspraudžiant į griežtus vienos konfesijos mokymo rėmus. Dorinio ugdymo mokytojai, susipažinę su šia programa, jos turinį gali integruoti į pradinio ugdymo etikos arba tikybos pamokas.

14.1.4. Šioje programoje neatsitiktinai vartojami žodžiai *žydas* arba *judėjas* kaip sinonimai, nes sekuliarus šiuolaikinis pasaulis jau nebededa lygybės ženklo tarp žydo ir judėjo. Tradiciškai XX a. pradžioje Lietuvoje žodis *žydas* niekam nekeldavo abejonių, kad tai išskirtinai religingas judėjų tikybos žmogus, su išskirtine išvaizda, aprangos reikalavimais.

14.1.5. Žydų-judėjų tikybos pažintinės programos paskirtis – supažindinti Lietuvos mokinius su žydų-judėjų tikybos ypatumais. Tikimės, kad ši programa prisidės prie tolerancijos kitų tautų atžvilgiu ugdymo, nes tolerancija ir jos suvokimas atsiranda tik drauge su kultūriniu išprusimu ir emociniu žmogaus atvirumu kitoms kultūroms. Istorinis visuomenės ir pavienio žmogaus ribotumas, užsisklendimas akivaizdžiai eliminuotų galimybę būti atviram.

14.2. Tikslas

Skatinti mokinius pažinti žydų-judėjų tautos kultūrą bei tradicijas ir tokiu būdu prisidėti prie draugiškų tautų santykių kūrimo, ugdyti toleranciją kitų tikėjimų žmonėms.

14.3. Uždaviniai

14.3.1. Supažindinti mokinius su svarbiais Lietuvos žydų istorijos įvykiais.

14.3.2. Supažindinti Lietuvos mokinius su žydų-judėjų tikėjimu.

14.4. Struktūra

14.4.1. Lietuvos žydų istorijos pažinimas.

14.4.2. Bendras judaizmo supratimas – ugdomoji veikla skirta tam, kad mokiniai susipažintų su judaizmo kryptimis ir suprastų judaizmą kaip ypatingą žydų gyvenimo sritį.

14.4.3. Praktinės pamokos.

14.5. Turinio apimtis. 5–10 klasės

14.5.1. Lietuvos žydų istorija

5–10 klasių mokiniai sužinos:

kada žydai atsikėlė gyventi į Lietuvą;

kas žydus paskatino persikelti gyventi į Lietuvą;

kaip kūrėsi ir gyveno žydai Lietuvos miestuose ir miesteliuose;

pagrindinius žydų bendruomenės požymius.

14.5.2. Judaizmas:

Tora (Senasis Testamentas) ir 613 kanonų. Talmudas. Halacha ir kodeksai.

Judaizmo kryptys: Mitnagedai. Chasidai.

Žydų-judėjų bendruomenė: Pareigos bendruomenei. Bendruomenės struktūra. Sinagoga. Bendruomeninės maldos reikšmė. Toros skaitymas. Apeigos (laidojimo).

Kalendorius: Saulės kalendorius. Mėnulio kalendorius. Judėjų kalendorius.

Žydų-judėjų etika. Pagrindinės žydų-judėjų etikos taisyklės: gerų darbų darymas; pagarba tėvams ir rūpinimasis jais; pagarba mokytojui, vyresniam žmogui ir išminčiui; tinkamas elgesys su gyvūnais; ligonių lankymo įstatymų laikymasis; reikalų tvarkymo įstatymų laikymasis; draudimas daryti nuostolius; teisingumas ir gailestingumas; „Cdaka“ – auka, aukojimasis; draudimas keršyti, nešioti gandus ir piktžodžiauti; burtų, astrologijos draudimas; žmogaus darbai ir elgesys vardan Dangaus; moralinės žmogaus savybės; kaip turi rengtis žydas.

Košerinis maistas. Kas yra košerinis maistas. Košeriniai ir nekošeriniai gyvūnai. Košerinio maisto taisyklės.

Namai ir šeima. Šeima – pasaulinės gerovės pagrindas. Vestuvės. Vaiko gimimas. „Brit-mila“ – sandora su Dievu. Vaikų auklėjimas. „Bar-micva“ – berniukų išventinimas į vyrus. Artimųjų pareiga mirusiesiems.

Religinės šventės. Žydų-judėjų švenčių ypatumai. Pasirengimas šventėms.

14.5.3. Praktinės pamokos.

Lankymasis Valstybiniame Vilniaus Gaono muziejuje (Holokausto ekspozicija, Pamėnkalnio g. 12, Vilnius; Panerių memorialinis muziejus, Agrastų g. 15, Vilnius).

Lankymasis veikiančioje Kauno choralinėje sinagogoje (E. Ožėškienės g. 13, Kaunas).

Lankymasis Kauno žydų muziejuje (E. Ožėškienės g. 13, Kaunas).